T. C.
FATİH SULTÂN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK EDEBİYATINDA PADİŞAH VE ŞEHZADE MERSİYELERİ

RECEP HASAR
150101003

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. KEMAL YAVUZ

İSTANBUL 2018

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans programı 150101003 numaralı öğrencisi Recep Hasar'ın ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **"Türk Edebiyatında Padişah ve Şehzade Mersiyeleri"** başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından **11.06.2018** tarihinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal YAVUZ
(Jüri Başkanı-Danışman)
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
(Jüri Üyesi)
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cemal AKSU
(Jüri Üyesi)
İstanbul Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Recep HASAR

İmza

TÜRK EDEBİYATINDA PADİŞAH VE ŞEHZADE MERSİYELERİ

ÖZET

Padişah ve şehzadelerin vefatları üzerine yazılan mersiyelerin incelendiği bu tez için yedi yüze yakın kaynak aser taranmış, bu eserlerden yetmiş üç mersiye derlenmiş, böylece Eski Türk Edebiyatı'ndaki padişah ve şehzadeler için yazılan mersiyeler ortaya çıkartılmıştır. Çalışmamız, Anadolu sahasında gelişen klasik edebiyatın başlangıcından sonuna kadarki tüm divan, tarih kitapları ve mecmuaları kapsamaktadır. Saha itibarıyla Osmanlı Devleti'nin ve ona yakın ilk dönem beyliklerinin padişah ve şehzadelerine yazılan mersiyeleri içermektedir. Bu mersiyeler belli bir formatta düzenlenmiş ve incelenmiştir. Bu çalışmada mersiyelerin şekilleri, içerikleri ve şairler ile mersiye yazdıkları padişah ve şehzadelerin ilişkileri ayrı bölümler halinde ele alınmıştır.

THE ELEGIES WRITTEN FOR SULTÂNS AND PRINCES IN THE TURKISH LITERATURE

ABSTRACT

In this thesis, we examined the elegies written on the deaths of sultâns and princes. For this purpose, firstly, we compiled seventy three mersiyes from nearly seven hundred works. Thus, the elegies written for the sultâns and princes in the old Turkish literature were revealed. Our work includes all the divans and history books and the elegies written for the sultâns and princes of the Ottoman State and Anatolian principalities. In this study, the forms, and contents of the elegies and the relations between poets and the sultâns or princes they wrote for are discussed in separate sections.

ÖNSÖZ

Padişah ve şehzadeler için yazılan mersiyeleri derlediğimiz ve onları belli yönlerden incelediğimiz bu tezde, mersiyelerin Klasik Türk Şiiri'ndeki miktarını, yerini ve önemini belirlemeyi hedefledik. Böylece padişah ve şehzadeler için yazılan mersiyelerdeki şekil özelliklerini, padişah ve şehzadeler ile onlara mersiye yazan şairlerin münasebetlerini ve kelime kadroları üzerinden mersiyelerin bölümlerini büyük oranda ortaya çıkarmaya gayret ettik. Daha önce bilinen, dile getirilen fakat tafsilatlı bir çalışmanın bulunmadığı mersiye bölümlerine kapsamlı bir şekilde eğilerek, mersiye türünün bölümlerini genel hatlarıyla ortaya koymaya çalıştık. Bunun dışında mersiyelerin terkib-bent ve terci-bent şeklinde ve "mef'ûlü, fâ'ilâtü, mefâ'îlü, fâ'ilün" vezni ile yazılma geleneğinin köklerine ulaşmayı hedefledik..

Bu çalışmanın hazırlanmasında, divanlar, tarihler, mecmualar, Selim-name, Süleyman-nameler, gazete ve mecmualar incelenmiştir. Bu kaynaklardan derlenen manzumeler, orijinalleriyle kıyaslanıp, dönemlerinin dilini yansıtabilmek adına tashih edilmiş, Eski Anadolu Türkçesi'nde basit transkripsiyon ile yazılan bu şiirler belli bir formatta dijital ortama aktarılmıştır. Sonra padişah ve şehzade mersiyeleri birbirinden ayrı olarak, kişilerin ölüm tarihlerine göre önce musammatlar, sonra kasideler, mesneviler ve gazeller dizilmiştir.

"Türk Edebiyatında Padişah ve Şehzade Mersiyeleri" adlı bu çalışmamız, Anadolu sahasında yazılıp günümüze ulaşabilen ilk mersiyeden, ulaşabildiğimiz son mersiyeye kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Fakat kaynak eserler üzerine yapılan çalışmaları inceleyerek tespit ettiğimiz mersiyelerin bir kısmında, okuma hataları bulunduğu ve Eski Anadolu Türkçesi'nin hususiyetleri dikkate alınmadığı için o mersiyelerin yer aldığı divan yahut tarih kitabının eski tarihli yazmalarını temin ederek, mersiyeleri yeniden okuduk.

Mersiyelerin tam metninlerini ek olarak vermeyi tercih ettik. Toplamda dört yüz sayfayayı bulan bu metinlerin her birini romen rakamı ile numaralandırdık. Özellikle değerlendirme kısmında mersiyelerden aldığımız beyitlere; romen rakamları ile mersiye numarası, arap rakamları ile bent ve beyit numarası (örn. XIV / 7 – 4) şeklinde dipnot verdik. Bunun dışında metinlerin dipnotunda yer alan "yazmada:..." ifadesi ile mersiyelerin sonlarında belirttiğimiz yazma kaynağı kastettik.

Çalışmayı başından sonuna kadar titizlikle takip eden, tenkit ve tashihleri ile çok şey kazandığım değerli hocam Prof. Dr. Kemal Yavuz'a teşekkür ederim. Ayrıca tezin yazım aşamasında maddi-manevi desteği bulunan aileme, beni teşvik eden hocam Haydar Murad Hepsev'e, Fatih Sultân Mehmed Vakıf Üniversitesinde ders aldığım kıymetli hocalarıma, tez arkadaşım Ahmet Eş'e, yazmalar hakkında destek gördüğüm Göker İnan ve Muhammed Said Güler'e, hocam Hüsrev Subaşı ve Tarabhâne meşklerimizdeki diğer hocalarım ve arkadaşlarıma ve desteklerini esirgemeyen Ahmet Emin Saraç, Yunus Ahmed ve Yunus Aktı başta olmak üzere şiir mahfilimizin kıymetli üyelerine ve en son, desteklerinden ötürü minnet duyduğum Sema Nur Yurtman'a kalben teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
örn.	Örneğin
C.	Cilt
haz.	Hazırlayan
çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedis
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
yy.	Yüzyıl
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
nr.	Numara
v.r .	Varak
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Ölüm, insan hayatının kaçınılmaz gerçeğidir. Tarih boyunca insanlar, yitirilen kişilerin ardından duydukları acıyı, birtakım hareketler ve sözlerle ifade ederek, içlerindeki hüznü çeşitli şekillerde dışa vurmuşlardır. Ölüm karşısında duyulan çaresizlikten başka, yasın sebep olduğu söz ve davranışlar, bazı adetlerin ve kalıplaşmış birtakım söz ve acınmaların da doğmasına yol açmıştır.

İnsanların ölüm karşısında üzüntü, matem ve hasretle sarfettikleri cümleler, edebi bir şekil alarak mersiye türünü meydana getirmiştir. Köken anlamı ağlamak, acımak, inlemek olan mersiye, terim anlamı ile "birinin ölümü üzerine duyulan teessürü anlatmak için yazılan manzume"lerdir.[1] Bu manzumeler temelde bir üzüntünün ifadesi olsa da, aynı zamanda ölen kişinin iyiliklerini, meziyetlerini anlatarak onu övmek ve güzellikle yad etmektir. Bunun yanında mersiyenin merhamet etmek, "bir adama acıyıp rahm u rikkat eylemek"[2] anlamı da vardır. Bu türün İslamiyet öncesi Türk edebiyatındaki ismi sagu, İslami dönem Türk halk edebiyatında ise ağıttır.

Ölüm, insanların ortak kaderidir. Bu müşterek hadiseye karşı gösterilen tepkiler, gelişen adetler ve sarf edilen sözlerin genel çerçevesi de, dünyanın her bölgesinde birbirine yakın olmuştur. Bu itibarla mersiye türü, tüm dünya edebiyatlarında yer alan –ister nazım, ister nesir olsun- ortak türlerindendir.[3] Ayrıca bu türün başlangıcı, insanlığın en başına kadar uzanmaktadır. Kâbil'in Hâbil'i öldürmesi üzerine Hz. Âdem'in söylediği manzumenin ilk mersiye olduğu kabul edilmiştir.[4] Eski İran, Sümer, Hint, Çin ve Türk kavimlerinde, Anadolu inançlarında ölünün arkasından yas tutmak, matem törenleri düzenlemek, belli bir düzene göre

---

[1]Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansilopedik Lügat**, Ankara, Kitabevi Yayınları, 2011, s. ...
[2]Mütercim Asım, **Kamus Tercümesi**, İstanbul, 1305, c. 4, s. 973.
[3]Seyit Kemal Karaalioğlu, **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İstanbul, Yelken Matbaası, 1983, s. 493.
[4] Metin Akkuş, **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası – Edebi Türler ve Tarzlar**, Erzurum, Fenomen Yayınları, 2007, s. 153

ağıt okumak veya din görevlisinin belli bir makamla okuduğu şiiri dinlemek yaygın bir gelenekti.[5]

Mersiye türünde yazılan şiirlerde, insan ilişkilerinin en samimi, en içten hâlini görmek mümkündür. "Lirik bir anlatımın olduğu mersiyeler",[6] özünde insanı üzen ölüm hadisesini daha dokunaklı bir hâle büründürmüştür. Mersiyelerin bu kadar içli olmasında şüphesiz, şairler ve mersiye yazılan kişilerin yakınlıkları da etkili olmuştur. Bu doğrudan ilişki, mersiyenin tesirini artıran temel unsurlardandır.[7]

Hangi kültürün çatısı altında söylendiği fark etmeksizin, mersiyelerde ele alınan iki temel konu vardır. Bunlardan ilki, kişinin ölümü yüzünden duyulan acıyı, matemi ve o kişiye karşı hissedilen muhabbetin sebep olduğu hasreti konu alır. Ölen kişi, ardında bıraktıkları için ne kadar kıymetli ve sevgi duyulan biriyse, açılan yara, oluşan boşluk ve duyulan teessür o kadar derindir. Şairler yazdıkları şiirlerde buna sürekli değinir ve duydukları yası ifade ederken "kendi duyguları yanında, toplumun acısını da mersiyelere taşırlar."[8] Diyebiliriz ki şairler, özellikle toplumun böyle önemli ve hassas bir konudaki hislerinin tercümanı olmuşlardır.

İkinci temel konu ise ölen kimsenin hayattayken özelliklerinin nasıl olduğu bahsidir. Burada kişinin yiğitlik, cömertlik ve erdemlilik, cesaret, merhamet gibi üstün meziyetleri zikredilir. Bu kısım, ölen kişinin methedildiği kısımdır. Genel konusu övgü olan bu bölümde, teşbih, mübalağa, telmih gibi söz sanatlarına sıklıkla başvurulmuştur. Mersiye için bazı kaynaklarda her ne kadar, medhiyenin ölenin ardından yazılan şekli olduğu ifadeleri yer alsa da, mersiyeler övgüden ibarettir denilemez. Zira mersiyelerde övgü yanında, öğüdün, feleğin, hasretin ve duanın da yeri oldukça geniştir.

Eski Türk edebiyatındaki mersiye türünün oluşmasında iki kaynaktan söz edebiliriz: Bunlardan ilki mersiyenin İslamiyet öncesi Türk şiirindeki benzeri olan

---

[5]Meydan Larousse, c. 8, İstanbul, 1992, s. 649.
[6]İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, c. 2, s. 125.
[7]Pala, a.g.e., s. 67.
[8]Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Ankara, 2005, s. 67.

sagular, diğeri ise, Arap ve Fars edebiyatlarına, oradan da klasik Türk edebiyatına doğru seyreden, zamanla şekil ve içerik çerçevesi belli bir biçim almış mersiyelerdir.

Dünya üzerindeki bütün kültür ve edebiyatlarda yer alan, matem karşısında gelişmiş adetler ve sözlü ya da yazılı edebi metinler, İslamiyetten önceki Türklerde de pek zengindir. Eski Türklerde belli kalıplarla söylenen sagular, duyulan yas için tertip edilen yuğ törenlerinin önemli bir parçasıdır. Bu şiirler, genellikle ölen kimsenin başında, kopuz eşliğinde matemi anlatma, üzüntüyü dile getirme ve kişiyi övmenin; kahramanlık, cömertlik, tevazu gibi hususiyetlerini anlatmanın da söz konusu olduğu, elemli, destansı ve uzun şiirlerdir. Bu şiirlerde anlatım gayet yalın ve içlidir. Duyulan mateme yer yer tabiat unsurları da dahil edilmiştir. Sagucunun ölen kişinin başında okuduğu bu mersiyeler, esasında eski Türklerde de bir kavmin matemini gösterir.[9] Türk kültür ve edebiyat tarihinin en önemli metinlerinden olan Orhun abidelerinde, Bilge Kağan'ın ağzından Kül Tegin için söylenen şu sözler de derin bir yasın ifadesidir; "...küçük kardeşim Kül Tegin öldü, görür gözüm görmez oldu, bilir bilgim bilmez oldu, zamanın takdiri Tanrı'nındır. Kişi-oğlu ölmek için yaratılmıştır. Yaslandım, gözden yaş, gönülden feryâd gelerek yanıp yakıldım... Milletimin gözü, kaşı (ağlamaktan) fena olacak diye sakındım..."[10] Görüleceği üzre, bu ve bunun gibi matemli ifadelerde, dünyanın geçiciliği ve yas hakimdir. Bunun yanında metnin öncesinde Bilge Kağan, kardeşi Kül Tegin'in hangi savaşlarda nasıl kahramanlıklar gösterdiğini anlatır. Hatta metnin bir yerinde ".. o olmasaydı, hep ölecek idiniz"[11] der. Bilge Kağan'ın, kardeşinin kahramanlıklarını anlatıp, sonra dünyanın geçiciliğinden bahsederek Kül Teginin ardından yas tutması ve kitabeyi yazan Yollug Tigin'in metnin en sonunda "Uçup gittiniz, göklerde de hayattaki gibi olasınız" şeklinde dua etmesi de klasik Türk edebiyatındaki mersiyelerin ihtiva ettiği konular ve bunların takip ettiği sıra ile benzerlik gösterir ki; bu bir başlangıç sayılabilir.

Bu türün en bilinen ve önemli örneklerinden biri, Dîvânu Lügâti't-Türk'te bulunan Alp Er Tunga sagusudur. Alp Er Tunga, Firdevsî'nin Şehnâmesinden de

---

[9] **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, Dergah Yayınları, s. 416.
[10] İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Boğziçi Yayınları, 1983, s. 119.
[11] Talat Tekini **Orhun Yazıtları**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988, s. 23.

tanıdığıdımız, büyük Turan hükümdarı Efrâsyâb'dan başkası değildir.[12] Bu hükümdarın ardından söylenen sagu, muhtevası ve uzunluğu ile bir destandır. Şiirde mersiyenin içeriğinde de bulunan feleğe sitem, dünyanın geçiciliği, Alp Er Tunga'nın kahramanlıkları ve ölümünden duyulan yas, uzun uzadıya konu edilmektedir. Hakanların hakanı olan ve Göktürkler'den Selçuklular'a birçok hanedanın kendi soyunu dayandırdığı bu büyük hükümdarın, Arap ve Fars metinlerindeki gibi kötü bir karakter değil, tam aksine büyük bir kahraman olduğu Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı bu divanda yer alan saguda görülmektedir. Ayrıca bu sagunun muhtevasının, sonraki mersiyelere kaynaklık ettiği açıkça görülmektedir.

Eski Türklerde de ölüm karşısında gelişmiş birtakım adetler mevcuttur. Şamanizm inancına dayanan bu adetlerin ilki, çok fazla ağlayarak yas tutmak ve kendini yaralama adetidir. Daha ziyade İskit ve Hunlarda rastlanan bu adet, mezarın etrafından dönerek bıçakla yüzü çizmek şeklinde kendini gösterir. Fazlaca ağlayıp yas tutma işini profesyonal olarak yapan "yoğçı"lar vardır. Bir diğer adet Göktürkler, Hunlar gibi eski Türk devletlerinde görülen ve ölen kişinin, hayattayken barındığı çadırının içine konup, çadırının ve bazen gömüldükten sonra mezarının etrafında, atla yedi defa dönme adetidir. Eski Türklerde ölüleri atlarıyla gömmek, sırıklara at geçirmek ve at kurban edip, bunu "ölü aşı" olarak ikram etmek de adettendir. At, Türkler için vazgeçilmez bir hayvandır. Türkler dünya hayatında olduğu gibi, ölümden sonra da atların kendine hizmet edeceğine inanır ve onları bu yüzden sırığa geçirir ya da kurban ederlerdi.[13] Bu adetler dışında kişinin hayatteyken öldürdüğü düşmanlarını temsil eden balballar dikme, yuğ törenlerinde elbiseleri (içi dışa doğru) ters giyme, elbise ile gömülme, saç yolma, kara ve gök (mor/mavi) giyme ve bu renklerde bayrakları çadıra asma[14], sarıkları yere vurma, mersiye söylerken ters oturma, baş açma, atların kuyruklarını kesme (tullamak), saçları kesme, ağıtçı tutmak da Türklerin yas adetlerindendir. Siyah ve gök rengi yanında Çin tesiri ile

---

[12]Varis Abdurrahman, **Tarihteki Efsanevi Turan Padişahı Alp Er Tunga Hakkında**, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Ankara, 2004, c. 22, s. 35, s. 1.

[13]İbrahim Onay, "İslamiyetten Önce Türklerde, Cenaze ve Defin İşlemlerinde Uygulanan Gelenekler ve Bunların Amaçları", **İnternational Journal of Social Science**, Mart, 2013, s. 480.

[14]Mehmet Eröz, "Türk Topluluklarının Ölüm Âdetleri Üzerine Bir Deneme", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 1985, 35. sayı, s. 61.

uygulandığı anlaşılan beyaz giyme adeti de,[15] Eski Türklerin ve İslamiyeti kabul eden ilk Türk devletlerinin yas adetlerindendir. Bu adetlerin bazıları yok olmuş ya da yasaklandığı için unutulmuş, bir kısmı da değişmiş yahut olduğu gibi devam ederek bugüne gelmiştir.

Dede Korkut hikayelerinde de, ölüm teması ve yas adetlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Hunlarda, Göktürklerde ve diğer Türk devletlerinin bazılarında görülen, kışın ölen kişinin yaz, yazın ölenin kış mevsiminde gömülmesi adetine, Dede Korkut hikayelerinde de rastlanır. Ölü aşı yada yoğ aşı vermek de önemli adetlerdendir ve davete katılmayanlar düşman ilan edilirler. Bu yemekte at kurban edilir. Bunun yanında hikayelerde geçen "karalu-göklü" ifadesi ile yas günü olduğu anlatılmaktadır.[16] Yine sarığı yere çalmak, hıçkırarak ağlamak, ağıt (sagu) söylemek, Dede Korkut hikayelerinde geçen diğer adetlerdir.

Eski Türklerdeki bir takım yas adetleri, cenaze törenleri ve sagu söyleme geleneği, Anadolu'da hâlâ devam etmektedir. Ölen kişinin ardından belli bir nağmede söylenen ağıt, bu şiirlerin okunduğu törenlerin ismi de olmuştur. Eski Türklerde olduğu gibi, Anadolu'da da bu ağıtları ölenin yakınları dışında okuyan sagucular veya sıgıtçılar vardır. Mersiyeleri yazan kişi belliyken, ağıtlar genellikle anonimdir. Bunun dışında ağıtlar, yalnızca ölüm sebebiyle değil, büyük ayrılıklar için de yazılması ile, konusu zamanla genişlemiştir.[17]

Arap edebiyatında mersiyelerin ilk örnekleri, "nahv, yani kadınların ağlamalarından sonra aileden şiir kabiliyeti olan birinin, ölünün meziyetlerini ve üstün ve beğenilen hareketlerini"[18] yad ettiği manzumelerdir. Bu şiirler cahiliye dönemi Arap şiirinin önemli örneklerindendir. Arap edebiyatında mersiyeler, ilk zamandan beri kaside biçiminde yazılmıştır.[19] "Ancak bunlarda nesibin yerini, sevilen bir kimsenin kaybı karşısında duyulan acı ve üzüntü alır."[20]

---

[15]Min Ji Yang, **Türk ve Kore Halklarının Ölümle İlgili İnanış ve Uygulamaları**, Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, Kayseri, 2014, s. 115.
[16]Orhan Şaik Gökyay, **Dedem Korkut Kitabı**, İstanbul, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1973, s. 388.
[17]"Ağıt", Süleyman Şenel, **DİA**, 1988, cilt: 1, s. 472.
[18]Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye**, Ankara, Akçağ Yay. 1994, s. 4.
[19]Türk Dünyası ortak... s. 350.
[20]İsen, a.g.e., s. 5.

İslamiyetin kabulüyle birlikte, kavramlara bakış açısının ve dünya görüşünün değişimi, ölüm mefhumuna bakışı da, İslamiyeti kabul eden tüm toplumlarda değiştirmiş, temelleri Kur'an-ı Kerim ve sünnete dayanan bir görüş ortaya çıkmıştır. Bunun temel düstûru olan "her nefis ölümü tadacaktır" ve devamında "sonra ancak bize döndürüleceksiniz"[21] âyeti ile, hem dünyadaki "son"a hem de ahiret hayatına vurgu yapılmıştır.

Ölüme karşı İslami anlayışın şekillendirdiği bakış açısını, Hazret-i Muhammed (s.a.v.) için yazılmış mersiyelerde görmek mümkündür. Bu şiirler, Arap edebiyatındaki mersiye türünün önemli örneklerindendir. Hz. Peygamber'in vefatından hemen sonra ya da ilerleyen zamanlarda yazılmış olan bu mersiyelerin, kadınlar tarafından yazılanları da sayıca çoktur. Bu konuda yazdığı mersiye ya da mersiyeler ile öne çıkan şairler, en uzunu kırk dört beyitten meydana gelen beş kasidesi ile Hassân b. Sâbit, üç kısa şiiri ile Kâ'b b. Mâlik, Abdullah b. Üneys, Ebû Züeyb el-Hüzelî, Ebû Süfyân, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali'dir. Bu şairlerin dışında kadın şairlerden dikkat çekenler, kızı, halası gibi yakın akrabalarıdır. Kızı Hz. Fâtıma üç, halası Safiyye yedi, yine halası olan Âtike üç kaside yazmıştır. Bunların dışındaki bazı kadın şairlerin kaside şekli ile yazılmış mersiyelerine de çeşitli kaynaklarda rastlanmaktadır.[22]

Dört halife döneminden sonra, mersiye türünde yazılan şiirlerde canlılık görülür. Bu şiirler, Emeviler döneminde devlet idaresinin saltanata dönüşmesiyle birlikte artmış ve mersiyeler, ekseriyetle sultâna yahut çocuklarına yazılmıştır. Bu şiirleri ilginç kılan, yazılan merisyenin hem bir taziye, hem de tahta yeni geçen sultân için cülûsiye ve tebrik olmalarıdır. Diyebiliriz ki bu mersiyeler "tâziye ile tebrikin birleşmesine sebep olmuş, hüzün ve sevinç bir şiire sığdırılmıştır."[23]

Mersiyelerde, Arap edebiyatında cahiliye döneminden beri görülen ve Fars edebiyatında ilk mersiyelerden itibaren rastlanan konulardan biri de şehir mersiyeleridir. Daha sonra Türk edebiyatındaki ağıtların da konularından olacak bu mersiyeler, genel olarak bir şehrin, taht kavgası, savaşlar, doğal afetler ve elden

---

[21]Kur'an-ı Kerim, Ankebut Sûresi, 57. Ayet-i Kerîme.
[22]"Mersiye", M. Faruk Toprak, **DİA**, cilt: 29, s. 215.
[23]a.g.y

çıkması ile tahribi ve şehir halkının mağduriyeti üzerine söylenmiş hüzünlü şiirlerdir. Örneğin Bağdat, Basra, Şeyzer (Hama) Endülüs, Belensiye (Valencia), Tuleytula (Toledo), Gırnata, Dımaşk (Şam), Isfahan, Tebriz, Horasan, Budin, Edirne gibi şehirlere yazılan mersiyeler, türün bu konuda yazılmış önemli örneklerini teşkil etmektedir.[24]

Yine sevilen, av köpeği, güvercin, at, kedi, horoz gibi hayvanların ölümü üzerine yazılan mersiyeler Arap, Fars ve Türk edebiyatlarındaki mersiyelerin ortak konularındandır.

Fars edebiyatındaki mersiyeler ise genel olarak "devlet ileri gelenlerine, yakınlara ve din ulularına olmak üzere başlıca üç grup için yazılmıştır."[25] Bunun dışında şehirler ve hayvanlar konu edilmiş, "âh! dirîğ! hayfâ!" gibi yas ünlemleri çokça kullanılmış ve ölünün üstün özelliklerine çoğu bölümde yer verilmiştir. Mersiye kelimesinin yanında bu tür için, aynı kökten gelen "resa" kelimesi de kullanılmaktadır. Türün Fars şiirindeki ilk örnekleri tam olarak tespit edilememiş olsa da, müstakil mersiyesi günümüze ulaşan ilk şâir Rûdekî'dir (ö. 940)[26] Firdevsi, Ferruhî-i Sistânî, Mu'izzî, Senâî-i Gaznevî, Enverî, Nizâmî-i Gencevî, Hâkânî-i Şirvânî, Sa'dî-i Şîrâzî, Selmân-ı Sâvecî ve Hâfız-ı Şîrâzî de mersiye yazan diğer meşhur Fars şairlerindendir.

Fars şiirindeki mersiyelerde de şekil olarak başta kaside tercih edilmiştir. O zamana kadar ciddi bir etkiye sahip olan Arap edebiyatındaki gibi kaside nazım şekli ile yazma geleneği, özellikle 12. yy'dan ititbaren yerini diğer nazım şekillerine bırakmıştır. Bilhassa belli bir şekil ile özdeşleşmiş şairlerin de katkısı ile, mersiye türünün yazıldığı şekiller çeşitlilik kazanmıştır. Kasidenin yanında, mesnevi, gazel, terci-bent ve en nihayet terkib-bent nazım şekilleri, 12. yy. sonrası Fars şiirindeki mersiye türünde öne çıkan manzumelerdir.

Mersiyelerin başlıca konuları yas ve övgü olsa da, konu yelpazesi daha sonra genişlemiş, muhtelif edebiyatlarda farklı yada birbirleriyle benzer konular da görülmüştür. Arap Edebiyatında şiirlerin sonunda yer alan intikam bölümü bu

[24]"Mersiye", M. Faruk Toprak, **DİA**, cilt: 29, s. 216.
[25]İsen, a.g.e, s. 6.
[26]"Mersiye", Tahsin Yazıcı, (Fars Edebiyatı)", **DİA**, cilt: 29, s. 217.

yönüyle dikkat çekmektedir. Böyle mersiyelerde genel olarak şair ölen kişiyi uzun uzadıya övdükten sonra, onun intikamını almak kime düşüyorsa, onu intikam almaya davet ederek şiiri sonlandırır.[27] Ayrıca, kişilerin hayattayken şairlerden mersiye vasiyet ettiği yada şairlerin ölmeden evvel kendilerine mersiye yazdıkları da bilinmektedir.[28] Fars edebiyatında ise özellikle padişah, şehzadeler veya büyük devlet adamlarının ölümleri ardından yazılan mersiyelerde, padişah da medhedilir yahut tahta geçti ise tebrik edilip, mersiyenin bir kısmı cülûsiye şeklinde yazılır. İlk olarak Arap edebiyatında gördüğümüz bu duruma, Türk edebiyatında buna yalnızca 4. Mehmet için mersiye türünde yazılan ve başlığı "Târîh-i culûs-ı Sultân Süleymân Hân-ı Sânî" olan şiirde rastlarız. Bu şiir cülûsiye başlığını taşısa da;

Dirîgâ ‘aksine devr itmege kıldı gibi âgâz
Bu dûlâb-ı meşakkat kim ire her kâr pâyâna[29]

beytiyle başlayıp, muhtevası ölüm ve ayrılık olan bu gibi birçok beytin bulunması, bu şiirin, kendisine cülûsiye yazılan padişahın selefi için de bir mersiye olduğunu göstermektedir. Fakat bu adet böyle bir iki manzume dışında, Türk edebiyatında yer almamıştır.

Eski Türk edebiyatında mersiyeler, genel itibarı ile bir şahsın ölümü üzerine duyulun hüznü ifade etmek, dünyanın geçiciliğini anlatmak, ölen kişinin kahramanlıklarını, iyiliklerini, cömertlik, alçakgönüllülük gibi iyi taraflarını dile getirmek, geçmişi yâd ederek ölene karşı duyulan özlemi göstermek ve ölen kişiye dua edip, ardında kalanlara taziyede bulunmak için yazılmıştır. Bu şiirlerde temel konular feleğe sitem, dünyanın geçiciliği, felek, matem, övgü, tahassür, taziye ve duadır. Mersiyelerin bölümleri haline gelen bu konular, Türk edebiyatındaki mersiyelerin ayırdedici, belli başlı özelliklerindendir. Bu şiirlerin yazıldığı kişilerin

[27] İsen, a.g.e., s. 5.
[28] "Mersiye", M. Faruk Toprak, **DİA**, cilt: 29, s. 216.
[29] Gülşah Cangöz, **Siyâhî Dede Divânı**, Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2010, s. 159

sosyal rol ile statülerinde ve şiir yazılan şeylerde de zamanla yenilik ve çeşitlilik görülmüştür. Öyle ki edebiyatımızda din adamları, arkadaşlar, aile efradı yanında, sevilen at, kedi gibi hayvanlara ve özellikle düşman eline geçen şehirlere de mersiye yazılmıştır.[30] Bununla birlikte "ölümün getirdikleri, ölüm sonrası vb. konuların mersiyelerde hemen hiç ele alınmamış"[31] olması da mersiyelerin dikkat çekici taraflarındandır.

Bunlar dışında mutasavvıfların ölüme bakışı biraz farklıdır. İnsanların ekserisi ölüm karşısında yasa bürünüp matem tutarken, mutasavvıflar, kişinin Allah'a, yani sevgiliye kavuşmasını mutlu olunacak bir hadise olarak görmüşler, ölü aşı yerine mutluluklarını ifade eden ziyafetler vermişlerdir. Hatırlanmalıdır ki, Hz. Mevlânâ'nın vefat gününe de "şeb-i arus" (düğün gecesi) denmektedir.

Mersiyelerde, Türklerin yas tutarken ne tür geleneklere sahip olduğunu gösteren beyitlere sıklıkla rastlanır. Bunların bir kısmı İslamiyetten önce de var olup, yaşamaya o dönemde de devam eden adetler olduğu gibi, bir kısmı sonradan, özellikle İslamiyetin etkisi ile kazanılan adetlerdir. Saçların (örgüsünü açıp) kesme, saç yolma, yaka yırtma, ölünün bulunduğu çadırın etrafında başa toprak saçarak dolanma, sarığı yere çalma,[32] atların kuyruğunu kesme, elbiseyi ters giyme, at eğerlerini tersine çevirme, vefatı ilan etme, cenaze namazı kılma, ölüyü yıkama, telkin verme adetleri, cenaze ve yas adetlerinin bazılarıdır.[33] Bu adetlerin bir kısmına eski Türk topluluklarında da rastlanmaktadır.

Selçuklu Devleti'ndeki bazı cenazelerde de eski geleneklerin devam ettiği görülür. Örneğin Alparslan'ın vefatından sonra, kızının yas tutarken görülen hâl ve hareketleri, eski yuğ törenlerindeki bazı adetlerle benzerlik göstermektedir. Alparslan'ın, Bağdad'a gelin giden kızı, babasının ölüm haberini alınca elbiselerini

---

[30]İsen, a.g.e., s. Önsöz: 12.
[31]Mine Mengi, "Eski Edebiyatımızın Mersiyelerine Toplu Bir Bakış", **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İzmir, 1983, sayı: 2, s. 98.
[32]Mengi, a.g.m., s. 98.
[33]Ömer Özkan, **Divan Şiirinde Sosyal Hayat**, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2015, s. 268-279.

çıkarmış, kocası kendi saçlarını yolması için izin vermediğinden cariyelerin saçlarını yolmuş ve yedi gün boyunca toprağa oturarak yas tutmuştur.[34]

İslamiyetin getirdiği birtakım emir ve yasaklar Arap kültüründe var olan bazı adetleri ortadan kaldırmış, Türklerin İslamiyeti kabulüyle, bazı eski Türk yas adetlerini de ya değiştirmiş ya dayok etmişti. Ayet ve hadislerde, aşırı adetlere hoş bakılmaması ile bazı adetler doğrudan ya da dolaylı olarak yasaklanmıştır. Örneğin bağırarak, yüksek sesle ağıt yakarak saç baş yolmak bu sebeple ortadan kalkmıştır.[35] Eski Türk toplumlarında gördüğümüz bu gibi adetler, İslamiyetin kabulü ile son bulmuştur.

Klasik Türk edebiyatında Kerbelâ mersiyelerinin önemli bir yeri vardır. "Dîni-tasavvufî edebiyatımızda (özellikle de Alevi-Bektaşî geleneğinde) ehl-i beyt sevgisini ve Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da maruz kaldığı üzücü hadiseyi dile getiren şiirlere de mersiye, Kerbela mersiyesi veya âl-i abâ mersiyesi adı verilmektedir."[36] Kerbelâ'da Hz. Hüseyin ile 72 kişinin şehîd edildiği elim hadiseyi konu alan bu mersiyelerin, Türk edebiyatındaki ilk örneklerine 14. ve 15. yy'da rastlanır. "Maktel-i Hüseyin" ismi ile mersiyeler arasında özel bir yeri olan bu şiirler, 19. yy'a kadar önemini sürdürmüştür. Mersiyelerin, makteller dışında "en çok sultânlar, şehzadeler, devlet ve din adamları, aile yakınları vb. kişiler için yazıldığını görmekteyiz."[37]

Klasik Türk edebiyatında yazılan mersiye sayısının yüzyıllara göre ilginç bir seyri vardır. 15. yy'da başlayıp 16. yy'da ciddi bir artışla yazılmaya devam eden mersiyeler 17. yy'da azalır ve en nihayet 18. yy.'da, şair sayısı ile karşılaştırıldığında yok denecek dereceye düşer. Fakat 19. yy'da mersiye türü tekrar revaç bulmuştur.

Bu sahada türün ilk numunelerini Germiyan Beyliği şairleri vermişlerdir. 15. yy'da Ahmedî'nin Germiyan beyi Süleyman Şâh'ın ölümüne yazdığı mersiye, bu sahada yazılan ilk mersiye kabul edilmektedir. 15. yy'da geneli terkib-bent şeklinde yazılmış olan, en az on yedi mersiyeye rastlanmaktadır.

---

[34]Cihan Piyadeoğlu, "Büyük Selçuklular Dünyasında Yas Tutma Âdetleri ve Taziye Merasimleri", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Edirne, 2012, cilt: 2, sayı: 3, s. 31.
[35]Mehmet Ali Hacıgökmen, "Türklerde Yas Âdeti, Temelleri ve Sonuçları", Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı, Kayseri, 2013, s. 395.
[36]İsen, a.g.e., s. Önsöz: 12.
[37]Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Ankara, 2005, s.67

16. yy'da refah seviyesinin artması, kültür havzasının genişlemesini, şairlerin çoğalmasını ve şiir okunan mahfillerin artmasını sağlamıştır. Böyle bir ortamda, şiir mahfillerinin genel olarak padişah, şehzade ve paşaların etrafında olması hasebiyle, özellikle padişah, şehzade ve devlet ileri gelenlerinin ölümleri ardından yazılan şiirlerle, mersiye türünde dikkate değer bir artış olmuştur. Osmanlı Devleti'nin güçlenmesine paralel olarak devlet ileri gelenlerine mersiye yazmak, giderek bir gelenek halini almıştır. Bu yüzyılda yazılan mersiye sayısı 68'dir. Bu yüzyıldan sonra mersiye havzasında ciddi bir daralma görülür. 17. yy'da 26 mersiye yazılmışken, 18. yy'da bu sayı onu geçmez.[38] 19. yy'a gelindiğinde, başta Kerbela mersiyeleri olmak üzere, padişah, şehzade, aile efradı ve yakın arkadaşların ölümü üzerine yazılan şiirlerle mersiye türü canlılık kazanmıştır. 19. yy'da hazin ölümleri yüzünden en çok padişah mersiyeleri Sultân III. Selim ve Sultân Abdülaziz'in için yazılmış, bu çağdaki padişah mersiyeleri, mersiyelerin nicelik bakımından zirveye ulaştığı 16. yy ile eşitlenmiştir. Padişah ve şehzadelerin ölümlerinde ve onlara yazılan mersiyelerin sayısında da görüleceği üzere mersiyeler, hazin ve beklenmedik ölümler üzerine daha fazla yazılmaktadır.

Mersiye türünde yazılan şiirlerde en çok, musammat, mesnevi, kaside gibi nazım şekilleri tercih edilmiştir. Musammatlar içinde terkib-bent nazım şeklinin sayısı, tüm mersiyelerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Düşünceyi terkib-bent nazım şekli ile vermek nispeten rahat olduğu için, şairler bu şekli daha çok kullanmışlardır. Özellikle terci-bentlerde bağlama beyitlerinin aynı olmasından dolayı, düşüncenin sürekli aynı noktada karar kılması mecburiyeti şairi kısıtlayacağından, benzer bir şekil olan ve fikrin daha serbest ifade edilebileceği terkib-bent biçimi sıklıkla tercih edilmiştir.

[38]İsen, a.g.e., s. 21.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PADİŞAH VE ŞEHZADE MERSİYELERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Bütün türlerde olduğu gibi divan şiirinin önemli ve yaygın türlerinden biri olan mersiyelerde de aruz vezni, muhtelif nazım şekilleri ve bunların kafiye şemaları kullanılmıştır. Mersiye türünde dikkat çekici bir yekûn tutan padişah ve şehzade mersiyelerini bu bölümde ayrı ayrı ele alarak nazım şekilleri, vezin ve kafiye açısından inceleyeceğiz.

1.2. NAZIM ŞEKİLLERİ

Padişah ve şehzadeler için yazılmış mersiyelerin nazım şekilleri arasında çeşitlilik görülür. Yine de bunlar içinde musammatlar sayıca fazla olmalarıyla dikkat çekmektedir. Sözlük anlamı "İpliğe dizilmiş inci dizisi"[39] olan musammat, en az üç dizeye sahip bentlerden oluşan nazım şekillerinin genel adıdır. Bu nazım şekilleri içinde yer alan, her biri aynı vezne sahip bentlerin sayısı değişkendir. Musammatlar muhtelif konularda yazılmışlardır. Fakat hangi konuda yazılırlarsa yazılsınlar, bu nazım şekillerindeki bentler arasında konu birliği vardır.[40] Mahlas ise genellikle son benttedir.

Araştırmamıza göre Klasik Türk Edebiyatı'nda, padişah ve şehzadeler için yazılan 72 mersiye bulunmaktadır ve bunların 65'i musammattır. Bu durumda bentlerle kurulan nazım şekilleri, mersiyelerin % 90'ını oluşturmaktadır. Mersiyelerdeki musammat nazım şekilleri şunlardır:

---

[39]Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri**, Ankara, Birlik Yayınları, 1985, s. 110.
[40]M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye**, İstanbul, 3F Yayınevi, 2007, s. 103.

Murabba;

Bu şekildeki şiirler dört mısralık bentlerden oluşmaktadır. Mısra sayısı ve kafiyelenişi bakımından koşmaya benzediği için, bu tanıdık şekil edebiyatımızda sıkça kullanılmıştır. Geneli bent sonlarındaki mısraların tekrar ettiği "murabba-ı mütekerrir" olan bu şekildeki mersiyeler, şehzade mersiyelerinde 7 tanedir. Padişahlar için yazılanlarda ise bu şekilde bir mersiye yoktur. Murabba mersiyelerinin tamamı Şehzade Mustafa'ya yazılmıştır. Dolayısıyla bu şekil yalnızca 16. Yüzyılda görülür.

Muhammes;

Beşleme anlamına gelmektedir. Yalnızca bir kere, Sa'dî'nin Sultân Abdülaziz için yazdığı mersiyede görülmektedir. Zaten terci-bent ve terkib-bent dışında padişahlar için yazılan musammat nazım şekillerindeki mersiyelerin hepsi 19. yy'a aittir.

Tahmis;

Bir gazel yahut kasidedeki beyitlerin üzerine üç mısra daha ilave edilerek iki mısraı beşlemektir. Bu şekil yalnızca padişahlar için 19. yy'da yazılan 2 mersiyede görülmektedir. Bunlar arasında Nâfî'nin, Sultân III. Selim'in "Rûz u şeb derdin ile dîdelerim kan ağlar / Vâkıf olan benim esrârıma her an ağlar" beytiyle başlayan gazelini, mersiye türünde tahmis ettiği şiiri oldukça dikkat çekicidir.

Müseddes;

Her bendi altı mısradan oluşan bu şekilde, 1'i şehzade, 2'si padişah mersiyesi olmak üzere 3 mersiye mevcuttur. Mersiyelerin ikisi Âdile Sultân'a aittir.

Muaşşer;

Her bendi on mısradan oluşmaktadır. Musammatın bu şekli, diğer bir şekli olan terci-bent ile karışabilmektedir (Saraç 2007: 166). Nitekim bu karışıklığa mersiyelerde de rastlanır. Örneğin Şâir Müdâmî'nin Şehzade Mustafa için yazdığı mersiye "Mersiye-i Muaşşer..." başlığını taşısa da "Eyledi şâha itâ'at kıldı bâş u cân fedâ / Şâh-ı iklîm-i şehâdet ya'ni Sultân Mustafa" beytinin her hanenin sonunda

tekrar etmesinden dolayı terci-bent olduğu anlaşılmaktadır. Muaşşer şeklinde 3 mersiye bulunmaktadır ve bunların tamamı Şehzade Mustafa için yazılmıştır. Bu şekil de murabbalar gibi yalnızca 16. Yy'da görülmektedir.

Terci-bent;

En az üç bentten ve her bendi 4 ilâ 12 beyitten meydana gelen nazım biçimidir. Her bent bir vasıta beyti ile bağlanır. Bu bağlama beyitleri her bentin sonunda kendini tekrar eder. Bu şekilde bendin vasıtasız kısmına "hane" denir. "Bent" ise, vasıta beytiyle hanenin birleştiği şekle verilen isimdir.[41] Padişah ve şehzade mersiyelerinin ilk örnekleri bu şekilde yazılmıştır. 4'ü şehzade, 7'si padişah olmak üzere terci-bent şeklinde toplam 11 mersiye mevcuttur. Bu mersiyelerden yalnızca 1'i 19. yy'da yazılmıştır. Diğer 10 mersiyenin tamamı 15. yy'ın başından 16. yy'ın başına kadarki yüz yıllık süreci kapsamaktadır. Terci-bentlerin mersiyeler arasındaki oranı %15'tir. Böylece bu şeklin terkib-bentten sonra en çok kullanılan şekil olduğu anlaşılmaktadır. Terkib-bent ve terci-bent birer bağımsız şekil kabul edildiği için, tıpkı musammatın diğer şekilleri gibi terci-bentleri, hem burada hem de aşağıdaki şemada ayrı ayrı değerlendirmeyi uygun gördük.

Terkib-bent;

Bu şekil terci-bent ile benzerlik göstermektedir. Tek farkı, her hanenin sonunda yer alan ve genellikle kendi içinde kafiyelenen vasıta beytinin kendini tekrar etmeyip, her bentte değişiyor olmasıdır. Klasik Türk Edebiyatında mersiye türünde yazılan şiirlerin yarısına yakını terkib-bent nazım şeklindedir.[42] Bunun sebebi mersiye türü için bu biçimin daha uygun görülmesidir.[43] Padişah ve şehzade mersiyelerinde de durum aynı olup, bu şekillerde yazılan mersiyeler, tüm mersiyeler içinde yaklaşık %51 oranındadır. Padişah ve şehzadeler için yazılan mersiyelerin 22'si şehzade, 14'ü padişah olmak üzere 36'sı terkib-bent nazım şeklindedir. Terci-bentte şair yazdığı her bendi, sonundaki vasıta beytinin fikrine uydurmak zorundadur. Bu da şair için kısıtlayıcı bir unsurdur. Terkîb-i bentte her bendi bir

[41]İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1999, s. 270.
[42]Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek – Türk Edebiyatında Mersiye**, Ankara, Akçağ Yay., 1993, s. 23.
[43]"Mersiye", Mustafa İsen, ***DİA***, 2004, c. 29, s. 219.

fikirde birleştirme zorunluluğu olmadığı için bu şekil daha çok tercih edilmiştir. Terkib-bent ve terci-bentin toplamının tüm mersiyelere oranı % 66’dır

Terkib-bent ve terci-bent nazım şekillerinde yazılan mersiyelerin ekserisi 5 veya 7 bentten oluşmaktadır. Çalışmamızda yer alan bu şekillerdeki toplam 47 mersiyenin 25’i 5, 12’si 7, 3’ü 6 ve diğerleri 3, 4, 8, 12 ve 22 bentten oluşmuştur. Bu durumda terkib-bent ve terci-bent şeklinde yazılan mersiyelerin % 80’inde 5 ve 7 bent tercih edilmiştir. Bu nazım şekilleri dışındaki musammatlarda da 7 bentlik mersiyeler göze çarpmaktadır.

Terkib-bent ve terci-bent şeklinde yazılan şiirlerle ilgili dikkat çeken diğer bir husus da, bentlerin beyit sayılarıdır. Bu şekillerde yazılan şiirlerin 22’sinin bentlerindeki beyit sayısı vasıta beyti hariç tutulduğunda 7’dir. Beyit sayısının 7 olduğu şiirlerin, bu şekillerdeki tüm mersiyelere oranı yaklaşık % 49’dur. Bunun dışında bu şekillerde yazılan mersiyelerdeki bentler 5, 6, 10, 11, 12, 14’er beyitten oluşmaktadır. Bunların yanı sıra, her bentteki beyit sayısı değişen Sebzî’nin Şehzade Mehmed mersiyesi ve Şükrî-i Bitlisî’nin Yavuz Sultân Selim mersiyesi ayrıca dikkat çekmektedir.

5 ve 7 sayıları tüm kültürlerde ciddi bir önem taşımaktadır. Bunun ana sebebi de bu sayıların dinlerde ve doğada sebmolik karşılıklarının bulunmasıdır. Klasik Türk edebiyatında bu sayıların sıkça tercih edilmesinin başlıca sebebi, sayıların bu sembolik değeridir.

Padişah ve Şehzade mersiyelerinde musammat nazım şekilleri dışında üç nazım şekli kullanılmıştır. Bunlardan ilki kaside nazım şeklidir ve bu şekil şehzade mersiyelerinde 2, padişah mersiyelerinde 4 kere kullanılmıştır. Mersiyelerden biri Arapçadır. Diğer nazım şekli mesnevi, yalnızca padişah mersiyelerinde 2 kere, son şekil olan gazel ise 1 kere padişaha yazılmıştır.

1.3. VEZİN

Padişah ve şehzade mersiyelerinde nazım şekillerinde olduğu gibi vezinde de çeşitlilik görülmektedir. Nitekim 73 şiirde 6 bahre ait toplam 10 farklı vezin kullanılmıştır. Mersiyelerde kullanılan vezinler, bahirlerine göre şöyledir:

Remel Bahri;

Bu bahrirde ele alacağımız ilk vezin olan fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün, mersiyelerde en çok kullanılan iki vezinden biridir. Daha ziyade şehzade mersiyelerinde gördüğümüz bu vezin, padişah mersiyelerinde 6, şehzade mersiyelerinde ise 18 olmak üzere toplam 24 kere kullanılmıştır. (%) Genel toplamda bu vezin terkib-bentlerde 10, diğer nazım şekillerinde 14 kere kullanılmıştır. Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün vezni, padişahlar için 5, şehzadeler için 2 olmak üzere toplam 7 kez kullanılmıştır. Bu kalıp daha ziyade 19. yy mersiyelerinde karşımıza çıkmaktadır. Toplamda 2 kere, sadece padişah mersiyelerinde karşımıza çıkan fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezni ise yalnızca 16. yy'da yazılmış mesnevi şeklindeki mersiyelerinde görülmektedir. Bu bahir tüm şiirlerin %46'sını oluşturmaktadır.

Muzârî Bahri:

Bu bahirde yalnızca mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün vezni kullanılmıştır. Fakat bu vezin mersiye geleneğimizde çok kere tercih edilmesiyle, mersiye türüyle özdeşleşmiş, "kesin bir kural olmamakla birlikte bu vezin terkib-bentlerde genellikle mersiyeler için kullanılır"[44] Padişah mersiyelerinde en çok kullanılan iki vezinden biridir. Padişah mersiyelerinde 13, şehzade mersiyelerinde 11 olmak üzere toplamda 24 kere kullanılmıştır. Bu vezin daha ziyade terkib-bent nazım şeklinde görülmektedir. Nitekim bu vezindeki 24 mersiyenin 18'i terkib-bent nazım şeklindedir.

Hezec Bahri:

---

[44]Saraç, a.g.e., s. 177.

Bu bahirde mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün vezni 2 kere padişah, iki kere şehzade mersiyesi olmak üzere toplam 4 kere kullanılmıştır. mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün vezni de aynı şekiilde 2 padişah, 2 şehzade mersiyeleri olmak üzere 4 kez kullanılmıştır. Bu bahirle genel olarak terkib-bent dışındaki nazım şekillerinde karşılaşmaktayız.

Recez Bahri:

Bu bahirde sadece müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün veznini görmekteyiz. Bu vezin terkib-bent nazım şekli dışındaki nazım şekillerinde görülür. 1 padişah mersiyesi ve edebiyatımızın son 2 şehzade mersiyesi bu vezindedir.

Müctes Bahri:

Bu bahirde yalnızca mefâ’ilün fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün vezni yalnızca şehzade mersiyelerinde ve 16. yy’da karşımıza çıkmaktadır. Toplamda 3 kere ve sadece terkib-bent nazım şekillerdinde kullanılmıştır

Hafif Bahri:

Fe’ilâtun Mefâ’ilün Fe’ilün 1 kere padişah mersiyesinde, Mef’ûlü Mefâ’îlü Mef’ûlü Mefâ’îlü ise 1 kere terkib-bent nazım şeklindeki bir şehzade mersiyesinde kullanılmıştır.

1.4. KAFİYE

Klasik Türk şiirindeki nazım şekillerinin her birinin kendine ait bir kafiye şeması olması hasebiyle bu kısımda yalnızca, birkaç kafiye şemasına sahip terci-bent ve terkib-bent nazım şekilleri incelenecektir. Bu şekillerdeki 47 mersiyenin 38’i; “aa, xa, xa... / yy -- bb, xb , xb... / zz” şeklinde kafiyelenmiştir. Kalan şiirlerden 6 mersiyenin kafiye şeması “aa, aa, aa... / yy -- bb, bb , bb... / zz.” şeklindedir. 2 şiirin kafiyelenişi ise şu şekildedir; “aa, xa, xa... / zz -- bb, xb, xb... / zz”. Bu şema yalnızca 15. yy’da terkib-bent nazım şekillerinde kullanılmıştır. Bunlar dışında terkib-bent şeklindeki mahlassız bir Şehzade Mustafa mersiyesi kafiyelenişi itibarı ile farklı bir seyir izlemektedir. Kafiyelenişi “ aa, aa, aa... / aa -- bb, bb , bb.../ xa -- cc, cc, cc,.../

xa ...” şeklinde devam eden bu mersiyenin vasıta beyitleri birleştirildiğinde, gazel yahut kasidenin kafiye şeması gibi “aa, xa, xa...” şeklini alır.

Sonuç olarak Türk şiirinde mersiyeler çoğunlukla terkib-bent şeklinde, 5 bentten, haneleri 7 bentten oluşmuş, mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’îlü fâ’ilün vezni ile yazılmış, “aa, xa, xa... / yy -- bb, xb, xb... / zz” şeklinde kafiyelenmiştir. Kıvâmî’nin Fatih Sultân Mehmed için yazmış olduğu aşağıdaki mersiye, nazım şekli, vezni ve kafiyelenişi ile ortalama bir mersiyeye örnek teşkil etmektedir:

(Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’îlü Fâ’ilün)

I

Sâkî-yi dehr sundugı câm-ı fenâ-y-ımış
Nûşı zamânenün kamu nîş ü belâ-y-ımış
Kurtılmag olmaz imiş ecelden dirîğ vâh
Her nefs ölüm belâsı-y-ıla mübtelâ-y-ımış
3 Gül diyüben getürdügi gülzâr-ı rûzigâr
Hikmet budur ki hâr u cefâ vü ‘anâ-y-ımış
İy dil bu ‘ömr esâsına mağrûr olma kim
Gişi yile vü suya dayanmak hebâ-y-ımış
Bâg-ı cinân içinde dırâht-ı hayâtunun
Her bir nihâli zîneti berg-i hevâ-y-ımış
6 Ahir çü geydügi kefen ola vücûdunun
Kogıl bu fânî hil’ati kim bî-vefâ-y-ımış
Dünyâ serâyına sakın aldanma kim bu dâr

Bir dâr-ımış ki ‘âkibet işi fenâ-y-ımış

Künc-i emân degül n’idelüm bu cihân dirîğ

Elden çü ‘âkibet çıkar-ımış bu cân dirîğ

II

Gürg-i ecel ki kimseye virmez emân dirîğ

‘Âciz vuhûş elinde zebûn ins ü cân dirîğ

Mâtem gamâmı cân güneşin kaplasa ne tan

Topraga girdi çünki meh-i âsumân dirîğ

3 Hayfâ hayât bâğına ol şâh-ı ‘âlemün

Nâ-gâh irişdi bâd-ı ecelden hazân dirîğ

Bir dürr-i bî-bahâ-y-ıdı ol nâzenîn vücûd

Bahr-ı ‘ademde kıldı özini nihân dirîğ

Vâ hasretâ ki mülk-i cihân bî-vefâ-y-ımış

Hiç kimse bulmaz imiş ölümden emân dirîg

6 Bir gevher idi elde-y-iken kıymeti anun

Bilinmedi vü gitdi n’idem râyigân dirîğ

Dünyâ evi bekâsuz u gey bî-sebât-ımış

Seyl-i fenâya gark olısarmış cihân dirîğ

Gökler göge boyansa ne tan bu gazâ-y-ıçun

Kan ağlasa melek n’ola ol pâdişâ-y-ıçun

III

Ol mihr-i hulk mazharı şâh-ı cihâna hayf

Ol çeşm-i rûh manzarı şâh-ı cihâna hayf

Ol taht-ı cân zîneti Dârâ-yı mülk-i dîn

Sultânlar içre server-i şâh-ı cihâna hayf

3 ‘A’dâ-yı dîni kırmag-içün eylese gazâ

Deryâ gibiydi ‘askeri şâh-ı cihâna hayf

Çarhun hazîne-dârın gör n’eyledi yine

Kabr içre koydı gevheri şâh-ı cihâna hayf

Hüsn-i cemâli gülşen-i cân içre her nefes

Mât eyler-idi gülleri şâh-ı cihâna hayf

6 Bu âşiyân-ı kahrı koyup ‘arşa ‘azm iden

Bâg-ı cinân kebûteri şâh-ı cihâna hayf

Ağla gözüm ki hasret odı bugün anun

Yandurdı cümle dilleri şâh-ı cihâna hayf

Ol saltanat gögindeki hurşid-i câna hayf

Sultân Muhammed ol şeh-i sahib-kırâna hayf

IV

Ol şeh kanı ki sâye-i fazl-ı İlâh idi

Ol şeh kanı ki ‘âleme püşt ü penâh-ıdı

Ol şeh kanı ki mihr-i sa’âdetdi tal’atı

Kim âsumân-ı devlet ana câygâh-ıdı

3 Mihr-ile mâha işigi gögi müdâm anun

Hizmet yüzini sürmege çün secdegâh-ıdı

Şehler ayağı tozına sürerdi yüzlerin

Mîr ü sipâh öninde kamu hâk-i râh-ıdı

'Azm-i gazâ kıla-y-ıdı i'zâz-ı dîn-içün

Altında summ-ı esbinûn a'dâ tebâh-ıdı

6 İsfendiyâr-ı devr-idi İskender-i zamân

Mülk-i cihâna hükmi geçer pâdişâh-ıdı

Ol söz kanı ki virür-idi mürdeye hayât

Ol yüz kanı ki burc-ı şeref üzre mâh-ıdı

Şimdi makâmı kabr-ile tâbût olup yatur

Toprağ içinde kara yire kût olup yatur

V

Yâ Rab hümâ-yı rûhına mesken cinân ola

İçi mezârınun gül-ile gülsitân ola

Havrâ-yı Ravza mahremi Rıdvân enîsi hem

Firdevs bâgı içre özine mekân ola

3 Her kim mezârına gelüben eylese du'â

Mahşer güninde meskeni dâru'l-emân ola

Her sâ'at içre rûhına ihsânlar irişüp

Her dem mezârı üzre melek pâsbân ola

Gülzar-ı kuds haşre degin meskeni olup

Dâyim enîsi Ravza'da hûr u cinân ola

6 Ol yirde yatdugınca ‘ömr süre pâdişâh

Hem bu musîbete ‘ivazı Hak cihân ola

Sabr it **Kıvâmi** çünki ölüm kâr-ı Hak-durur

Hakk’un musibet ehline lutfı çehân ola

Hayfâ ki girdi toprağa cân-ı cihân dirîğ

Vâ hasretâ ki gitdi şeh-i kâmrân dirîğ[45]

1.5. TERKÎB-BENT NAZIM ŞEKLİ VE “Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’îlü Fâ’ilün” VEZNİYLE MERSİYE YAZMANIN GELENEK HALİNE GELMESİ

Türk şiirinde mersiye türü ile ilgili çalışmaların neredeyse tamamında, bu türde yazılan şiirilerin genellikle terkib-bent şeklinde olduğu ve genellikle “mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün” vezninin tercih edildiği bilgisine rastlanır. Ne var ki, bunların hiçbirinde terkib-bent şeklinde yahut mezkur vezinde yazma geleneğinin tam olarak ne zaman başladığına yahut nereden gelip, ne şekilde geliştiğine dair çok kesin bir bilgiyle karşılaşmak mümkün değildir. Merak konusu olan bu meseleyi çözmek için Türk Edebiyatı dışında Arap ve İran edebiyatını da gözden geçirmek gerekir.

Arap edebiyatında mersiyelerin kaside nazım şeklinde yazıldığına girişte değinmiştik. Buradan hareketle İranlılar 12. yy’a kadar Arapların bu geleneğini takip etmiş, bu yüzyıldan itibaren, terkib-bent ve terci-bent nazım şekillerini tercih etmişlerdir. Hatta bu nazım şekli bir süre sonra mersiye türü ile özdeşleşmiştir. Çünkü bentlerden oluşan ve her bentte farklı bir konunun işlenebildiği bu şekil, öğüt, felek, yas, övgü, özlem ve dua gibi konuların bulunduğu mersiye türü için oldukça uygun bir şekildir.

[45] Kıvâmî, **FETİHNÂME**, Haz. Ceyhun Vedat Uygur, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 515-518.

İran edebiyatının ve şairlerinin, Klasik Türk şiirine ne kadar ciddi bir biçimde etki ettikleri bilinen bir gerçektir. Zira Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra, "ortak İslam edebiyatının iç ve dış yapısını oluşturan öğeler İranlılar'ın aracılığıyla Türk edebiyatına girmiştir".[46]

İran Edebiyatında terkib-bent nazım şekli ile mersiye yazan ve mersiyelerinde ilk defa müzârî bahrindeki "mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün" veznini kullanan şair bildiğimiz kadarıyla Senaî-i Gaznevî'dir (ö. 1131). Türkler tarafından sıkça okunan şairlerden olduğu, kütüphanelerdeki yazma divan nüshalarının çokluğundan anlaşılan bu şairin yaşadığı dönem dikkate alındığında, bu şekil ve vezinde yazma geleneğinin ilk örneğine 12. yy'da rastlanmaktadır.

Hâkânî-i Şirvanî (ö. 1199) ise Fars edebiyatında en çok mersiye yazan şairdir. Hâkânî, Türk şairleri arasında da en çok okunan İran şairlerindendir. Yalnızca Süleymaniye, Millet ve Mevlana Müzesi kütüphanelerinde en az yirmi divan nüshası ve divanın şerhleri mevcuttur. Hâkânî terkib-bent şeklinde çok sayıda mersiye yazmış, en az iki kere "mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün" veznini kullanmıştır. Divanında -çoğu uzun- en az 30 mersiye yer almaktadır. Bu şairden sonra mersiyeler gitgide artmış, şeklen büyümüştür. Her ne kadar mersiye türünde ilk defa bentlerle yazmayı tercih eden ve muzârî bahrindeki mezkûr kalıbı ilk kez kullanan şair Senâî olsa da, bunun bir gelenek haline gelmesini sağlayan ve Türk şairlerinin de bu şekilde ve kalıpta yazmalarına tesir eden şairin Hâkânî olduğu söylenebilir.

Hakani'den sonra gelen Kemâleddin İsmâil (ö. 1240) de çokça mersiye yazmış ve Hakani'yi takiben yazdığı mersiyelerde 5 defa terkib-bent şeklini tercih edip, 3 defa da "mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün" kalıbını kullanmıştır. Bu şiirlerin ikisi hem terkib-bent, hem de yukarıdaki mezkûr kalıp ile yazılmıştır. Sonra gelen Seyyid Hasan Gaznevi (ö 1161) de Melikşah (ö. 1092) ve muhtemelen Sultân Mes'ûd'un vezirine muzârî bahrindeki mezkur vezin ile ve terkib-bent olarak mersiye yazmıştır. Sonraki şairlerden Fahreddin-i Iraki (ö. 1289) yazdığı tek mersiyeyi terkib-bent olarak yazmıştır. Iraki'den sonra gelen ve çok sayıda mersiye yazdığı bilinen Sa'di-i Şirazi (ö. 1292) de hem terkib-bent olarak şehzade Sa'dî bin

[46] Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi (Edebiyat Tarihi – Metinler)**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1994, s. 14.

Bubekr’e mersiye yazmış hem de bir başka mersiyeyi aynı kalıpla söylemiştir. Son olarak Hâce-i Kirmâni (ö. 1238), Muhammed bin Burhân’a terkib-bent şeklinde mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’îlü fâ’ilün kalıbı ile mersiye söylemiştir. Bunun dışında yazdığı mersiyelerin ikisini de terkib-bent nazım şeklinde ve bunların birini de mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’îlü fâ’ilün vezninde yazmıştır[47]

İran Edebiyatı’nda ortaya çıkan terkib-bent şeklinde mersiye yazma geleneği Çağatay sahasını da etkilemiştir. Örneğin 15. yy’ın başlarında vefat ettiği tahmin edilen Hâfız-ı Harezmî’nin, Timur’un genç yaşta ölen oğlu İbrahim için yazdığı mersiye terkib-bent şeklindedir.[48] Bu mersiye, “mersiyenin bölümleri” açısından da Osmanlı sahasındaki mersiyelerle paralellik göstermektedir. Çağatay sahasının en mühim şairlerinden olan Ali Şîr Nevâî (ö. 1501) de çok sevdiği dostu Seyyid Hasan Beg için terkib-bent şeklinde bir mersiye yazmıştır. Bu mersiyede dua kısmı bulunmadığı gibi, diğer içerik özellikleri açısından da Osmanlı sahasındaki mersiyelerle ciddi bir benzerlik göstermemektedir. Buna rağmen bu mersiye 7 bent olup, her bendi vasıta beyti olmaksızın 7 beyittir. Bu yönüyle bizdeki mersiyelere şekil itibariyle oldukça benzemektedir.[49]

Sonuç olarak Arap Edebiyatı’nda kaside nazım şekliyle yazılan mersiyeler, İran edebiyatında da aynı şekilde yazılmaya devam etmişse de, bir süre sonra terkib-bent ve terci-bent nazım şekilleri bu sahada tercih edilmiştir. Fars edebiyatında iki yüz yıl içinde şekillenip yerleşen bu geleneği takiben, 15. yy’dan itibaren muhtelif sahalarda yazılan Türk şiirindeki mersiyeler de terkib-bent ve terci-bent biçimlerinde yazılmıştır.

---

[47]Nasrullah İmami, **Mersiye-serâyî der Edebiyyât-ı Fârsi**, *İran*, Ahvaz : Danişgâh-ı Cihâd, 1990, s. 15-250.

[48]Bkz. Recep Toparlı**, Harezmli Hâfız’ın Dîvânı – İncelem-Metin, Tıpkıbasım**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s. 121

[49]Bkz. Ali Şir Nevâyî**, Nevâirü’ş-Şebâb**, Haz. Metin Karaörs, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2006, s. 666

1.6. ŞEHZADE MERSİYELERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

<u>Terkîb-i Bent Nazım Şeklinde Yazılan Mersiyeler</u>

15. YÜZYIL				
Şiir	**Vezin**	**Bent**	**Beyit**	**Kafiye**
Mersiye-i Emîr Sülmân – Ahmedî	*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'îlün*	9	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb, xb... / zz
Mersiye-i Şeh Mustafa – Ahmed Paşa	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	5	12	aa, xa, xa... / zz bb, xb, xb... / zz
Mersiye-i Şehzâde Sultân Abdullah – Necâtî Beg	*Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün*	7	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb, xb... / zz
Cem Sultân Mersiyesi – Muhlisî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	5	12	aa, xa, xa... / zz bb, xb, xb... / zz
16. YÜZYIL				
Şiir	**Vezin**	**Bent**	**Beyit**	**Kafiye**
Mersiye-i Şehzâde 'Alemşâh - Lamii	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	7	8	aa, xa, xa... / zz bb, xb, xb... / xz
Mersiye-i Sultân 'Alemşâh – Revânî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Mahmûd – Lamii	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	7	12	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Mahmûd – Revânî	*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Şehzâde Sultân Mahmûd – Necâtî Beg	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	7	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Hazret-i Sultân Mehmed Hân – Fazlî	*Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün*	7	10	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz

Mersiye-i Sultân Mehemmed – Sebzî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	6	Çeşitli (çoğu8)	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Şehzâde Mehmed – Taşlıcalı Yahya	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	7	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Mehemmed – Üsküdarlı 'Aşkî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	5	6	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Şehzâde Mehmed – Zâtî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	6	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Şehzade Mustafa Mersiyesi – Taşlıcalı Yahya	*Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün*	7	6	aa, aa, aa... / yy bb, bb , bb... / zz
Mersiye-i Sultân Mustafa - Rahmî Çelebi	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye Berây-ı Sultân Mustafa – Edirneli Nazmî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	5	10	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Mustafa – Fünûnî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	5	8	aa, aa, aa... / yy bb, bb , bb... / zz
Mersiye Der Hakk-ı Sultân Mustafa Hân – Kara Fazlî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	3	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye Berâ-yı Sultân Mustafa – Mahlassız	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	5	5	aa, aa, aa... / aa bb, bb , bb.../ xa cc, cc, cc,.../ xa
Şehzâde Mustafa Mersiyesi – Mu'înî	*Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün*	7	11	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Şehzâde Süleymân – Gelibolulu Âlî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	5	5	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz

Diğer Nazım Şekillerinde Yazılan Mersiyeler

15. YÜZYIL		
Şiir	**Vezin**	**Şekil**
Emir Süleyman Mersiyesi – Ahmed-i Dâî	*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün*	Terci-bent
Oğuz Hân Mersiyesi – Cem Sultân	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Kaside

16. YÜZYIL		
Şiir	**Vezin**	**Şekil**
Mersiye-i Sultân Şehinşâh – Lâmî'i Çelebi	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	Terci-bent
Mersiye Berây-ı Sultân Muhammed Hân – Hayâlî Bey	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Terci-bent
Mersiye-i Mu'aşşer Ez-ân-ı Müdâmî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Terci-bent
Mu'aşşer-i Mustafa Tâbe Serâhu – Mahlassız	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Muaşşer
Mu'aşşer Mersiye (Şehzade Mustafa) – Sâmî	*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*	Muaşşer
Şehzade Mustafa Mersiyesi - Hasbî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Muaşşer
Şehzâde Mustafa Mersiyesi – Kara Fazlî	*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*	Murabba
Şehzâde Mustafa Mersiyesi – Mahlassız	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Murabba
Şehzâde Mustafa Mersiyesi – Nisâyî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Murabba
Şehzâde Mustafa Mersiyesi (Diğer) – Nisâyî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Murabba
Şehzade Mustafa Mersiyesi –	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Murabba

Hayâlî Ahmed Efendi		
Mersiye-i Selîmî Berâ-yı Katl-i Sultân Mustafa	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Murabba
Mersiye-i Kâdirî Berâ-yı Katl-i Sultân Mustafa	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Müsemmen Murabba
Mersiye-i Diger Berâ-yı Şehzâdegân-ı Sultân Murâd Hân – Nev'î	*Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün*	Kaside
19. YÜZYIL		
Şiir	**Vezin**	**Şekil**
Cennet-mekân Şehzâde Mahmûd Celâleddin Efendi Hakkında Mersiye – Âdile Sultân	*Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün*	Müseddes

1.7. PADİŞAH MERSİYELERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

<u>Terkîb-i Bent Nazım Şeklinde Yazılan Mersiyeler</u>

15. YÜZYIL				
Şiir	**Vezin**	**Bent**	**Beyit**	**Kafiye**
Mersiye-i Sultân Muhammed Gâzî – Kıvâmî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Karamanoğlu Sultân Kâsım Mersiyesi – Karamanlı 'Aynî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	7	8-9	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
16. YÜZYIL				
Şiir	**Vezin**	**Bent**	**Beyit**	**Kafiye**

Mersiye Berây-ı Sultân Bâyezîd – Zâtî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye Berâ-yı Sultân Süleymân – Gelibolulu Âlî	*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*	5	9	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
.Mersiye-i Sultân Süleymân – Rahmî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Süleymân - Bâkî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	8	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Selim Hân – Ulvî	*Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün*	5	8	aa, aa, aa... / yy bb, bb , bb... / zz
Mersiye-i Sultân Murâd ve Şehzâdegân – Nev'î	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	6	11	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
17. YÜZYIL				
Şiir	**Vezin**	**Bent**	**Beyit**	**Kafiye**
Merhûm Sultân Mehemmed'e Mersiye – Nevâlîzâde Atâyî	*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Sultân II. Osmân Mersiyesi – Nev'î-zâde Atâyî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	7	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Murâd – Âsafî	*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / zz bb, xb , xb... / zz
19. YÜZYIL				
Şiir	**Vezin**	**Bent**	**Beyit**	**Kafiye**
Sultân II. Mahmûd Mersiyesi	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü*	5	6	aa, xa, xa... / yy

– Şeref Hanım	*Mefâ'îlü Fâ'ilün*			bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Abdülazîz – Hakkı Bey	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	5	8	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz
Mersiye-i Sultân Abdülaziz – Yenişehirli Avni Bey	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	12	11	aa, xa, xa... / yy bb, xb , xb... / zz

<u>Diğer Nazım Şekillerinde Yazılan Mersiyeler</u>

15. YÜZYIL		
Şiir	**Vezin**	**Şekil**
Sultân Çelebi Mehmed Mersiyesi – Ahmed-i Dâî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	Terci-bent
Mersiye-i Sultân Mehemmed – Şeyhî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	Terci-bent
Mersiye-i Sultân-ı Germiyân – Şeyhî	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	Terci-bent
16. YÜZYIL		
Şiir	**Vezin**	**Şekil**
Sultân Bâyezîd Mersiyesi – Câfer Çelebi	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	Terci-bent
Sultân Selîm Mersiyesi – Kemal Paşazâde	*Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün*	Terci-bent
Mersiye-i Sultân Selîm – Şükrî-i Bitlisi	*Fâ'ilâtün Fâ'ilatün Fâ'ilün*	Terci-bent (!)
Sultân Selim Mersiyesi – İdris-i Bitlisi	*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün*	Mesnevi

Sultân Selim Mersiyesi – Celalzade Mustafa	*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün*	Mesnevi
Kanûnî Sultân Süleymân Mersiyesi – Ebu's-Suud Efendi	**...**	Arapça Kaside
	17. YÜZYIL	
Şiir	**Vezin**	**Şekil**
Mersiye-i Dîger Berây-ı Osmân Hân – Tûgî	*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün*	Kaside
Mersiye-i Sultân Osmân – Tûgî	*Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün*	Gazel
	19. YÜZYIL	
Şiir	**Vezin**	**Şekil**
Mersiye ve Târîh-i Şehâdet-i Sultân Selîm – Antepli Ayni Efendi	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Terci-bent
Mersiye-i Fâzıl Berâ-yı Sultân Hân-ı Selîm	*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*	Kaside
Sultân Abdülazîz Hân Hakkında Mersiyedir – Memduh Paşa	*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*	Kaside
Gazel-i Rikkat-engîz-i Merhûm Sultân Selîm, Tahmîs-i Nâfi-i Gurbet-güzîn-i Bîmâr u Sakîm	*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*	Tahmis
Tahmîs-i Nâ-temâm Mersiye-i Sultân Selîm-i Şehîd Güfte-i Fazıl Bey – Hanyalı Nûrî	*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*	Tahmis
Mersiye-i Sultân Abdülazîz – Sa'dî	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Muhammes

Mersiye-i Sultân Abdülazîz – Kemal Paşa	*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*	Müseddes
Mersiye Der Hakk-ı Cennet-mekân Sultân Abdülazîz Hân – Âdile Sultân	*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*	Müseddes

İKİNCİ BÖLÜM

2. PADİŞAH VE ŞEHZADE MERSİYELERİNİN MUHTEVASI

2.1. MERSİYENİN BÖLÜMLERİ

Mersiyeler de kasideler gibi, bazı temaların oluşturduğu muhtelif bölümlerden meydana gelmektedir. Mersiyelerin yarısından fazlasının 5 bentten oluştuğunu, şeklî hususiyetleri açıkladığımız bölümde tespit etmiştik. Mersiyelerde bu beş bendin her bir bendi farklı bir temaya sahip olduğu için genel olarak her bent bir bölümdür. Bu bölümler; öğüt/nasihat, yas/mâtem, övgü/medh, özlem/hasret ve duâ şeklinde isimlendirilebilir. Bölümlerden nasihat ve dua, neredeyse tüm şiirlerde ortak bir konuma sahiptir. Fakat yas, övgü ve özlem bölümlerinin yerleri değişmekle birlikte, genel itibarı ile yukarıda yazdığımız gibidir.

Bu bölümler dışında felek, bazen öğüt bölümünün yerine, bazen öğüt ile birlikte, kimi zaman da -özellikle beş bentten fazla olan mersiyelerde- öğütten sonraki bentte karşımıza çıkar. Şairler feleği çoğu kez nasihat vermenin bir aracı olarak değerlendirmişlerdir. Yine de şiirlerde yer aldığı miktar ve içeriğindeki farklılıklar dikkate alındığında feleği ayrı bir bölüm kabul etmek gerekmektedir.

Yaptığımız araştırmaya göre, aşağıda daha tafsilatlı inceleyeceğimiz mersiye bölümlerinin kendine mahsus terimleri ve kelime kadroları bulunmaktadır. Bu terim ve tabirler her ne kadar mersiyelerin her yerinde karşımıza çıksa da, bazı bölümlerde bazı kelime kadroları ve kavramlar sık kullanılmaktadır.

Padişah ve şehzade mersiyelerinin bölümlerini yukarıdaki sıra ile açıklayacağız.

2.1.1. Öğüt

Bu kısımda şair nasihat etmektedir. Bunu yaparken feleğin tersliği ve dönekliğinden, sabit olmayışından, bugün verdiğini yarın aldığından, ecelden ve dünyanın geçici (fânî) oluşundan bahsederek birtakım öğütler verir, insanları bu istikamette uyarır. Çoğunlukla ilk benttir. Genel olarak "imiş" redifi kullanılır ki; bu redifle ölüme yönelik farkındalık oluşturulmaktadır. Bu bölümün oluşturulmasındaki esas amaç ölüm hakikatine ve fâniliğe dikkat çekerek söze başlamaktır. "Verme, aldanma, yapma..." gibi olumsuz emirleri bu bölümde ağırlıktadır. Şeyhî'nin Germiyanoğlu için yazdığı mersiyenin öğüt kısmındaki;

Bakma imâretine ki mahzı harâbdır

Bakma bekâsına ki be-küllî fenâ-y-**imiş**[50]

ya da Ahmed Paşa'nın, Fatih'in oğlu Şehzade Mustafa için yazdığı mersiyedeki;

İkbâle **virme** kalbüni kim bî-bekâdur ol

Görmez misin ki kalbi anun lâ-bekâ **imiş**[51]

şeklindeki beyti bunun güzel birer örneğidir. 5'i padişah 8'i şehzade olmak üzere toplam 13 mersiyenin ilk bendi "imiş" rediflidir. Bu kısım "Ya Rab" şeklinde de başlayabilmektedir. Şairler nasihatlerinde şu dördünden birine hitap etmektedirler: Allah'a, gönlüne, ibret ehline ve feleğe**:**

İy dil bu 'ömr esâsına mağrûr olma kim

[50] Şeyhî – Germiyanoğlu Ya'kûb Bey, III / 1 – 5
[51] Ahmed Paşa – Şehzade Mustafa, XXXVI / 1 – 6

Gişi yile vü suya dayanmak hebâ-y-ımış

Bâg-ı cinân içinde dırâht-ı hayâtunun

Her bir nihâli zîneti berg-i hevâ-y-ımış

Ahir çü geydügi kefen ola vücûdunun

Kogıl bu fânî hil’ati kim bî-vefâ-y-ımış

Dünyâ serâyına sakın aldanma kim bu dâr

Bir dâr-ımış ki ‘âkibet işi fenâ-y-ımış[52]

Yahut;

İy ehl-i ibret eyleme dünyâya i'tibâr

Her lutfınun sonında nice dürlü kahrı var[53]

Yukarıdaki öğütlerin yanında “dünya” önemli bir yer tutar. Fani olmak, baki olmayıp bir gün mutlaka gidecek olmak hatırlatılır. Dünyanın geçici olduğundan, ona çok bağlanılmaması gerektiğinden bahsedilip, tatlı gelen her şeyin sonunun acı olduğu hususunda nasihat edilir:

Dünyâ makâm-ı hasret ü derd-ü-belâ-y-imiş

Mihnet ocağı gam evi mâtem-serây-imiş

---

[52]Kıvâmî – Fatih Sultân Mehmed, IV / 1 – 4-5-6-7

[53] Zâtî – II. Bâyezid, VI / 1 – 1

‘Azbı fırât u milhi ücâc u ‘azâbı nâr

Dârûsı derd ü sıhhatı renc ü ‘anâ-y-imiş

Çün suya nakş olur suver-i cism-i âdemî

Fikr-i bekâ kişiye bir olmaz hevâ-y-imiş

Virme gönül zahârif-i dünyâya iy ‘azîz

Alur göz ile eyle nazar hep hebâ-y-imiş[54]

. . .

Şairin mersiyeye öğüt ile başlaması, İslam kültüründe kişinin ölüm haberini alır almaz, uyarı ve hatırlama niteliğindeki “innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun”[55] (Biz muhakkak (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz)[56] ayetini okumasına benzer. Öğütler bazen feleğe karşı ikaz ağırlıklıdır. Burada ölümle alakalı çok sayıda benzetmeye, yakıştırma ve sıfatlara rastlamaktayız. Bunun dışında hayatın işleyişi ve sürekli dönüşümüne bu kısımda yer verilir. Bu bölümde öne çıkan kavramlar şunlardır; gaflet (gâfil olmak), ömür, ölüm (merg), ecel, kazâ.

Gaflet (5) insan için uykuya benzer. Hâb, uyhu kelimeleriyle gelen bu mefhum mersiyelerde daha çok “gâfil ol-“ (11) şeklinde kendini gösterir. Gafil olunmaması hususunda ikazda bulunan şairler, ölümü, tabutu, feleğin gadrini hatırlatırlar. Gafil olmak, şehzade mersiyelerinde üç kat daha fazla geçmektedir.

İy hufte **gâfil olma** tabıl urdı sârbân

---

[54] Tâcîzâde Ca’fer Çelebi – II. Bâyezid, VII / 1 – 1-2-3-4
[55] Bakara Suresi, 156. Ayet-i Kerîme.
[56] https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/bakara-suresi-2/ayet-156/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1 15.05.18

Cem' eyle rahtunı ki revân oldı kârbân[57]

Gâfil olman dostlar gerdûn-ı dûn olmış-durur

Bir degirmendür felek 'ömr ana un olmış-durur[58]

Ömür (68) ise mersiyelerde insan için bir sermaye, bir cevher olarak geçmektedir. Aynı zamanda bir devlet, nakid, ekin ve bir elbisedir. Fakat insan için bir "değer" olan ömür, gül gibi kısa bir müddeti hâizdir ve devamlı olmaması yönüyle ilkbahara benzer.

Gül gibi özge letâfet bulmış-iken ol şehün

Nev-bahâr-ı gülşen-i 'ömrine âh irdi hazân[59]

Felek bir değirmen olup, ömrü un gibi öğütmektedir. Çünki ömür levhasına "bekâ" yazılmamıştır.

Gül-i 'ömrün bekâsı dâyim olmaz

Bükilse serv bili kâyim olmaz[60]

Yazmadı **levh-i 'ömre** hatt-ı bekâ

Kalem-i kâf u nûn ile Yezdân[61]

---

[57] Şeyhî – Çelebi Mehmed, I / 1 – 1
[58] Mahlassız – Şehzade Mustafa, LVI / 2 – 4
[59] Edirneli Nazmî – Şehzade Mustafa Mersiyesi, LIII / 2 – 9
[60] Celalzâde Mustafa Çelebi – Yavuz Sultân Selim, XI / 7

Bunlar dışında ömür duvarının yıkılması ile evin viran olması ve ömür defterinin perişan olması, mersiyelerde ömür hakkındaki hayallere örnektir. Böylece klasik şiirde ömrün, ölüm ve ecel ile elden giden ve bu gidişle kıymeti ancak o zaman bilinen, farkedilen bir değer olduğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak mevt (17), merg (10), memât (7), mât (2), kelimeleri ile geçen ölüm (9), şairlerin mersiyelerdeki hayâl konularındandır ve bu bölümde çokça zikredilmektedir. Buna göre ansızın (nâgehân) gelen ve insanların gafil ‘av’landıkları ölüm, bir hazan rüzgarı, bir tufan seli, bir görünmez belâ, insanı güvercin gibi avlayan bir kartal, fena meclisindeki içki (mey) ya da nişanı insan olan bir oktur:

Cihân kebûteri saydum-durur diyen bâzı
‘Ukâb-**ı merg** düşürdi bu gün şikâra dirîğ[62]

İy gülşen-i cihânda karâr itmeyen dirîg
Bu **mevt**-i *nâgehân*ı şümâr itmeyen dirîg[63]

Nice şîrânı dirîğâ ki bu sayyâd-ı cihân
Tîr-**i merg** ile ider deşt-i fenâda bî-cân[64]

Kurtılmag olmaz imiş ecelden dirîğ vâh
Her nefs **ölüm** *belâsı*-y-ıla mübtelâ-y-ımış[65]

---

[61] Fazlî – Şehzade Mehmed, XLVII/ 1 – 2
[62] Ahmed Paşa – Şehzade Mustafa, XXXVI / 3 – 7
[63] Muhlisî – Cem Sultân, XXXVIII / 4 – 12
[64] Nevâlîzâde Atâyî – III. Mehmed, XVIII / 3 – 1
[65] Kıvâmî – Fatih Sultân Mehmed, IV / 1 – 2

Ecel de bu kısımdadır. Ecel (71) kelimesi şehzade mersiyelerinde, padişahlara yazılanlara nazaran iki kat daha fazla görülmektedir. Sözlük anlamı "kişinin kaderine bağlı olan ölüm anı"[66] olan ecele şairler mersiyelerde muhtelif sıfatlar yakıştırmış, çeşitli hayallerle onu farklı şeylere benzetmişlerdir. Buna göre ecel mersiyelerde, tıpkı sonbaharı getiren soğuk bir yel / bâd /sarsar, fenâ şarabı sunan bir saki yahut kadehin kendisi, bir kurt, bir aslan, 'şâh'ı mat eden bir satranç oyuncusu, bir cenk, beden hisarını delip geçen bir taş ya da beden mülkünü yıkan bir "ceyş", insanoğlunun (beden) elbisesini arkadan çekip çıkaran bir hırsız (düzd), bir el (dest), hayat âbını serâb eden bir hararet (tâb-ı ecel), insanı nişan alan bir ok, hüküm veren bir hakim, bir uyku, bir darbe, ömür beratına çekilmiş bir tuğra, insanın ömrünü elinden alan bir harâmî, bir darbe (zahm), bir tuzak (dâm) veya onu avlayan tuzakçının (sayyad) kendisi, bir kılıç, ok, ordu yahut bir celâlîdir.

Bu durumda insanın bir savaş meydanında olduğu hayalinden ve padişah ve şehzadelerin de savaş ile kurdukları aşinalıktan dolayı, ecel genel olarak bir savaş unsuru veya savaşın kendisi olarak düşünülmüştür.

Ol mübâriz çün **ecel cenginde** düşdi topraga
Ol bahâdur hân içün her merd-i meydân aglasun[67]

Diğer yaygın hayâl ise ecelin tüm tabiatı kurutan soğuk hazan rüzgarı gibi olmasıdır:

Dokındı **sarsar-ı ecel** ol gül budağına

Derdâ vü hasretâ vü dirîğâ hezâr âh[68]

[66] http://www.otukensozluk.com/ (14.05.18)
[67] Karamanlı 'Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 4 – 4
[68] Necâtî Bey – Şehzade Mahmûd, XLIV / 3 – 3

Ecelin gelmesi ile insanın ölmesi, böylece ömür sermayesinin elden gitmesi hep kazâ eli (dest-i kazâ) ile olmaktadır. Zirâ kazâ (29), kalemiyle böyle yazmış (kilk-i kazâ) ya da bu hükmü vermiştir (hükm-i kazâ). Bunun dışında mersiyede kaza; ecel ve ölümde olduğu gibi bir ok, kılıç ya da pençe atan bir aslandır. Kaza kelimesi padişah mersiyelerinde iki kat daha fazla yer almaktadır. Padişahlarda 19 kere geçen kaza, şehzade mersiyelerinde 10 kere geçmektedir.

Her ne yazılsa başa ider anı rûzgâr

Kilk-i kazâya ya'ni o ser meşkdür medâr [69]

Mevc-i deryâ-yı kazâ vü bâdbân-ı kahr ile

Bir nefesde oldı ecrâm-ı sefâyin der-kenâr[70]

Şîr-i ecel **kemîn-i kazâ**dan çıkup hemân

Ser-pençesiyle kıldı vücûdın o dem 'adem[71]

2.1.2. Yas

Bu bölüm şairin yasını mısralara döktüğü mâtem bölümüdür. Başta insanlar olmak üzere tabiatteki her şey ağlar. Ölüm karşısında tabiatın önemli bir yeri vardır. Söz sanatları, özellikle kişileştirme ve hüsn-i talilller ön plandadır. Bunlar dışında tezat, teşbih, ihâm-ı tenâsüp, istiare, tecâhül-i ârif, istifham, tenasüp, nidâ, mübalağa gibi sanatlara sıklıkla rastlanır. Hüsn-i talilller bilhassa yas adetleri ile tabiat unsurlarının kendilerine mahsus özellikleriyle mezcedilmesi şeklinde karşımıza çıkar. Şair bu şekilde ya kendisine çok ağır gelen bu ayrılığın ve içinde beliren onulmaz matemin yükünü tabiata yansıtarak, onların da ağladığını görmekle

[69] Nev'î-zâde Atâyî – Genç (II.) Osman, XIX / 5 – 8
[70] Nev'î – III. Murad ve Katledilen Şehzadeleri, XVII / 3 – 4
[71] Rahmî Çelebi – Şehzade Mustafa, LII / 3 – 6

rahatlamak, gönlünde açılan yarayı bir miktar tedavi etmek niyetindedir yahut her şeyin "cihan padişahı" olan bu kişinin kulu, tebâ'ı, kölesi olması hasebiyle onun ölümüne, kendilerine has özellikleri ile yas tuttuğunu düşünmektedir.

Hayvanlar, ağaçlar, çiçekler, kozmik unsurlar, nehirler, dağlar taşlar, bulut... hepsi ağlamakta, "kendince" matem tutmaktadır. Şair bu matem için yas adetlerini çok sık dile getirmiştir. Padişah ve Şehzade ise bu dünyanın "denî", alçak olmasından dolayı ahireti tercih etmiştir. Şair kendini ve okuyanı teskin etmektedir. Bu kısım genellikle ikinci benttir. Bu bölümün çerçevesini oluşturan kısmı ise redifleridir.

Dirîğ, aglasın(-sun), hemi, âh, gitdi ol ..., hayf , âh vâh, ağladalum, ağladı gibi redifler, matem havasının devamlılığını sağlamışlardır. Bunun yanında, dirîğ, ağla-, tağla-, figân, zâr, feryâd, gam, hasretâ, hayfâ, dirîğâ, hay, meded, dâd, mâtem, bulut, nâle , gözyaşı, hayf, hasret, giriv, derdâ, efgân, zebûn ol-, derd, renc, kahr, âfet, dâğla-, hasret, firâk, âh, vâh, enîn, inle-, vây vây, iy dirigâ, yakdı gibi geniş yas terim ve ünlemleri de matem havasını şekillendiren en önemli unsurlardandır. Bunlar arasında "dirîğ(â)" (eyvâh / yazık!) ünlemi mersiyelerde çok sık karşımıza çıkan hâkim ünlemdir ve bir bendin redifi bile olabilmektedir. Bu ünlem mersiyelerde 72 kere padişah, 90 kere şehzade mersiyesi olmak üzere toplamda 162 kez kullanılmıştır.

Gürg-i ecel ki kimseye virmez emân **dirîğ**

'Âciz vuhûş elinde zebûn ins ü cân **dirîğ**

Mâtem gamâmı cân güneşin kaplasa ne tan

Topraga girdi çünki meh-i âsumân **dirîğ**

Hayfâ hayât-ı bâğına ol şâh-ı 'âlemün

Nâ-gâh irişdi bâd-ı ecelden hazân **dirîğ**[72]

Şehzade Mustafa, II. Osman, Sultân III. Selim ve Sultân Abdülaziz gibi katledilen padişahların katil hadiselerini içeren bölümler de, yas bölümünün kapsamına girmektedir.

Bu bölümde öne çıkan kavramlar şunlardır:

Renkler:

Dünyanın tamamına yakınında olduğu gibi, bizim kültürümüzde de matemin renkleri vardır. Bunlar arasında kara (56) (siyah (29), zulmet (15)) ve gök rengi (19) öne çıkar. Mersiyelerde yasın tesiriyle her şey bir anda kararır ve ortalığı zulmet kaplar. Örneğin bulut, yasından kapkara olup ağlamaya başlar. Mersiyelerde "karar-" fiili oldukça fazla geçer. Diğer yandan her şey göğe boğanır. En çok göğe boyanan da göktür. Şairler bunu genellikle hüsn-i talil için kullanırlar. Bunlar dışında dûd ve lâciverd de mersiyelerde karşılaştığımız diğer renklerdir.

Gice **kara** geyüp yakasın çâk ider seher

Ya'nî ki saltanat güneşinden nişân kanı[73]

Dûd-ı dili çıkup depesinden benüm bigi

Olsa benefşeler **kara** yaslu revâ-y-imiş[74]

Münhasif oldı ecel burcında ol 'âlemde mâh

Yiridür mihnet şebinde ger cihân ola **siyâh**[75]

[72] Kıvâmî – Fatih Sultân Mehmed, IV / 2 – 3
[73] Şeyhî – Çelebi Mehmed, I / 3 – 7
[74] Tâcîzâde Ca'fer Çelebi – II. Bâyezid, VII / 1 - 13
[75] Karamanlı 'Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 6 – 1

Girse **siyâh**a yiridür ehl-i cihân dahı

Bu derd içün boyandı **göğ**e âsümân dahı[76]

Bir tâb-hânedür felek-i **lâciverd**-nakş

Bir iki üç gün anda kişi mihmân imiş[77]

Çiçek ve Ağaçlar:

Mersiyelerde çiçek ve ağaçlar en çok zikredilen tabiat unsurlarıdır. Çiçeklerin bu kadar çok geçiyor olması, yukarıda zikrettiğimiz soğuk hazan rüzgarı olan ecelin baharı hazana çevirmesi ile ilgili olmalıdır. Çiçekler bazen "iy (ey)" ünlemi ile kişileştirilirler. Bu çiçekler arasında en çok adı geçenlerden biri lâledir (54). Tabii mersiyelerde lâleden kasıt her zaman kızıl renkli gelinciktir. Bu çiçek ateş ile, kan ve kanlı kızıl elbise ile özdeşleşir. Ayrıca şehzade mersiyelerinde lâle, padişah mersiyelerine nazaran 2 kat daha fazla geçmektedir.

Kim kaldı **lâle** gibi ki bu *oda yanmaya*

Pejmürde oldı *yandı* gül-i gülsitân dahı[78]

Lâle yüzin ciger *kan*ıyla yuyup

Saçlarını benefşe yoldı hemî[79]

Bunun dışında gül (67), genellikle benzetme unsuru olarak, gül gibi (genellikle ömrün kısalığı), gülyüz, gül-i handân şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

[76] Lâmi'î Çelebi – Şehzade Mahmûd, XLII / 2 - 1
[77] Revânî – Şehzade 'Alemşâh, XLI / 1 – 5
[78] Muhlisî – Cem Sultân, XXXVIII/ 2 – 7
[79] Kemal Paşa-zâde – Yavuz Sultân Selim, VIII / 7 – 4

Sarsar-ı berg-rîz mevt itdi

Gül gibi ‘ömr defterin ebter[80]

Başta yas elbisesi olmak üzere bir şey giydiği hayâl edilen benefşe (11), uyku ile zikredilen nergis (10), dil ve hançer ile geçen sûsen (6),;

Var iy **benefşe** sen de *gey* cübbe-i siyâh

Topraga sal bu micmeri Sultân Cem kanı[81]

saçını yolan sünbül (14);

Dem-beste kaldı gonca vü gül yaka itdi çâk

Sünbül *saçını yoldı* figân eyledi hezâr[82]

Serv (44), gonca (18), semen – yasemen (6), erguvân – ergavân (5), giyâh (bitki) (5), reyhân (3), şimşâd (şimşir ağacı) (3), ar‘ar (dağ servisi, ardıç) (2), nîlûfer (2) mersiyelerde geçen diğer çiçek ve ağaç isimleridir.

Adetler:

Ağlamak (332);

Gökler göge boyansa ne tan bu gazâ-y-ıçun

Kan **ağlasa** melek n’ola ol pâdişâ-y-ıçun[83]

---

[80] Kemal Paşa-zâde – Yavuz Sultân Selim, VIII / 5 – 7
[81] Muhlisî – Cem Sultân, XXXVIII / 4 – 3
[82] Rahmî Çelebi – Kânunî Sultân Süleyman, XIII / 2 – 3
[83] Kıvâmî – Fatih Sultân Mehmed, IV / 2 – 8

Siyah / karalar giymek (56);

Vüzerâ vükelâ mâtem idüp **geydi siyâh**

Hayf kim öyle cihân şâhı yata gafletde[84]

saçları çözmek / yolmak / açmak (23);

Gark itdi kanlu yaşuna eflâk subh-dem

Mihr ağladı **saçın çözüp** ol tîr râ içün[85]

Göğüs döger nakâre vü sancak **saçın yolar**

Eydür nefîr ü zâr ile tabl u ‘alem kanı[86]

Yaka çâk etmek (yırtmak) (16);

Ol rûh-bahşun işidicek mevtini hemîn

Sabr itmeyüp **yakasını itdi** hezâr **çâk**[87]

baş açmak (4);

İy dirîgâ kim cihân zulmin be-gâyet eyledi
Halk-ı ‘âlem **baş açup** andan şikâyet eyledi[88]

başa toprak saçmak (4);

Hayf gitdün nev-cüvân iken eyâ şâhum diyü

[84] Âsafî – IV. Murad, XXII / 4 - 3
[85] Zâtî – II. Bâyezid, VI / 2 – 4
[86] Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed, II / 1 – 7
[87] Zâtî – II. Bâyezid, VI / 3 – 2
[88] Karamanlı ‘Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 1 – 1

Ağlar idi başına toprak koyup hayl ü sipâh[89]

Külâhı yere vurmak / çalmak (3);

Derd ile **yire çaldı külâhını** subhgâh

Çâk itdi gussadan yakasın âsumân dahı[90]

“innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn” ayetini okuma, salâ verme (7) , mevtayı mussallaya (2) koyup cenaze namazını kılma (3), ardından fatiha okuma (2), iyi şekilde yâd edip, hayır-dua ve güzel temennide bulunma, “Allah rahmet eylesin” (64) deme adetleri, İslâmiyetin kabulünden sonra uygulanan adetlerdir ve bunlar, çok sık olmasa da mersiyelerde yer almaktadır.

Ol vücûd-ı nâzenîn tâbût içinde gark-ı hûn

Vaz‘ idüp **seng-i musallâya** ricâl-i enderûn

Kıldılar ol şâh-ı *mağfûrun* **namâzın** müslimûn

Hep *şehîden göçdi*gin itdi şehâdet hâzırûn

Fâtiha-hân oldı rikkatle cemâ’at ez-derûn

‘Arşa çıkdı nâle-i ***“innâ ileyhi râci’ûn”***[91]

Rûhını yâd eyleyüp şâd eyle **okı Fâtiha**

Var ümîd Allah’a kim âmîn ide Rûhül’l-emîn[92]

---

[89] Sebzî – Şehzade Mehmed, XLVIII / 2 – 7
[90] Ahmed Paşa – Şehzade Mustafa, XXXVI / 2 – 2
[91] Antepli ‘Aynî – III. Selîm, XXIII / 10 – 1-2-3
[92] Karamanlı ‘Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 7 – 5

İbret alacak yirdür âriflere dünyâda

Öldükde berâberdür her kişi **musallâda**[93]

'Âkıbet bulsun sözün besdür şikâyet Nev'iyâ

Cümlesine **eylesün Allâh rahmet** Nev'iyâ[94]

Peygamberler:

Peygamberler de genel olarak bu bölümde geçer. İsim yahut sıfatları ile geçen peygamberler şunlardır; Âdem (4), Nûh (5), Halil (İbrahim [a.s.]) (1) , Yâkup (Pîr-i Ken'ân) (7), Yûsuf (13), Eyyûb (4), Süleymân (48), Îsî (Hz. Îsâ) (5), Muhammed(s.a.v) (Hazret-i Hayrü'l-beşer) (6), Bunlar arasında İsâ (a.s.) dikkat çekmektedir;

Gelsün namâzuna diyü cümle melâik

'Îsî menâr-ı çarha çıkupdur salâ içün[95]

Peygamberler çoğu kez yaşadıkları olaya telmih yapmak maksadıyla zikredilmişlerdir. Hz. Adem'in neslimiz kaynağı olması, Hz. İbrâhîm'in ateşe atılması, Hz. Yakûb'un sabrı, Hz. Süleyman'ın saltanatı, Hz. Yûsuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması, köleliği ve güzelliği, Hz. Ya'kûb'un hüznü ve ağlaması, Nûh'un uzun ömrü, gemisi ve tufan hadisesi vb...

Her ânda bir **Halîl** düşer *nâr*-ı hasrete

Durdukça *mancınîk-ı* sipihr-i sitîze-kâr

[93] 'Ulvî Çelebi – II. Selîm, XVI / 2 – 8
[94] Nev'î – III. Murad ve Katledilen Şehzadeleri, XVII / 6 – 11
[95] Zâtî – II. Bâyezid, VI / 2 – 2

'Ömr-i **Nûh** olsa müyesser yok elünden hîç halâs

Fülk-i cismi garka-i *tûfân* idersin 'âkıbet[96]

*Çâh*a saldı **Yûsuf**ı kardeşleri gadr eyleyüp

Câha mihnet irdi eydün **Pîr-i Ken'ân** *ağlasun*[97]

Musıkî terimleri:

Musıki alet ve terimleri de meclisin yâdı için zikredildiği gibi, mersiyelerde çoğu kez eski neşeli nağmelerini bırakıp daha hüzünlü nağmeleri terennüm etmeleri ve kendi özelliklerine göre, kendilerince yas tutmaları ile geçer, Bu alet ve terimler ise şunlardır: Nefir (2), nây (ney) (5), tabl u âlem (4), kus-ı râhil (irtihal kûsu), çeng (14), rebâb (4), def (2), defzen, raks (3), mutrip (3), ûd, nagam (2), âvâz (2), nakâre.

Göğüs döger **nakâre** vü sancak saçın yolar

Eydür **nefîr** ü zâr ile **tabl u 'alem** kanı[98]

Mutrib eliyle **çeng** niye saçını yolar

Def gögsini dögüp ne içün iniler **rebâb**[99]

Çeng kessün saçını yansun firâk odına **ûd**

Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-**sâz**lar[100]

96 Nev'î – III. Murad ve Katledilen Şehzadeleri, XVII / 6 - 7
97 Karamanlı 'Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 4 – 3
98 Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed, II / 1 – 7
99 Revânî – Şehzade 'Alemşâh, XLI / 2 – 6
100 Hayâlî Bey – Şehzade Mehmed, XLVI / 3 – 3

Kozmolojik Unsurlar ve Terimler:

Bu unsurlar genellikle yas bölümünde geçer ve bunların ağladıkları ya da kendilerine atfedilen özelliklerine göre yas tuttukları hayâl edilir. Mâh, meh, af(i)tâb, kamer (hilâl, bedr), şems, Müşterî, Bercîs (Müşterî), Zühre, Zuhâl, Mirrîh, eflâk, âs(u)mân, evc, seyyâre, burc, âlem, cihân, süheyl, dünyâ, kehkeşân, encüm, seyyâre, şihâb (meteor), şeb-rûz, gice-gündüz leyl ü nehâr, tolın-, tutıl-, hûsûf, kûsûf, münhasil ol-, söyin-..., mersiyelerde geçen terim ve unsurlardandır. Karamanlı Aynî'nin Kasım Bey için yazdığı mersiyedeki şu kısım bu terimlere örnektir;

Münhasif oldı ecel **burc**ında ol **'âlem**de **mâh**
Yiridür mihnet şebinde ger **cihân** ola siyâh

Ata binmesün kılıç kuşanmasun **Mirrîh** hîç
Şâh gitdi ref' oldı **dünye**den resm-i sipâh

Din **Zuhal evc**inden insün **Müşteri** yassun kemân
Defterin tîr-i **felek** şimden girü itsün tebâh

Mâh u Zühre cübbesin ü çâderin çâk eylesün
Âftâb-ı hâveri vursun yire zerrîn külâh

Yile virdi çün sa'âdet hırmeni vü **kehkeşân**
Sünbüle anbârını vakti durur toldursa kâh[101]

Devlet, sa'âdet ve ikbâlin merkezi kabul edilen padişah ve şehzadeler genellikle, gece aşığın kaynağı olan ay ve gündüz aydınlığın merkezi olan güneşe benzetilmiştir. Bu kişilerin varlığı ile tüm cihan ısınıp ışıyorken, onların gidişi tıpkı mumun (şem'),

---

[101] Karamanlı 'Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 6

ayın (mâh-meh, kamer) ve güneşin (mihr, şems, âfıtâb) batması, tutulması yahut sönmesi (tolın-, tutıl-, hûsûf, kûsûf, münhasif ol-, söyin-) gibi âlemi karanlığa boğmuş, her şeyi matem rengi olan siyâha boyamıştır.

Gökde güneş tolınsa toğar subh-dem girü

Lîk ol **güneş tolındı** vü togmaz bu dem kanı[102]

Güneş tolındı mı kim *karanulığ* oldı cihân

Kamer tutıldı mı kim şehr içine düşdi figân[103]

Kalmışdı **küsûf** içre *hurşîd*-i cihân-ârâ

Mahv idi **husûf** içre bir *mâh*-ı hümâ-simâ[104]

Bâd-ı ecelle *şem*ʿ*-i* hidâyet **söyindi** âh

Dûd-ı *siyâh*ı kıldı serây-ı sipihri târ[105]

2.1.3. Övgü

Bu bölümde ölen kişinin hayatteyken öne çıkan iyi özellikleri, ağırlıklı olarak "idi" redifi ile zikredilmektedir. Padişah / şehzadenin kahramanlık, cömertlik, şefkat ve cesaret gibi kişilik özellikleri, güzel hasletleri ile birtakım sıfatları anlatılır. Burada eski hükümdarlarla kıyas oldukça fazladır. Bu kıyasta galip gelen kişi söz konusu padişah / şehzade olmaktadır. Bunun yanında ölen kişi kimi zaman bu büyük hükümdarlarla kıyas kabul etmeyecek kadar büyük, cesur, âdil ve ikram sahibidir. Bu

[102] Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed,II / 1 – 10
[103] Necâti Bey – Şehzade Abdullah, XXXVII / 4 – 2
[104] 'Ulvî Çelebi – II. Selîm, XVI / 1 – 2
[105] Rahmî Çelebi – Kânunî Sultân Süleyman, XIII / 2 – 5

kısımda birtakım telmihler de yer almaktadır. Bu yad edişte onun rezm ve bezmdeki halleri de zikredilir, yad edilir. Benzetmeler ve mübalağa sanatları genellikle bu bölümdedir. Bu bölümde dikkat çeken kavramlar şunlardır:

Hükümdarlar:

Padişah ve Şehzadeler birtakım özellikleri ile eski hükümdarlarla mukayese edilirler. Kimi zaman bunlar feleğin gadri yönünden aynı kadere sahiptirler. Bazen padişah / şehzadenin öne çıkan özelliği dolayısı ile, aynı özellikte bir hükümdarla karşılaştırılır yahut ölen kişi kıyas kabul etmeyecek kadar üstündür. Hükümdar isimleri padişah mersiyelerinde daha çeşitlidir. Nicelik açısından da padişah mersiyelerinde daha çok geçmektedir. Mersiyelerde geçen hükümdar isimleri şunlardır. Kayser, Hüsrev, Feridûn, Zâl, Keykûbat, Kisrî, Süleyman, İskender (Sikender), Dârâ, Nûşîrevân, Rüstem, Dahhâk, Cem (Cemşîd), Behmen, İsfendiyâr, Efrâsiyâb, Behrâm, Şahpûr (Şapûr), Nerîmân, Erd(i)şir (Erdeşîr), Sâm (Hz. Nuh'un en büyük oğlu) ve Mehdî.

Ne kayser kor ne kisrâ vü ne hâkân
Ne **Dahhâk** ü **Ferîdûn** u ne **Dârâ**[106]

Kanı **İskender** kanı **Behrâm**-ı Gûr
Cümle senden gördi bunlar dest-i zûr

Keykûbâd u **Behmen** ü **İsfendiyâr**
Rüstem ü **Efrâsiyâb**-ı nâm-dâr[107]

[106] Ahmedî – Emir Süleyman, XXXV / 1 – 2
[107] Şükrî-i Bitlisî – Yavuz Sultân Selim, IX / 1 – 11-12

Bunlar içinde İskender zikredildiğinde mutlaka bir hayat âbı (suyu), ayna yahut Ye'cuc'a engel olan "set" geçmektedir ve İskender'e benzeyen o padişah / şehzade ölünce kötülüklerin önündeki set de ortadan kalkar.

Ye'cûc-i fitne her yanadan bes getürise
İskender-i zamân kanı kim eyleye gazâ[108]

Seyl-i Tûfân-ı merg irüp nâ-gâh
Sedd-i **İskenderî** bozıldı hemî[109]

Vefâ ümmîdine yüz virme sakın çarh-i bî-mihre
Fenâsın var temâşâ eyle *mir'ât*-ı **Sikender'den**

Hayât âbı karalar geydi mihrün yüzi zerd oldı
Ağardı dide-i encüm bu mâtemgîn haberlerden[110]

Nûşinrevân'ın zikredildiği yerde adalet sözkonusudur.

'İlm ile Sırr-ı Ahmed-i Muhtâr kandadur
'Adl ile Rûm tahtına **Nûşîrevân** kanı[111]

---

108 Şeyhî – Çelebi Mehmed, I / 2 – 7
109 Kemal Paşa-zâde – Yavuz Sultân Selim, VIII / 7 – 5
110 Gelibolulu Mustafa Âlî – Kânunî Sultân Süleyman, XII / 2 – 6-7
111 Şeyhî – Çelebi Mehmed, I / 3 – 6

Ol şeh kanı ki *'adl* ile **Nûşinrevân** idi

'Âlem kamusı cism idi ol cisme cân idi[112]

Cem (Cemşîd) zikredildiğinde ise onun meclisi ve kadehi (câmı) vardır.

Câm-ı cihân-nümâda gözükmez safâ görün

Ol râh-ı rüh-bahş ile ol *câm-ı* **Cem** kanı[113]

Yire çaldun *kâse*-i **Cemşîd**i kıldun pür-şikest

Münkesir senden dil-i âyîne-i 'âlem-nümâ[114]

Azmde mihridi hazmde sipihr

Resimde Rüstem idi *bezmde* **Cem**[115]

Padişah ve Şehzadelerin Kişilik Özellikleri:

Bu bölümde padişah ve şehzadelerin öne çıkan iyi özellikleri de zikredilir. Şecâ'at sahibi, mü'min, âdil, sâhib-vakar, gazanfer, mâlik-i şevket, heybetli ve kerem sahibi olmak gibi birçok iyi meziyetlerle ölen kişi özlemle yâd edilir.

Kanı ol şeh ki nâmı velvele salmışdı devrâna

Şecâ'atde nazîri gelmedi hergiz bu meydâna[116]

[112] Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed,II / 2 – 1
[113] Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed,II / 1 – 3
[114] Üsküdarlı 'Aşkî – Şehzade Mehmed, L / 1 – 4
[115] Kemal Paşa-zâde – Yavuz Sultân Selim, VIII / 1 – 7

Ol kanı kim mutî’ idi begler yasagına

Münkâd idi zamâne anun ‘**adl ü dâd**ına[117]

Padişah ve şehzadelere mersiyelerde, onların özelliklerine işaret eden bazı sıfatlar yakıştırılmışdır, Hazinedir (genc [tevriye], gencîne), hümâ, pehlevân, gâzî, mücâhit fî sebilillah, nâzım-ı kânun, mühendis, gam-hâr sıfatları bunların yalnızca birkaçıdır.

Ol **'aklı pîr** ü devlet ü bahtı cevân kanı

Zâtı cihâna cân idi **cân-ı cihân** kanı

Takvâ vü zühd ü hilm ile **sultân-ı 'ârifîn**

Şeh Bâyezîd **mehdi-yi âhir** zamân kanı

3 'Ahdinde hâş u ‘âm hep **âsûde-hâl** idi

Ol 'ahd-i **dil-pezîr** ü ol **emn-ü-emân** kanı [118]

Padişah ve şehzadeler “cân”dır. Onlar ‘aleme can güneşidir. Devlet cisminin, halkın canı, rûhudurlar:

Ol şeh kanı ki ’adl ile Nûşinrevân idi

‘Âlem kamusı cism idi ol **cisme cân** idi[119]

---

116 Hasbî, LXII / 1 – 1
117 Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed, II / 3 – 2
118 Tâcîzâde Ca’fer Çelebi – II. Bâyezid, VII / 4 – 1
119 Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed, II / 2 – 1

Bunun yanında özellikle padişahlar Allah'ın gölgesi kabul edilmektedirler. Onlar "zıllullah", "sâye-i fazlı ilah"tırlar.

Kara yire ber-â-ber oldı **zıllu'llâh** olan sultân

Yiridür hâleden kara sarılsa[120] her meh-i tâbân[121]

Sahabeler:

Sahabeler de, ölen kişilerin öne çıkan güzel hasletlerini benzetmek için zikredilir. Mersiyelerde ismi geçen sahabeler şunlardır; Faruk (Ömer), Haydar (Ali), Osman, Ömer, Sıddık (Ebûbekir), Hüseyin, Bilal, Hamza.

Osmân Han ki düşmene **Hayder** hücûm idüp

Oldı şehîd dest-i kazâda **Öme**r gibi[122]

Fârûk-ı asrı garka-be-hûn itdi eşkıyâ
Ashâb u âl-i **Hayder** ü **peygamber** ağlasın

Oldu şehîd-i sânî-i **Osmân-**ı bî-günâh
Sıddîk-ı ekber ü **Ömer** ü **Hayder** ağlasın[123]

Hükümdarlık Nişâneleri:

Mersiye yazılan kişilerin padişah ve şehzade olmaları, mersiyelerde hükümdarlık nişanlarının da sıkça kullanılmasına sebep olmuştur. Bazen yas için

---

120 Şems ile sarsa
121 Gelibolulu Mustafa Âlî – Kânunî Sultân Süleyman, XII / 2 - 9
122 Nev'î-zâde Atâyî – Genç (II.) Osman, XIX / 3 – 6
123 Fâzıl – III. Selîm, XXIX / 2 – 4-5

zikredilen bu nişaneler, çoğu kez yalnızca hakimiyete işaret etmektedir. Bu nişaneler şunlardır: Devlet, tuğ, sancak, tabl u âlem, taht, dîvân, siper, efser (taç), hayl-ü haşem (maiyetindekiler), kişver, sarây, nizam, evreng (taht/irfan), bayrak, tac.

Gökler göge boyandı kara yir yaşıl geyür

Ol **tac** u **taht** u **baht** ile **hayl ü haşem** kanı[124]

Taht ağlasın bugün **siper ü efser** ağlasın

Giysin siyâhlar **haşem ü kişver** ağlasın[125]

Irk, bölge ve nehir isimleri:

Bölgeler ve ırklar ekseriyetle ölen padişah / şehzadenin hakimiyet alanlarını ve bazı hadiselerin geçtiği yerleri göstermektedir. Bu ırklar ve bölgeler şunlardır: Hint, Arap, Acem, Türkmân, Leh, Çeh, Rûm, Kıpçak, Macar, Tatar, Fireng; İran, Turan, Yemen, Hindûsitân, Yûnan, Firengistân, heft-kişver; Bağdâd, Mısr, Deylem, Şâm, Magnisa, Karaman, Konye; Nil, Furat, Dicle.

Türk ü **Rûm** u **'Arab 'Acem Deylem**

Türkmân u **Tatar** ağlar anı[126]

Yemen'de tâb-ı tîğı berk-sâz oldu Süheyl-âsâ

Şu'â'ı nîze dikdi kişver-i **Hindûsitân** üzre[127]

---

[124] Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed, II / 1 – 6
[125] Fâzıl – III. Selîm, XXIX / 2 – 1
[126] Kemal Paşa-zâde – Yavuz Sultân Selim, VIII / 6 – 10
[127] Memduh Paşa – Sultân Abdülaziz, XXX / 30

Od gibi taşa girmiş idi fitne korhudan

Yûnan vilayetine olaldan berü o şâh[128]

Hayvan İsimleri:

Mersiyelerde hayvanlar farklı yerlerde, farklı görevlerde geçerler. Yırtıcı hayvanlar padişah ve şehzadeleri övmek adına benzetme unsuru olarak kullanılırken, daha nahif hayvanlar yas tutmada benzetme unsuru olarak değerlendirilmişlerdir. Bülbül (andelîb, hezâr), kebûter, tâyir , mâhi, naheng (timsah), peleng (kaplan), şîr, nerre şîr (erkek aslan), tâvus, semend (çevik at), mürg-i havâ, esb, kumri, sâr, fahte (üveyik kuşu), semender, rahş (güzel at), kebk(keklik [kahkaha atıyor]), gürg(k), mûr (karınca), mâr, süglün (sülün), ef'i (engerek), ‘ukâb mersiyede yer alan hayvan isimleridir:

Genellikle bülbül gül ve zâr etmekle geçer.

Bülbülâ *gül* soldı çün hasret demidür âh vâh
Vuslat-ı gülşen geçüp fürkat demidür âh vâh[129]

Kebk (keklik) kahkaha ile geçer

Arduncadur hemîşe ecel şâh-bâzı çün

İy **kebk** *kahkaha*yla nedür bu tegâfülün[130]

Kanı ol **şîr** kim kan agladurdı

Kılıcın Rüstem ü âb-ıla Zâli[131]

---

128 Lâmi’î Çelebi – Şehzade Şehinşâh, XLV / 2 – 4
129 Karamanlı ‘Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 2 – 1
130 Lâmi’î Çelebi – Şehzade ‘Alemşâh, XL / 2 – 6
131 Ahmedî – Emir Süleymân, XXXV / 7 – 5

Vardı **peleng**-i kûh-ı vegâ hâb-ı râhata

Kûhsâr-ı kibriyâda turan **nerre şîri** gör[132]

Her kanda bassa pây-ı **semend**ün nisâr içün

Hânlar yolunda cümle revân itdi cânları[133]

2.1.4. Özlem

Bu bölümde şair ölen kişiyi hasretle över ve yas içinde olduğunu hissettirir. Bu bölümde öne çıkan redif; "kanı" redifidir. Bu redifte mutlak bir hasret duygusu vardır. Onun gidişi ile götürdükleri hatırlanır. O hayattayken görülen tüm güzellikelerin artık kaybolduğuna dair bir yakınma mevzuubahistir.

Buradaki bölümde yas da olabilmektedir. İnsan, toplum ve bunların yası öne çıkmaktadır. Bazı kısımlarda şair yas ve övgüyü birbirine karar. Zaten şairin "kanı" şeklinde bitirdiği mısra, tahassürü de yansıtmak adına övgüyle başlar. İki övgü bölümünde de hükümdar isimlerinin yanında, kavim ve ırk isimleri, tuttukları yahut hakim oldukları ülke, şehir, kasaba isimleri görülmektedir. Bunun yanında onun sayesinde halk refah içinde olduğundan ve şair de onun maiyetinde bulunduğundan o bir hümadır. Kaf da çok zikredilmektedir. Buralarda övgü ve tahassür yanyana hatta iç içedir. Şimdiki yokluğu ile geçmişi anarak onu methetme, hasretle yâd etme vardır. Bu durumda önce "şöyle şöyle 'idi' ", sonra "şimdi o büyük insan nerede, hani?!" denilmektedir. Bu kısımda ölen kişiye de hitap edilebilmektedir. Bu bölümde şu mefhumlar öne çıkmaktadır.

Bezm:

Bezm unsurları zikredilerek, kişinin hayattayken kurduğu meclisler yâd edilir. Bu unsurlar şunlardır: Sâki, kadeh, şerâb, câm, meclis, bezm, sâgar, 'iyş, nûş, humâr, 'ayş , işret, mutrip, sürâhi, nukl (meze), nâ'ra-i mestâne.

---

[132] Bâkî – Kânunî Sultân Süleyman, XIV / 7 – 6

[133] Bâkî – Kânunî Sultân Süleyman, XIV / 6 – 3

Şaire göre meclisin verdiği zevk kahra, şarap ise zehre dönmüştür. Meclisteki unsurlar padişahın gidişiyle başka bir anlam taşımaktadır. Aynî'nin Sultân III. Selîm için yazdığı uzun mersiyedeki, meclisin hatırlandığı şu bent bu duruma bir örnektir;

Sâgar-ı dilde şerer-pâş olmada her bir habâb
Bezm-i gamda dil kebâb oldı gözüm yaşı **şarâb**

Buldı bu tennûr-ı tûfân-hîz-i çeşmim âb u tâb
Nâr-ı gam **sâkî** olup laht-ı ciger **nukl**-i 'azâb

Eyledim âh u enîni **nağme-i çeng ü rebâb**
Na'ra-i mestânemizdir hây u hûy-ı ıztırâb

Her müjem dest-i nigâh-ı gamda **nây**-ı şu'le-tâb
Sîne-i sûzânım oldı **def-zen**-i pür-iltihâb

Hayf kim oldum **humâr**-ı ye's ile hâne-harâb
Âteş-i fürkatde cân **raks-âver**-i pür-pîç ü tâb[134]

Efsaneler – Hikâyeler – Kıssalar:

Ederha, kâf, simurg, âb-ı hayât, hümâ, dîv, Ye'cüc, Me'cuc, seyl-i tûfân, sedd-i İskender, mürdeye (ölüye) can vermek, Kerbelâ hadisesi, Mecnûn, Ferhâd.

Mecnun ve Ferhad beraber geçmektedir ve çekilen çile yönüyle kıyaslanmaktadırlar.

[134] Antepli 'Aynî – III. Selîm, XXIII / 9

‘Âkil isen hâli gör mâzîden itme kîl ü kâl

Mâtemin geçmişlerün **Mecnûn** u **Ferhâd** eylesün[135]

“Hümâ” kişinin hayattayken her kulunu bir hüma gibi zengin ve devlet sahibi etmesi ile ilişkilendirilir.

Hakkâ ki *sâye*sinde birer pâdişâh idük

Mülk-i cihânda bilmemişüz ol **hümâ**-y-imiş[136]

Ye’cuc ve Me’cuc ise genellikle sedd-i İskender ile geçmektedir. Padişah ve Şehzadelerin tehlikeler karşısında bir set olduklarına vurgu yapılır:

Çıkdı **Ye‘cûc**-ı belâ **Me’cûc**-ı gam itdi *hücûm*
Def ‘ ü ref’i çâresi ol **sedd-i İskender** kanı[137]

Dîv ise genellikle Süleyman (a.s.) ile geçmektedir.

San *Süleymân* şimdi gitdi mülke **dîv** oldı selît

San Sikender şimdi öldi kalmadı hükme nigîn[138]

Ol söz kanı ki **virür-idi mürdeye hayât**

Ol yüz kanı ki burc-ı şeref üzre mâh-ıdı[139]

Sa‘âdet

Şairlere göre padişah ve onun tabii vârisi ve muhtemel halefi olan şehzadeler saadet burcunun zirvesinde yahut saadetin ta kendileridir. Onlar için padişah ve

[135] Nev’î – III. Murad ve Katledilen Şehzadeleri, XVII / 18 – 5
[136] Tâcîzâde Ca’fer Çelebi – II. Bâyezid, VII / 1 – 11
[137] Karamanlı ‘Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 5 – 4
[138] Karamanlı ‘Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 7 – 2
[139] Kıvâmî – Fatih Sultân Mehmed, IV / 4 – 7

şehzadeler hayatları boyunca, saadet tahtında, gülşeninde, burcundadır yahut saadet ayı, saadet güneşi (âftâb-ı sa'âdet), saadet cevheri, hazinesi (genc-i sa'âdet) veya bizatihi saadettirler. Bu terkiplerde tercih edilen mefhumların hepsi de, ışığıyla, ısısıyla ya da doğrudan kendisi ile insanları maddi manevi besleyecek kaynaklardır. Şairler de yakınlıkları oranında bu saadetten nasibini almışlardır.

Ol şeh kanı ki *mihr*-i **sa'âdet**di tal'atı
Kim âsumân-ı devlet ana câygâh-ıdı[140]

Padişha veya şehzadenin ölümüyle bu saadet kaybolmuştur. Şairler de mersiyelerde bunu sıklıkla dile getirmişlerdir.

İşiginde **sa'âdet** üzre iken
Ol sa'âdet bize hayâl oldı[141]

Rezm:

Ölen kişiler genellikle savaşla yakın ilişki kuran hükümdarlar olduğu için, hükümdarlığın gereği olan rezme dâir unsurlar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Kılıç, yay, nişan ur-, vegâ, sayd, şemşir, leşker, mîr (kumandan) sipâh (sipeh), şeşper (topuz), nâkek (ok), nerrâd(oyuncu), kupâl (gürz), teber (balta), sayf , sinân (süngü, mızrak), kalkan, meydân, nâna, hây u hûy, satranç (ferz şah, mat, at, fil, üt-) bu unsurlardandır.

Kanı o şeh ki destine alsaydı **şeşperi**

[140] Kıvâmî – Fatih Sultân Mehmed, IV / 4 – 2
[141] Kara Fazlî – Şehzade Mehmed, XLVII / 4 – 3

Sahn-ı musattah ile idi tâk-ı şeşderi

Havf ile nesr-i tâir-i gerdûn dökerdi per

İrseydi bâz-i **nâvek**inün sıyt-ı şeh-peri

Zerrine zeyn idi ana evreng-i zer-nigâr

Keffinde dest-hoş idi **kupâl**-i cevheri

Halk-ı zamâne **sadme**-i kahrın getürmeyüp

Mehdî-i rûzgâr hilâf itdi **askeri** [142]

İlimler:

Padişah ve şehzadeler ilim sahibi insalardır ve bazı âlimlerle kıyaslanırlar. Bazı ilim, âlim ve ilmî hususlar şunlardır: Hikmet (hikmet-i Yûnan), Çehâr anâsır (hâk, âb, nâr, bâd), kimya (hâki zer eylemek), siyâset, tıbb, Felâtun, dâniş-i takvim, eczâ-yı anâsır.

Ol **hâki kîmyâ** nazariyle **zer eyleyüp**

Cûdiyle hâk iden zeri Şeh Mustafâ kanı[143]

Ammâ ki şehriyâr-ı **hakîm** etmedi kabûl

Be-**hikmet**-i muhâkeme hükm-i **siyâset**i[144]

---

[142] Nev'î-zâde Atâyî – Genç (II.) Osman, XIX / 2 – 1-2-3-4

[143] Ahmed Paşa – Şehzade Mustafa, XXXVI / 4 – 2

[144] Fâzıl – III. Selîm, XXIX / 10 – 4

İzz ü cünûn o şâh-ı **Felâtun**-dirâyete
Mânend-i ifk mes'ele-i intihâr idi[145]

2.1.5. Dua

Bu bölümde ölen kişi için dua edilmektedir. Bölüm "yâ Rab", "yâ İlâhî", "Hüdâyâ" nidâları ile başlar. Yine de bu başlangıçların hem padişah hem şehzade mersiyelerinde en yaygını "ya Rab" ve "ya Rabbî" şeklidir. Eyle, eylesün, eyleyesün, ide, it (et), itsün, kıl, ola, olsun gibi, temenni ve istek bildiren redifler kullanılmıştır.

Yâ Rab şehün revânına rahmet nisâr **kıl**

Uçmak içinde tahtını dârü'l-karâr kıl[146]

Bazı mersiyelerde hem ölen kişiye hem de yeni padişaha dua vardır. Bazısında ölen padişah olmayıp, yalnızca yeni padişaha dua edildiği gibi hiç dua bulunmayan şiirler de vardır. Bunlar genellikle 16. yy'dadır. Dua kısmında hem halef hem selef padişah için edilen duaya Nevâlizade Atâyî'nin Sultân III. Mehmed için yazdığı mersiyedeki şu beyit örnek gösterilebilir.

Eyleyüp hayr-ı halef Hazret-i Ahmed Hânı

Yâ İlâhî selefi rûhını şâdân eyle[147]

Bu bölümde ahiret kavramları, cennet, huri, cennet bahçeleri, ayet-i kerimeler, hadis-i şerifler, Allah'ın isimleri, melekler, vird, ehl-i abâ gibi dini-tasavvûfi unsurlar karşımıza çıkmaktadır. Edilen dua yalnızca ölene değil,

[145] Yenişhirli Avnî – Sultân Abdülazîz, XXIX / 6 – 5
[146] Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed, II / 4 – 1
[147] Nev'î – III. Murad ve Katledilen Şehzadeleri, XVII / 5 – 3

kalanlaradır da. Dua kısmı bazen taziye için de değerlendirilmiştir. Bunun dışında özellikle ölenin annesi (mâderi, hâtun anası) bu bölümdedir.

Şairler 16. yy'da, ölen şehzadelerin annelerinin isimlerini özellikle son, dua bendinde zikretmişler, onların nasıl matem tuttuklarından haber vermişlerdir. Böyle bir şeyin tabiatı ile padişah mersiyelerinde bulunması beklenmez. Yalnızca, edebiyatımızda birçok değişimin görüldüğü 19. yy'da Yenişehirli 'Avni, Sultân Abdülaziz için yazdığı mersiyede

Yâd eyledikçe necl-i Hüseyn i'tilâsına
Leb-rîz-i hüzn-i Fâtıma'dır **mâder**-i 'Azîz[148]

beyti ile hadisenin vuku bulduğu yıllarda hayatta olan Pertevniyal Valide Sultânı burada zikretmiştir.

Şu beyitler ölen şehzadelerin annelerinin zikredilmesine örnektir:

Varmayısar mı **Hazret-i Hâtûn**a bu peyâm
Çözsün 'azîz saçlarını yekser ağlasun[149]

Hâtun anasına geyürüp şeb gibi siyâh
Mihrün kanı o mâh içün iy tünd-hû senün[150]

Bir yâdigâr idi nüh-âtânün ol püser
Bir dahı yokdur ağlarısa **mâder** ağlasın[151]

[148] Fâzıl – III. Selîm, XXIX / 5 – 6
[149] Necâtî Bey – Şehzade Mahmûd, XLIV / 6 – 2
[150] Lâmi'î Çelebi – Şehzade Şehinşâh, XLV / 1 – 2

Mihrbân olan **anası** dem-be-dem kan ağlasun

Saçların çözsün bulutlar gibi her an ağlasun[152]

Ahiret Kavramları:

Dua kısmında en çok öne çıkan kavramlar, Ahiret kavramlarıdır. Bu kavramlarla genelde cennet tasviri vardır ve bu cennet "İnanıp yararlı işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler"[153] ayetinde olduğu gibi -içinde türlü türlü nimetlerin yer aldığı- bir bahçe olarak tasvir edilmiştir. Cinân, dâr'ül cinân, ukbâ, rıdvân (rızvân), ravzâ-i rıdvân, gılmân, hûr, behişt, nûr, dârüsselâm, şerâben tehûrâ, kevser şerâbı, cennet-i firdevs, sırât, cennet (bağı, gülşeni, gülistânı, lâlezâr, mürg-zâr, hadîka) tûbi (tubâ), hûrî, mahşer, burâk, kâfûr (cennet çeşmesi) melek, ehl-i kubûr, ervâh, hadîka-i cennât-i adn, kusûr(kasırlar), kasr-ı cennet, hûr-ı 'în, 'ukbâ, vildân, dûzah, 'adem, imân, Kur'ân, öne çıkan ahiret kavramlarındandır ve bunlar dua bölümünde çokk sık kullanılmışlardır.

Ravza-i Rıdvân açılsun mevzi'inde dâyimâ
Mazca'ında mûnisi olsun hemîşe **hûr-ı 'în**[154]

Ol Şâh'ı Hakk kerâmet ile ekrem eylesün

Mülk-i cinânda yine Süleymânlıg eylesün[155]

Geçmekde berk-vâr **Sırâtı Burâk** ile

Cebrîl hem-'inân u inayet imâm ola[156]

151 Lâmi'î Çelebi – Şehzade 'Alemşâh, XL / 6 – 3
152 Müdâmî – Şehzade Mustafa, LX / 5 – 4
153 Kur'ân-ı Kerîm, Şûrâ Sûresi, 22. Âyet-i Kerîme.
154 Karamanlı 'Aynî – Karamanoğlu Kasım Bey, V / 7 – 8
155 Rahmî Çelebi – Kânunî Sultân Süleyman, XIII / 5 – 1

Yâ Rab özine **ravza-i cennet** makâm ola

Rûhına Mustafâ nefesinden selâm ola

Firdevs içinde üns ola ervâh-ı kudsine

Rahmet nazarları ana Hak'dan müdâm ola

Ehl-i sücûd hakkı kıyametde cismine

Tûbâ budağı gölgelerinde kıyâm ola

Allah'ın İsimleri:

Özellikle son bent olan dua kısımında Allah'ın isim ve sıfatları sıklıkla geçmektedir. Özellikle sıfatlar bağışlanmaya yöneliktir. Hayy, Kadîr, Kâdir, Nâsır, Vedûd, Kayyûm, Ğafûr, Rab, Mevlâ, Hüdâ, Hak (teâla), Rahmetenlil'âlemîn, Hazret-i Hayru'l-Enâm, Yâ Sâtire'l-uyûb, Gâfiru'z-zunûb, Allah'ın isim ve sıfatlarından bazılarıdır.

Var ihtiyâc 'afvüna **ya Sâtire'l-'uyûb**

Demdür k'anun şefi'i Resûl-i Emîn ola[157]

Yahyâ gibi du'âcıları ile dâyimâ

---

[156] Gelibolulu Mustafa Âlî – Kânunî Sultân Süleyman, XII / 7 – 3
[157] Ahmed Paşa – Şehzade Mustafa, XXXVI / 5 – 5

Hem-sâyesi şefîkı refîkı **Gafûr** ola[158]

Muhtâc-ı rahmetündür eyâ **gâfirü'z-zünûb**
Kıl kim inâyetün nazarı i'tisâm ola[159]

Ölen İçin Temenniler:

Rahmet dilemek, ölen kişinin ardından edilen en dikkat çekici dua ve temennîdir. Toplamda 64 defa geçen rahmet, padişah ve şehzadelerde eşit kullanılmıştır. Ölenin ardından "Allah rahmet eylesin" demek, bugün bile devam eden bir adettir. Rahmet dışında, merhum, mağfur, ihsan, lütuf, kerem, gufran mersiyelerde geçen bağışlanma ve rahmet edilmeye dair temenni ifadelerindendir.

Genc-i girân-bahâ idi çeşm-i latîfi çün
Yâ Rab türâb-ı **rahmet**ün içre defîn ola[160]

Yâ Rab ol serveri müstağrak-ı **gufrân** eyle
Mazhar-ı **rahmet** ü **ihsân**-ı firâvân eyle[161]

Kabrini **nûr-ı rahmet** ile rûşen eylegil
Hâkini **âb-ı rahmet** ile cûy-bâr kıl[162]

Şâh-ı Tûbâda idüp murg-ı revânına makâm

[158] Üsküdarlı 'Aşkî – Şehzade Mehmed, L / 7 – 7
[159] Şeyhî - Germiyanoğlu Ya'kûb Bey, III / 5 – 7
[160] Muhlisî – Cem Sultân, XXXVIII / 5 – 4
[161] Nevâlîzâde Atâyî – III. Mehmed, XVIII / 5 – 1
[162] Ahmed-i Dâî – Çelebi Mehmed, II / 4 – 5

Keremünden yirini ravzâ-i rıdvân eyle[163]

Nîdâ:

Dua kısımları böyük orandan Yâ Rab, Yâ İlâhi, Ya Rabbî, İlâhi, Hüdâyâ, Yâ İlâhe'l-'âlemîn nidalarıyla başlamaktadır. Bu nidalar ilk beyitte olabileceği gibi, bendin herhangi bir yerinde de bulunabilir. Fakat kişinin ellerini kaldırıp dua ederken söylediği bu nidaların bulunmadığı dua bölümü yok gibidir. Bu nidalar arasında en çok "ya Rab" göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra dua kısmında on farklı dua redifi kullanılıyorken, "ya Rabbi" nidası ile başlayan dua bölümlerindeki redifin her zaman "ola" olması dikkat çekicidir.

Yâ Rabbi kabri ravza-i Cennet-misâl *ola*

Yüz kerre günde rûhına 'arz-ı cemâl *ola*[164]

Yâ Rabbi rûh-ı pâkine cennet makâm *ola*

Hem-sohbeti Resûl 'aleyhi's-selâm *ola*[165]

Yâ Rabbî bir tarika sülûk itdür anı kim

Şerh-i menâkıbı şeref-i 'âlemîn *ola*[166]

Dua bölümü dışında da nidâ sanatına başvurulmuştur. İy (ey), eyâ, yâ, ...â, ünlemleri ile yapılan bu sanata şunlar örneklik etmektedir: İy çarh, iy felek, iy dil, iy

---

[163] Nevâlîzâde Atâyî – III. Mehmed, XVIII / 5 – 2
[164] Lâmi'î Çelebi – Şehzade 'Alemşâh, XL / 7 – 1
[165] Revânî – Şehzade 'Alemşâh, XLI / 5 – 1
[166] Ahmed Paşa – Şehzade Mustafa, XXXVI / 5 - 10

kalb-i sûznâk, iy çeşm-i eşk-bâr, iy yârem/azîzân, eyâ dostlar/şâhım. Bunar arasında iy dil ve iy felek ünlemlerine sıklıkla rastlanmaktadır.

2.1.6. Felek Bölümü

Felek, mersiye yazılan kişinin ölümünden sorumludur. O yüzden şairler tarafından ona karşı ağır bir sitem sözkonusudur. "Felek" bölümü, feleğin cevrinin ve gadrinin dile getirildiği, ona sitem ve beddua edildiği bölümdür. Terkib-bent ve terci-bent şeklindeki 47 merisyenin 16'sından felek, müstakil bir bölümdür. Bu bölümler ya ağüt bölümü yerine geçer ya da öğüt bölümünden sonra gelir. Bu bölümde redifi "felek" olanlar da vardır. Cem Sultân'ın Oğuz mersiyesi "felek" rediflidir. Felek, ölümlere sebep gösterilir ve feleğin sıfatları, hâlleri, hususiyetleri, ölümdeki rolü ve yeri ve feleğe lanet bu kısımdadır. Felek genel olarak ilk bentte geçse de bazen mersiyenin içinde bent olarak bir bölüm teşkil ettiği de vâkidir. Yalnızca "felek" kelimesi mersiyelerde 79'u şehzade, 140'ı şehzade olmak üzere 219 defa kullanılmıştır.

Felek; çarh, gerdûn ve dehr ismiyle de geçer ve ona türlü türlü benzetmeler ve sıfatlar yakıştırılmıştır.

Ölümlere sebep olduğu için şairlerin hesap sorduğu felek mersiyelerde insanı kahr eden, âdeme âlemi zindân eden, tuzak kurarak avlayan can avcısı (cân-şikâr)bir aslandır.

Kavs-ı küzah degül görinen kasd ider sana

Açupdur agzını felek-i şîr-i cân-şikâr[167]

Görmedi lezzât senden âdemî

Âdeme zindân idüpsin 'âlemi[168]

[167] Zâtî – II. Bâyezid, VI / 1 – 4
[168] Şükrî-i Bitlisî – Yavuz Sultân Selim, IX / 1 – 4

Felek aynı zamanda, cabbar, kahhar, korkusuz, cefâkâr, merhametsiz ve adaletsizdir,

İy murâdum ‘aksine dönmekde bî-pervâ felek
Lutfuna kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek[169]

Olmadı hôşnûd senden bir kişi
Kahr irdi sen cefâkârun işi[170]

Felek her sevdiğine düşman olur, onları önce besleyip sonra kurban eder. Bu yanıyla iki yüzlü bir “zen-i bâzar” ve “zen-i mekkâre”dir.

Gösterüp zulmet dönüp yine idersin ‘arz-ı nûr
İki yüzlü bir *zen-i bâzâr* imişsin **iy felek**[171]

Rahm ü emânı yok kimi beslerse yine yer
Bu ef‘i-i zamân ne aceb ejdehâ imiş[172]

Feleğin hiçbir işi doğru değildir. Zira o, özünde eğridir (kec-rev, bî-sebât, ser-nigûn)

Ah kim bed-mihr ü kec-revsin felek
Düşmen olursun kimi sevsen felek[173]

[169] Hayâlî Bey – Şehzade Mehmed, XLVI / 1 – 1
[170] Şükrî-i Bitlisî – Yavuz Sultân Selim, IX / 1 –5
[171] Nev’î – III. Murad ve Katledilen Şehzadeleri, XVII /
[172] Muhlisî – Cem Sultân, XXXVIII / 1 – 4
[173] Şükrî-i Bitlisî – Yavuz Sultân Selim, IX / 4 – 9

Tüm büyük hükümdarlar onun yüzünden zebûn olmuştur. Bu yüzden şairler kendi hükümdarlarıyla beraber, önceki hükümdarların da akıbetini ve hesabını sorarlar:

N'eyledün ol şehriyârı n'oldı hâl
Kanı ol Dârâ-yı İskender-misâl

N'itdün ol şâh-ı Süleymân-haşmete
N'oldı ol Lokmân u Asaf-hikmete[174]

Görüldüğü üzere felek olumsuz sıfat ve benzetmelerle karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak merhametsiz, gaddar sıfatları ile yaşlı bir kadına benzetilmektedir.

Felek mersiyelerde çoğu kez ejderhaya (ejdehâ) benzetilir. Felek, insan yiyen (âdemi-hâr) yedi başlı (heft-ser) bir ejderhâdır.

Ne işler işledün iy çarh-ı gaddâr
Ki sensin ejdehâ-yı âdemî-h^{w}âr[175]

Aynı zamanda, ağzından ateşler saçan her (ağzundan şeheng yağan) ve beslediğini rahm ü emân olmadan yiyen bir ejderhâdır.

Eksik olmaz baldan anun belâsı dâimâ
Bu felek bir ejdehâdur yagar agzundan şeheng[176]

---

174 Celalzâde Mustafa Çelebi – Yavuz Sultân Selim, XI / 3 – 4-5
175 Ahmed-i Dâ'î – Emir Süleymân, XXXIV / 3 - 1
176 Zâtî – Şehzade Mehmed, LI / 2 – 5

Feleğin gadriyle ölenlerin ardında bıraktıkları ise “felek-zede”dir.

Yırtup yüzini agladı mâh-ı felek-zede

Meşgûl oldı mâtem-i Sultân Mehemmede[177]

Şairler bazen beddua ederler (virân ol, yıkıla, harâb olsun)

Felegün kubbe-yi fîrûzesi *vîrân olsun*

´Âlemün enfüs ü âfâkı perîşân olsun[178]

Berâber itdi yire burc gibi seddümüzi

Yıkıla dilegüm oldur bu **nüh hisâr-ı felek**

Mersiyelerde felek dışında aynı anlama gelen çarh da kullanılır ve çarh-ı bî-vefâ (bî-eman, zalim), yaşlı ve eski (pîr, kühen-pîr, kühen-sal, harâb,) utanmaz, pür-cefâ, bî-rahm, sitemger/sitemkâr, bî-mihr, pür-'iber, hileger, kine-cû (-vâr), gaddâr, dûn, mühin, bî-karâr, çerh-i hîre, bî-dâd, kemân-ı çarh, zâlim, ejdehâ, denî gibi olumsuz sıfatlarla kullanılır. Felekten sonra bu anlamda en sık rastladığımız kelime çarhtır. 53’ü padişah, 84’ü padişah olmak üzere toplamda 137 kere geçer. Felek ve benzeri kelimeler şehzade mersiyelerinde daha çok kullanılmıştır.

Niçe muhâlefet yiter iy **çarh**-ı *bî-vefâ*

[177] Taşlıcalı Yahyâ – Şehzade Mehmed, XLIX / 1 – 8
[178] Fâzıl – III. Selîm, XXIV / 1

Devrün kamusı *cevr*dür ü cünbişün *cefâ*[179]

İy **çarh**-ı *bî-amân* kişi dûd-i derûn ile

Âh itmesûn mi *zulmün* igen âşikâredür[180]

Vefâ ümmîdine yüz virme sakın çarh-i bî-mihre

Fenâsın var temâşâ eyle mir'ât-ı Sikender'den[181]

Dehr kelimesi de felek ve çarhdaki gibi vefasız (bî-vefâ), mekkâre, dûn, zehir sunan sâki, içi zulümle dolu, bî-direng, denî, pîr, fânî, câdû gibi olumsuz sıfatlar ve benzetmelerle karşımıza çıkar. Dehr kelimesi toplamda 32 kere geçmesine rağmen, her zaman felek yerine kullanılmamıştır. Dehrin felek yerine kullanılışına şu beyitler örnektir:

Bir *pîrezen* durur bürinür nev-'arûsvâr

Aldanma **dehr-i dûna** sakın *bî-vefâ* imiş[182]

İy pây-bend-i dâmgeh-i kayd-ı nâm u neng

Tâ key hevâ-yı meşgale-i **dehr-**i *bî-direng*[183]

Felek yerine kullanılan diğer kelime olan gerdûn yalnızca alçak, aşağı (dûn) sıfatı geçmektedir.

179 Şeyhî – Çelebi Mehmed, I / 2 – 1
180 Zâtî – II. Bâyezid, VI / 4 – 4
181 Gelibolulu Mustafa Âlî – Kânunî Sultân Süleyman, XII / 2 – 6
182 Muhlisî – Cem Sultân, XXXVIII / 1 – 8
183 Bâkî – Kânunî Sultân Süleyman, XIV / 1 – 1

Gerdûn-ı dûn ki rif῾at ile pür kıbâb imiş

Seyl-i fenâda çarh urur bir habâb imiş[184]

Muhlisî'nin Cem Sultân'ın vefâtı için yazdığı aşağıdaki mersiye, "mersiyenin bölümleri" ne güzel bir örnektir:

Öğüt

Çarhun elinde tutdugı kavs-i kuzâh imiş
Okı diyü hem atdugı sehm-i belâ imiş
Dil virme bu sarây-ı sürûr-ı zamâna kim
Kılsan nazar fenâsı ser-â-ser fenâ imiş
3 Sâkî-i dehr elinden ayag alma key sakın
Sundugı câm-ı mey diyü zehr-i cefâ imiş
Rahm ü emânı yok kimi beslerse yine yer
Bu ef'i-i zamân ne aceb ejdehâ imiş
Nâz ü na'îmine igen aldanma 'âlemün
Ma'nîde derd ü mihnet ü 'ayn-ı 'anâ imiş
6 Cây-ı ikâmet itmedi çün bunda enbiyâ
Bes sen sübût da'vîsin itmek hatâ imiş
Hoş sakka-i safâ idi bu 'ömr-i nâzenîn
İllâ bekâsı olmamagın bî-safâ imiş
Bir pîrezen durur bürinür nev-'arûsvâr
Aldanma dehr-i dûna sakın bî-vefâ imiş

[184] Kemal Paşa-zâde – Yavuz Sultân Selim, VIII / 1 – 1

9 Sa‘y eyle bunda umma kabâ-yı fenâdan it

Bu cübbe-i vücûdı ko kim bî-bekâ-y-imiş

Ol şeh kanı ki sâyesi düşeydi her kula

Şâh olur idi bilmedük ol hod hümâ imiş

Hâk-i siyâha düşdi çün ol genc-i cûd âh

Kanlar dökerse dîdelerümüz revâ imiş

12 Cân virdi derd-i gurbet ile Şâh Cem dirîg

Topraga düşdi menba‘-ı lutf u kerem dirîg

Yas

Aglan ki aglar anun içün ins ü cân dahı

Dutar gazâsını anun iki cihân dahı

Kanlar döker bu derd ile şâm ü seher şafak

Geydi kebûd hırkasını âsmân dahı

3 Bu pîr çarh döne döne eyledi nazar

Hîç görmedi anun gibi bir nev-cevân dahı

Taşlarla dögdi sînesini meh bu derd ile

Gözler yaşın döküp yürür âb-ı revân dahı

İy kabr ebr-veş nice sakladun ol mehi

Tolmışdı nûr ile zemîn [ü] zamân dahı

6 Göz kör midür ki anun içün kanlar aglamaz

Diller bu gamda kaldı bulımaz emân dahı

Kim kaldı lâle gibi ki bu oda yanmaya

Pejmürde oldı yandı gül-i gülsitân dahı

Gösterdün iy felek yine fi'l-hâl gizledün

Göstermedün gözümüze andan nişân dahı

9 Atup ecel okını kemân-ı kazâdan âh

Bükdün bu gamla kaddümi itme kemân dahı

Ben yâresiz ki ol meh içün eyleyem gazâ

Kim görmedüm anun gibi bir mihribân dahı

Sûsen düşüp bu mâtem ile hançer-i gama

Söyler lisân-ı hâl ile bunı ‘ayân dahı

12 Ol nev-cevân içün dil ü cân agladı dirîg

Çeşm-i sitâre her gice kan agladı dirîg

Övgü

Ol şeh kanı ki burc-ı sa‘âdetde mâh idi

Ol Cem kanı ki zîver-i meh bezmgâh idi

Ol şeh kanı ki bâbına her gün benüm gibi

Süren yüzin der idi ki ‘adâlet-penâh idi

3 Ol şeh kanı ki her kimi aglatsa rüzgâr

Ol gül gibi güler yüzi hoş ‘özr-hâh idi

Ol şeh kanı ki da‘vî-i ‘adl ü şecâvete

Tîg ile dest-i cûdına ‘âdil kerâh idi

Ol şeh kanı ki tîg ile Mirrîh-i vakt idi

Ol meh kanı ki gün gibi encüm-sipâh idi

6 Vâ fürkatâ ne yirdedür ol şâh-ı meh-cebîn

Kim yüzi şem'-i mazhar-i nûr-ı ilâh idi

Hayfâ ki sındı ol güher-i dürc-i ma'rifet

Beslerdi bahr-ı devlet anı sâl ü mâh idi

Dil-haste kaldı kulları derd ü firâk ile

Hakkâ ki hüsn-i hulk ile hoş pâdişâh idi

9 Derdâ hazîz-i mevte irüp eyledi makâm

Ol kim bürûc-ı evc-i ma'ârifde şâh idi

Bâd-ı hazân-ı mevt irişüp düşer topraga

Ol lâle tal'atı ki gülistân-ı câh idi

Ol el kanı ki fâtih-i ebvâb-ı cûd idi

Ol pâ kanı ki şehler içün bûsegâh idi

12 Olmaz beyân musîbet-i Sultân Cem dirîg

Yazar iken düşüp oda yandı kalem dirîg

Özlem

Ol burc-ı gurbet ahteri Sultân Cem kanı

Ol bezm-i 'îş zîveri Sultân Cem kanı

Gülme açılma gül gibi iy lâle eyle gark

Kanlu yaşuna sâgarı Sultân Cem kanı

3 Var iy benefşe sen de giy cübbe-i siyâh

Topraga sal bu micmeri Sultân Cem kanı

Bezm itse sîmi hâk gibi eyleyüp nisâr

Bî-kıymet eyleyen zeri Sultân Cem kanı

Lutf [u] vefâda cûd [u] sehâ vü kemâl ile

Tutmaga heftkişveri Sultân Cem kanı

6 Gülzâr-ı ma‘rifetde bugün ‘andelîb-vâr

Söylemege gazelleri Sultân Cem kanı

Sa’y eyleyüp ziyâret-i Beytü'l-Harem iden

Sahn-ı Harem kebûteri Sultân Cem kanı

Küffâr-ı mihnet içre vü derd ile cân viren

Ol bahr-i cûd cevheri Sultân Cem kanı

9 Terk eyle bâgı gül gibi iy sûsen ölüben

Elden bırak bu hançeri Sultân Cem kanı

Gülzâr-ı ‘ömri bâd-ı fenâ ile hâk olan

Açılmadın gül-i teri Sultân Cem kanı

Her ‘andelîb-i dil bu gam ile harîk olup

Söylerdi bunı dilleri Sultân Cem kanı

12 İy gülşen-i cihânda karâr itmeyen dirîg

Bu mevt-i nâgehânı şümâr itmeyen dirîg

Dua

Yâ Rab mekânı bâg-ı behişt-i berîn ola

Rûhı hisâr-ı lutfun içinde hasîn ola

Kabri riyâz-ı cennet-i firdevs olup müdâm

Anda musâhibi dün ü gün hûr-ı ‘în ola

3 Nûr-ı tecelliyât-ı cemâle garîk olup

Her dem şefî‘-i ümmet ile hem-nişîn ola

Genc-i girân-bahâ idi çeşm-i latîfi çün

Yâ Rab türâb-ı rahmetün içre defîn ola

Nûr-ı kerâmetünle mezârını eyle zeyn

Her kim nazar iderse gümânı yakîn ola

6 Ol yirde yatdugınca Hudâ ‘ömr-i bî-şümâr

Şâh-ı cihâna vire ki ‘âlem emîn ola

‘Adlin nizâm-ı ‘âleme çün eyledün sebeb

Yâ Rab zamân müddet-i haşre karîn ola

Râyât-ı rif‘atini ser-efrâz idüp Hudâ

Her kanda olsa millete nusret mu’în ola

9 Çün dest-gîr-i halk-ı cihân-âferîn imiş

Her demde dest-gîr-i cihân-âferîn ola

Fazlunla yidügi semerât-ı cinân olup

Lutfunla dâyim içdügi mâ‘-i ma‘în ola

İy **Muhlisî** ölince du‘â kıl revânına

Mersiyye ise okı [bu] beyti hemîn ola

12 İy mâh-ı bedre hâki sehâb eyleyen dirîg

Âb-ı hayâtı halka şarâb eyleyen dirîg[185]

[185] Ömer Faruk Güler, Muhlisî’nin Cem Sultân Mersiyesi, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2015, İstanbul, c. 4, sa. 1, s. 128-132

2.2. YAS EVİNDEKİ HAVANIN MERSİYELERE YANSIMASI

Mersiyelerde şairler yas evindeki matem havasını yansıtmak için, redifleri, yas adetlerini, bazı anahtar kelimeleri bir tematik öğe olarak kullanmışlardır. Yas tutulurken söylenenlere, yakılan ağıtlara, ünlemlere, adet olmuş hâl ve hareketlere mersiyenin içinde yer vererek okuyucuda da bir yas duygusu oluşturmayı hedeflemiş, bir matem töreni tasviri oluşturmuşlardır.

Mersiyede ağırlıklı olarak kullanılan ve mersiye bölümlerinin karakterini de oluşturan imiş, âh, dirîğ, idi, kanı, ola gibi yaygın redifler vardır. Bu rediflerin yer aldığı mısralara benzeyen cümleleri matem evlerinde, yas tutan insanların dilinden hâlâ duyuyoruz. Matem evindeki kişi "Ah! Bu dünya yalan imiş, ölüm ne zor ayrılıkmış" türünde cümlelerle yas tutarken şair:

Dünyâ makâm-ı hasret ü derd-ü-belâ-y-imiş

Mihnet ocağı gam evi mâtem-serây-imiş[186]

demektedir. Kişiler ölenin ardından "ne iyi adamdı, cesur idi, hiç kimseye zararı yok idi" cümleleri kurarken şair:

Dil-haste kaldı kulları derd ü firâk ile

Hakkâ ki hüsn-i hulk ile hoş pâdişâh idi

şeklinde hüsn-i şahitlik etmektedir. Matem tutan kişiler ölenin ardından: "Ah o cengaver nerede şimdi, "hani", deyip özlemle ararken, şiirde bu:

Ol burc-ı gurbet ahteri Sultân Cem kanı

[186] Tâcîzâde Ca'fer Çelebi – II. Bâyezid, VII / 1 – 1

Ol bezm-i ‘îş zîveri Sultân Cem kanı

şeklini almaktadır. Ya da doğrudan ölene hitap edildiği de olmuştur. Tıpkı yas evinde kişilerin “âh! neredesin, nerelere gittin” demesi gibi şair ölene hitap eder ve:

Yanunca bunca kulundan bir âdemî bile yok

Begüm bu nice seferdür kim ihtiyâr itdün

Her ölenin ardından buna benzer ünlemleri duymaktayız. Bu ünlemlerle şair o matem havasını mersiyede yansıtmaya çalışmaktadır. Kişilerinden matem evinden ayrılırken uzun uzadıya dua etmeleri, taziyede bulunmaları gibi, şair de mersiyeyi bitirirken padişah ve şehzade için dua eder, bazen de taziyede bulunur.

Mersiyelerde kullanımı gelenek hâlini almış, muzârî bahrindeki, “mef’ûlü, fâ’ilâtü, mefâ’îlü, fâ’ilün” vezni de, insanların tuttuğu matemin havasını şiirde vermeye yardımcı olan bir vezindir. Şairler irtihal kösünün vuruşlarını yansıttığı için bu ağırbaşlı vezni mersiyelerde kullanmışlardır.[187]

Klasik şiirde şair mersiye yazarken tüm cihanı “matem-hâne”, yani matem tutulan ev olarak görmekte ve onu yeniden yorumlamaktadır. Şair insanların gördüğü, işittiği, dokunduğu, kokladığı ve tattığı her şeyi tıpkı bir heykeltıraş edasıyla yeniden kurgular ve böylece duyu organlarıyla algılamada ulaşabildiği her şeyin bir matem içinde olduğunu hayal eder. İçindeki matem hissini büyütür, büyütür... bütün cihanı içine alacak bir hayâl ile yazar mersiyeyi. Nitekim mersiyelerde bu yer yer dile getirilir:

Kılsun kebûd câmelerin âsmân siyâh

[187] Bu benzetmeyi ilk olarak 2011 Bahar derslerinin birinde hocam Prof. Dr Fatih Andı’nın, Bâkî’nin Kanûnî mersiyesini bir vesile ile örnek verirken, ondan işitmiştim.

Geysün libâs-ı mâtem-i Şâhı bütün cihân [188]

Ona göre, başta insanlar, sonra hayvanlar, çiçekler, ağaçlar, cağrafi ve kozmolojik unsurlar olmak üzere her şey bu ölümü işittikten sonra matem tutmaktadır. Öyle ki, bu ölüm haberinin düşürdüğü yas ölenin evine sığmamış, dışarıya taşmış ve tüm tabiatı kapsamış gibidir. Tabiatı yeniden yorumlama ve yeni forma büründürme için şairin elindeki alet, en önemlisi hüsn-i talil olmak üzere edebi sanatların tümüdür. Tâcî-zâde Ca'fer Çelebî'nin Sultân II. Bayezid'in vefatı üzerine yazdığı mersiyenin yas bölümü, şairlerin tabiata hüsn-i talillerle matem formu kazandırmalarına iyi bir örnektir:

Bu bir musîbet oldı ki mecmû'-ı kâ'inât

Yıllarla yiridür kim ide girye zâr zâr

İre serâdan evc-i Süreyyâya seyl-i eşk

Seyyâreler yüze su yüzinde habâb-vâr

3 Ruhsârelerde göz yaşı nîlûfer üzre âb

Diller derûn-ı sînede hâkister içre nâr

Her şeb degül felekde görinen sitâreler

Çıkmış duhân-ı âh ile yir yir göge şerâr

Deryâya düşdi Dicle vü Ceyhun bu derdden

Bî-tâkat oldı bağrına taş basdı kûhsâr

6 Yüz yirde tırmaladı yüzin kana yudı gül

Kodı saba eli-yle çemen başına gubâr

Sûsen sarındı gök futalar itdi yaslar

[188] Bâkî – Kânunî Sultân Süleyman, XIV / 3 – 3

Dâğ-ı gam urdı bağrına bin yirde lâlezâr

Gülşenler içre başı kabâ oldı servler

Toprak döşendi sâyeler ağladı çeşmesâr

9 Ol tâc u taht terkin uran Şehriyâr içün

Sultân-ı berr-ü-bahr Hudâvendigâr içün[189]

Görüldüğü üzere tüm tabiat hakiki matem evindeki yas adetleriyle matem tutmaktadırlar. Bu işe kâinatın tamamı ağlamaktadır. Uzayda gezinen gezegenler gözyaşı seline kapılmışlardır, yıldız diye görünenler birer "âh" kıvılcımlarıdır, dağlar bağrına bu dert ile taş bastığı için taşlıktır, gül aslında yasla yüzünü tırmaladığı için kan içinde kırmızıdır, çimende toprak olması yine yastandır zirâ ölüm haberiyle başına toprak saçmıştır, dağda biten lalelerde he hep dağın bu haberle tuttu yastandır, Dicle ve Ceyhun'un denize dökülmesi yine bu matemdendir. İşte bunların hepsi cihan padişahı içindir. Başa toprak saçmak, ağlamak, yüzü tırmalamak ve âh etmek hakiki matem evinde karşılaşılan yas adetlerindendir.

Şairler her tabiat unsrunun kendi özellikleri ile yas tuttuğunu hayâl eder. Örneğin güneş sarıdır ve ufuk çizgisinden yavaş yavaş batar. Fakat şair için güneş o ölümün haberiyle sapsarı kesilmiştir ve bu haberle yavaş yavaş toprağa gömülmüştür. Ayın üzerinde –herkesin şahit olabileceği- kara lekeler bulunur, Şair ise bunu, yas evinin bir mensubu olan bu gökcisminin, ölüm haberinden sonra yüzünü tırmaladığı şeklinde yorumlar. Gece bu haberi işitince siyah cübbesini giyer, şafak bu haberden kan rengi kesilmişir, deniz bu yüzden acıdır ve karanın üzeri ölüm haberiyle başına toprak saçtığı için topraktabakalıdır. Şeyhî'nin İbn-i Germiyan mersiyesindeki şu beyitler buna örnektir:

Geydi gice bu mâtem içün cübbe-i siyâh

Derd ile göğe boyadı donını subhgâh

---

[189] Tâcîzâde Ca'fer Çelebi – II. Bâyezid, VII / 2

Nâleyle aldı eğnine nîlî kabâyı çerh

Zerd oldı âfitâb yüzin tırmaladı mâh

Gark oldı kanlu yaşına şâm u seher şafak

Bahr acıdı vü ber başına saçdı hâk-i râh[190]

Akarsular bir yatak içinde akarken kayalarla karşılakştıklarında onlara çarparak yol değiştirirler. Fakat şair matem evinde olduğunu varsayadığı bu nehrin, yine ölüm haberiyle başını taştan taşa vurduğunu hayâl etmektedir.

Tolâp yaşlar akıdup inler bu derd ile

Taşlarla döginüp yürür âb-ı revân dahı

Şair kimi zaman bu coğrafi, beşeri ve kozmolojik unsarlara kendisi emir kipi ile hitap etmektedir. Böylece şair bu ölümün haberciliğini üstlenir ve tüm tabiata hitap eder. "Mirrih kılıç kuşanıp ata binmesin, mah ve zühre cübbesini ve çadırını çak eylesin, benefşe solsun, gül ve semen hâke dökülsün, iy nergis sen de aç gözünü uyuma, girye vaktidir, ey gül gülme vakti değil. Utan, ne gülüyorsun, nerede matemin! Ya benimle mersiye okuyacak kumru nerede?!" şeklinde biraz telaşlı biraz mahzun bir havayı yansıtır. Böylece tüm tabiat şair için, kendisiyle muhatap olunabilecek canlı varlıklardır, kişilerdir. Bu yönüyle teşhis sanatı en az hüsn-i talil kadar öne çıkar. Yine Cafer Çelebi'nin Işu beyitleri bunun güzel bir örneğidir:

İy nergis aç gözün uyuma girye vaktidür

Çeşm-i çerağ-ı dîde-i 'Osmâniyân kanı

[190] Şeyhî - Germiyanoğlu Ya'kûb Bey, III / 4 – 1-2-3

V'iy gül zamân-ı hande degül ebr ü bâddan

Şerm eyle bari girye vü âh u figân kanı

Zârî-künân benümle okımağa mersiye

Kumrî vü sâr u fahte-i bostân kanı[191]

Tabiatın “bu” ölüme topluca ağladığı, kainatın bir matem evine dönüştüğü hususunda şairler arasında “hayâl birliği” vardır ve yukarıda örnek verdiğimiz hayaller şairlerde oldukça çeşitlidir. Şairler gerçek hayatta gördükleri adetleri, insanların gönlüne düşen yası ve ölen kişinin evindeki matem havasını mersiyelerdeki matem havasını inşa edebilmek için ustaca kullanmışlardır.

2.3. ŞEHZADE MUSTAFA MERSİYELERİ

Edebiyatımızdaki mersiye geleneğinde katledilen padişah ve şehzadelerin ayrı bir önemi vardır. Eceli ile ölen padişah ve sehzadelere kıyasla onlara yazılan mersiyelerde özlemin derinligi yanında öfke ve intikam duyguları dikkat çekmektedir. Bu mersiyelerin niceligi de diğer mersiyelerden öndedir. Mersiyelerin kemiyet ve muhtevası katillere halkın büyük tepkisini de göstermektedir.

Şehzade Mustafa, katli en çok ses getirmiş sahsiyettir. Ölümü bugün bile tartışma konusu olan Şehzade Mustafa’nın ardından 18 mersiye yazılmıştır. Bu mersiyeler muhtevaları bakımından diğer mersiyelerle büyük oranda paralellik gösterse de, bazı yönleri ile öteki mersiyelerden ayrılmaktadır. Şehzade Mustafa mersiyelerinde şairlerin şehzadeyi padişahlığa lâyık görmeleri ve bunu ısrarla vurgulayarak, yetişmesi zor olan bu şehzadenin öldürülmesine pişmanlık uyandırmaları, ölüm hadisesini anlatmaları, şehzadenin sadakat ve masumiyetine vurgu yaparak ölümünün bir iftira sonucu gerçekleştiğini söylemeleri, padişaha yahut onu bu karara sürükleyenlere tepkileri, sitem hatta beddu etmeleri ve hesap

[191] Tâcîzâde Ca’fer Çelebi – II. Bâyezid, VII / 4 – 11-12-13

sormaları, Şehzade Mustafa mersiyelerinin dikkat çeken, ayırdedici özelliklerindendir.

Şehzade Mustafa'nın Padişahlığa Liyakati;

Şehzade Mustafa, kendisine mersiye yazan tüm şairler tarafından padişahlığa layık görülmüştür. Halkın ve askerlerin kendisinden razı olduğu ve çok sevdiği Şehzade Mustafa, mersiyelerde dindar, adaletli ve yumuşak huylu, insaflı, olgun, âlimlerle oturup kalkan, kendisi de bilgin, cesur biri olarak tasvir edilmektedir. Taşlıcalı Yahya dindarlığına atfen:

Salâh u zühdi kavî i'tikâdı muhkem idi
Meşâyih ile musâhib ricâle hem-dem idi[192]

demektedir. Hasbî ise şunları söyler:

Kanı ol şehzade kim bulmışdı bunca iştihâr
Pür-şecâ'at pâk-meşreb mü'min-i sâhib-vakâr[193]

Şehzade Mustafa bulunduğu yerde ihtiyaç sahiplerini koruyup kollamış, düşmanlara fırsat vermemiş, hüküm sürdüğü toprakları ıslah edip, burada adaleti te'sis etmiştir. Halkı kendisine ihsan ve muhabbetle bağlamıştır.

Ne sâ'il ağladı devrinde ne 'adüv güldi
Ki cûd ü hışm ile ıslâh iden o server idi[194]

[192] Taşlıcalı Yahyâ, LVIII / 6 – 3
[193] Hasbî, LXII / 4 – 1
[194] Mu'înî, LVII / 5 – 9

Cihânı adl ü dâd ü lutf-ı cûd ile tutup nâmı

Kul itmişdi mahabbet birle cümle hâs ile ‘âmı[195]

Anı bu halk-ı cihân severdi dil ü cân ile

Kamusın kul kılmış idi lutf ile ihsân ile[196]

Müdamî Şehzade Mustafa’nın padişahlığa diğer şehzadelerden daha layık olduğunu söyler:

Cümle-i şehzâdelerden akdem ü sâbık idi

Hak budur kim şâh-ı ‘âlem olmağa lâyık idi[197]

Bu yüzden halk onun padişah olmasını ummakta, beklemektedir:

Umarlar idi ola pâdişâh-ı heft iklîm

Semâ vü arz-ı melik bâd ü hâk ü ateş ü âb[198]

Zirâ Kanuni de oğlunun yerine geçeceğini söylemiştir:

Dir idün kim Mustafâdur yirüme kâyim-makâm

---

[195] Kara Fazlî, LXIII / 3 – 1
[196] Nisâyî, LXV / 2 – 1
[197] Müdâmî, LX / 6 – 1
[198] Mu’înî, LVII / 7 – 6

Devletünde hoş geçerdi rûzgârı subh u şâm[199]

Burada şairler şehzadenin liyakatini dile getirerek, “şöyle iyi ve layık biriydi, fakat yazık ki iftira ile gitti” der gibi biraz da pişmanlığı artırmayı hedeflemişlerdir. Buna yi bir örnek Taşlıcalı Yahya mersiyesinde yer almaktadır:

Ferîd-i ‘âlem idi ‘âlim idi a’lem idi
Muhammed ümmetine mevti mevt-i ‘âlem idi
Ziyâde mâtem idi hayl-i emr-i mu’zam idi
Salâh u zühdi kavî i’tikâdı muhkem idi
3 Meşâyih ile musâhib ricâle hem-dem idi
Kerâmet ile kerîmü’l-hisâl âdem idi
Nücûm gibi cihân-dîde vü mükerrem idi
Vücûdı muhteşem ü şevketi muazzam idi
Tevâzu’ ile selâmında hod müsellem idi
Aceb o bedr-i tamâmun ne ‘âdeti kem idi
6 Hayflar oldı ana iftirâ ile gitdi
Huzûr-ı Hakka du’â vü senâ ile gitdi[200]

Mersiyelerde Katil Hadisesi;

Şehzade Mustafa mersiyelerinde, kimi şairler şehzadenin boğdurulduğu günü hikayeleştirmiş, kimileri bu hazin olaydan kesitler vermiş, bazıları da cellat, tuzak,

[199] Hayâlî Ahmed Efendi, LXIX / 17 – 1
[200] Taşlıcalı Yahyâ, LVIII / 6 – 1-2-3-4-5-6

Rüstem, Urus (Rus) gibi, hadiseye işaret eden kelimeleri, ilgisiz, uzak hayallerle kullanmışlar, fakat bununla olayı da kastetmişlerdir.

Funûnî, Mu’înî ve Taşlıcalı Yahyâ yazdıkları mersiyede olayı baştan sona tasvir ederler. Fünûnî’nin mersiyesinde şehzadenin binlerce asker ile şah sancağını açarak Karaman’a doğru yola çıktığı, vardığında vezirlerin şehzadenin elini öptüğü, sonra çadıra sadakatle girmesine rağmen, çekişmeyle boğdurulduğu anlatılır.

Çün sarâyından o şeh çıkdı kad-i bâlâ ile
Gonca-i handânlar ile çihre-i zîbâ ile
Esb-i nâzına süvâr oldı niçe lâlâ-y-ile
Niçe bin ‘askerler ile ya'nî bir deryâ-y-ile
3 Sancağ-ı şâhî çekildi zîver-i zîbâ-y-ile
Eyledi ‘azm-i Karaman bir ‘aceb alay-y-ile
Hâsılı irdi Karamana rev-i a‘dâ-y-ile
Dest-bûs itdi vezîrân geldiler alay-y-ile
Ba‘dehu ol şeh yirinden turdı istiğnâ-y-ile
Ol otağ-ı şâha irdi zînet-i zîbâ-y-ile
6 Sâdıkâne atasına girdi bu sevdâ-y-ile
Kapusında pâsbânı olmayan bedrâ-y-ile
Tutuşup anunla düşdi çenge hûy u hây-y-ile
İy dîrîgâ göçdi ol şeh âh u vâveylâ-y-ile
Kimdür ol mazlûm-ı merhûm kim durur dirsen bana
Hazret-i Sultân Süleymân oğlu Sultân Mustafa[201]

201 Fünûnî, LIV / 4

Padişah sefere çıkar ve Konya Ereğlisi'nde (Karaman) otağını kurar. Şehzade Mustafa o gün babasını görmek ister, hatta buna can atar. O gün şehit olacağını hissetmiş gibi, nurdan bir elbise giyer. Giydiği beyaz elbiselerle beyaz bir gülü andırır halde atına binip sarayından ayrılır. Şehzadenin kendisi güneş de, elbisesi güneşin hüzmeleri gibidir. Mustafa'nın sultân atasının heybetli çadırı görünür. Fakat cihan padişahı hiddet içindedir. Zirâ oğlunda (sözde) isyan görmektedir. Şehzade elini öpmek istemişse de sultân el vermez. Sonra şehzade isyanı gereği boğdurulur. Babasının otağına beyazlar içinde giren elâ gözlü[202] şehzade, buradan sağ çıkamaz. Mu'înî hadiseyi işte bu şekilde anlatmaktadır;

Çü menzil itdi saâdetle şâh divânı

O cânı pâresi cân atdı görmege anı

Hudâ'ya kendüyi tefvîz idüp rızâ virdi

Kazâda her ne kadar olsa hükm-i Rabbânî

3 Şehâdetine çü kalbi şehâdet itdi anun

Sa'âdet ile geyindi libâs-ı nûrânî

O şehsüvâr olıcak aklar ile esbe süvâr

Gül-i sefîd idi gûya götürdi bâd anı

Ya mihr-i âlem idi cismi şa'şa'aydı libâs

Ya hâle idi kuşatdı o mâha tâbânı

6 Görindi hayme-i şâhun bedenleri yir yir

Bir ucı geçmiş idi burc-ı çerh-i gerdânı

Tuturdı şâh-ı cihân hiddet ile gey gazbân

[202] Bkz. Funûni LIV / 1 – 7

Ki sûretâ görür oğlında yani isyânı
El öpmege varup el virmedi sa'âdet ana
Ayağa düşdi o dem virdi baş ile cânı
9 Felekde cümle melek çerhe girdi âh itdi
İrişdi göklere halk-ı cihânun efgânı
Tolındı toğmadı girü o şems-i hayme-i çerh
Figânı kullarınun tîre itdi devrânı
Kurıldı tâ ki felek haymesi bu köhne otağ
Girenler içine anun girüye dönmedi sağ[203]

Taşlıcalı Yahya ise aynı hadiseyi benzetmelerle şöyle tasvir eder:

Tonandı ağlar ile nûrdan menâra dönüp
Güşâde-hâtır idi şevk ile nehâra dönüp
Görindi halka dırâht-ı şükûfedâra dönüp
Yüridi kulları yanınca lâlezâra dönüp
3 Turudı şâh-ı cihân hiddet ile nâra dönüp
Otağı haymeleri karlu kûhsâra dönüp
Müzeyyen idi bedenlerle ak hisâra dönüp
El öpmege yüridi mihr-i bî-karâra dönüp
Tutıldı gelmedi çünkim o mâh-pâre dönüp
Görenler ağladılar ebr-i nev-bahâra dönüp

[203] Mahlassız, LVI / 2

6 Bir ejdehâ-yı dü-serdür bu hayme-i dünyâ

Dehânına düşen olur hemîşe nâ-peydâ[204]

Selîmî olayın Karaman'da vuku bulduğunu şu hüzünlü beyitle ifade eder:

Ol müşerref eyleyen hüsniyle Osmân illerin

Seyr ider tâbût ile şimdi Karaman illerin [205]

Olaya işaret ettiği halde doğrudan anlatmayış için Rahmî'nin şu beyti bir örnektir:

Cellâd-ı dehr kâtil-i halk-ı cihân imiş

Hûn-ı şafakla dâmeni toptolu kan imiş[206]

Sultân Mustafa tuzağa (dâm, al, şikâr) düşürülerek boynuna kemend atılmış, o şekilde boğulmuştur. Şehzadeye mersiye yazan birçok şair tuzağa düşürülüp kayışla boğulmasına mersiyelerde işaret eder. Yine Mu'înî boğdurulma için:

İhâta eyledi dört yanını sipâh-ı ecel

Bulınmadı ana ol dem firâra çâre dirîğ

Ağız açup üzerine atıldı ol şâhun

Sümûm-ı hışm ile döndi kemend mâra dirîğ

Ya dâm-ı fitneyi rûbâh-ı dehr-i dûn kurdı

[204] Taşlıcalı Yahyâ, LVIII / 2
[205] Selîmî, LXVII / 3 – 1
[206] Rahmî Çelebi, LII / 2 – 1

Düşürdi âhir o şîr-i neri şikâra dirîğ[207]

Yukarıda kemendin yılana benzetilmesi Taşlıcalı Yahyâ'da da vardır:

Tolandı gerdenine hâle gibi mâr-ı semûm

Rıza-yı Hak ne ise râzî oldı ol merhûm[208]

Nisayi boğdurulma hadisesi ile ilgili şunları söyler:

Kayd u bend idüp boğasın ol güzel mihmânunı[209]

Boynına dakdun kemendi cânına kıldun ezâ[210]

Sâmî Sultân'ın cellatlarına aman vermemelerini emrettiğini söyler

Ata oğlına kıyar oldı 'aceb oldı zamân

Öldürün anı didün virmen ana bir dem eman[211]

Bu tuzak ve boğdurulma hadisesinde Rüstem Paşa ve Hürrem Sultân'ı doğrudan yahut dolaylı hedef alan beyitler vardır. Fünûnî:

Bir kemend-i al ile o şeh şikâr olmış-durur

İşbu yüzden bu zen-i mekkâra kâr olmış-durur[212]

---

[207] Mu'înî, LVII / 4 – 2-6-7
[208] Taşlıcalı Yahya, LVIII / 3 – 4
[209] Nisâyî, LXV / 4 – 2
[210] Nisâyî, LXVI / 1 – 2
[211] Sâmî, LXI / 3 – 9
[212] Fünûnî, LIV / 3 – 1

Burada katil hadisesinin "zen-i mekkâr"a kâr etmesi, yaramasıyla, hileci bir kadın olduğu hayal edilen felek de düşünülmüş olabilir, Hürrem Sultân da kastedilmiş olabilir. Zira kaynaklar Hürrem Sultân'ın bir entrikayla şehzadeyi öldürttüğünü yazmışlardır.[213] Bunun yanında şehzadenin katliyle Hürrem Sultân'nın oğlu Şehzade Selim tahta geçmiş, böylece bu iş Hürrem'e yaramıştır. Nisâyî de Hürrem Sultân'ı kastederek şöyle der:

Bir **Urus câdûsı**nun sözin kulaguna koyup
Mekr ü âla aldanuban ol **'acûze**ye uyup
Bâğ-ı 'ömrün hâsılı ol serv-i âzâda kıyup
Bî-terahhum şâh-ı 'âlem n'itdi Sultân Mustafâ[214]

Diğer yandan Rüstem'in zikredilmesine Fazlî'nin şu mısraı örnektir;

Kahr ile havf-ı tîgı kılup Rüstem'i zebûn
Kahrından ister idi anun kahramân emân[215]

Taşlıcalı yahya ise

Getürdi arkasını yire Zâl-i devr-i zamân
Vücûdına sitem-i Rüstem ile irdi ziyân[216] der.

[213] "Mustafa Çelebi", Şerafettin Turan, **DİA,** 2006, s. 291
[214] Nisâyî, LXVI / 2 – 1
[215] Kara Fazlî, LV / 2 – 2
[216] Taşlıcalı Yahyâ, LVIII / 4 – 1

Rüstem Paşa, şehzadenin İran şâhı Tahmasb ile işbirliği kurarak isyana kalkıştığı intibaını uyandırmaya çalışmış, şahtan şehzadeye bir mektup gelmesini sağlayarak bunu tutup sultâna göndermiştir.[217] Bu mektup da şehzadin katline sebep olmuştur. Muînî, baştan sona katil hadisesine yer verdiği mersiyesinde bu mektupla ve sebep olduğu katille ilgili;

Hıyânetine nişân olmağa yazup yanılup
Bir iki nâme-i tezvîri pâdişâha okur

Azıtdı hîle ile pâdişâhı velhâsıl
Usandı cândan ü cânına kıydı zıll-ı Gafûr[218]

Şehzade boğdurulduktan sonra maiyeti dağıtılıp birkaçı öldürülmüş, mallarına da el konulmuştur. T. Yahyâ bununla ilgili: "Boğıldı seyl-i belâya tağıldı erkânı*"[219]*. der.

İftira, Sadakat ve Masumiyet;

Şehzade Mustafa mersiyelerinin şairler, şehzadeye iftira atıldığı noktasında birleşirler. Şairlerin neredeyse tamamı belli sebepler sunarak şehzadenin babasına sadakatle bağlı olduğunu ve itham edilenlerin iftira, şehzadeninse masum olduğunu dile getirmişlerdir.

Nazmî'nin, şehzadenin sadakati dolayısıyla babasına kurban olarak gittiğini söylediği şu beyitleri buna örnektir:

Hak rızâsı gibi gözlerdi rızâ-yı vâlidi
Vâlidine ol cihetle bende-i fermân-ıdı[220]

---

[217] Şerafettin Turan, a.g.y.
[218] Mu'înî, LVII / 1 – 7-9
[219] Taşlıcalı Yahyâ, LVIII / 1 – 5

Başını verecek kadar sadık olduğu vurgusu Müdâmî'de de vardır ve bunu vasıta beytinde devamlı tekrar eder. Bunun yanında yoldan sapmadığına Allah'ın şahit olduğu söyler;

Eyledi şaha itâ'at kıldı baş ü cân fedâ
Şâh-ı iklim-i şehâdet yâ'ni Sultân Mustafâ[221]

Müstakîm olduğına Hak hazreti tanık idi
Pâdişâha oğul idi mahlas ü sâdık idi[222]

Sâmi, şehzadenin sadakat ve masumiyetini padişaha hitaben, üzülerek ve biraz da sitemle şu şekilde dile getirir:

Gün gibi zâhir idi zerre günâhı yoğ idi
İşigünden dahı bir özge penâhı yoğ idi
Sana ol toğrı idi egri nigâhı yoğ idi
Hak ana şâhid idi gayrı güvâhı yoğ idi
3 Bende idi sana ol bir dahı şâhı yoğ idi
Hak bilür gayrı yire varmaga râhı yoğ idi
Ceng ider geldi disen iki sipâhı yoğ idi
Hançer ursan da anun cismine âhı yoğ idi
Yoğ idi cürmi bu **Sâmi** dir İlâhî yoğ idi

---

[220] Edirneli Nazmî, LIII / 3 – 7
[221] Müdâmî, LX / 1 – 5
[222] Müdâmî, LX / 6 – 4

Mustafâ n’oldı kanı n’eyledün â pâdişehüm[223]

Şehzadenin masumiyeti Kara Fazli mersiyesinin iki bendinde:

Yolında pâdişâhun sâdık iken ol şeh-i a'lâ

Dirîgâ itdi isyân töhmetin bühtân idüp a'dâ[224]

Yolında pâdişahun yok idi bir zerre noksanı

Ne oğul cânla olmuş idi anun kul u kurbânı[225]

şeklinde dile getirilmektedir. Mahlas bulunmayan ve şehzadenin ağzından yazılan 7 bentlik bir murabba mersiyenin ilk dört bendinin tamamında, ilk iki mısra masumiyet ve sadakat, diğer mısralar iftira ve sitem üzerine yazılmıştır:

I

Dergehünde bir kemîne kul olup Hânum baba

Sıdk ile koydum yolunda baş ile cânum baba

Aldanup düşmen sözine anmayup kanum baba

Ne’yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

II

Bî-günâh idüm ‘adûlar bana bühtân itdiler

Ben itâ‘at eyledüm adını isyân itdiler

[223] Sâmî, LXI / 7
[224] Kara Fazlî, LXIII / 2 – 1
[225] Kara Fazlî, LXIII / 9 – 1

Âkibet efsâl idüp yaşumuzı kan itdiler

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

III

Hak bilür bende hıyânet fikri sâdır olmadı

Gayrı vecheyle 'adû çün katle kâdir olmadı

Hâin anlatdı sana gerçi ki zâhir olmadı

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

IV

Ben yolunda sâdıkum zulmü bana gördün revâ

Ben kulun söyletmedin kıldun aceb zecr ü anâ

Kala hâşâ yirde kanum almaya dâdum Hudâ

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

Şehzadenin masumiyeti Hayâli Ahmed Efendi mersiyesinde ise: "Hak bilür kim yoğ idi bir zerre 'isyânum menüm" şeklinde geçmektedir.

Masumiyet yönüyle bu mersiyelerde şehzade, Kerbelâ şehitlerine de benzetilmekte, onlarla bir tutulmaktadır. Bu benzetmeye Selîmî, Kâdirî ve Rahmî'de rastlarız;

Oldı hem-dem sâye-i şehîd-i Kerbelâ

Kanı ol şehzâdeler şehbâzı Sultân Mustafâ[226]

[226] Selîmî, LXVII / 5 – 2

Hazret-i Hakk’a ulaşdı ol şehîd-i Kerbelâ

Aglasun iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ [227]

Ol Mehdi-i zamâna varup yâr-ı gâr olup

Gitdi cinâna zümre-i Âl-i ‘Abâ ile

Oldı şehîd Hazret-i Sultân Mustafa

Yâr oldı ana şâh-ı şehîdân-ı Kerbelâ[228]

Şehzade Mustafa, devlet siyasetinde karşı durulması gereken kişilere de düşman olan bir şehzadedir:

Havfi ile **surh-ser** geh mest ü geh hayrân iken

Şâh Tahmâsa kara dağlar gibi düşmân iken[229]

Intikâmın alayım dimiş iken **surh-serün**

Kasd idüp cânına kıydun ne revâdur püserün[230]

Elbette buna vurgu yapılmasının asıl sebebi, düşman olunması gereken İran şâhı ile işbirliği yaptığı yönündeki iddiaların yalan ve iftira, şehzadenin ise bu iddialardan uzak ve masum olduğunu kanıtlamaktır.

Sitem ve Beddua:

Şehzade Mustafa’nın katline sebep olanlara mersiyelerde beddua edilmiştir. Emri veren padişaha ise ağır bir sitem ve hesap sorma, hatta beddua bile vardır. Sâmî’nin mersiyesi baştan ayağa padişaha sitem ve beddua içermesi yönü ile dikkat çekmektedir.

[227] Kâdirî, LXVIII / 5 – 2
[228] Rahmî Çelebi, LII / 1 – 7-8
[229] Fünûnî, LIV / 2 – 7
[230] Sâmî, LXI / 2 – 1

. . .

Nûh-veş bin yıl olursan dahı bir ân olasın
Dest-i hasretle çeküp çâk-i girîbân olasın
Gide bu tâc u kabâ bir ten-i ‘uryân olasın
Hây hây itdügüne sonra peşîmân olasın
Acıyup oğluna çok derd ile giryân olasın
    Mustafâ n’oldı kanı n’eyledün â pâdişehüm
İy şeh-i kân-ı kerem sende ‘adâlet bu mıdur
Şah-ı 'âlem olasın sende 'inâyet bu mdur
Pâdişehler ki ezel itdügi ‘âdet bu mıdur
Ehl-i tedbîr olana fehm ü kiyâset bu mıdur
Sen Muhibbî olasın sende mahabbet bu mıdur
Mustafâ gibi ciğer-gûşene şefkat bu mıdur
Âl ile kıydun ana kanı hakîkat bu mıdur
Kavl-i düşman sana kâr itdi meveddet bu mıdur
Yok yire kan idesin ya'nî hilâfet bu mıdur
    Mustafâ n’oldı kanı n’eyledün â pâdişehüm[231]

Halk tepkildir. Bu işi kimse makul karşılamamıştır;

Kimse ma'kûl görmedi ‘âlemde şâhâ bu işi
Gide ol sultân-ı ‘âlem kala ol ebter diri [232]

---

[231] Sâmî, LXI / 4 ve 5. bent
[232] Fünûnî, LIV / 5 – 5

Nisâyî'nin yazıdğı murabba mersiyenin tekrar eden mısraları "merhametsüz şâh-ı 'âlem n'itdi Sultân Mustafâ" şeklinde sitemlidir. Bunun dışında mersiyede, Kanûnî'ye ağır bir sitem, fetvayı veren Ebussuud Efendi'ye[233] de beddua vardır.

Şâh-ı 'âlemsin velî halk tutdı senden nefreti

Kimsenün kalmadı hergiz sana meyl-i şefkati

Bâ'is olan müftîye de irmesün Hak rahmeti

Merhametsüz şâh-ı 'âlem n'itdi Sultân Mustafâ[234]

Nev-cuvân iken işüni 'adl ile dâd eyledün

Hâl ü hâlince kamunun hâtırın şâd eyledün

Pîrlikde şimdi n'içün zulm ü bîdâd eyledün

Bî-terahhum şâh-ı âlem n'itdi Sultân Mustafâ[235]

Nisâyî, şehzadenin annesinin hüznünden de bahseder ve onu bu hale getirenlere beddua eder.

Sabr-ı Eyyûb ile katlandı firâka ol hatun

Bu fenâ dârı içinde çekdi tamu mihnetin

Anı yakup yanduran görsün zebânî heybetin

Merhametsüz şâh-ı 'âlem n'itdi Sultân Mustafâ[236]

---

[233] Şerafettin Turan, a.g.y.
[234] Nisâyî, LXVI / 3
[235] Nisâyî, LXVI / 4
[236] Nisâyî, LXVI / 9

Sultâna sitem edenlerden biri de, mersiyeyi şehzadenin ağzından yazan Hayâlî Ahmed Efendidir;

Nice kıydun men kuluna gözgör iy şâh-ı cihân

Hâlümi ‘arz itmege virdürmedün bir dem amân

Ber-güzîde Mustafân degül midüm men bir zamân

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm[237]

Fünûnî de düşmana beddua eder

Bu **Fünûnî’**nin du'âsı bu durur yâ Rab sana

Ola gönlümden geçen gibi 'adü-yı Mustafa[238]

Mu’înî mersiyesinde de ağır sitem ve beddualar vardır.

Çıkardı cânı o cânı çıkası ol hânı

Hıyânet eylemedin hâtırına dahı hutûr[239]

Kurusun eli kemend atan ana lâl olsun

Kim aldı ise ayağını pâymâl olsun

Celâli yüzi yoğ idi cemâli gâlib idi

Celâli oldı diyen ana bî-mecâl olsun

[237] Hayâlî Ahmed Efendi, LXIX / 14
[238] Fünûnî, LIV / 5 – 8
[239] Mu’înî, LVII / 1 – 6

Bir eğri "ra" ile "lam" oldı elif kâmet

‘Adüvlerin dahı derd ile kaddi "dâl" olsun[240]

Taşlıcalı Yahyâ ise: “Diri kala ne revâdur fesâd eden şeytan”[241] diyerek bu fesada sebep olanları şeytana benzetir ve intikam ister.

Sonuç olarak tarihe unutulmaz bir hadise olarak geçen Şehzade Mustafa’nın katli, en çok mersiyenin ona yazılmasına sebep olmuştur. Bu 18 mersiye niceliği yanında, şehzadenin padişahlığa layık olduğunun hep zikredilmesi, hadisenin hüzünle ve edebi bir şekilde anlatılması, şehzadenin iftiraya maruz kaldığının dile getirilip bunun ispatına çalışılması, şehzadenin sadakati ve masumiyeti ve sonunda katle gösterilen tepkiler ile de diğer mersiyelerden ayrılmaktadı

[240] Mu’înî, LVII / 6 – 1-3-4
[241] Mu’înî, LVII / 4 – 5

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PADİŞAH VE ŞEHZADELER İLE ONLARA MERSİYE YAZAN ŞAİRLERİN MÜNASEBETLERİ

Türk Edebiyatındaki mersiye geleneğinde, mersiye yazan şair ile yazdıkları kişiler veya yakınları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu görürüz. Hatta "şairle mersiye yazılan kişi arasında bir alakanın olması, mersiyenin ortaya çıkmasının şartlarından biridir."[242] Şairler ile ölümüne üzülerek mersiye yahut mersiye türünde taziye yazdıkları, kendileri için saadet kapısı olan padişah ve şehzadeler arasında da bu münasebetin varlığı, onlara sunmak için yazdıkları şiirlerde ya da birtakım kaynaklarda açıkça görülmektedir. Bu ilişkinin şekillendiği yerler genellikle, padişah ve şehzadelerin saraylarında ya da onların uygun gördüğü mekanlarda tertip edilen meclisler olmuştur.

Meclisinde şairleri bir araya getiren padişah ve şehzadeler, bunları himayesi altına almış, birtakım hediyelerle ödüllendirerek şairleri her anlamda desteklemişlerdir. Himaye etmedikleri şairleri de yazdıkları şiirler karşılığında muhtelif şekillerde taltif etmişlerdir. Bu anlamda " 'sâhib-i Mülk' hükümdar; bilgin ve sanatkârın en önde gelen velî-nimeti, hâmisi"[243] olmuştur. Şairler de kendi eserlerinin değerini bilen ve ödüllendiren, kendisini maddi-manevi koruyup kollayan bir hamiye yanaşmayı ve kendini ona ispat etmeyi tercih etmiştir. Bu itibarla hâmiliği nisbetinde kimi padişah ve şehzadelerin yanında pek az üstün şair toplanmışken, kimisinin yanında çok sayıda iyi şair bulunmuştur. Yine de şairlerin en çok bulunduğu yerler hiç şüphesiz padişahın devleti idare ettiği saray ve şehzadelerin valilik yaptıkları sancakları olmuştur.

---

[242] Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1994, Giriş – XIII.
[243] Halil İnalcık, **Şair ve Patron**, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2003, s. 9.

Hükümdarların şairleri himaye ederek onları koruyup kollamaları, taktirlerini ve teveccühlerini göstermeleri Peygamberimiz zamanında görülmeye başlar ve dört halife devrinde devam eder. Özellikle saray teşkilatının oluştuğu Emevi ve Abbasiler döneminde hamilik kurumsal bir kimlik kazanır. İran'da ise X. yüzyılda hüküm süren Sâmâniler döneminde özellikle Farsçanın edebiyat dili olması ile şairlerin önemi artmış, bu kişilerin devlet teşkilatında katiplik ve danışmanlık görevini üstlendikleri olmuştur. Bunun yanında melikü'ş-şuaralık önemli bir makam haline gelmiştir.[244]

Aydınoğulları ve Germiyanoğulları beyleri, şairleri himaye ettikleri için, bu bölgelerde Ahmedî, Şeyhi, Şeyhoğlu, Ahmed-i Dâî ve Hoca Mes'ud gibi birçok mühim şair çıkmış ve çok sayıda önemli eserler verilmiştir. Yine güçlü padişahlardan Yıldırım Bayezid zamanında filizlenen ve Çelebi Mehmed'in padişahlık döneminde şekillenen hâmilik, II. Murad devrinde kurumsallaşmış, bu dönemden itibaren büyük şairlerin yetişmesine ve çok kıymetli eserlerin telif edilmesine vesile olunmuştur.[245] Padişah ve şehzadelerin şiire itibar etmelerinin yanında, bu sanatla bizzat ilgilendikleri de açıkça görülür. Bunlar arasında kendi isimleriyle yahut mahlas alarak yazdıkları şiirleri bir divanda toplayanların sayısı da az değildir. Özellikle şiirin revaçta olduğu ve mersiyelerin de sayıca en çok yazıldığı 15 ve 16. yüzyıldaki birçok padişah ve şehzade şiirle ilgilenmiş, bunun için kendilerine mahlas seçmişlerdir. Sözgelimi 2. Murad'ın Muradi, Fatih'in Avni, II. Bayezid Adli, Yavuz Sultân Selim Selîmî, Kanuni Muhibbi, Şehzade Korkut Harimi, Şehzade Mustafa Muhlisi ve Şehzade Bayezid'in Şâhî mahlasıyla şiir söylemişlerdir.

Biliyoruz ki sultân ve şehzadeler, beğendikleri münşî ve şairleri yanlarında musâhib (nedîm) olarak bulundururlardı.[246] Nedîmlik yanında katiplik, defterdarlık, nişancılık gibi belli bir vazife ile padişah ve şehzadelerin yanında bulunan şairler, hem bu yolla hizmet ettikleri hem de sanatları vesilesiyle meclislerinde bulundukları padişah ve şehzade ile karşılıklı bir ünsiyet içinde olmuşlardır. Zira maddi ve manevi destek gören usta şairler sarayın itibarını artırmış,[247] hükümdarın şan ve şöhretinin

---

244 "Şair", **DİA**, s. 301.
245 Tuba Işınsu Durmuş, **Tutsan Elini Ben Fakîrin**, İstanbul, Doğan Kitap, 2009, s. 30.
246 İnalcık, a.g.e., s. 43.
247 "Şâir", İskender Pala, **DİA**, s. 303.

devam etmesinde rol oynamıştır.[248] Padişah ve şehzadeler de bu şairleri el üstünde tutarak caizeler vermiş ve onları bazı makamlara getirerek ödüllendirmişlerdir. "Hükümdar sarayı ve ekabir sarayları, toplumda şeref ve itibarın, servet ve becerinin tek kaynağı ve sığınağı idi."[249] Bu yüzden yalnızca padişah sarayında değil, şehzade ve yüksek devlet ricalinin saray ve konaklarındaki edebi muhitler de devrin meşhur şairlerini yetiştirmiştir.

Edebiyatımızdaki caize geleneği çok eskilere dayanır. Peygamber Efendimiz'in Ka'b bin Züheyr'in okuduğu kasideye karşılık hırkasını o esnada çıkarıp vermesi, dört halife devrinde bu gibi in'amların devam etmesi, sonraki dönemlerde de şairlere hükümdarlar tarafından gösterilen takdirin madden karşılık bulmasına temel teşkil etmiştir. Caize daha sonra "yazdıkları şiirler karşılığında şairlere verilen her türlü hediyeyi ifade etmek için kullanılmış ve bu sebeple bir edebiyat terimi niteliği kazanmıştır"[250] Şairlerin, sundukları mersiyelerin karşılığında da caize aldıkları kayıtlarda yer almaktadır. Ömer Beg, Refikî (2), Kâtibî (2), Sabâyî, Keşfî, Şehdî, Nâ'ilî, Rûhî, Edîbî, Sâili yazdıkları mersiyelerin karşılığında caize ve hil'at aldığı kaydedilen şairlerden bazılarıdır.[251].

Mersiye geleneğimizin şartlarından olan, şair ile mersiye yazdığı padişah ve şehzade arasındaki ilişkiyi açıklamak adına, padişah ve şehzadeleri ayrı ayrı ele alarak onların, kendilerine mersiye yazan şairlerle olan münasebetlerini her yönüyle açıklamaya çalışacağız.

3.1. ŞEHZADELER İLE ONLARA MERSİYE YAZAN ŞAİRLERİN MÜNASEBETLERİ

Şehzadeler, çıktıkları sancaklarda yanlarında hizmet gören devlet adamları dışında, alimler, şair ve edipler ile musıkişinasları da bulundurmuş, kendisinden önce de kültür merkezleri olan, Amasya, Konya, Manisa, Kütahya gibi sancaklarda kültür ve sanatı yaşatmaya devam etmişlerdir. Şehzade sancakları, sarayı model almak

[248] Işınsu Durmuş, a.g.e., s. 37.
[249] İnalcık, a.g.e., s. 10.
[250] "Caize", Mustafa Uzun, **DİA**, 1993, cilt: 7 s. 28.
[251] Kadir Güler, Kerim Yaşar, **Divan Şiirinde Câize**, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2010, s…

suretiyle sanat koruyuculuğunda bulunarak Osmanlı sanatı ve şiirinin gelişimine katkı sağlamışlardır.[252] Şehzadelere sunmak için bazı eserler telif ya da tercüme de edilmiş, böylece önemli eserlerin bazısı şehzadeler ve onların himaye ettiği şairler sayesinde meydana getirilmiştir.

Şehzadelerin çoğu, şehzadelikleri döneminde birden fazla sancakta valilik yapmışlardır. Konya (Karaman) sancağında, Şehzade Cem, Şehzade Abdullah ve 2. Selim; Amasya'da 2. Bayezid ve Şehzade Mustafa (1541-53); Manisa'da Şehzade Mahmud, Şehzade Mustafa (1533-41), Şehzade Mehmed, 2. Selim, 3. Murad vb buna örnektir. Şehzadelerin en kuvvetli olduğu devir, II. Bayezid'in şehzadelerinin valilik yaptığı devirdir.[253] Bunun yanında 16. yy boyunca şehzadelerin, maiyetinde ortalama 2000 kişinin bulunduğu kayıtlarda yer almaktadır.[254] Fakat 16. yy'dan sonra şehzadelere mersiye yazılmamıştır. Bunun da başlıca sebebi, bölümün girişinde gereklilik olarak zikrettiğimiz münasebetin yokluğudur. Zira 1617 yılından itibaren şehzadeler kafes hayatı yaşamaya başlamışlardır. Sultân I. Ahmed'in küçük yaşı dolayısıyla varis bırakıp bırakmayacağının belirsizliği, babasının tahta geçer geçmez 17 şehzadeyi öldürtmesinin büyük bir tesir uyandırması gibi sebepler, başta şehzadelere dokunulmayıp onların şimşirlik denen yerde tutulmasına, sonra bunun bir gelenek hâline dönüşmesine sebep olmuştur.[255] Dışarıyla irtibatı neredeyse tamamen kesilen şehzadeler, hâliyle şairlerle de eskisi gibi oturup kalkamamışlardır. Şairlerle hiçbir ilişkisi kalmayan şehzadelere bu itibarla mersiye yazılmamıştır. Bu durum, mersiye yazımında münasebetin ne denli önemli olduğunu gösterir.

15. yy'ın başlarında başlayıp 16. yy'ın sonlarına kadar süren ve toplamda 200 yılı bulmayan şehzade mersiyelerinin arkaplanındaki insan ilişkilerini sırasıyla şu şekilde açıklayabiliriz:

Emir Süleyman hükümdarlığını Edirne'de ilan etmiş, buradaki sarayında şairleri himayesi altına almıştır. Himaye ettiği şairlerin çoğu önceden Germiyan şairi iken, Emir Süleyman'a tâbi olan şairlerdir. Ahmedî, Hamzavî, Ahmed-i Dâ'î, Emir

---

[252]Işınsu Durmuş, a.g.e., s. 58.
[253]Kadir Güler, a.g..e., s . 178
[254]"Şehzade", Haldun Eroğlu, **DİA**, cilt: 38, s. 482.
[255] Eroğlu, a.g.y

Sultân Çelebi'nin meclislerine girip ihsanlarına nâil olmuştur.[256] Bu şairlerden Ahmedî ve Ahmed-i Dâ'î Emir Süleyman'ın vefatına karşı duydukları üzüntüyü mersiye yazarak ifade etmişlerdir.

Ahmedî'nin Emir Süleyman'ın vefatı üzerine yazdığı mersiye, bu türün Anadolu sahasındaki ilk örneği kabul edilmektedir. Gelibolulu Âlî gibi kimi tarihçilere göre Osmanlı'nın padişahlarından olan Emir Süleyman, Fetret Devri boyunca adına hutbe okunmuş bir şehzadedir. Şair Ahmedî'nin yazdığı şiirler ve kaynakların verdiği bilgiler, Emir Süleyman'ın Ahmedî'nin hâmisi olduğunu göstermektedir. Şair, Emir Süleyman'ın vefatına kadar onu takip etmiş, onun meclislerinde nedîmi olmuş ve yanından ayrılmamıştır. Hatta şairin en velud zamanları, Emir Süleyman'ın tahta geçtiği zamanlar olmuştur.[257] Şairin, kendisine Emir Süleyman tarafından verilen ata pek kıymet verdiği ve bunun için memnuniyetini nazmen dile getirdiği de bilinmektedir. Şairlere değer veren ve onları şiir meclislerinde biraraya getiren Emir Süleyman, şairin kendisi için yazdığı kasidelerine ve bazı eserlerine karşılık başka caizeler de vermiştir. Ahmedî, eserlerinin çoğunu Emir Süleyman için yazmıştır.[258] Emir Süleyman'ın vefatı sebebiyle çok üzülen şair, onun için mersiyeler ve ağlayan şiirler yazmıştır.

Bir Germiyan bölgesi şairi olan Ahmed-i Dâî'nin Osmanlı Sarayına bağlılığı, 1406 yılında meşhur eseri Çengnâme'yi Emir Süleyman'a sunması ile olur. Bu şair de Ahmedî gibi Emir Süleyman'ın meclislerinde bulunmuştur. Fakat hayatı hakkında pek az bilgi bulunan şairin, Emir Sülaymanla ilişkisini açıklayacak bilgi de bundan ibarettir.

Karamanoğulları Beyliği Fatih Sultân Mehmed tarafından ortadan kaldırıldıktan sonra burası bir sancak haline getirilmiş ve Fatih'in şehzadesi Mustafa, buraya vali atanmıştır. Padişah olması beklenen bu şehzade, Bor'da aniden fenalaşıp vefat etmiştir. Bu şehzadenin vefatına, Fatîh'in gözde şairlerinden Ahmed Paşa bir mersiye yazmıştır. Saray ile ilişkisi, babasının II. Murad'ın kazaskerlerinden biri olması ile başlayan Şair Ahmed Paşa, seçkin bir alim olarak evvela Bursa'da

---

[256]Kadir Güler, Kerim Yaşar, **Divan Şiirinde Câize**, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2010, s. 180-181.
[257]Ahmedi Divanından Seçmeler, . . . , Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
[258]"Ahmedî", Günay Kut, **DİA**, 1989, cilt: 2, s. 165.

müderrislik, sonra Edirne’de kadılık yapmış, bu sırada Fâtih’in dikkatini çekerek kadıaskerliğe kadar yükselmiştir. Padişah’a sunduğu kasidelerle onun meclisine girmiş, ince zekası ve zerafeti, hazırcevaplığı sayesinde Fatih’in Hocalığı ve sonra vezaret rütbesini elde etmiştir.[259] Ahmed Paşa üstün bir şair olmasının yanında, İstanbul’un fethinde de yararlılık göstermiş başarılı bir devlet adamıdır.[260] Paşa’nın en çok Fatih Sultân Mehmed’e kasidesi vardır. Sonra çok sayıda Sultân Bayezid, bir tane de Şehzade Cem için kaside yazmıştır. Sarayla böyle bir ilişki içinde olan şairin, mersiye yazdığı Şehzade Mustafa için kasidesi yoktur. Bu da mersiyenin, şehzadeyle değil, babası ile olan münasebeti dolayısıyle, ona taziye gibi yazılmış olabileceğini gösterir.

Cem Sultân’ın, büyük oğlu Oğuz Han, henüz 9 yaşındayken nizâm-ı âlem için boğdurulur. Bu esnada Cem Sultân sürgündedir ve ölüm haberini duyunca oğluna kaside şeklinde “felek” redifli ağlamaklı bir mersiye yazar. Redifinden de anlaşılacağı gibi bu mersiye feleğe sitem ağırlıklıdır. Burada kendi halinden ve kaderinden de bahseden Cem Sultân’ın “yer yer sitemlerine, özlemlerine yer veren acılarını ortaya koyduğu şiirleri yanında”[261] bu mersiye oldukça dikkat çekicidir.

Sultân II. Bayezid devrinde sancağa gönderilen şehzadeler, şehzadelik kurumu içerisinde dikkat çekici bir yere sahiptirler. Bu şehzadelerin büyüğü olan Şehzade Abdullah Saruhan (Manisa) sancağının beyi iken, Karaman sancağına gönderilmiş ve 1483 yılında burada vefat etmiştir. Şehzade Abdullah’ın meclisi şairler açısından zengindir. Karaman’a giderken yanında götürdüğü Necati dışında, katipliğini yapan Karamanlı Figânî ve Niyâzi-i Karamanî-i Kadim bu şairlerin öne çıkanlarıdır. Vefatına Necati Bey’in bir mersiyesi vardır.

Saruhan sancağında valilik yapan Şehzade Alemşah ise 1502 yahut 1503 yılında burada vefat etmiştir. Vefatına Revâni ve Lâmi’î Çelebi birer mersiye yazmışlardır.

---

[259]Ali Nihad Tarlan, **Ahmed Paşa Divanı**, İstanbul, Milli eğitim Basımevi, 1966, s. Giriş.
[260]“Ahmed Paşa”, Günay Kut, **DİA**, 1989, cilt: 2, s. 111.
[261] Kemal Yavuz, *Frengistan’da Ağlayan Bir Sair: Ölümünün 515. Yılında Cem Sultân*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul, sa. 40, s. 298

Şehzade Mahmud da Saruhan sancağında iken vefat eden şehzadelerdendir. 20 yıl boyunca Kastamonu sancağında valiyken Alemşâh'ın Manisa'da vefatı üzerine bu sancağın boşalması ile valilik yapmaya Manisa'da devam eden şehzade, yazılan mersiyelerden anlaşıldığı üzere, padişah olması beklenen kudretli bir şehzadedir. Etrafında topladığı ilim ve sanat erbabının zenginliği yine şehzadenin padişah olmaya hazırlandığına işaret eder. Şehzade Abdullah'ın vefatından sonra Şehzade Mahmud'a divan katipliği yapmaya başlayan Necati ve onun yetiştirdiği Sehî Bey, şehzadenin defterdârı Tâli'î, şehzadenin kâtibi Şevkî, ve Şair Andelîbî, şehzadenin meclisinde öne çıkan şairlerdendir. Devleti yönetmeye hazırlanırken vefat eden Şehzade Mahmud etrafındakileri ve devleti yasa boğmuş, vefatının tesiri günümüze kadar taşınmıştır. Lâmi'î Çelebi mersiyesinde bununla ilgili "Tutam cihânı dir idi tutdı cihân anı"[262] demektedir. Şehzade Mahmud, kendisine ikiden daha çok mersiye yazılan ilk şehzadedir. Burada Şehzade Mahmud için, Necati Bey, Lâmi'î Çelebi ve Revânî'nin yazdığı mersiyeleri zikretmek gerekir.

Vefatına mersiye yazılan II. Bayezid şehzadelerinden sonuncusu 1511 yılında Karaman sancağı valisi iken vefat eden Şehzade Şehinşâh'tır. Bu şehzadenin vefatına Lâmi'î Çelebi mersiye yazmıştır. Bununla birlikte şehzadenin vefatı sırasında 40 yaşında olan Zâtî'nin Kanuni Sultân Süleyman'ın oğlu Şehzade Mehmed'in vefatına yazdığı mersiyeyi esasında Şehzade Şehinşâh'a yazdığı iddiası[263] yabana atılacak bir iddia değildir. Zira Şehzade Mehmed'in vefatı sırasında madden zor durumda olan ve 70'li yaşlarına dayanmış olup şiirdeki üstünlüğünü kaybeden şairin, himaye gördüğü ve yakın olduğu bilinen Sultân II. Bayezid'in şehzadesi Şehinşâh için yazdığı mersiyeyi birkaç değişiklikle Kanûnî'ye de sunması olağandır. Bu mersiyelerden Şehzade Şehinşâh için yazılan mersiyenin bulunduğu divan Beyazıt kütüphanesinde, Şehzed Mehmed için yazılanın yer aldığı divan ise Süleymaniye kütüphanesi Fatih koleksiyonundadır. Zâtî divanının Sunulan bu iki mersiyede yapılan küçük değişikliklerin en dikkat çekeni, Şehzade Şehinşâh mersiyesinin dua bendinde;

[262] Lâmi'î Çelebi – Şehzade Mahmûd, XLII / 3 – 1
[263] Bkz. İbrahim Sona, *Bir Mersiye İki Şehzade: Zâtî'nin Şehzade Şehinşâh ya da Şehzade Mehmed Mersiyesi*, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2017, sa. 19, s. 255-274

Bâyezîd ibni Mehemmed şâh-ı mülk-i ma‘delet

Kim anunla dâr [u] gîr eylerse yiri dâr ola[264]

şeklinde geçen beyti, Şehzade Mehmed mersiyesinin sonunda;

Hazret-i Sultân Süleymân evc-i mâh-ı saltanat

Kim anunla kârızâr eylerse kâr-zâr ola[265]

şeklinde dönüştürmüştür. Dolayısıyıyla, küçük farklılıklar hariç birbirinin aynı olan bu mersiyeyi iki şehzadeye yazılmış tek mersiye kabul edebiliriz.

Bu şehzadeler ile onlara mersiye yazan şairlerin münasebetlerini gözden uzak tutmamak gerekir. Bu açıdan bakınca Şehzade Abdullah ve Şehzade Mahmud'a mersiye yazmış olan Şair Necâti Bey'in sarayla ilk ilişkisi, şiirlerinin güzelliğini farkeden Fatih Sultân Mehmed'in onu İstanbul'a davet edip, divan katipliği vazifesi vermesi ile gerçekleşir.[266] Aşık Çelebi'nin verdiği bilgiye göre, Necâti bir gazel yazıp bunu Fatih'in nedimlerinden birinin sarığına iliştirir. Satranç oynarken kağıdı farkeden padişah, şiiri okur ve çok beğenir. Böylece onu divan katipliğine getirir.[267] Fatih'ten sonra II. Bayezid devrinde de kendisine değer verilen şair, Şehzade Cem'den boşalan Karaman sancağına Şehzade Abdullah'ın çıkması ile, orada divan katipliği yapmak üzere padişah tarafından görevlendirilir. Necati Bey bu şehzadeyi çok sevmektedir. Hatta Hasan Çelebi tezkiresinde Necâtî'nin bu şehzadeye âşık olduğu bile zikredilir.[268] Necati Bey "daima onun yanında bulunur, kısa bir zaman sohbetinden uzak kalsa huzursuz olurdu"[269] İşte Necâtî'nin, yanında hizmet gördüğü

[264] İbrahim Sona, a.g.m, s. 271
[265] Zâtî – Şehzade Mehmed, LI / 6 – 5
[266]"Necâtî Bey", Bayram Ali Kaya, **DİA**, Ankara, cilt: 36, s. 477.
[267]Aşık Çelebi, **Meşâ'irü'ş-Şuârâ (İnceleme-Metin)**, Haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 850-852.
[268]Ali Nihat Tarlan, **Necâtî Beg Divânı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1992, s. 19.
[269]Haluk İpekten, **Divan Edebiyatında Edebî Muhitler**, İstanbul, MEB, 1996, s. 170.

ve sevdiği bu şehzade kısa zaman sonra vefat eder. Bunun üzerine şair, şehzade için bir mersiye yazıp, taziye maksadı ile padişaha sunar.

Şehzadenin vefatı üzerine İstanbul'a dönen şair, burada padişaha ve devlet erkanına kasideler yazmıştır. Sonra hâmisi ve divanını adına tertip ettiği Müeyyedzade Abdurrahman Çelebi vesilesi ile, Saruhan sancağına çıkan Şehzade Mahmudla birlikte Manisa'ya gider. Burada nişancı olarak görev yapar. Bu daha üst bir rütbe olup, "bey" sıfatını da bu yolla almıştır.[270] Fakat padişah olması beklenen bu şehzade de, üç yıl sonra vefat eder.

Şairin mersiyesinde;

Şeh-zâde sanman anı ki 'izz ü vekâr ile

Atası devletinde ulu padişah idi[271]

beyti ile methettiği şehzadenin vefatı, kültür ve sanatın gelişimi için sürekli teşvik ettiği pek çok şair yanında, özellikle birçok eser yazmasına, tercüme etmesine vesile olduğu gözde şairi Necâtî Bey'i sarsmıştır. Necati, yakınlık duyduğu ve himaye gördüğü şehzadenin ölümüne bu münasebetle yedi bentlik bir mersiye söylemiştir. Ali nihat Tarlan bu mersiye için: "şair bu mersiyeyi biraz da kendi için yazmışa benzer. Çünkü bütün istikbal ve saadeti yıkılmıştır"[272] yorumunu yapmaktadır.

II. Bayezid'in üç şehzadesinin vefatına mersiye yazan Şair Lami'î Çelebi'nin de sarayla ilişkisi, Ahmet paşa ile benzer bir şekilde, babası Osman Çelebi'nin Sultân II. Bayezid'ın hazine defterdarı olması ile başlar.[273] İlk eserlerini II. Bayezid devrinde vermiş olan şairin şöhreti, Yavuz Sultân Selim döneminde artmıştır. Kasidelerin tamamı Sultân Selim ve Süleyman'a yazılmıştır. Şehzadeler hakkında

---

[270]"Necâtî Bey", Bayram Ali Kaya, **DİA**, Ankara, cilt: 36, s. 477.
[271] Necâtî Bey – Şehzade Mahmûd, XLIV / 5 – 2
[272]Tarlan, a.g.e., s. 21
[273]**Aşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şuârâ (İnceleme-Metin)**, Haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 745.

kaside yoktur. Yalnızca validelerine teselli yazmış olup, Sultân II. Bayezid hakkında ise yalnızca bir kasidesi mevcuttur.

Şehzade Alemşâh için yazdığı mersiyede, onun çok ihsan sahibi olduğundan bahsedilir. Manisa sancağına gönderilen Şehzade Mahmud'un vefatı için yazdığı mersiyede ise, şehzade ile şairin münasebetlerinin ne olduğuyla ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Yalnız 1521 yılında vefat eden Şehinşâh için;

Begler gelün figân idelüm şâhumuz kanı

Sultân-ı taht-ı Konya şehinşâhumuz kanı

vasıta beyti ile terci-bent şeklinde bir mersiye yazmıştır. Fakat ne şiirde, ne de kaynaklarda şehzade ile bir münasebet emaresine tesadüf edilmiştir. Yalnızca divanında validesine teselli yazmış, mersiyede ise annesinden bahsedip, ona taziyede bulunmuştur. Teselli yazması ve mersiyelerin taziye kısımlarında doğrudan şehzadelerin validelerinden bahsetmiş olması Lami'î Çeleb'inin, mersiyeleri şehzadelerin valideleri ile olan münasebeti doğrultusunda kaleme almış olabileceğini göstermektedir.

Şair Revanî Edirne'den İstanbul'a 1500 yılında, 25 yaşında iken gelmiş ve burada katiplik yapmaya başlamıştır. Kaynaklarda Sultân II. Bayezid'e nasıl yakın olduğu belirtilmese de, sultân ona 1509 yılında surre eminliği görevini vermiştir. Bu geçen dokuz yıl içinde hem Şehzade Alemşah hem Şehzade Mahmud vefat etmiş, Bayezid'in teveccühünü kazandığı anlaşılan şair, bu iki şehzadenin vefatına da mersiye yazmıştır. Şairin şehzadelerle münasebeti kaynaklarda geçmediği gibi, babaları Sultân II. Bayezid ile ilişkisi hakkındaki bilgi de bu surre eminliğinden öteye geçmez. Zira surre eminliği esnasında zimmetine para geçirmesi ile suçlanmış, bu yüzden Şehzade Selim'e sığınmıştır. İstanbul'a tekrar gelişi de Sultân Selim ile olmuştur. [274]

[274] "Revânî", İsmail E. Erünsal, **DİA**, 2008, c. 35, s. 30-31

Kanunî Sultân Süleyman'ın şehzadelerinden biri olan Şehzade Mehmed Şehzade Mustafa'dan sonra Kanunî'nin doğduktan sonra hayatta kalan ikinci şehzadesidir. Annesi Hürrem Sultândır. 1541 yılında Şehzade Mustafa'nın Manisa'dan Amasya'ya atanmasından sonra, bu sancakta valilik yapmaya başlar. Manisa'nın İstanbul'a yakın olması, buraya atanan şehzadenin de bir nevi veliaht olduğunu göstermektedir. Fakat Şehzade Mehmed bu sancağa tayininden bir yıl sonra hastalanarak vefat eder. O esnada Avusturya seferinde olan Kanunî sefer dönüşü, sevdiği bu şehzadenin vefat haberini alınca çok üzülür. Onun ardından "şehzadeler güzîdesi Sultân Mehemmedim" demiştir.[275] Şehzade Mehmed Osmanlı Devletinde o zamana kadar, bir kişinin ardından sayıca en çok mersiye yazılan kişi olmuştur. Şehzade Mehmed'in hayatı Manisa'ya atanmakla bir nevi veliaht kabul edilmesi, insanlar tarafından seviliyor olması, aniden vefatının insanları hüzne boğması ve ardından birçok mersiye yazılması yönüyle II. Bayezid'in şehzadesi Mahmud ile benzerlik göstermektedir. Buradaki valiliği kısa sürmesine rağmen meclisi zengindir. Yanındaki en mühim şair, kendisine mersiye de yazan Kara Fazlî'dir. Bunun dışında, şehzadenin mutfak katibi 'Azmî ve onun kardeşi Nuhî şehzadenin meclisinde öne çıkan şairlerdendir. Zâtî, Hayâlî Bey, (Kara) Fazlî, Taşlıcalı Yahya, Üsküdarlı 'Aşkî ve Sebzî, onun vefatına mersiye yazan yazan şairlerdir. Şehzade Mustafa'ya kadar, o zamana kadar vefatına en çok mersiye yazılan kişi Şehzade Mehmed olmuştur.

Şehzade Mehmed sancağa çıktığında, Zatî'nin mürettep divanını isteyince şair, şiirlerinin tamamını kendi eliyle yazıp Şehzade Mehmed'e sunmuştur.[276] Burada Zâtî'nin şehzade ile doğrudan bir ilişkisi olduğu açıktır. Kanuni Sultân Süleyman'a da kasideler sunup, caizeler ve hediyeler alan şair, mersiyeyi hem şehzade ile hem de babasıyla olan münasebeti dolayısıyla yazmış olmalıdır. Mersiyenin son bendinde geçen;

Hazret-i Sultân Süleymân evc-i mâh-ı saltanat

[275]Yusuf Sağır, **Vakfiyelerine Ve Belgelere Göre Şehzâde Mehmet Vakıfları**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt: 9, sayı: 43, s. 923.
[276]Sağır, a.g.e., s. 13.

Kim anunla kârızâr eylerse kâr-zâr ola[277]

beyti ve aynı bendin son beytinde geçen “Turdugunca bu cihân tursun o şâh-ı mülk-i dîn” mısraı, şairin mersiyeyi sultâna sunduğunun bir delili olmalıdır.

Hayâli Bey, genç yaşta yazmaya başladığı şiirleri ile önce Defterdar İskender Çelebi sayesinde Sadrazam İbrahim Paşa tarafından farkedilmiş, sonra defalarca Kanuni Sultân Süleyman’ın ihsanlarına mazhar olmuştur.[278] Rodos’un fethine katılan ve padişahın yanında Irakeyn seferinde yer alan şair, sunduğu pekçok gazel ve kaside karşılığında tımar ve zeâmete kavuşmuştur.[279] Devrin önde gelen şairlerinden olan Hayalî Bey’in mersiye yazdığı Şehzade Mehmed ile doğrudan bir ilişkisi olduğuna kaynaklarda rastlanmamaktadır. Mersiyeyi şehzadenin babası Sultân Süleymanla olan münasebeti dolayısıyla bir nevi taziye gibi yazdığı anlaşılmaktadır. Çünkü; “kaside berây-ı şehzadegân Sultân Muhammed ve Sultân Selîm Hân” başlığını taşıyan kasideyi de yine Sultân Süleyman’a yazmıştır.

Şair Fazlî, şiir yazmaya başladığı yıllarda Zatî’nin dükkanındaki meclise devam ederek sanatını ileri götürmüş bir şairdir. Zâtî’nin, şehzadelerin sünnetinde kendisine şiir okuması için söz verilmesinden sonra, Fazlî ismindeki talebesinin de şiir okuması için izin istemesi kabul görünce, şair taktir toplayan bir kaside okumuştur.[280] Bundan sonra şöhreti artmış ve Manisa’da sancağa çıkan Şehzade Mehmed’in yanında divan katipliği yapmaya başlamıştır. Bu vazife onu şehzadeye yakın kılmıştır ve şehzadenin ölümü şairin üzülüp mersiye yazmasına neden olmuştur.

Taşlıcalı Yahya ise, devşirme bir asker olup önce yayabaşı, sonra sipahi rütbesinde vazife gören hem kalem hem kılıç sahibi bir şairdir. Sultâna yakın olmak istemesine rağmen, özellikle sultânın himaye ettiği muteber şairlerden Hayâli Bey ile aralarının iyi olmamasından dolayı daha ziyade Rüstem Paşa’nın himayesinde

[277]Zâtî – Şehzade Mehmed, LI / 6 – 5
[278]Ali Nihat Tarlan, **Hayalî Bey Divanı**”, İstanbul, Bürhaneddin Erenler Matbaası, 1945, giriş s. 9.
[279]“Hayâlî Bey”, Cemal Kurnaz, **DİA**, Ankara, 1998, cilt: 17, s. 5.
[280]Mustafa Özkat, **Kara Fazlî’nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)**, Marmara Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2005, s. 19.

kalmış, hatta Eyüp'te bazı vakıfların mütevelliliğine getirilmiştir. Kanuni'ye kasideler sunan hatta onun şiirlerine tahmisler yazan ve ona övgüde bulunan Yahya Bey, Sultân Selim ve Kanuni Sultân Süleyman'ın yanında birçok savaşa katılmıştır. Taşlıcalı Yahyâ'nın da mersiyeyi, Sultân'a bir taziye gibi yazdığı anlaşılmaktadır.

Hakkında pek bilgi bulunamayan şair Aşkî, Kanuni'ye sunduğu bir şiirinde yıllarca padişah kapısında kulluk ettiğini, piyade olarak seferlere katıldığını ve çeşitli fedakarlıklarda bulunduğunu anlatmaktadır. Şiiri beğenen padişah isteğini sorunca Aşkî o sıralarda ölen şair Basiri'nin 10 akçelik ödeneğinin kendisine verilmesini talep eden bir kıta nazmetmiş, padişah bu arzusunu yerine getirdiği gibi, ihsanda da bulunmuştur.[281] Şair, hem şairliği hem de askerliğinde aldığı rütbe dolayısı ile padişaha sürekli yakın olmuştur. Bu münasebetle ona birçok kaside ve gazel sunabilmiştir. Bir ara Alman seferinde esir düşüp, öldü zannedilecek kadar uzun bir süre esarette kalan Aşkî, döndükten sonra zor zamanlar geçirse de, padişaha sunduğu şiirlerle yine onun himayesini kazanmasını sağlamıştır.[282] Kaynaklarda şairin Şehzade Mehmed ile ilişkisine işaret eden hiçbir bilgiye rastlanmadığı için mersiyeyi, babası Sultân Süleyman'a taziye düşüncesi ile yazdığınını söyleyebiliriz. Bunun dışında şair, şehzadenin vefatı için bir de tarih nazmetmiştir.

Şair Sebzî'nin Şehzade Mehmed hakkında yazdığı mersiyenin beşinci ve altıncı bentleri dua içeriklidir. Bu dua bentlerinin ilki, mersiyelerin doğal akışında bulunan ve mersiyelerde son bentte yer alan dua kısmıdır. Son bent ise şairin mersiyeyi sunduğu, şehzadenin babası Kanuni Sultân Süleyman'la ilgili duadır. Hem bu ikinci dua bendi, hem de şairin divanında Kanuni'ye yazılmış tek kaside[283], şairin mersiyeyi, taziye şeklinde düşünerek yazdığını göstermektedir. Hem divanında hem de diğer kaynaklarda şairin şehzade ile ilgili münasebetini açıklayacak başka bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi, tarihimizin şüphesiz en hazin olaylarından biridir. Şehzade Mustafa, Kanuni Sultân Süleyman'ın Mahidevran'dan doğan şehzadesidir. Kanuni'nin en büyük oğlu olan Şehzade Mustafa, tahtta hakkı da

---

[281]"Üsküdarlı Aşkî", İsmail Ünver, **DİA**, Ankara, 1991, cilt: 4, s. 23.
[282]İskender Pala, **Aşki ve Divanından Örnekler**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988, Giriş s. 11.
[283]Hakan Yekbaş, **Sebzî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2016, s. 62.

olduğu için İstanbul'a en yakın sancak olan Manisaya (Saruhan) vali tayin edilmiştir. Manisa ve Amasya sancaklarında valilik yapan şehzadenin meclisleri, şairlerin niceliği yönüyle gayet zengindir. Şehzadenin musahibi Şikârî, ve kadılık yapan Senâyî Manisada, Şehzade Mehmed'in ölümünden sonra Amasya'ya gelip Şehzade Mustafa'nın divan katipliğini yapan Kara Fazli, Edirneli Zamanî, Zârî ve Amasyalı Edâyî Çelebi de Amasya'daki meclislerde öne çıkan şairlerdendir.

Halk ve asker tarafından oldukça sevilen Şehzade Mustafa, özellikle ekonomik darlık çeken köylü ve sipahiler tarafından "kurtarıcı" olarak görülüyordu[284] Zira katli hazırlayan sebepler arasında Hürrem Sultân ve saraydaki diğer kişilerin entrikaları öne çıksa da, akçenin yükselmesi, hububat kıtlığı, olağanüstü durumlarda alınan vergilerin devamlı hale getirilmesi[285] gibi iktisadi âmiller şehzadenin halktan teveccüh bulmasına sebep olmuş ve şehzadeye bir güç sağlamıştır. Bu sorunların dışında, özellikle Kanunî'nin ihtiyarladığı ve savaşa çıkamayacağı düşüncesi şehzadelerin hazırlık yapmasına sebep olmuştur. Şehzade Mustafa'nın yaptığı hazırlıklar ise iftira ve kışkırtma konusu olmuş ve şehzade, padişahın Nahcivan seferine çıktığı sırada Konya'da, 1553 yılında boğdurularak katl edilmiştir. Halk tarafından sevilen, askerlerce desteklenen bu cesur şehzadenin, 5000 kişilik bir birlikle gittiği halde babasının kendisine kıymayacağı düşüncesi ile silahsız bir şekilde girdiği çadırdan sağ çıkmaması, başta askerler olmak üzere halkı ve devleti yasa boğmuştur. Şair Muini bu hadiseyi dolaylı yönde şöyle tasvir eder:

El öpmege varup el virmedi sa'âdet ana

Ayağa düşdi o dem virdi baş ile cânı

Kurıldı tâ ki felek haymesi bu köhne otağ

Girenler içine anun girüye dönmedi sağ[286]

---

[284]"Mustafa Çelebi", Şerafettin Turan, **DİA**, Ankara, 2006, cilt: 31, s. 291.
[285] İrfan Özden, **Kanuni'nin Oğlu Şehzade Mustafa Olayı**, Kütahya, 2011, s. 32.
[286] Muînî – Şehzade Mustafa, LVI / 2

Pek çoğu asker şairler olmak üzere, bu katle ağlayan birçok şair mersiye yazmış, gark oldukları hüznü bu samimi ve bazısı sitemkârâne şiirlerle dile getirmişlerdir. Tespit edildiği kadarıyla Şehzade Mustafa için 18 mersiye yazılmıştır. Bunların dışında yazılmış uzun tarih kıt'aları da mevcuttur. Şehzade Alemşah ile başlayıp, Şehzade Mahmud ile bir ivme kazanan ve Şehzade Mehmed ile dikkat çekici oranda artan şehzade mersiyelerinin niceliği, Şehzade Mustafa'ya yazılanlar ile en üst seviyeye ulaşmıştır. Osmanlı Devleti'nde ölümüne en çok mersiye yazılan kişi Şehzade Mustafadır. Mersiye yazan şairlerin birçoğu hakkında bilgi ya çok kısıtlıdır ya da hiç yoktur. Şehzade Mustafa'nın vefatına mersiye şazan şairler şunlardır; Rahmi Çelebi, Edirneli Nazmi, (Kara) Fazlî (2), Mu'înî, Taşlıcalı Yahya, Müdâmî, Sâmî, Hasbî, Nisâyî (2), Selîmî, Kâdirî, Hayâli Ahmed Efendi. Ayrıca bunlar dışında yazılan üç mersiyede mahlas bulunmamaktadır.

Şehzade Mehmed'i anlatırken konu ettiğimiz Şair Fazli, Şehzade Mehmed'in vefatından sonra Amasya'da vali olan Şehzade Mustafa'nın yanında da divan katipliği vazifesini icra etmeye devam etmiştir. Yazdığı "Gül ü Bülbül" adlı meşhur mesnevisini de ona ithaf etmiştir.[287] Fazlî, çok sevdiği bu şehzadenin öldürülmesi üzerine ona iki mersiye yazmıştır

Yine Şehzade Mehmede yazılan mersiyelerde bahsi geçen Taşlıcalı Yahya, Şehzade Mustafa için mersiye yazmasına rağmen ona kaside sunmamıştır. Şehzadenin öldürülmesine en çok üzülen toplulukların başında askerler gelmektedir. Onun padişah olmasını isteyen ve destekleyen askerler arasında Taşlıcalı Yahya da vardır ve öldürülmesine üzülerek mersiye yazmıştır. Gelibolulu Âlî'nin eserinde padişahın huzrunda bu mersiye kendisine sorulunca; padişahın katletmesi ile onu katlettim, halkın üzülmesiyle üzüldüm (öldürenlerle bile öldürdük, ağlayanlarla ma'an ağladum) demiştir.[288]

---

[287]"Kara Fazlî", Hasan Aksoy, **DİA**, Ankara, 2001, cilt: 24, s. 361.
[288] Mustafa İsen, Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1994, s. 287

Edirneli Nazmi, Kanuni devrinde yapılan birçok savaşa katılmış asker bir şairdir.[289] Silahtarlık makamına getirilmesi ile padişaha yakınlık kazanmıştır. Kaleme aldığı üç arz-ı hâlinden birini ona, birini de mersiye yazdığı Şehzade Mustafa'ya hitaben yazmıştır. Nazmî'nin divanında Şehzade Mustafa'yı methetmek için yazılmış iki de kaside vardır. Bu kasidelerin ilkinde kendi dert ve sıkıntıları ile feleğin gadrini anlattıktan sonra;

Varup ol şâhun der-i ikbâl ü 'izzet-bahşına
Cân u dilden bende olup ideyin ben de karâr[290]

İ'tibâr iy şeh bana 'âlî-cenâbuñda bu kim
Âsitânun kullarından olınam bende şumâr[291]

beyitleriyle, şehzadenin himayesini talep ettiği anlaşılmaktadır. Bu istek, 'ıydiyye türünde yazdığı ikinci kasidesinde de mevcuttur. Bu kasidelerde bulunmayan bilgi, Nazmî'nin Şehzade Mustafa'ya yazdığı dördüncü arz-ı hâlinde geçer;

Ben ki evvel kul-ıdum sen şâha kul
Yine kıl kullıga sultânum kabûl [292]

Bu arz-ı hâl, şair ile şehzadenin ilişkisini açıklayan önemli bir delildir. Burada şair Şehzade Mustafa'nın maiyetinde bulunduğunu ve yukarıdaki beyitlerde olduğu gibi tekrar girmek istediğini yazar. "Yâ suçum bagışla yâhûd al serüm"[293] mısraı ile, uzun süre hizmetinde bulunduğu şehzadenin tekrar yanında olması hususundaki gayretlerinde ne kadar kararlı olduğunu anlatır. Yine bu arz-ı halden hareketle şair ile

---

[289]"Edirneli Nazmî", Mustafa Özkan, **DİA**, Ankara, 1994, cilt: 10, s. 450.
[290] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10604,edirneli-nazmi-divani-sayfa-1-1989pdf.pdf?0 (16.01.18) s. 93.
[291]Edirneli Nazmi, a.g.e., s.100.
[292]Edirneli Nazmi, .g.e., s. 3842.
[293]Edirneli Nazmi, a.g.y.

şehzade arasındaki "münasebetin Manisa Sancağı'nda ifa edilmiş olması akla en yatkın ihtimal olarak görünür."[294]

Adı geçen kasidelerin ilkinde şair, Allah'ın saltanatı ona vermesi halinde cihanın dört bir yanını fethedeceğini söyleyerek, şehzadenin padişah olacağı düşüncesi ve beklentisini de dile getirir;

Hak virürse feth olısardur senün devrüñde hep
Şark u garb u Hind ü Sind ile Habeş hem Zengibâr[295]

Şehzade Mustafa ile, ona mersiye yazacak kadar sıkı münasebeti olan Nazmî'nin o zamanlar hamisi olan Nakşibendi Şeyhi Baba Efendi, Rüstem Paşa'nın da mürşididir. Fakat Nazmi'nin Rüstem Paşa ile münasebetinin bundan da öte olduğu kaynaklar ve ona yazdığı kaside ve düştüğü tarihlerden anlaşılmaktadır. Bu şiirlerden paşanın şairi himaye ettiği de anlaşılmaktadır. Şair, paşayla olan bu münasebetine rağmen şehzadeye mersiye yazmaktan çekinmemiştir. Köprülü bunu dikkat çekici bulur.[296] Bunun sebebi, hem şairin şehzade ile yakın olması hem de "Rüstem Paşa'ya yönelik doğrudan ya da dolaylı bir suçlamada bulunmaması"[297] şeklinde yorumlanabilir. Şehzadenin Karaman sancağında boğduruluşundan sonra oğlu da katledilmiştir. Edirneli Nazmi Şehzade Mustafa'nın vefatına yazdığı mersiyeler yanında, şehzade ve katledilen oğlunun vefatı için de birden çok tarih düşmüştür. Nazmî bu tarih kıtasında bu boğdurulma hadisesi yıllarca unutulmayacağını söyler.

Bü'l-'aceb bir hâdise kim unudulmayup ebed

Söylene efvâhda yıllarla tâ yevmü'l-va'îd[298]

---

[294]Ziya Avşar, **16. yy Divan Edebiyatında Edirneli Nazmî ve Türkî-i Basit**, Gazi Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara, 1998, s. 21.
[295]a.g.e., s. 96.
[296]Köprülüzade Mehmed Fuad, **Milli Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928, s. 511.
[297]M. Fatih Köksal, **Edirneli Nazmî – Mecma'ün-Nezâir**, Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara, 2001, s. 91.
[298] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10605,edirneli-nazmi-divanisayfa19903981pdf.pdf?0 (06.08.2017) s. 3960

Nazmî'nin bunun dışında Şehzâde Cihangir'in vefatına düştüğü 11 beyitlik bir tarih kıtası da mevcuttur.

Şehzade Mustafa'ya uzun bir mersiye yazan Şair Hasbî, ona vefat tarihi de söylemiştir.[299]

İstanbul'lu olan Müdâmî Sipahi oğlanları bölüğünden bir askerdir. Şiirinin kalitesinden dolayı kendini hemen belli etmiş, büyük meclislerde yer almış,[300] beytülmal emini iken ölmüştür.[301]

Şehzadeye mersiye yazan Şair Sâmî de İstanbullu bir sipahidir.[302]

3.2. PADİŞAHLAR İLE ONLARA MERSİYE YAZAN ŞAİRLERİN MÜNASEBETLERİ

Osmanlılarda devlet, padişahın kapısı kabul edilmektedir. Bu itibarla "merkezdeki devlet görevlilerinin, şehzade kapısı mensuplarına üstünlüğü" açıktır.[303]

---

[299] Lillâhi'il hükm vâhidi'l-kahhâr
Hamd ana kim kazâ yaratmış ola

Rûh-ı pâk-ı Muhammed'e salavât
Her ki geldi cihâna gitmiş ola

Nice tedbîr ider beni âdem
Hazret-i Hak ki emr itmiş ola

Rûh-ı Sultân Mustafâ'yı Hudâ
Şühedâ zümresine katmış ola

Mü'min olan virür kazâya rızâ
Çün ecel va'desine yitmiş ola

Rûhına Fâtihâ okı Hasbî
Ana târih tokuz yüz altmış ola

İki ilhâm-ı Hak iki târîh
Bir du'âya bahâne itmiş ola (Aşık Paşa: 617-618)

[300] Süleyman Solmaz, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, s. 522.

[301] Beyâni Mustafa bin Carullah, **Tezkiretü'ş-Şuarâ**, Haz. İbrahim Kutluk, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997, s.75.

[302] Mustafa Safâyî Efendi, **Tezkire-i Safâyî**, Haz. Pervin Çapan, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, s. 200.

Zaten en usta şairlerin ve en üstün eserlerin de padişahın yakınlarından çıktığı görülür. Zira padişahın himayetinin, maddi ve manevi desteğinin üzerine kimsenin çıkması beklenemez. Bu yüzden padişahların yanındaki şairler, daha çok tanınmışlardır.

Uzun süren mücadeleler sonunda otoriteyi ele alıp devlet düzenini tekrar tesis eden Sultân Çelebi Mehmed, devleti sekiz yıl idare etmiş ve toprakları genişletmiştir. İlim ve sanat erbabına değer veren ve bunları himaye eden Çelebi Mehmed'in zamanında büyük şairler çıkmış ve önemli eserler telif ve tercüme edilmiştir. Bu şairlerin önde gelenleri Ahmedî, Ahmed-i Dâ'i, Şeyhi gibi Germiyan şairleridir. Bu usta şairler ile Germiyan havzasının da ilim ve sanat noktasında ne kadar zengin olduğu ve özellikle şairlerin Germiyan sultânları tarafından ne derece teveccüh gördüğü anlaşılmaktadır. Ahmed-i Daî'nin Çelebi Mehmed'e, Şeyhî'nin ise hem Çelebi Mehmed'e hem de Osmanlı dışında mersiye yazılmış ilk hükümdar olan Germiyanoğlu Yakub Bey'e birer mersiyeleri vardır.

Ahmed-i Dâî bir ara Musa Çelebi'ye tâbi olmasına rağmen, fetret devrindeki taht mücadelelerinde bu şehzadenin Çelebi Mehmed tarafından ortadan kaldırması üzerine hâmisiz kalır. Önce Çelebi Mehmed'in tahta geçişine yazdığı cülûsiye ile, sonra yazmış olduğu Farsça divanı, veziri Halil Bey'e sunması ile bu padişaha yakın olur. Bu hadise şairin zaten o sıralarda Edirne'de bulunduğunun ve Çelebi Mehmed'e intisab ettiğinin de delilidir. Ahmed-i Dâî, bir zaman sonra Çelebi Mehmed tarafından himaye edilir.[304] Çelebi Mehmed'e yazdığı mersiyenin dışındaki şiirlerden de, sarayda iyi bir yerde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim II. Murad'a hocalık yapmış ve onun için bir sözlüğü nazmen tercüme etmiştir.

Tabiblik gibi önemli bir mesleği bulunan Şeyhi, hem bu itibarla hem de iyi bir şair olması sebebiyle Germiyanoğulları ve Osmanlı saraylarında kabul görmüş önemli bir şairdir. Germiyanoğlu Yakup Bey'in özel doktoru olan Şeyhî, Çelebi Mehmed'in üzüntü sebebiyle ortaya çıkan göz hastalığının şifasına sebep olması ile ihsanlara kavuşmuş ve şöhreti artmıştır. Şeyhi, uzunca bir süre Germiyanoğlu Yakup

---

[303]İ. Metin Kunt, **Devlet, Padişah Kapısı ve Şehzade Kapıları**, Yeni Türkiye Dergisi, cilt: 6, sayı: 31, s. 397.
[304]"Ahmed-i Dâî", Günay Kut, **DİA**, 1989, c.2, s.56.

Bey'in himayesinde kalmış, onun için kasideler yazmıştır. Ayrıca, sonraki yıllarda Yakup Bey Edirne'ye geldiğinde ona mihmandarlık da yapmıştır.[305] Sultân Çelebi Mehmed ise meşhur tedavi olayından sonra şaire ihsanlarda bulunmuş[306], ona özel tabiplik görevi ve reis-i ettibâ ünvanı vermişir. Bu görev Osmanlı Devleti'nde ilk defa Şeyhî'ye verilmiştir.[307] Şairin özellikle Yakup Bey'e kaside ve terci-bent nazım şekillerinde methiyeleri vardır. Çelebi Mehmed'i methettiği şiirleri de mevcuttur. Bu yakınlıklar ve yazdığı methiyeler, mersiye yazdığı her iki sultânla ilişkisini ortaya koymaktadır.

15. yy'daki padişahlardan yalnızca II. Murad'ın vefatına yazılan bir mersiyeye rastlayamadık. Yine de onun dönemini anlatan bazı tarihçiler vefatından bahsederken bazı nazım parçaları yazmışlardır. Bunlardan biri de Hadîdî'dir. Kendi adıyla anılan tarıhinde sultânın vefatını anlatıp, eski hükümdarların da adını anarak feleğe sitem ettikten sonra, bu vefata tarih düşmüştür;

Sekiz yüz elli beş yıl hicretinün
Bu hâle târih olmışdur Nebî'nün[308]

Fatih Sultân Mehmed, büyük alimlerden ders alarak yetişmiş, çocuk denecek yaşta Manisa sancağına gönderilmiştir. Burada idare yönüyle de yetişen padişah tahta oturduğunda devleti büyük bir kudretle yönetmeye başlar. "Fatih, tarihte imparatorluk kurucularının vasıflarını taşır, dünya hakimiyetini amaç edinmiş bir asker ve geniş görüşlü bir kültür adamıdır"[309] Fatih'in devrinde ilim ve kültür hayatında gözle görülür bir canlanma olmuştur. Bu dönemde İstanbul'da 185 şair bulunur ve bunların otuzu bizzat padişahtan aldıkları maaş ve ulufe ile

---

[305]Halit Biltekin, **Şeyhi Divanı**, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2003, s. 24.
[306]Mustafa İsen, Cemal Kurnaz, **Şeyhi Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990, s. 12.
[307]"Şeyhî", Halit Biltekin, **DİA**, Ankara, 2010, cilt: 39, s. 81.
[308] Hadidi tarihi (1285-1523) = giriş - çeviri - metin - kronoloji – dizin tıpkıbasım / Hadidi, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2015, s. 222-225
[309]"Mehmed II", Halil İnalcık, **DİA**, Ankara, 2003, cilt: 28, s. 405.

geçinmektedirler.[310] Kendisi de ‘Avnî mahlası ile şiirler yazmış olan padişahın şiir meclisi oldukça geniştir. Necati Bey, Mahmud Paşa, Sarıca Kemal, Isfahanlı Mevlana Hâmidi, Karamanî Mehmed Paşa (Nişânî), Sinan Paşa, Cezerî-zâde Vefâyî, Aşkî, Tokatlı Molla Lütfi, Tokatlı Melîhî, Kıvâmî ve Hızır Bey bu meclisin öne çıkan şairlerindendir. Padişaha Kıvâmî'nin bir mersiyesi vardır.

Yazdığı "Fetih-nâme" isimli kitabında bulunan 108 manzumeden, iyi bir şair olduğu anlaşılan Kıvami'nin, hayatı hakkında pek bilgi yoktur. Eser ve yazar üzerine yapılan çalışmalarda hayatı hakkında yer alan bilgiler de, yalnızca ispata muhtaç çıkarımlardır. Yine de F. Babinger'in, bu şahsın "Defterdar Kıvameddin Kasım" olduğu yönündeki görüşü[311] kabul görmüştür. Kıvamî'nin sarayla ilişkisi Fatih Sultân Mehmed devrinde başlar. Fatih Sultân Mehmed'in iltifatını kazanarak onun musahibi olmuştur.[312] Bunu da Fatih'i methettiği şiirindeki;

Şâhun ihsânıyla ‘âlem cümle mâl-â-mâl iken
Bu ‘acebdür kim ben andan düşmişem böyle cüdâ

şeklindeki sitemkarâne beytinden ve;

Âsitân-ı şâha ben yüz sürmegi terk itmezem
İy felek yüz vech ile her cevri kim itsen bana[313]

diyerek padişahın yanında olmaktaki ısrarlı duruşunu gösterdiği beyitten anlıyoruz. Bununla birlikte Kıvâmî, Fatih'in yanında savaşlara da katılmıştır.[314] Bu yakınlıklar,

---

[310]Kadir Güler, Kerim Yaşar, **Divan Şiirinde Câize**, Akara, Bizim Büro Yayınları, 2010, s. 59.
[311]Franz Babinger, **Fetih-nâme-i Sultân Mehmed, Maarif Vekâleti**, Ankara, 1955, giriş, s. VI
[312]Kadir Güler, Kerim Yaşar, **Divan Şiirinde Câize**, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2010, s. 67.
[313]Ceyhun Vedat Uygur, **Kıvâmî – FETİHNÂME**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 62.
[314]"Kıvâmî", İsa Kayaalp, **DİA**, Ankara, 2002, cilt: 25, s. 507.

Beyazıd'ın desteği ile tamamladığı Fetih-nâme'sindeki Fatih mersiyesini, hangi sebeplere dayanarak yazdığını da göstermektedir.

Karamoğlu Kasım Bey, Karamoğulları'nın son sultânlarındandır. Karamanlı aynî'nin ölümüne yazığı mersiyede de söylediği gibi, onun ölümüyle beylik"harâb" olmuştur.

Çünki Sultân Kâsımun nâzük teni oldı türâb
Vaktidür şimden girü mülk-i Karamân ol harâb

Karamanlı 'Aynî hakkında, divanındaki şiirlerden çıkarılan ipuçlarından başka hiç bilgi yoktur. Bir kasidesinden Tirmizli olduğu anlaşılmaktadır. İlim sahibi olduğu yine eserlerinden anlaşılır. Yazılan Tarihler göz önünde bulundurulduğunda şairin 1439 yılında Mevlana sevgisi ile Karaman'a geldiği, buradayken Şehzade Mustafa'dan ihsan beklediği, bulamayınca da Kastamonu'ya Cem Sultân'ın yanına gittiği anlaşılmaktadır. Sonra Cemle birlikte Karaman'a tekrar dönmüştür. Sürekli Karamanlı olarak kalmıştır. Yine divanındaki şiirlerden anlaşıldığı kadarı ile, burada kaldığı süre zarfında Karamanoğlu Kasım ve Cem Sultân çevresinde bulunmuştur.[315] Cem Sultân'a yazdığı onca şiire rağmen vefatına şiir yazmamış olması ondan önce vefat ettiğini gösterir. Bunun yanında Fatih'in vefatına yazdığı Farsça mersiyeyi de, Cem Sultân ile gelişen bu ilişki sebebiyle yazdığı söylenebilir. Bu mersiyede Aynî, ölüm mihnetinin Karaman bölgesine erdiğini söylemektedir:

به حجر از ملک یونان رفتی ای شاه

به اقلیم قرامان محنت آمد[316]

(Şahın Yunan mülkünden gidişiyle,

Karaman iklîmine (de) mihnet erdi)

[315]"Karamanlı Ayni", İsmail Ünver, **DİA**, Ankara, 1991, cilt: 4, s. 273.
[316] Ahmet Mermer, **Karamanlı Ayni Ve Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997, s. 170

Sultân II. Bayezid bir süre Cem Sultân vak'asıyla uğraşmış, bu hadisenin çözüme kavuşması ile Fatih Sultân Mehmed'in idaresine nazaran daha sakin bir idare anlayışını benimsemiştir. Bu idare yöntemi siyasi anlamda tartışmalı olsa da, kültürel açıdan, babasından devraldığı hamiliği de devam ettirmesi ile iyi sonuçlar doğurmuştur. Sultân II. Bayezid babasının uygulamalarını devam ettirerek alim ve sanatçıları desteklemiştir. Bunun önemli neticelerinden biri "Osmanlı tarihçiliğinin onun zamında ilk büyük eserlerini"[317] vermesidir. Sultân ayrıca (II. Murad'dan sonra) kendisine en çok eser ithaf edilen kişidir.[318] Kendisi de Adlî mahlası ile şiirler yazmış olan Sultân II. Bayezid'in meclislerini meşhur şairler doldurmuştur. Ahmed Paşa, Necati, Zâti, Tacizade Cafer Çelebi, Bihişti Sinan Çelebi, İdris Bitlîsî, Kıvâmî bu meclislerde bulunan şairlerin yalnızca birkaçıdır. Sultâna Zâti ve Cafer Çelebi'nin birer mersiyesi vardır.

Sultân II. Beyazıd zamanında istanbul'a gelip burada şairliğini ilerleten Zâti, Hadım Ali Paşa'nın himayesindeyken sultâna nevruz ve bayramlarda kaside sunmuştur.[319] Padişaha nevruzda ve her iki bayramda olmak üzere, senede üç kaside sunmasını emreden de yine Ali Paşa'dır.[320] Bunların dışında ıydiyye, bahariye ve şitaiyye gibi muhtelif türlerde padişaha kasideler sunan Zâtî, padişahın ve çevresindeki şair ve devlet adamlarının da taktirini kazanmış mütevazı bir şairdir. Bir ara gazellerinin bir kısmını toplayıp padişaha sunmuş ve onun iltifatı ile karşılaşmıştır. II. Bayezid şairlere ilgi duyan ve onlara iânede bulunan bir padişahtır. Zâtî de bunlar arasındadır. Şair, yardımlarını ve ilgisini gördüğü Sultân II. Beyazıd'ın vefatına bu yüzden üzülmüş ve mersiyeyi yazmıştır.

Cafer Çelebi ise, II. Bayezid'in Amasya'da valilik yaptığı sırada, yanında hassa eminliği görevi ile bulunan şair ve hattat Taci Bey'in oğludur. Taci Bey, II. Bayezid padişah olunca yanında İstanbul'a gitmiş ve görev yaptığı makamda yükselmiştir. Cafer Çelebi de Amasya'da doğmuş, sonra belli şehirlerde

[317]"Bayezid I", Şerafettin Turan, **DİA**, Ankara, 1998, cilt: 5, s. 237.
[318]Kadir Güler, Kerim Yaşar, **Divan Şiirinde Câize**, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2010, s. 65.
[319]"Zâtî", Vildan S. Çoşkun, **DİA**, Ankara, 2013, c. 44, s. 150.
[320]Ali Nihad Tarlan, **Zatî Divanı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1967, Giriş s. 12.

müderrislikler yaptıktan sonra, saray divanına nişancı olmuştur. Padişahın yakınında bulunan Cafer Çelebi, özellikle görevindeki mahareti dolayısı ile etrafındaki insanların taktirini, Sultân II. Bayezid'in teveccühünü kazanmıştır. Hatta nişancıların divanda defterdarlardan önce gelmeleri gerektiği düşüncesini padişaha kabul ettirecek kadar da kendini ispatlamıştır.[321]

Çafer Çelebi hem II. Bayezid hem de Sultân Selim devirlerinde büyük yararlılıklar göstermiş bir devlet adamıdır. Bu vasfını, küçük çalkantılar haricinde ölünceye kadar devam ettirmiştir. Bayezid devrinde divani ve siyakat yazılarını ciddi anlamda geliştirmiştir.[322] Sultân II. Bayezid zamanında Mısır'a, Sultân Selim zamanında İran'a gönderilecek bazı metupları da Cafer Çelebi yazmıştır. Şair, Sultân Bayezid'e çok sayıda kaside sunmuş, Şehzade Mahmûd'un vefatına da taziye nazmedip sultâna sunmuştur. Özellikle kasideler ve mektupların karşılığında aldığı caizeler kayıtlarda yer almaktadır.[323] Sultân II. Bayezid'e yakın olan ve beğenisini kazanan Cafer Çelebi, onun vefatına çok üzülmüş ve bu münasebetle mersiye yazmıştır.

Tahta ciddi bir mücadele sonucunda oturup, sekiz yıllık bu kısa saltanatına çok işler sığdıran, devletin topraklarını neredeyse iki katına çıkaran Yavuz Sultân Selim, çok okuyan, tarih meraklısı kültür ve sanatın destekçisi kudretli bir padişahtır. Mısır'da iken Kemalpaşa-zâde'ye bir tarih eseri tercüme ettirmiştir.[324] Tebriz'i fethinden sonra buradaki şairleri İstanbul'a gönderen sultânın meclislerinde Hâtemî, Kemalpaşa-zâde, Ca'fer Çelebi, Zeynelî, Hayâlî, Revânî, Sücûdî, Şükri-i Bitlisî, Üsküplü İshak Çelebi gibi önemli şairler yer almıştır. Sultân Selîm'in Farsça bir divanı vardır. Sultânın vefatına Kemalpaşa-zâde ve Şükrî-i Bitlisi'nin birer mersiyesi vardır. Ayrıca Selim-nâmelerde, padişahın vefatı bahsinde de nazmedilmiş bazı kısımlar ve vefat tarihleri yer almaktadır

Yavuz Sultân Selim'in İran üzerine yapacağı seferde bazı devlet adamlarının çekinceleri vardır. Kemal Paşa-zade, yazdığı bir risale ile Sultân Selim'in fikrini

---

[321]Necati Sungur, **Heves-nâme (İnceleme-Tenkitli Metin)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 30.
[322]"Tâcizâde Câfer Çelebi", İsmail E. Erünsal, **DİA**, Ankara, 2010, c. 39, s. 353.
[323]İsmail E. Erünsal, a.g.e., s. 354.
[324]"Selim I", Feridun Emecen, **DİA**, Ankara, 2009, cilt: 36, s. 414.

desteklemiş hatta bu seferin bir cihat olacağını söyleyerek devlet ricalinin düşüncesini etkilemiştir. İşte Kemal Paşa-zade'nin şöhretinin artması bununla başlamış, yine bu risale vesilesi ile Edirne kadılığına, bir süre sonra Anadolu kazaskerliğine getirilmiştir. Padişahın büyük taktir ve teveccühünü kazanan şair, onunla üç yıl süren sefere katılarak, aralarındaki bağı iyice pekiştirmiş, sohbet meclislerinde de bulunmuştur. Hoca Sadeddin'in eserinde geçen bir hadiseye göre, ilme ve âlime değer veren sultâna nazı geçen Kemal Paşazade'nin, Mısır'ın alınmasından sonra, onca savaşlara ve geçen zamana rağmen İstanbul'a dönülmesi adına bir türlü karar çıkmadığı için huysuzlanan askerin derdini, asker ağzından bir dörtlükle aktarır;

Nemüz kaldı bizüm mülk-i Arabda

Nice bir tururuz Şâm u Halebde

Cihân halkı kamu 'ayş u tarabda

Gel ahi gidelüm Rûm illerine

Sultân bu gurbet dolu dörtlüğü çok beğenip, dönüş kararı alır. Bir başka sohbette bu dörtlüğün Kemal Paşazade'ye ait olduğunu öğrenince hoşuna gider ve ona beş yüz filori verilmesini emreder.

Yine Mısır seferi esnasında şairin atının ayağından sıçrayan çamur, sultânın kaftanına değer. Bundan fazlasıyla mahcup olan Kemal-paşazade'ye sultân "ulema ayağından sıçrayan çamurlar medâr-ı zînet ve bâis-i mefharet" diyerek, bu kaftanın, öldükten sonra sandukasının üzerine örtülmesini vasiyet eder.

Tezkireler ve tarih kitaplarının aktardığı kadarıyla, Kemal Paşa-zade ile Sultân Selim arasında geçen daha bu gibi pekçok hadise, onların birbirlerine çok yakın olduklarına ve sultânın, şairin fikrine fazlasıyla önem verdiğine işaret eder.

Yazdığı Selim-nâme ile tanınan ve hayatı hakkındaki bilgilerin çoğunun ancak bu eserden elde edilebildiği Şükri-i Bitlisî, Yavuz Sultân Selîm'in tahta

geçmesi ile ona bir kaside sunmuştur.[325] Sultân Selim ile münasebetleri sultânı öven bu kaside ile başlamış ve şair bir süre sonra sultânın gözde nedimlerinden biri olmuştur.[326] Sunduğu kaside dolayısı ile kendisine zeamet olarak Diyarbakır'da bir bölgenin verildiği şair, Sultân Selîm ile İran seferine de katılmıştır.[327] Sultân Selîm ile İran ve Mısır seferlerine katılan ve Şükrî-i Bitlisî'nin hizmetinde çalışıp, aynı zamanda hocalığını da yaptığı Dulkadir Türkmen beyi Şehsüvaroğlu Ali Bey'in teşviki ile şair Selim-name'yi yazmış fakat Ali Bey'in katledilmesi üzerine yerine geçen Koçi Bey, kendisinin Sultân Selîm'i daha iyi tanıdığını iddia etmesi üzerine yazılan metni değiştirterek devam ettirmiştir.[328] Şükrî-i Bitlisi, bu vesile ile yazdığı Selim-nâme'nin sonlarına, Sultân Selim ile yukarıda zikrettiğimiz münasebeti dolayısıyla bir de mersiye yazıp ilave etmiştir. Sultân Süleyman'a da kasideler yazan Şükrî, eserini de ona sunmuştur. (Aşık Çelebi: 1433) Şükri Yavuz Selim üzerinde yazdığı kitabı (selim-nâme) İbrahim Paşa eliyle Kanuniye takdim ettiği zaman 20.000 akça (233 altın) câ'ize almış. (İnalcık: 46)

Kanuni Sultân Süleyman devletin her sahada en parlak zamanlarını yaşadığı devrin padişahıdır. Siyasi ve askeri şöhretinin yanında Kanuni, Türk şiirinin de en meşhur ve en velûd sultân şairidir. 46 yıllık saltanatı boyunca sanatın her türünü desteklemiş, ilmî faaliyetlerin zenginleşmesi için gayret sarfetmiştir. "Böylece Osmanlı saltanatında ilk defa sanatkarın devlet eliyle korunma politikası, idarî mekanizmaya yerleşmiştir."[329] Devrinde yirmiden fazla şairin zengin olduğu, kendisine sunulan kasidelerin doksanı aştığı bu padişahın meclisindeki şairlerin sayısı oldukça fazladır. Fuzûlî, Bâki, Figânî, Celal-zâde Mustafa Çelebi, Şemsî, Seydi Ali Reis, Kemal-paşazade, Ebussuud Efendi, Hayâlî, Hayretî, Taşlıcalı Yahyâ, Rahmî Çelebi kendisine şiirler sunan ve meclislerinde de yer alan şairlerin yalnızca birkaçıdır. Kanuni Sultân Süleyman'ın vefatına Bâki, Rahmî ve Gelibolulu Âlî mersiye yazmıştır. Ayrıca Ebussuud Efendi'nin de Arapça bir mersiyesi vardır. Kanuni Sultân Süleyman, ölümüne çok sayıda mersiye yazılan II. Osman, III. Selim,

---

[325]**Aşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şuârâ (İnceleme-Metin)**, Haz. Filiz Kılıç, İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010, s.1430.
[326]Mehmet Törehan Serdar, **Mevlâna Âşık Şükrî-i Bitlisi**, Bitlis, Bitlis Valiliği Kültür Yayınları, 2008, s. 10.
[327]Mustafa Argunşah, **Şükrî-i Bitlisî – Selîm-nâme**, Kayseri, 1995, s.1-2.
[328]a.g.y.
[329]Kadir Güler, Kerim Yaşar, **Divan Şiirinde Câize**, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2010, s. 101.

Sultân Abdülaziz gibi padişahlardan farklı olarak kendi eceliyle ölmüştür. Buna rağmen, onun da ölümü etrafındaki insanları ve özellikle şairleri fazlasıyla üzmüş, böylece ölümüne çok sayıda mersiye yazılmıştır. Bu durumun, sultânın çok sayıda alim ve şairi himaye etmesiyle ilgili olduğu açıktır.

Şair Baki, Kanuni Sultân Süleyman'a ilk olarak yirmili yaşlarının başındayken kaside sunmuştur. Fakat sultânın himayesine girmesi kolay olmamıştır. Hocası ile gittiği Halep'ten dönerken, Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin görev icabı Şam'a giden oğluyla karşılaşarak ona bir kaside yazmış ve bu vesile ile kendisinden babasına ileteceği bir tavsiye mektubu almıştır. Şair İstanbul'a geldiğinde mektubu şeyhülislama yine bir kaside ile taktim etmiştir. Bunun dışında Rüstem Paşa'nın hocasına ve kendisine, Rüstem Paşa'nın halefi Semiz Ali Paşa'ya da kasideler sunmuş[330], en nihayet padişah tarafından farkedilerek onun himayesine girmiş, bir süre sonra müderris tayin edilmiştir. Hatta usûle uymadığı gerekçesi ile Bâkî'nin mülazımlıktan müderrisliğe tayininde tereddüt yaşayan Rumeli kazaskerine padişah tarafından ferman gönderilmiştir. Kanuni Sultân Süleyman, Şair Bâkî'ye şiirler gönderip tanzir etmesini istemiş, Bâkî'nin "sultânın gönderdiği gazellere nazireler söylemesi, edebi şöhretinin artmasını sağlmaıştır"[331] Şairi taktir ettiği için de kıymetli kitap nüshaları ve çeşitli hediyelerle onu taltif etmiştir. Baki de Sultân Süleyman'ın ömrünün sonuna doğru divanını tamamlayıp, padişaha sunmuştur.[332]

Şair Bakî'nin divanında, Kanuni'ye sunulmuş dört kaside yer almaktadır.

Şairin padişaha Nahcivan seferi dönüşünde taktim ettiği kasidede, Süleymaniye külliyesinde bir yıl çalıştığını zikrettikten sonra;

Hâsılı cûd u kerem vakti irişdi şimdi

Lütfuna nâzıruz iy Pâdişeh-i 'âlî-şân[333]

---

[330]"Bâkî", Mehmet Çavuşoğlu, **DİA**, Ankara, 1991, s. 537.
[331]Sabahattin Küçük, **Bâki ve Divanından Seçmeler**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988, s. 4.
[332]"Bâkî", Mehmet Çavuşoğlu, **DİA**, Ankara, 1991, s. 537.
[333]Sabahattin Küçük, **Bâkî Dîvânı**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994, s. 11.

diyerek padişahtan ihsan beklediğini ilk defa söyler. Ayrıca padişahın himayesini de ister. İlk vazifelerini de bu vesileyle alır.[334]

Genç yaşlarda olmasına rağmen padişâhın yakın ilgisini ve iltifatını kazanarak, gözde şairlerinden olduğu tüm kaynaklarda yer alan Şair Bâkî, sevdiği ve himaye gördüğü Sultân Süleymân'ın vefatına üzülmüş ve bir mersiye yazmıştır.

Tezkirelerde daha ziyade güzelliği ile anılan Bâlî-zâde Rahmi Çelebi, şehzadelerin sünnet merasiminde padişaha sunduğu kaside ile dikkat çekmiştir. Ayrıca İbrahim Paşa'nın aracılığı ile Kanuni Sultân Süleyman'a kasideler sunmuştur. Yine de paşanın ölümünden sonra, Sultân II. Selim zamanında aldığı müderrislik görevine kadar pek rahat bir hayat sürdüğü söylenemez.[335]

Kanuni Sultân Süleyman'ın vefatı ile tahta geçen Sultân II. Selim 8 yıllık saltanatı boyunca hiçbir sefere çıkmamıştır. Zevk ve eğlenceye düşkün olduğu kaynaklarda yer almamaktadır. *"Bir süre şehzadenin yanında kalmış olan Alı Mustafa Efendi de musahibi Celal Bey başta olmak üzere Durak Çelebi, Nihanî, Kara Fazlî. Barı Çelebi, Firuz, Ulvi. Hatemi gibi yirmi yediden fazla şairin, nedimin ve sohbet ehlinin onun yanında bulunduğunu, günlerini şiirle , müzikle, yeme içmeyle ve sohbetle geçirdiğini açık şekilde yazar."*[336] Padişahın vefatına 'Ulvî'nin bir mersiyesi vardır. Gelibolulu Âlî'nin de bir vefat tarihi mevcuttur. Gelibolulu Âlî padişahın babası Sultân Süleyman ve oğlu Şehzade Süleyman için de birer mersiye yazmıştır.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Sultân II. Selim 1558'de Konya'da sancak beyi iken onun muhitine ilk olarak burada girer. Yazdığı ilk eser olan Mihr ü Mâh'ı şehzadeye sunarak onun divan katibi olur. Sultân Selim Manisaya geçtiği zaman da ona intisab

[334]İskender Pala, **Baki**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1998, s. 14.
[335]"Rahmî", Fatih Tığlı, **DİA**, Ankara, 2007, cilt: 34, s. 421.
[336]"Selim II", Feridun Emecden, **DİA**, Anlara, 2006, c. 36, s. 415.

eder. Kütahya'da da şehzadeye Turak Bey vasıtasıyla kasideler sunar. Sonra şehzadenin yanından bir şekilde uzaklaştırılır.[337]

Gelibolulu Mustafa Âlî yazdığı mersiyeleri ve düştüğü vefat tarihini, Sultân II. Selim ile, onun şehzadeliğinden itibaren geliştirdiği ilişkiler dolayısıyla yazmıştır. Kânûnî Sultân Süleyman için yazığı mersiyenin son bendindeki;

Nigâhın kesmesün **'Âlî** kulından şâd-kâm itsün

Gözetsün ehl-i nazmı ceddi gibi ihtirâm itsün [338]

mısralarında ondan isteklerde bulunmakta ve ihsanlarını şairlerden esirgememesini de arzu etmektedir. Bunun dışından, Sultân Selim'in oğlu Şehzade Süleyman'ın vefatı üzerine söylediği mersiyenin son bendinde yalnızca Sultân Selîm'e dua etmektedir. Yine sultâna birçok kaside sunan Âlî, bir kasidesinde;

Sipahilik diler gönlüm inâyet eyle sultânum

Olayın kullarunda ben dahı dîvâne-i devlet[339]

diyerek sipahilik isteğinde bulunur. Kısaca hayatının belli bir döneminden sonra sıkıntılar çekmiş olan şair, şehzadeliğinden beri yanında bulunduğu Sultân Selimle kurduğu ilişkiler üzerine ondan ihsanlar beklemiş, bu münasebetle mersiye ve kasideler kaleme almıştır.

---

[337] İ. Hakkı Aksoyak, **Gelibolulu Mustafa Âlî / Divân 1 (İnceleme, Tenkitlı Metin)**, Yayınlayanlar: Cemal Kafadar, Gönül Alpay Tekin, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Boston, 2004 s. 13.

[338] **Gelibolulu Mustafa Âlî / Divân 1 (İnceleme, Tenkitlı Metin)**, Haz. İ. Hakkı Aksoyak, Yayınlayanlar: Cemal Kafadar, Gönül Alpay Tekin, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Boston, 2004 s. 336.

[339] a.g.e., s. 214.

Şair Ulvî Sultân Selîm için mersiye yazan diğer bir şairdir. Kınalızade, bunun Celal Çelebi aracılığı ile o zaman şehzade olan Sultân Selîm'in hizmetine girdiğini söylüyor. Aynı zamanda Sultân Selîm'in gözde şairlerinden biri olduğunu da zikrediyor. Âşık Çelebi'de " 'Ulvî mevâlî-i 'izâm hıdmetine vardukdan sonra pâdşâh-ı dehr Sultân Selîm âstânesine intisâb idüp bölüklerine sülûk itmişdür. Mâlik-i mülk-i murâd olmagçün kendin ol şâh-ı bende-nevâza memlûk itmişdür" denmektedir.[340] Şâir Ulvî, Turak Çelebi sayesinde mersiye yazığı Sultân II. Selim'in şehzadeliğinde, Manisa'daki meclislerine katılmıştır. Turak Çelebi'nin öldürülmesine yazdığı sitemli mersiye ise bir süre gözden kaybolmasına yol açmış, Sultân II. Selîm'in tahta çıkması ile İstanbul'a dönerek kendisini seven padişahın fermanı ile Molla Çelebi'ye mülazım olmuştur.[341]

Sultân III. Murad, babası II. Selîm'in vefatından sonra tahta geçmiş, bir süre Manisa'da yönetime yardım edenlerin etkisi ve Sokullu Mehmed Paşa'nın yardımı ile devleti idare etmiştir. İç ve dış siyasetin çetin bir hâl aldığı bu saltanat devresinde, ilim, kültür ve sanat hayatı oldukça zengindir. Kendisi de Murâdî mahlası ile Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazan Sultân III. Murad, aynı zamanda bazı eserleri günümüze ulaşmış iyi bir hattattır.[342] Gelibolulu Âlî'nin kitabî sanatlar açısından önemli bir eser olan Menâkıb-ı Hünerverân'ını onun devrinde yazmış olması padişahın, merak duyduğu her sahanın tarihiyle ilgilendiği gibi, başta hat sanatı olmak üzere kitabi sanatların geçmişiyle de alakadar olduğunu gösterir. Sultânın devrinde önemli âlim ve şairler yetişmiştir. Sultân III. Murad'ın Hocası, tarihçi ve şair Hoca Sa'âdeddin, Nev'î, Bâki, Gelibolulu Mustafa Âlî devrin önde gelen şairlerindendir. Sultâna ve onun ölümünden sonra katledilen şehzadelerine, şehzadelerin hocası da olan Nev'î müşterek bir mersiye yazmıştır. Edebiyatımızda birden çok kişiye, müştereken yazılan ilk mersiye de herhâlde bu manzume olmalıdır.

İstanbul içinde ve dışındaki birçok medresede hocalık yapan Şair Nev'î, bunun dışındaki ilk önemli vazifesi olan Bağdat kadılığını, yanlış hüküm vermek

[340] **Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ**, Haz. Filiz Kılıç, İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010, cilt: 2, s. 1105-1106.
[341] Mustafa İsen, **Ötelerden Bir Ses**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997, s.263.
[342] "Murad III", Bekir Kütükoğlu, **DİA**, Ankara, 2006, cilt: 31, s. 176.

kaygısıyla pek istememiş, tam o sıralarda Sultân III. Murad'ın onu, şehzadesi Mustafa için hoca tayin etmesi üzerine bu vazifeden erken ayrılmıştır. Nev'î'nin derslerine Şehzade Mustafa ile birlikte, Şehzade Bâyezid, Osman ve Abdullah da katılmıştır ve bu dersler 1590 yılından, şehzadelerin öldürüldüğü 1595 yılına kadar devam etmiştir.[343] Bu derslere Sultân Murad da iştirak etmiş, hatta sorular sorup bazı problemlerini bu vesileyle halletmiştir. Öyle ki, devlet işlerinde bile, âlim ve şâir Nev'î ile istişare ettiği olmuştur.[344] Onun hoca olduğu tarihe kadar padişahlar, kanun üzere bayram tebriklerinde şehzade hocalarının kendilerini tebrik ettikleri sırada ayağa kalkmazken, Nev'i efendiye hürmeten sultân III. Murad ayağa kalkmıştır.[345] Kendisine fazlaca itibar edilen Nev'î, padişahtan başka kimsenin ihsanını kabul etmemiştir.[346] Devrinde asıl itibar ve şöhret kazandığı III. Murat ile yakından ilişkisi vardır. Divanını da ona sunmuştur.[347]

Sultân II. Osman, 1618 yılında 14 yaşındayken amcasının yerine tahta geçip, 1622 yılında, toplumun asker ve ulema gibi bazı kesimlerinin rahatsız olduğu sert tutumu ve uygulamaları dolayısıyla tahtından indirilip boğdurulan genç bir hükümdardır. Genç yaşta ölmesinden dolayı yakın dönem tarihçilerinden itibaren kendisine "Genç Osman" denilmiştir. Ülkedeki sorunları halletmek hususunda idealist olmasına rağmen, yaşı henüz pek genç olan bu padişah, ideallerini gerçekleştirmek uğruna giriştiği teşebbüsleri ile kendisine düşman olan asker tarafından, Yenikapı Zindanı'nda boğdurulmuştur. Bu padişahın sanata düşkünlüğü, yazdığı şiirlerin ve çevresindeki şairlerin kalitesinden anlaşılmaktadır. Farisî mahlasıyla yazdığı şiirleri yüksek bir edebi gücü yansıtan Genç Osman'ın döneminde, Nef'î, Hüseyin Tugî, Nev'î-zâde Atâyî, Hâletî, Şeyh Mehmed gibi şair ve alimler yer almıştır. Öldürüldüğünde 18 yaşında olan Genç Osman'dan evvelki hiçbir padişahın ölümü, onunki kadar hazin değildir. Ölümüne Musibetname yazarı Hüseyin Tûgî ve Nev'î'nin oğlu Nev'î-zâde Atayî'nin birer mersiyesi vardır.

---

[343]"Nev'î", Nejat Sefercioğlu, **DİA**, Ankara, 2007, c. 33, s. 52.

[344]Tahir Olgun, **Şâir Nev'î ve Sûriye Kasîdesi**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1937, s. 5.

[345] Kadir Güler, Kerim Yaşar, a.g.e., s. 134

[346]"Nev'î", Nejat Sefercioğlu, **DİA**, Ankara, 2007, c. 33, s. 52.

[347]Nev'î **, Divan (Tenkidli Basım)**, Haz. Mertol Tulum – Ali Tanyeri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,1977, s.?

Nev'i-zâde 'Atâyî'nin Genç Osmanla ilişkisini açıklayacak bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak padişaha yazdığı bir kaside ve mersiyesi vardır. Mersiyenin son bendindeki;

Oldukça bunda şahumuzun devleti ziyâd

Ol şâhun ola ravza-ı cennetde rûhı şâd[348]

beytinden anlaşıldığı üzere, Nev'i-zade Atayi'nin mersiyeyi, çok sayıda kasideler ve diğer şekillerde şiirler sunduğu Genç Osman'ın kardeşi IV. Murad'a takdim etmiş olması, mersiyeyi de IV. Muratla olan münasebetiyle yazmış olduğunu göstermektedir.

Hüseyin Tûgi, padişaha yakın bir birlik olan solaklık rütbesinde bir askerdir.[349] Bu vazifesini 1610'dan sonra, sekiz yıl boyunca sürdürmüştür. Sultân II. Osman'ın cülûsu sıralarında emekli olan Tûgi, meşhur eseri Musibetnâme'yi bundan sonra yazmaya başlamış ve Sultânın saltanatı esnasında vukû bulan hadiseleri ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır. Bu eser Genç Osman'ın öldürülmesi hadisesi ile birlikte, Sultân I. Mustafa'nın ikinci saltanat dönemini de içine almaktdır.

IV. Murad'dan III. Selîm'e gelinceye kadar geçen yaklaşık 170 yıllık zamanda padişahlar için yazılmış mersiyeye rastlanmaz. Bunda I. Ahmed tarafından yapılan, tahta geçiş usüllerine dâir düzenlemelerin etkisi olmalıdır. Yalnızca Siyahî mahlaslı bir şairin, giriş kısmında bahsettiğimiz Sultân II. Süleyman cülûsiyyesi, önceki padişah Sultân IV. Mehmed'in vefatı için hüzünlü mısralar içerir. Nazım şu şekilde başlamaktadır:

Dirîgâ 'aksine devr itmege kıldı gibi âgâz

[348]Saadet Karaköse, **Nev'i-zade Atayi Divanı**, İnönü Üniversitesi – Doktora Tezi, Malatya, 1994, s. 210.
[349]Nezihi Aykut, "Hüseyin Tûgî"

Bu dûlâb-ı meşakkat kim ire her kâr-ı pâyâna

Vezân oldı çü bâd-ı fitne-engîz-i cihân-âşûb
Hazân irişdi gûyâ berk-i tınâz-ı gülistâna

3 Bozıldı meclis-i câm düşdi erbâb-ı deme hem gam
Perîşân oldı ‘âlem kalmadı sâkî vü peymâne

Kanı ol bezm-i hoş-dem ol ferah-bahş-ı dil-i âdem
Tagıldı ol dem-i bî-gam dönüp zülf-i perîşâna

Harâb oldı o bezm-i gıbta-sâz-ı meclis-i fagfûr
Toluya ugramış kişt-zâra döndi ol tarab-hâne

6 Tamâm oldı bu bezmün gûyiyâ encâmı yaklaşdı
Şikest oldı sürâhi câm-ı ‘işret gitdi tâlâna

Olup bârîde bârân-ı belâ ebr-i musîbetden
İrişdi âb-ı tûfân-ı kazâ bâm-ı cihân-bâna[350]

. . .

[350] Gülşah Cangöz, a.g.y.

Bu culûsiye dışında bir iki tarih manzumesinden başka hiçbir mersiye yahut menzumeye rastlanmaz. Padişahlara yazılan mersiyelerin ardının kesilmesinde, kafes usûlü yanında -belki onun da sebep olduğu- sık sık padişah değişimleri IV. Murad'dan III. Selim'e kadar mersiye yazılmamasına sebep olmuştur. Bu durum hamilerin el değiştirmesi ile ilgili de olabilir. Zira 17 ve 18. yy'da mersiyeler genel olarak halkın ileri gelenleri ve şeyhlere yazılmıştır.

Sultân III. Selim, çocuk denecek yaşta babasının yabancı elçilerle görüşmesi gibi birtakım devlet işlerinde hazır bulunmuş, o zamandan itibaren birçok alanda en iyi şekilde yetiştirilmiştir. 40 yıllık aradan sonra doğan ilk şehzade olması sebebiyle babası III. Mustafa (ö. 1774) ve amcası Sultân I. Abdülhamid'in (ö.1789) saltanat yıllarında el üstünde tutulan III. Selim, saltanatı süresince başta askeriye olmak üzere bazı devlet kurumlarının yenilenmesi için çaba sarfetmiştir.

İlhamî mahlası ile şiirler yazan padişahın asıl hüneri musıkîde kendini göstermektedir. Musıkîye, makâm icâd edecek kadar vakıf olan III. Selim'in Aynalıkavak Kasrı'nda, etrafı Şeyh Gâlib'in, Hattat Yezarizade Mustafa İzzet tarafından yazılmış bir kasidesi ile çevrili olan bir beste odası bile bulunmaktadır. Sanatın her nev'ine merak duyan bu padişah Mevlevî olmasının yanında,[351] bir mevlevi dedesi olan devrin mühim şairi Şeyh Galib'i de himaye etmekte ve onunla yakın bir dostluk içinde bulunmaktaydı. Bu şair dışında padişah mevlevihanede neyzenbaşı olan Abdulbâki Nâsır Dede'ye de ilgi göstermekteydi. Aziz Efendi, Asım Efendi, Mehmed Akif Bey, Nâşid, Enderunlu Fazıl ve Celal Paşa III. Selim devrinin önemli şairlerdindendir. 1907 yılında tahttan indirilip sarayda tutulan bu padişah, Alemdar Mustafa Paşa tarafından kurtarılmaya teşebbüs edilince isyancılar tarafından öldürülmüştür. Sultânın ölümü sarsıcı ve hazindir. III. Selim'in vefatına Enderunlu Fazıl, Antepli Aynî, Nâfî ve Hanyalı Nûrî birer mersiye yazmışlardır.

Yirmi iki bent ile, Türk Edebiyatındaki en uzun mersiyeyi yazan Antepli Ayni, bu şiirin on birinci bendine kadar III. Selîm'in vefatına duyduğu yası ifade etmiş –ki mahlas da bu benttedir-, şiirin kalan yarısında ise Sultân Mahmûd'u övmüştür. Kaynaklarda Sultân III. Selim ile Şair Ayni arasındaki münasebeti

[351]"Selim III", Kemal Beydilli, **DİA**, Ankara, 2009, c. 36, s. 424.

açıklayacak bir bilgiye rastlanmamıştır. Aynî'nin divanında III. Selîm'e sunduğu yalnızca bir kaside yer almaktadır.[352] Fakat bu kasidede, şair ile padişah arasındaki ilişkiyi açıklayacak bir malumat yoktur.

Şair Aynî'nin Sultân II. Mahmud tarafından himaye edilmesi, sunduğu bir kaside dolayısıyla, ilk defa Aynî'ye verilen ve mücevher nişan olan "mümeyyizü'ş-şuara"yı alması, II. Mahmud tarafından Babıâli Arapça ve Farsça hocalığına atanması[353] şairin daha ziyade Sultân II. Mahmud ile yakın ilişki içinde olduğunu gösterir. Aynî'nin, II. Mahmûd'un amcasının oğlu olan ve şehzadeliği süresince kendisine ihtimam gösteren Sultân III. Selîm'in vefatına söylediği ve yarısında Sultân II. Mahmud'u övdüğü uzun mersiyeyi de bu münasebetle yazdığını düşünmek yerinde olur.

Enderunlu Fazıl, genç yaşında Enderun'a getirilerek burada iyi bir eğitim görmüştür. Fakat sefâhat ve eğlenceye düşkünlüğü yüzünden buradan kovulmuş ve hayatı sefaletle geçmiştir. Padişaha halini de arz ettiği kasidelerinde kendisine belli vazifeler verilmiş, istemediği vazifeler değiştirilmiştir. Padişahla doğrudan ilişkisi olmayan şairin, yazdığı mersiyeyi bir kadirşinaslık duygusu ile yazdığı ihtimal dahilindedir.

Abdünnâfi Efendi, Âmedî kalemi hulefalığına tayin edilen, yazısı çok güzel olduğun için de Sultân II. Mahmud tarafından farkedilerek, bir gün memur olduğu dairede, bir gün de padişahın yanında çalışması emredilen bir şairdir. Zira padişah, siyasi belgeler ve yazışma evrakının anlaşılır dili ve yalın ifadesi üzerinde özellikle durmaktadır"[354] Şair bu vesile ile Sultân Mahmûd'un yakınında olma imkanı buldu. Ayrıca Nâfi Efendi tarik-ı mevleviyeye mensuptu.[355] Sultân Selim'in elemli gazelini, yine onun elîm vefatını konu ederek, bu iki sebepten tahmis etmiş olmalıdır.

Sultân III. Selim'in katlinden sonra tahta geçen ve planlı bir devlet reformu için güçlü ve sabırlı bir duruş sergileyen Sultân II. Mahmud döneminde de, başta hat, musiki ve şiir olmak üzere Batılı ve yerli birçok sanat dalında gelişmeler

---

[352]Kaside İçin Bkz: Mehmet Arslan, **Antepli Aynî Divanı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2004, s. 60.
[353]"Aynî, Ayıntablı", İsmail Ünver, **DİA**, Ankara, 1991, c. 4, s. 270.
[354]"Mahmud II", Kemal Beydilli, **DİA**, Ankara, 2003, c. 27, s. 356.
[355]a.g.e., c. 2, s. 1062.

görülmüştür. Devrin önemli hattatı Mustafa rakımdan dersler alan Sultân II. Mahmud iyi bir hattattır. Aynı zamanda iyi bir musıkîşinas olan padişahın günümüze, çeşitli makamlarda 25 eseri ulaşmıştır. Diğer yandan şairliği de olan bu padişahın devrinde kadın şairler ve tekke şairleri dikkat çekmektedir. Şeref Hanım, Asım Efendi, Leyla Hanım, Keçeci-zâde İzzet Molla, Tayyarzâde Ahmed Atâ Bey, bu devrin şairlerinden bazılarıdır. Sultânın vefatına Şeref Hanım bir mersiye yazmıştır.

Şair Şeref Hanım'ın divanında mesnevi şeklinde bir kaside vardır. Zor durumda olduğu için yardım talep ettiği bu şiirin Sultân Mahmûd'a hitaben yazıldığı söylense de,[356] kasidenin içinde herhangi bir isim geçmemektedir. Bunun dışında, kaynaklarda şair ile mersiye yazdığı padişah arasındaki münasebeti açıklayacak hiçbir bilgi yer almamaktadır

Tahtı ciddi siyasi ve ekonomik sorunlarla devralan Sultân Abdülaziz, devletin bu çalkantılardan kurtulması için birtakım tedbirler alarak işe koyulmuş, özellikle eğitim, ulaşım, iç ve dış siyaset hususlarında teşebbüslerde bulunmuştur. Fakat aldığı tedbirler ve teşebbüslerine rağmen ekonomik iflasın ve siyasi çıkmazın önüne geçememiştir. "Midhat ve Hüseyin Avni paşalar Abdülaziz'i hem devlet için, hem de kendileri için zararlı gördüklerinden düşmanca bir tavır içinde idiler."[357] Bu yüzden medreselerde başlayan bir ayaklanmaya ön ayak olmuşlardır. Bu paşalar ve destekçilerine devletin belli kademelerinde görevler verilerek olay yatıştırılmıştır. Fakat bu makamlar ancak Sultân Abdülaziz'in hal' edilmesi için hazırlanan plana hizmet etmiştir. Sultân derdest edilip önce Topkapı Sarayı'na götürülmüş, yeni sultân Murad'a yazdığı bir mektup ile Fer'iye Sarayı'na nakledilmiştir. Fakat birkaç hafta sonra burada intihar süsü verilerek idam edilmiştir. Ölümünün bir intihar değil, bir idam olduğu sonucuna Sultân Abdülhamîd'in önayak olduğu uzun tetkikler neticesinde varılmıştır. Ayrıca Sultân Abdülaziz'in vefatı için yazılan bütün mersiyelerde bu ölümün bir katil olduğu açıkça görülmektedir. Örneğin Hakkı Bey "Vak'a-i ifnâ vü katl-i Hüsrev-i dünya vü dîn" (I/2), Yenişehirli Avnî Bey "Cân-ı Azîz-i âleme kıydı yezîdler" ve "Bir pâdişâh-ı muhteremi ettiler telef" (IV / 5-6), Memduh Paşa katlin gerçekleştirilme şekline de işaret ederek: "Reg-i bâzûsuna

[356]Yusuf Mardin, **Şair Şeref Hanım**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994, s. 14.
[357]"Abdülaziz", Cevdet Küçük, **DİA**, Ankara, 1988, c. 1, s. 180.

mikrâz uruldu cân dayansın mı”[358], Şair Sa’dî “Cân almışken azîz cânıma kıymışlar iken” diyerek bu ölümün bir katil hadisesi olduğunu dile getirmişlerdir. Mersiyelerde başta Mithat Paşa olmak üzere hadisenin müsebbibi olan şahısların ismi geçmektedir. Bu isimlere genellikle hakaretâmiz bir sıfatla birlikte yer verilmiştir. Bunların en şiddetlisi, yayınlayan derginin de sansürlemeye mecbur kaldığı, Sa’di’ye ait mersiyede geçmektedir.

Çeşmimin nuru sanırdım (. . . . .) ben

Vây kör olsun o (. . . . .) pür-fiten

La’net itsün (. . . . .) Allah’ın seven

Sultân Abdülaziz Avrupa’ya gidene kadar kendisinden önceki padişahların aksine, Batı Müziği ve bando yerine Türk Musıkîsi ve musıkî heyetini, tiyatro yerine Türk gösteri sanatlarını tercih etmiştir. Fakat Avrupa’ya seyahatinden sonra bu anlayışı değişmiştir. Bando takımını tekrar kuran Abdülaziz’in Batı müziği besteleri günümüze ulaşmıştır. Bunun yanında, saray ve kasırların bahçelerini heykellerle süsleten Sultân Abdülaziz sayesinde, özellikle büyük konakların bahçesinde heykel bulundurmak bir moda haline gelmiştir.[359] Sultân, iyi bir musıkîşinas ve bestekârdır. Şâhane eseri Hicaz Sirto bugün hâlâ yaygın olarak icra edilmektedir. Aynı zamanda hattat olan Sultân Abdülaziz, celi sülüste pek mahirdir. Bazı nefis hatları günümüze kadar gelmiştir. Çocukluğunda yabancı hocalardan ders alarak geliştirdiği resim sanatını ise padişahlık devresinde devam ettirmiş, bazı ressamlara verdiği resim siparişlerinde onları, eskizler göndererek yönlendirmiştir. 19. yy’da şiirdeki durgunluk, onun devrinde toplanmaya başlayan Encümen-i Şuara sayesinde biraz canlanma göstermiştir. Hatta padişaha mersiye yazan bazı şairler, bu encümenin üyesidir. Şairlerin methiye yazmamayı övünç sebebi gördükleri bu devirde artık

[358] Mersiyenin 20. beyti

[359] http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/%C3%87ET%C4%B0NTA%C5%9E-Vildan-T%C3%9CRK-HEYKEL-SANATININ-GEL%C4%B0%C5%9E%C4%B0M-A%C5%9EAMASINDA-ABD%C3%9CLAZ%C4%B0Z-D%C3%96NEM%C4%B0-1861-1876-ETK%C4%B0NL%C4%B0KLER%C4%B0.pdf, s. 5, (09.03.2018)

hamilik değil, telif hakkı dikkate alındığından,[360] şairlerin birçoğunun sultânla doğrudan ilişkisi yoktur. Bu itibarla Sultân Abdülazîz'e yazılan mersiyeler bu katil karşısında toplumda oluşan kîni de yansıtan, gerçekçi, divan şiirinin kalıpları dışına çıkan ve lafızdan çok olay ile duygunun ön planda olduğu şiirlerdir. Sultân Abdülaziz, ölümüne en çok mersiye yazılan padişahtır. Kendisine Hakkı Bey, Yenişehirli Avnî, Memduh Paşa, Sa'dî, Kemal Paşa ve padişahın kardeşi Âdile Sultân gibi şairler mersiye yazmışlardır. Hatta halk şairlerinin bile onun vefatına ağladığı görülür. Herbir yörenin kendi ağzı ve tavrıyla okuduğu ağıt buna örnektir.

Denizli;

Ah beni tahtımdan endirdiler

Tophaneye gönderdiler

Benden yüzü dönderdiler

Uyan Aziz Sultân uyan

Kan eğleyor şindi cihan

Kerkük yöresi

Istanbul'dan çıhtım yola

Salam verdim sağa sola

Kimsem yohtu halım sora

Oyan Sultân 'Eziz oyan

Elden getti nısf-ı cihan

Diğer bir yörede;

Beni tahttan indirdiler

Beş çifteye bindirdiler

Top-kapuya gönderdiler

[360]Kadir Güler, Kerim Yaşar, **Divan Şiirinde Câize**, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2010, s. 16.

Uyan Sultân Aziz uyan

Uyan da tahtına dayan

Yandı gitti bütün cihan

Özellikle hâmiliğin sönmeye başlayıp te'lifin öne çıktığı 19. yy'da bu asrın en elim hadiselerinden olan Sultân Abdülaziz vak'asına İstanbul'daki şairlerin yanı sıra Anadolu ve ötesinden de hüzünlü ağıtlar yakılmıştır. Bu ağıt, hadisenin tesirini ve dönüşe dönüşe devletin dört bir yanına yayıldığını da göstermesi açısından önemlidir.

19. yy'daki mühim kadın şairlerden biri olan Âdile Sultân, Tahassürnâme, İftiraknâme gibi hüzünlü ve yaslı şiirler de yazmıştır. Tahassürname adlı şiirinde, vefat eden yakınları yanında, Sultân Abdüzaz'in katlinin konu edildiği birkaç beyit de bulunmaktadır.

Kardaşım 'Abdülazîz Hân pâdişâh-ı 'asr iken

'Adl ü lütf u rahm ile bir tâc-dâr-ı dehr iken

Etdi terk-i saltanat bâ-hükm-i takdîr-i Hudâ

Sonra yüz gösterdi ammâ emr-i cellâd-ı kazâ

Nâ-gehân bir hâl oldu mahşer-i dünyâ gibi

Düşdü al kanlar içine gonca-i hamrâ gibi (1293)

Mâtem etdi agladı bu hâline arz u semâ

Tutdu dünyâyı figân-ı hasretâ vü firkatâ

Hânedânı, mâderi, evlâdı efgân eyledi

Hâl-i ehl-i beytini bu gam perşan eyledi[361]

Yazdığı kederli şiirlerin içinde mersiyeler çoğunluktadır. II. Mahmûd'un kızı olan Âdile Sultân, kendisi de bir hanedan menubu olduğundan, mersiyeleri hanedan mensuplarının vefatları üzerine yazmıştır. Sultân Abdülmecîd'in sultânlarına yazdığı mersiye dışında, Sultân Abdülaziz ve Şehzade Mahmut Celaleddin'in vefatına birer mersiye söylemiştir. Vefatının ardından mersiye yazığı Sultân Abdülaziz, şairin kardeşidir. Şehzade Mahmud Celaleddin ise Sultân Abdülaziz'in oğlu, Adile Sultân'ın yeğenidir.

19. yy'ın önemli şairlerinden olan Yenişehirli Avnî'in, Sultân Abdülaziz'in katli üzerine yazdığı mersiye dışında, bu padişah için başka bir şiiri bulunmamaktadır. Diğer padişahlardan, Sultân 5. Murad, Sultân Abdülhamîd ve şehzadeliği devrinde Sultân Reşad'a kasideler sunmuştur. Bunlarda da doğrudan ilişkiye işaret eden bir bilgiden bahsetmek mümkün değildir. Yalnızca Sultân Abdülhamîd'e sunduğu bir kasidede, kirada oturduğu evini küçük bulduğu için, sahibi olduğu daha büyük bir eve taşınma isteğinden bahseder.[362] Bunların dışında şairin Sultân Abdülaziz ile ilişkisini açıklayacak herhangi bir bilgi kaynaklarda yer almamaktadır.

Encümen-i şuara şairlerinden olan Mehmed Memduh Paşa, ömrü boyunca devlet dairelerinde çalışmış bir bürokrat ve devlet adamıdır. Devlet meselelerini yakından takip eden şairin, Sultân Abdülazîz'in Avrupa seyahatinden dönüşüne yazdığı bir kaside vardır.[363] Bu kasidede ne sultânın seyahati ve dönüşünde meydana gelen olaylar ve tepkilere ne de padişah ile doğrudan bir ilişkisi olduğunu açıklayacak bir bilgiye rastlanmaktadır. Şairin bu kaside dışında padişahın vefatına

---

[361] Adile Sultân, a.g.e. 270-271
[362] M. Kayahan Özgül, **Yenişehirli Avnî Bey**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2015, s. 148.
[363] Fatih Odunkıran, **Mehmed Memdûh Paşa ve Dîvân-ı Eş'ârı (İnceleme-Metin)**, Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2011, s. 207.

yazdığı tarih kasidesi ve yine kaside şeklinde bir mersiyesi mevcuttur. Bu şiirlerde de genel olarak padişahla aralarındaki münasebeti açıklayacak bilgi bulunmamaktadır.

Sultâna mersiye yazan diğer bir şair İsmail Hakkı bey, Sultân Abdülaziz'in harp yaveridir. Sultân Abdülaziz ile Avrupa seyahatine çıkan bir şairdir. [364]

Ahmed Kemal Paşa, genç yaşta tamamladığı Müntehabât-ı Şehnâme adlı eseri ve Farsça kasideleri ile Farsça'daki rüşdünü ispat ettikten sonra Tahran'a, Esad Efendi'nin yanında baş tercüman olarak gitmiştir. Isfahan ve Tahran'a sonraları da çok kez gidip gelen Kemal Paşa yine Esad Paşa'nın, Mekâtib-i Umûmiye nezaretinde muavini oldu. Bunun gibi birçok memuriyetler alan şair, bizi yakından ilgilendiren vazifesini ömrünün sonuna doğru almıştır. Kemal Paşa'nın son vazifeleri "Harem-i Hümâyun Masarifat ve şehzâdegânın ders ve Sultân Abdülazîz hanedanı umuru nezaretleri"nde olmuştur. [365] Buradan anlaşıldığı üzere, Paşa'nın Sultân Abdülaziz ve ailesiyle yakınlığı açıktır. Bu yakınlığın ailesini de kapsaması, doğal olarak Paşa ile Sultân arasındaki ünsiyeti artırarak mersiyenin meydana gelmesine vesile olmuştur.

Sonuç olarak mersiye yazma geleneğimizde şairin, vefatına üzüldüğü, ağladığı kişi ile arasında bir münasebet olması beklenen bir durumdur. Padişah ve şehzadeler ile onların vefatlarına üzülerek mersiye yazan şairlerin de ilişkisi ekseriyetle hamilik geleneğine bağlı olarak hükümdar ve çocuklarının saraylarında şekillenmiştir. Bu ilişkilerinde caize ve benzeri muhtelif hediyeler almak şairlerin önemli gelir kapılarından olmuş, şairi maddi ve manevi gücü ile muhafaza eden padişah ve şehzadeler, onları her yönden desteklemişlerdir. Şairler, yanlarında bulunup hizmet ettikleri, şiirleriyle övdükleri bu kişilerle kurulan duygusal bağın da tesiriyle, onların ölümlerinin ardından, çoğu ağlamaklı mersiyeler yazmışlardır. Bu durum edebiyatımızda yazılan 6 vezir mersiyesinde de görülür. Onlara mersiye yazan şairlerin, bu vezirlerle doğrudan ilişkisi bulunmaktadır.[366] En nihayetinde, münasebetin kesildiği kafes usülünden sonra mersiye yazımının inkıtaya uğramasından da anlayacağımız gibi, ilişkinin olmadığı yerde mersiye de yazılmamıştır.

---

[364]İnal: a.g.e., s. 762.
[365]Mahmut Kemal İnal, **Son Asır Türk Şâirleri**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1969, c. 2, s. 823.
[366] Bkz. İsen, **Acıyı Bal Eylemek**, "Vezirler" bahsi, s. 90

SONUÇ

Mersiye, bir kişinin ölümünden sonra yazılan şiirlerin genel adıdır. Klasik Türk Edebiyatı'nda mersiyeler muhtelif kişilere yazılmışlardır. Bunlar arasında nitelik ve nicelik yönleriyle öne çıkan mersiyeler padişah ve şehzadeler için yazılanlardır. Yaptığımız araştırmalar mersiyelerin genel olarak ölen kişinin çevresinde bulunan, kendisiyle doğrudan münasebet içinde olan kişilerce yazıldığını ortaya koymuştur. Bu şiirlerin samimiyetleri kadar edebi yönleri de dikkate değer.

Klasik Türk Edebiyatı'da padişah mersiyeleri 15. yy'ın başından 19. yy'ın sonuna kadarki süreci kapsamaktadır. Fakat şehzade mersiyeleri 16. yy'ın sonunda son bulmuştur. Bunun, kafes usûlüyle ve mersiyelerde şair ile ölen kişi arasında münasebet olmasının gerekliliği ile ilgisi vardır. 18. yy ise padişah ve şehzade mersiyeleri açısından karanlık bir dönem gibidir. Bu yüzyılda şair sayısı oldukça fazla olsa da, padişah ve şehzadeler için yazılan mersiyelere rastlanmamıştır. Bunun sebebi hâmiliğin el değiştirmesi olabilir.

Mersiyeler genel itibarı ile terkib-bent şeklinde yazılmışlardır ve bunun ilk örnekleri İran Edebiyatı'nda görülmektedir. Bunun dışında ağırlıklı olarak müzari bahrindeki "mef'ûlü, fâ'ilâtü, mef'â'îlü, fâ'ilün" vezni tercih edilmiştir. Bu vezin muhtemelen irtihal kösü denen ve ölüm sonrası çalınan bir kös çalma usûlüyle ilişkilendirilmiş, bu itibarla mersiyelerdeki matem havasına katkı sağlamak amacıyla, ağırlıklı olarak bu vezin kullanılmıştır. Bunlar dışında mersiyelerde genel olarak 5 bent ve bentlerde de 7 + 1 beyit tercih edilmiştir.

Mersiye yazımında şairler ölüm haberinin alınmasından, haberin tesirine; yas tutulmasından, ölünün defnine kadar gerçek hayatta ölüm haberinden defne kadar vuku bulan her olayı ve her duyguyu şiirde, farklı hayallerle yansıtmaya

çalışmışlardır. Özellikle ölen padişah yahut şehzade olduğundan, şair tüm cihanın, algılanabilen tüm çevre unsurların matem tuttuğunu, ağladığını hayâl ederek cihanı edebi sanatlarla ve her bir unsurun kendi özelliğini dikkate alarak tekrar kurgulamıştır. Ölüm haberinin alındığı ilk anda okunan, nasihat niteliğindeki ayet-i kerîmenin karşılığı olarak mersiyede şair nasihat bölümüyle başlanmış, sonra ilk anların tesiri ile insanların yas tutması gibi yas bölümünü oluşturarak her şeyin matem tuttuğunu düşünmüş, sonra onun hayattayken nasıl biri olduğunu anlatmış, ardından yoğun bir özlem duygusuna kapılmıştır ve en sonundaölenin ardından, iyi taraflarını hatırlayarak dua edip niyazda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Abdurrahman, Varis: "Tarihteki Efsanevi Turan Padişahı Alp Er Tunga Hakkında", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C: 22, Ankara, 2004, s. 1 - 7

Adalıoğlu, Hasan Hüseyin: *Muhyiddin Cemali'nin Tevarih-i Al-i Osman'ı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1990.

Ahmed Aşıkpaşazade: **Osmanoğulları'nın Tarihi.** / 889/1484'ten sonra çev. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul 2003.

Ahmed Paşa: **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Reisülküttab, nu. 959.

Ahmedî**:** **Divân**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye , nu: 01082.

Akdoğan, Yaşar: **Ahmedî Dîvânından Seçmeler**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

Akdüzen, Abdurrahman: *Millet Kütüphanesi Ali Emiri Kitaplığı Manzum 560 Numaralı Şiir Mecmuası (Vr. 1-20) (İnceleme, Metin, Sözlük, İndeks),* Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

Akkuş, Metin: **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası – Edebi Türler ve Tarzlar**, Erzurum, Fenomen Yayınları, 2007, s. 360-361.

Aksoy, Hasan: "Kara Fazlî", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:24, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2001.

Aksoyak, İ. Hakkı: **Gelibolulu Mustafa Âlî / Divân 1 (İnceleme, Tenkitlı Metin)**, Yayınlayanlar: Cemal Kafadar, Gönül Alpay Tekin, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Boston, 2004.

Ali Emirî: Tarih ve Edebiyat [Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası].

Ali Şir Nevâyî**:** **Nevâirü'ş-Şebâb**, Haz. Metin Karaörs, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2006.

Argunşah, Mustafa: **Şükrî-i Bitlisî – Selîm-nâme**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1995.

Arslan, Mehmet: **Antepli Aynî Divanı**, Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2004.

Arslan, Mehmet: **Şeref Hanım Divanı**, İstanbul, Katabevi Yayınları, 2011.

Arslan, Mehmet: Ziver Paşa - Divan ve Münşeat, Mehmet Arslan, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2009, Sivas.

Asım, Mütercim: **Kamus Tercümesi**, İstanbul, 1305, c. 4

Atâî, Nev'î-zâde**:** **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, nu. 466

Atik, Kayhan: **Lutfi Paşa ve Tevarih-i Al-i Osman**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 202

Avnî (Yenişehirli): **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nu. 4356

Avşar, Ziya: *16. Yy Divan Edebiyatında Edirneli Nazmî ve Türkî-i Basit*, Gazi Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara, 1998.

Aydın, Abdullah: **Hanyalı Nûrî Osmân ve Dîvânı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2009

Aykut, Nezihi: "Hüseyin Tûgî" **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.: 19, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, s. 14-15.

Babinger, Franz: **Fetih-nâme-i Sultân Mehmed**, Maarif Vekâleti, Ankara, 1955.

Bakırcı, Selami: *"Ebu's-suûd Efendi'nin Kanûnî Sultân Süleyman'a Mersiyesi",* EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler , Erzurum, 2003, c. VII, sayı. 16, s. 197-210.

Bâkî: **Divan,** Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nu. 2610.

Bellibaş, Ahmet: *Milli Kütüphane 06 Hk 319/1 No'lu Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin-Dizin),* Adıyaman Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman, 2014.

Beyâni Mustafa bin Carullah: **Tezkiretü'ş-Şuarâ**, Haz. İbrahim Kutluk, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.

Beydilli, Kemal: "Mahmud II", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:27, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2003, s. 352-357

Beydilli,Kemal: "Selim III", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:36, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2009, s. 420-425

Bilgen, Abdüsselam: *Ada'i-yi Şirazi ve Selimnâmesi*, Ankara Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara, 1987.

Biltekin, Halit: *Şeyhi Divanı*, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2003.

Biltekin, Halit: "Şeyhî", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:39, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, s. 80-82

Burmaoğlu, Hamit Bilen: *Lâmi'î Çelebi Divanı (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni),* Erzurum Üniversitesi Doktora

Cem Sultân: **Divan,** Ali Emiri Kütüphanesi, Manzum, nu. 81

Çavuşoğlu, Halime: *Nâfî Arab Tâhir Efendi-Zâde'nin Hayatı, Edebî Kişiliği Ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin),* Atatürk Üniversitesi Doktora Tezi, Erzurum, 2012.

Çavuşoğlu, Mehmed: "Şehzade Mustafa Mersiyeleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, sa. 12, İstanbul, 1981-82, s. 662-664

Çavuşoğlu, Mehmed: **Yahya Bey Divan Tenkidli Basım**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977,

Çavuşoğlu, Mehmed: **Yahya Bey ve Dîvânından Örnekler**, Ankara, Haz., Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983.

Çavuşoğlu, Mehmet: "Bâkî", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:4, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1991, s. 537-540.

Çetinkaya, Bayram Ali: **Sayıların Gizemi ve Tasavvufun Dinamikleri – İhvân-ı Safâ Modeli-**, İnsan YayınlarI, İstanbul, 2008.

Demiralay, Mehmet: *Hüdâyî-i Kadîm (16.YY) ve Divanı İnceleme-Tenkitli Metin*, Süleyman

Demirel Üniversitesi YL Tezi, Isparta, 2007.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011.

Durmuş, Tuba Işınsu: **Tutsan Elini Ben Fakîrin**, Doğan Kitap, İstanbul, 2009.

Eflatun, Muvaffak: "Hasbî'nin Şehzade Mustafa Mersiyesi", **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Ankara, 2016, c. 5, sa. 15, s. 164-166.

Emecen, Feridun: "Selim II", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.: 36, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2006, s. 414-418.

Eroğlu, Haldun: "Şehzade" **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:38, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, 480-483.

Eröz, Mehmet: "Türk Topluluklarının Ölüm Âdetleri Üzerine Bir Deneme", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 1985, S.: 35, s. 56-68.

Ersoylu, Halil: **Cem Sultân'ın Türkçe Divan'ı,** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1989.

Erünsal, E. İsmail: The Life and Works of Tâcî-zâde Câfer Çelebi, With a Critical Edition of His

Divan, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Yayınları**, 1983.

Fazıl (Enderunlu): **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Arslan Kaynardağ , nu. 203.

Fazıl (Enderunlu): **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, nu. 5057

Firdevsî-i Rûmî: **Süleymannâme-i Kebîr**, haz. M. Atâ Çatıkkaş, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

Gelibolulu Mustafa Âlî: **Divân**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye , nu: 1107.

Gelibolulu Mustafa Âlî: **Kitâbü't-Târîh-i Künhü'l-Ahbâr**, Haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Ahmet Gül, İbrahim Hakkı Çuhadar, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1997.

Gıynaş, Kamil Ali: *Milli Kütüphanedeki Yz A 803 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni,* Konya, Selçuk Üniversitesi YL Tezi, 2009.

Gökyay, Orhan Şaik: **Dedem Korkut Kitabı**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul, 1973.

Güldaş, Ayhan: "Bilinmeyen Şehzade Mersiyeleri", Kubbealtı Akademi Mecmuası, İstanbul, 1989, c: 18, sa: 3, s. 37-49.

Güler, Ömer Faruk: "Muhlisî'nin Cem Sultân Mersiyesi", İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2015, c. 4, sa. 1, s. 128-132.

Günay Kut, ”Ahmed-i Dâî”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:2, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1989, s. 56-58

Hacıgökmen, Mehmet Ali: “Türklerde Yas Âdeti, Temelleri ve Sonuçları”, **Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2013, s. 393-422

Hadîdî: Hadidi tarihi (1285-1523) = giriş - çeviri - metin - kronoloji – dizin tıpkıbasım, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2015.

Hayalî Ahmed Bey: **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Yozgat , nu: 427.

Hayalî: **Divan**, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, nu. T755.

Hüseyin Tûgî: **Musibetname - Tahlil-Metin ve İndeks,** Haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.

Hüseyin Tûgî: **Musibet-nâme**, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye, nu. 3134

İdrîs-i Bidlîsî *Selim Şâh-Nâme*, haz. Hicabi Kırlangıç, Ankara Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara 1995.

İmami, Nasrullah: **Mersiye-serâyî der Edebiyyât-ı Fârsi**, İran, Ahvaz : Danişgâh-ı Cihâd, 1990,

İnal, Mahmut Kemal: **Son Asır Türk Şâirleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.

İnalcık, Halil:	"Mehmed II", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:28, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2003, s. 395-407
İnalcık, Halil:	**Şair ve Patron**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2003.
İpekten, Haluk:	**Divan Edebiyatında Edebî Muhitler**, MEB, İstanbul, 1996.
İpekten, Haluk:	**Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri**, Birlik Yayınları, Ankara, 1985.
İrfan Özden,	*Kanuni'nin Oğlu Şehzade Mustafa Olayı, Kütahya*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
İsen, Mustafa, Cemal Kurnaz:	**Şeyhi Divanı,** Ankara, Akçağ Yayınları, 1990.
İsen, Mustafa:	**Ötelerden Bir Ses**, Akçağ, Ankara, 1997
İsen, Mustafa:	"Genç Osman İçin Yazılan Bir Ağıt ve Bir Mersiye", Türk Kültürü Dergisi, cilt: 32, sayı: 369, Ankara, 1994, s. 13-19.
İsen, Mustafa:	"*Şehzade Mustafa İçin Yazılmış Üç Yeni Mersiye"*, Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, cilt: 22, Sayı: 1-2, Ankara, 1984, s. 106-107.
İsen, Mustafa:	**Acıyı Bal Eylemek – Türk Edebiyatında Mersiye**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993.

İsen, Mustafa: **Dile Duran Ölüm,** Kapı Yayınları, İstanbul, 2012.

Kafesoğlu, İbrahim: **Türk Milli Kültürü**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1983.

Karaalioğlu, Seyit Kemal: **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, Yelken Matbaası, İstanbul, 1983.

Karaköse, Saadet: *Nev'i-zade Atayi Divanı*, İnönü Üniversitesi – Doktora Tezi, Malatya, 1994.

Kaya, Bayram Ali: "Necâtî Bey", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:36, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2006, s.477-478.

Kayaalp, İsa: "Kıvâmî", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:25, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2002, s. 507.

Kaytaz, Fatma: **Tarih-i Behişti: Varidat-ı Sübhani ve Fütuhat-ı Osmani (791-907/1389-1502)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.

Kılıç, Filiz: **Aşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şuârâ (İnceleme-Metin),** İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Kıvâmî: **FETİHNÂME**, Haz. Ceyhun Vedat Uygur, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Koç Keskin, Neslihan: **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Ankara, 2005.

Koç, Munise: *Nuruosmâniye Kütüphanesi 4962 Numaralı Mecmua (164a–247a, Transkripsiyonlu Metin- İnceleme),* Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2012.

Köksal, M. Fatih: Edirneli Nazmî – Mecma'ün-Nezâir, Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara, 2001.

Köprülüzade, Mehmed Fuad: **Milli Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.

Kunoz, İgnacz: **Türk Halk Türküleri**, haz. Ali Osman Öztürk, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.

Kunt, İ. Metin: "Devlet, Padişah Kapısı ve Şehzade Kapıları", **Yeni Türkiye Dergisi**, C.:6, S.: 31, 2000, s. 393-399.

Kurnaz, Cemal: "Hayâlî Bey", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:17, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1998, s. 5-7.

Kut, Günay: "Ahmedî", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:2, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1989, s.165-167.

Kut, Günay: "Ahmed Paşa", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:2, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1989, s. 111-112

Küçük, Sabahattin: **Bâkî Dîvânı**, TDK Yayınları, Ankara, 1994

Küçük, Sabahattin: **Bâki ve Divanından Seçmeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Küçük, Sabahattin: **Bâkî Dîvânı – Tenkitli Basım**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.

Kütükoğlu, Bekir: "Murad III", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:31. Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2006, s.172-176.

Lami'î Çelebi: **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail , nu. 481.

Mardin, Yusuf: **Şair Şeref Hanım**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

Mengi, Mine: "Eski Edebiyatımızın Mersiyelerine Toplu Bir Bakış", **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İzmir, 1983.

Mengi, Mine: **Eski Türk Edebiyatı Tarihi (Edebiyat Tarihi – Metinler),** Akçağ yay., Ankara, 1994, s. 91-101.

Mermer, Ahmet: **Karamanlı Ayni Ve Divanı**, Akçağ Yayınları, 1997, Ankara.

Mermer, Ahmet: **Karamanlı Ayni Ve Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997.

Mustafa Safâyî Efendi: **Tezkire-i Safâyî**, Haz. Pervin Çapan, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005.

Nazmî (Edirneli): **Divan**, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, nu. T920

Nev'î: **Divan (Tenkidli Basım)**, Haz. Mertol Tulum – Ali Tanyeri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,1977.

Nev'î: **Divân,** Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail , nu. 447

Nevalîzâde Atâyî: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nu: T709, v. 54-56

Nüzhet, Sadettin: **Kuloğlu,** İstanbul, Semih Lutfi Kitabevi, 1993, s. 35-36.

Odukıran, Fatih: *Mehmed Memdûh Paşa ve Dîvân-ı Eş'ârı (İnceleme-Metin),* Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2011.

Olgun, Tahir: **Şâir Nev'î ve Sûriye Kasîdesi**, Aydınlık Basımevi, İstanbul, 1937.

Onay, İbrahim: "İslamiyetten Önce Türklerde, Cenaze ve Defin İşlemlerinde Uygulanan Gelenekler ve Bunların Amaçları", **İnternational Journal of Social Science**, Mart, 2013.

Özdemir, Fatih Mehmed: **Servet Dîvânı (İnceleme – Metin),** İstanbul Üniversitesi YL Tezi, İstanbul 2015.

Özdemir, Hikmet: **Adile Sultân Divanı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

Özgül , M. Kayahan: **Yenişehirli Avnî Bey**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.

Özkan, Mustafa: “Edirneli Nazmî”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:10, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1994, s.450-451.

Özkan, Ömer: *Divan Şiirinde Sosyal Hayat,* Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2015.

Özkat, Mustafa: Kara Fazlî’nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin), Marmara Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2005.

Özmen, Mehmet: **Ahmed-i Dâî Divanı (Metin Gramer-Tıpkı Basım)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2001.

Öztürk, Necdet: **Oruç Beğ Tarihi / (Osmanlı Tarihi 1288-1502)**, Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2007.

Pala, İskender: “Şair”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA),** C.: 38, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, s. 302-304.

Pala, İskender: **Baki**, Timaş, İstanbul, 1998, s. 14

Pala, İskender: **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, c. 2.

Pala, İskender: **Aşki ve Divanından Örnekler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Pekşen, Süreyya: *Üsküdarlı Aşkî Divanı Tenkitli Metin, Nesre Çeviri Ve 16. Yy. Osmanlı Hayatının Divandaki Yansımaları,*

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

Piyadeoğlu, Cihan: "Büyük Selçuklular Dünyasında Yas Tutma Âdetleri ve Taziye Merasimleri", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Edirne, 2012, C.: 2, S.: 3, s. 29-41.

Revânî: **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Beyazıt , nu. 5664.

Sağır, Yusuf: "Vakfiyelerine ve Belgelere Göre Şehzâde Mehmet Vakıfları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.: 9, 2016, s. 921-938.

Saraç, M. A. Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye**, 3F Yayınevi, İstanbul, 2007.

Saraç, M.A.Yekta: **Şeyhülislam Kemal Paşazade; Hayatı, Şahsiyeti, Eserler ve Bazı Şiirleri**, İstanbul, Risale Yayınları, 1995.

Schimmel, Annemarie: **Sayıların Gizemi**, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1998.

Sefercioğlu, Nejat: "Nev'î", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:33, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2007, s. 52-54.

Serdar, Mehmet Törehan: **Mevlâna Âşık Şükrî-i Bitlisi**, Bitlis Valiliği Kültür Yayınları, Bitlis, 2008.

Solmaz, Süleyman: **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, s. 522.

Sona, İbrahim: "Bir Mersiye İki Şehzade: Zâtî'nin Şehzade Şehinşah ya da Şehzade Mehmed Mersiyesi", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2017, sa. 19, s. 255-274.

Şenel, Süleyman: "Ağıt", ", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.: 1, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1988, s. 472-473.

Şeyhî: **Divan**, Ali Emiri Kütüphanesi, Manzum, nu. 238

Şükrî (Bitlisli): **Selim-nâme**, Avusturya Milli Kütüphanesi, H. O. 32.

Tarlan, Ali Nihad: **Ahmed Paşa Divanı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1966.

Tarlan, Ali Nihat: **Hayalî Bey Divanı**, Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul, 1945.

Tarlan, Ali Nihat: **Necâtî Beg Divânı**, Akçağ Yay., Ankara, 1992.

Tekin, Talat: **Orhun Yazıtları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Tığlı, Fatih: "Rahmî", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:34, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2007, s. 421-422.

Toprak, M. Faruk: “Mersiye”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.: 29, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2004, s.215-217.

Turan, Şerafettin: “Mustafa Çelebi”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:31, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2006, s.290-292.

Turan, Şerafettin: “Bayezid II”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:5, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1998, s.234-238.

Uğur, Ahmet, Mustafa Çuhadar: **Selimname / Celalzade Mustafa**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınevi, 1990.

Uludağ, Süleyman: “Ağıt”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.: 1, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1988, s. 470-472.

Ulvî: **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi , nu. 150.

Uygur, Ceyhun Vedat: **Kıvâmî – FETİHNÂME**, YKY, İstanbul, 2007.

Uzun, Mustafa: “Caize” **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.: 7, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1993, s. 28-29.

Ünver, İsmail: “Üsküdarlı Aşkî”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:4, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1991, s. 23.

Ünver, İsmail: “Aynî, Ayıntablı”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi(DİA)**, C.:4 Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1991, s.270-271.

Ünver, İsmail: “Karamanlı Ayni”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.:4, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1991, s. 273.

Üsküdarlı Aşkî**:** **Divân**, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye, nu. 3857, vr. 142

Yang, Min Ji: *Türk ve Kore Halklarının Ölümle İlgili İnanış ve Uygulamaları*, Erciyes Üniverstisesi, Doktora Tezi, Kayseri, 2014.

Yaşar, Kerim: **Divan Şiirinde Câize**, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2010,

Yavuz, Kemal: “Frengistan’da Ağlayan Bir Şair: Ölümünün 515. Yılında Cem Sultân”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul,

Yazıcı, Tahsin: “Mersiye (Fars Edebiyatı)”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C.: 29, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2004, s. 217-218.

Yekbaş, Hakan: **Sebzî Divanı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.

Yekbaş, Hakan: **Sebzî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2016.

Yılmaz, Ozan: **Necati Beg Divanı**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, 2015.

Yılmazer, Ziya: Vakanüvis Esad Efendi Tarihi, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000.

Yılter, Sait: *Mecmu'a-i Fevâ'id ve Gazeliyyât (Mecmû'a-i Devâvîn) (Hâlet Efendi Mülhakı, Süleymaniye Ktp. No:245) (İnceleme-Metin-Tıpkı Basım),* Erciyes Üniversitesi YL Tezi, Kayseri, 2006.

Zâtî: **Divan,** Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih , nu: 3824.

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0 (12.09.2017)

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10600,bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0 (06.08.2017)

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10604,edirneli-nazmi-divani-sayfa-1-1989pdf.pdf?0 (16.01.18)

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10605,edirneli-nazmidivanisayfa19903981pdf.pdf?0 (06.08.2017)

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10643,revanidivaniziyaavsarpdf.pdf?0 (04.08.2017)

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10605,edirneli-nazmi-divanisayfa 19903981pdf.pdf?0 (06.08.2017)

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10643,revanidivaniziyaavsarpdf.pdf?0 (06.08.2017)

http://www.ayk.gov.tr/wpcontent/uploads/2015/01/%C3%87ET%C4%B0NTA%C5%9E-Vildan-T%C3%9CRK-HEYKEL-SANATININ-GEL%C4%B0%C5%9E%C4%B0M-A%C5%9EAMASINDA-ABD%C3%9CLAZ%C4%B0Z-D%C3%96NEM%C4%B0-1861-1876-ETK%C4%B0NL%C4%B0KLER%C4%B0.pdf, s. 5, (09.03.2018)

METİNLER

PADİŞAH MERSİYELERİ

-I-

Mersiye-i Sultân Mehemmed

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

İy hufte gâfil olma tabıl urdı sârbân

Cem' eyle rahtunı ki revân oldı kârbân

Yatma emîn bu dâr-ı fenâya gurûr idüp

Kim çarh bî-sebât-durur dehr bî-emân

3 'Âkil makâm-ı fitnede gâfil yürime kim

Pür-hîledür zamâne vü pür-mekrdür cihân

Mekkâredür bu dehr velî vaz'-ı dil-firîb

Gaddâredür bu pîr velî şekli nev-cevân

Balı belâ vefası cefâ nûşı nîşdür

Hem mâlı mâr u mülki yalan assısı ziyân

6 Devrân ki hâdisât ile her gice yüklüdür

Gün togmadan neler toga kim bile nâ-gehân

Nice ciger bu hasret ile pâre pâredür

İşi sagu vü aşı agu oldı suyı kan

İrse fenâ nidâsı çi sultân u çi fakîr

Esse ecel yili çi za'îf ü çi pehlevân

9 Âhir zamâna bildük eger eylese vefâ

Evvel kalaydı anda şeh-i âhirü'z-zamân

Ol şâh-ı mâh-seyr kanı kim sarâyına

Zühre nedîm idi vü zuhal gice pâsbân

Şâh-ı cihân nebîre-i 'Osmân içün dirîg

Sultân Mehemmed ol melik ü hân içün dirîg

II

Niçe muhâlefet yiter iy çarh-ı bî-vefâ

Devrün kamusı cevrdür ü cünbişün cefâ

Bir taht komadun ki anı tahta kılmadun

Bir cübbe virmedün ki anı itmedün kabâ

3 Bir cür'a nûşın âhiri bin nîş ü zehrdür

Bir zerre balunun sonı bin mihnet ü belâ

Evvelde bisledügüni nâz u na'îm ile

Âhir niçün kodun yine bî-tâc ü bî-nevâ

Devlet agacı kim kamuya tekyegâh idi
Bir h^{w}âr cübbe gibi niçün eyledün hebâ

6 Baht âftâbı yüzi siyâh oldı âh kim
Kalmadı nûr u ferri cihân kaldı bî-ziyâ

Ye'cûc-i fitne her yanadan bes getürise
İskender-i zamân kanı kim eyleye gazâ

Bunun gibi zamânda iy râhatü’l-vidâ’
Bu resme rûzgârda iy zahmetü’s-salâ

9 Yir ehli eyle agladı zâr u figân ile
Gitdi melik nüh felege irişüp sada

Şâh-ı cihân nebîre-i ‘Osmân içün dirîg
Sultân Mehemmed ol melik ü hân içün dirîg

III

İrdi cihân musîbete şâh-ı cihân kanı
Yitdi zamân vasiyyete mâh-ı zamân kanı

Zulm ile bûstân-ı cihân oldı huşk-leb
Ol ‘adl menba'ındaki âb-ı revân kanı

3 Gitdi k'idüp ra'iyyet[i] oglanların yetîm
Dürlü ri'âyete peder-i mihribân kanı

Ol kamu ‘izz ü mertebe vü câh u saltanat
San kim yalan idi kurı ten kaldı cân kanı

Yüz bin göz ile çarh-i kühen-pîr aglasun

Bulmaya bir anun bedeli nev-cevân kanı

6 ‘İlm ile Sırr-ı Ahmed-i Muhtâr kandadur

‘Adl ile Rûm tahtına Nûşîrevân kanı

Endîşeler çog idi zamîrinde hayr ile

Feryâd çarh-ı zâlim elinden emân kanı

Gice kara geyüp yakasın çâk ider seher

Ya'nî ki saltanat güneşinden nişân kanı

9 Şerh eyleyeyidüm bu belânun musîbetin

Kanı'ol dil ü mecâl bulınmaz zamân kanı

Şâh-ı cihân nebîre-i ‘Osmân içün dirîg

Sultân Mehemmed ol melik ü hân içün dirîg

IV

Ol şâh ‘ömr (ü) devletine doymadı dirîg

Gitdi önine sonına yir küymedi dirîg

Mekkâr devri kendüye yâr eylemiş idi

Neler kemişmiş özine toymadı dirîg

3 Anrardı şîr-i ner gibi ceng itse yagıda

Aguludur ölüm okına döymedi dirîg

Bu şerbet-i kazâ çün ana bağlamış idi

Tıbb ehlinün dahı sözine uymadı dirîg

Çün mâl ü mülk leşker ile çâre bulmadı

Kimse mukadder olanını yoymadı dirîg

6 Sundı fenâ şarâbın ana sâkî-i ecel
Nûş eyledi humârını hîç uymadı dirîg
Atlas tenini incidür iken yidi [bu] hâk
Kim geymeyiser ol tonı yâ geyürmedi dirîğ
Toymışdı mâl ü mülke vü esbâba devlete
İllâ ki ‘ömr cevherine toymadı dirîg
9 Şâh-ı cihân nebîre-i ‘Osmân içün dirîg
Sultân Mehemmed ol melik ü hân içün dirîg

V

Ol irdi lutf ile Hak civârına
Allâh ‘ömr virsün anun togrı yârına
Hak rahmetinde niçe ki âsûde ola ol
Şâhumuzun irişmeye gam rûzgârına
3 Sultânumuz ile işi mihr ü vefâ idi
Ururdı lutf saykalını cân gubârına
Bes şâhumuz da sıdk u safâ-y-ile lâ-cerem
Virmişdi ihtiyârın anun ihtiyârına
Bu gün ne cânlar k'ola sevgüsi bî-riyâ
Ferdâ içün zahîre alur cümle varına[367]
6 Yarın ki genc-i mağfireti ‘arza kıla Hak
Togru muhibbler irişe rahmet nisârına

[367] Olur sevâb medhimüz elbetde yarına

Kaygu tozında gerçi ki gark oldı cânumuz

Ne gussa şâhumuz nazar eylerse arına

Âhir zamânda fitneden olam diyen emîn

Gelsün bu lutf işigine şefkat diyârına

9 **Şeyhî** dilinde şâm u seher himmet ü du'â

Vird oldı neylesün dahı dervîş varına

Rahmet denizi mevcine gark olsun ol şehîd

Devlet 'azîz şâhumı çeksün kenârına

Şâh-ı cihân nebîre-i 'Osmân içün dirîg

Sultân Mehemmed ol melik ü hân içün dirîg[368]

ŞEYHÎ

[368]Halit Biltekin, **Şeyhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)**, Ankara Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara, 2003, s.100-104.

-II-

Sultân Çelebi Mehmed Mersiyesi

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

Hicrân içinde yakdı beni işbu gam kanı

Bir mürg-ı nevhager kim ide hoş negam kanı

Bagrum odına kan yaş ile su seper gözüm

İllâ cigerde kan kurudı gözde nem kanı

3 Câm-ı cihân-nümâda gözükmez safâ görün

Ol râh-ı rûh-bahş ile ol câm-ı Cem kanı

Bir vasf-ı hâl yazmağa kılmaz meded midâd

Dîvân u defter oda dutuşdı kalem kanı

Deryâ soğuldı kân kurudı kandadur güher

Ol gevher-i sa'âdet ü kân-ı kerem kanı

6 Gökler göge boyandı kara yir yaşıl geyür

Ol tac u taht u baht ile hayl ü haşem kanı

Göğüs döger nakâre vü sancak saçın yolar

Eydür nefîr ü zâr ile tabl u 'alem kanı

Ol kim sa'âdeti kamulardan füzûn iken

Niçün ola kamudan anun 'ömri kem kanı

9 Ol kim togardı ‘âleme her gün güneş gibi

Niçün gözükmez oldı vücûdı ‘adem kanı

Gökde güneş tolınsa toğar subh-dem girü

Lîk ol güneş tolındı vü togmaz bu dem kanı

Kime diyem bu çarhun elinden kim dâd dâd

Zîrâ ki zulme dâd viren muhteşem kanı

12 İy mürg-ı nevhager bu nevâda hoş ağla kim

‘Îş-i bahâr u cennet ü bâg-ı irem kanı

Sultân Muhammed ol kim idi şehriyâr-ı dîn

Anun ile müreffeh idi rûzigâr-ı dîn

II

Ol şeh kanı ki ‘adl ile Nûşinrevân idi

‘Âlem kamusı cism idi ol cisme cân idi

Mülk-i cihân ki ‘adli-y-ile bâg-ı huld idi

Ol bağ içinde kendüzi serv-i revân idi

3 Cân gevherine kadri bilinmez anun içün

Kadri anun bilinmedi kim râyigân idi

Ol âfitâb-ı devlet ü ol sâye-i Hudâ

Devrân-ı dehr içinde bugün bir nişân idi

Lîkin kemâl-i saltanatı ayı bedr iken

Gözden tolındı sanki meh-i âsumân idi

6 Mülk-i cihân nedür kim ana nisbet eyleyen

Belkim vücûdı lutf ile cân-ı cihân idi

Ol kim ‘adûya Rüstem-i rûy-ı zemîn idi

Hem dôsta Sikender-i devr-i zamân idi

Gör kim zamâne n’eyledi şâh-ı zamân ile

Sankim cihâna gelmedi bir dilsitân idi

9 Hakdur ecel egerçi ana hayf yok velî

Hayfum ana gelür ki şeh-i nev-cüvân idi

Çün müntehâ-yı himmeti yüz tutdı hazrete

Zîrâ makâm-ı sidre ana âşiyân idi

Tûbâ le hüm ve hüsnü me‘âbin ki menzili

Bezm-i ezelde ravza-i dârü’l-cinân idi

12 Sultân Muhammed ol kim idi şehriyâr-ı din

Anun ile müreffeh idi rûzigâr-ı din

III

Yâ Rab ne irdi dîn ile devlet ‘imâdına

Dînün penâhı memleketün i‘timâdına

Ol kanı kim mutî‘ idi begler yasagına

Münkâd idi zamâne anun ‘adl ü dâdına

3 Her kim bu sırrı anladı ol bahtlu kişi
Rahmet anun mu‘allim olan ûstâdına
Dünyâ ki bir metâ‘-ı sakatdur hakikati
Bâzâr-ı ‘akl içinde behâ yok mezâdına
Bir niçe gün revâcına aldanma key sakın
Zîrâ revâcı değmez anun son kesâdına
6 İkbâl ü baht u tahtı kamu bir hayâldür
Değmez selâmınun ferahı hayr-bâdına
Şâh-ı cihân dahı baka gördi cihâna çün
Değmez salâhı assısı en son fesâdına
Kodı fenâ sarâyını bâkiye yüz dutup
Sa‘y ile hak yolında dürişdi cihâdına
9 Rızvân şarâb-ı kevser ile toldurup kadeh
Karşu gelüp içürdi vü hem içdi yâdına
Vardı civâr-ı rahmete vü rahmet ana kim
Dirlik ide ki lâyık ola eyü adına
‘Ömr ile devleti kodı gitdi Murâd içün
Oldı revânı şâd u irişdi murâdına
12 Sultân Muhammed ol kim idi şehriyâr-ı din
Anun ile müreffeh idi rûzigâr-ı din

IV

Yâ Rab şehün revânına rahmet nisâr kıl
Uçmak içinde tahtını dârü'l-karâr kıl
Yatdugı yir hadîka-i cennât-ı ʻadn olup
Firdevs içinde ravzasını lâlezâr kıl
3 Hûr u kusûr ile derecâtın refiʻ idüp
Sehv ü kusûrı her ne ki vardur güzâr kıl
Devlet bâğında ol çü şeh-i şâh-bâz idi
Cennet bağında menzilini mürgzâr kıl
Kabrini nûr-ı rahmet ile rûşen eylegil
Hâkini âb-ı rahmet ile cûy-bâr kıl
6 Şeh-zâde Şeh Murâd ki kâyim-makâmdur
Taht-ı saʻâdet üzre şeh-i tâc-dâr kıl
Şeh bahr-ı cûd idi velî gevher Murâd olur
Ol bahrdan bu gevheri sen yâdigâr kıl
Ol yirde yatdugınça bunun ʻömr-i devletin
Günden güne ziyâde idüp kâmkâr kıl
9 Bâkî kapuda cümle-i erkân-ı devletin
Yirlü yirinde devlet ile pâyidâr kıl
Dâʻî duʻâ-yı hayr ile andukça ol şehi
Medh ü duʻâ-yı devleti bu şehriyâr kıl

Yâ rab cenâb-ı saltanatın müstedâm dut

Her dem esâs-ı memleketin üstüvâr kıl

12 Sultân Muhammed ol kim idi şehriyâr-ı din

Anun ile müreffeh idi rûzigâr-ı din[369]

AHMED-İ DÂÎ

[369]Mehmet Özmen, **Ahmed-i Dâî Divanı (Metin Gramer-Tıpkı Basım)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2001, s. 67-71.

-III-

Mersiye-i İbni Germiyan

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

Yâ Rab dehr-i dûn nicesi bî-vefâ-y-imiş
Mekkâr u hîleger sitem ü pür-cefâ-y-imiş

Nâz u na'îm okıdugı nâr-ı cahîmdür
Kand ile bal didügi kahr u belâ-y-imiş

3 Şâdisi gussa devleti mihnet devâsı derd
Lutfı cefâ vü izzeti 'ayn-ı 'anâ-y-imiş

Bu hâksâra su gibi akma igende kim
Od gözlünün elindeki bâd-ı hevâ-y-imiş

Bakma imâretine ki mahzı harâbdur
Bakma bekâsına ki be-küllî fenâ-y-imiş

6 Sakın sokar bu mâl okıdukları mârdur
Kaç kim yudar 'asâ denilen ejdehâ-y-imiş

Fikr-i hasen gerek ker ü ferrin belâ bile
Çün kim Hüseyn'e sakladugı Kerbelâ-y-imiş

Ne assı dâne dökdügiçün dâmdur kemîn
Bu cev-fürûşı gör nice gendüm-nümâ-y-imiş

9 Ol şeh kanı ki lutfi-y-ile pür safâ-y-ıdık
Şimden gerü dirîğ işümüz âh u vây-imiş

Sultân-ı Germiyan gurebâ devleti dirîğ

Şâh-ı cihâniyân fukarâ ni'meti dirîğ

II

Seylâb-ı mihnet ahıdur uş ebr-i gussa-bâr

Tûfân-ı fitne mi olısar yâ Rab âşikâr

Bir dâr u gîr-i nusrete mağrûr u bî-haber

Dest-i zamâne zîr ü zeber kıldı kâr u bâr

3 Bu söz ü sâz u bu ferahdan ne fâyide

Çün zûr-ı zâri-y-ile bozar anı rûzgâr

İy çerh-i hîre yok mı bu mihnetlere amân

V'iy devr-i tîre var mı bu hasretde zînhâr

Yok yok ki sende bizcileyin 'âciz ü za'îf

Bu emr-i Zü'l-celâldür ü hükm-i Kirdgâr

6 Yan türlü türlü odlara iy kalb-i sûznâk

Dök kanlı kanlu yaşlaru iy çeşm-i eşk-bâr

Ol şeh firâkına ki habîbü'l-kulûb idi

Hem müşfik-i sıgar idi hem mün'im-i kibâr

Kalmadı gözümüzde yüzinden meğer hayâl

Oturmadı gönüle gamından meger gubâr

9 Âdem midür bu demde bize hem-dem olmayan

'Âlem gözi mahal -durur ağlarsa zâr zâr

Sultân-ı Germiyân gurebâ devleti dirîğ

Şâh-ı cihâniyân fukârâ ni‘meti dirîğ

III

Serd oldı memleket melik-i Germiyân kanı
Şûr ile toldı şehr içi şâh-ı cihân kanı
Devlet çerâğı gözlerinün nûrı kandadur
İkbâl ü izz ü baht terâne revân kanı[370]
3 Cûd ü kerem mahalline Hâtem ne yirdedür
Adl ü hakem serâyına Nûşinrevân kanı
Ol şeh kanı ki eydür idi devleti güni
Gönlüm elüm berâberi bahr ile kân kanı
İn’âmı ‘âm u ni‘meti bî-minnet eyleyen
Sîm ü zeri nisâr kılan râyegân kanı
6 Cem‘ oldı tapuya yine meydân erenleri
Çekmeğe lutf-hᵂânını devletli hân kanı
Mecmû‘sı ayak gibi ayrıla baştan
Kamusı kuru gövdedür ortada cân gibi
Düşmüydü yâ hayâl miyidi ol na‘îm ü nâz
Devlet didükleri değil ise yalan kanı
9 Hakkâ ki bu firâka göre nâle kılmaduk
İnsâf bu musîbete göre figân kanı

Sultân-ı Germiyân gurebâ devleti dirîğ

---

[370] Düzeltme: III/4 terâne: asıl yazmada, tenine//

Şâh-ı cihâniyân fukârâ ni‘meti dirîğ

IV

Geydi gice bu mâtem içün cübbe-i siyâh
Derd ile göğe boyadı donını subhgâh
Nâleyle aldı eğnine nîlî kabâyı çerh
Zerd oldı âfitâb yüzin tırmaladı mâh
3 Gark oldı kanlu yaşına şâm u seher şafak
Bahr acıdı vü ber başına saçdı hâk-i râh
Zîrâ ki cümle ‘âleme in‘âmı ‘âm idi
Elbetde vâcib oldı kamuya gazâ-yı şâh
Mazlûma melce idi vü bî-çareye şefî‘
Miskîne mesken[371] idi vü eytâma tekyegâh
6 ‘Âlimlere mu‘în idi sâillere mügîs
Âbidlere makarr idi zâhidlere penâh
Nâzük tenini andan ötürü kındadı Hak
Dürlü belâ-y-ıla ulaşa Hakka bî-günâh
Allâh ile kılurdı niyâz u mu‘âmele
Vardur ümîd k’artura rahmetlerin ilâh
9 İnsân n’olur felek melek ü cin ü vahş ü tayr
Zerrât-ı kâyinât figân idüp eydür âh
Sultân-ı Germiyân gurebâ devleti dirîğ
Şâh-ı cihâniyân fukârâ ni‘meti dirîğ

[371] Yazmada “mesned”

V

Yâ Rab özine ravza-i cennet makâm ola
Rûhına Mustafâ nefesinden selâm ola
Firdevs içinde üns ola ervâh-ı kudsine
Rahmet nazarları ana Hak'dan müdâm ola
3 Ehl-i sücûd hakkı kıyametde cismine
Tûbâ budağı gölgelerinde kıyâm ola
Terk eyledi belâ evin ü mülk zahmetin
Andan ‘ıvaz melâyik-i dârü's-selâm ola
Dünyâda şâd u hurrem iderdi gönülleri
Ukbâ evinde muhterem ü şâd-kâm ola
6 Ehl-i abâ dutaydı muhabbet rûh-ı pâkine
Vird ü du'â eserleri her subh u şâm ola
Muhtâc-ı rahmetündür eyâ gâfirü'z-zünûb
Kıl kim inâyetün nazarı i‘tisâm ola
Şeyhî var imdi kûşe-i ‘uzlet kıl ihtiyâr
Zevk ü tena'um ise hemîndür temâm ola
9 Dâ'im du‘â-yı hayr ile yâd it rivâyeti
Dilinde hod bu beyt gerek ber-devâm ola

Sultân-ı Germiyân gurebâ devleti dirîğ
Şâh-ı cihâniyân fukârâ ni'meti dirîğ[372] [373]

ŞEYHÎ

[372]Mustafa İsen & Cemal Kurnaz, **Şeyhi Divanı**, Ankara, 1990, s. 91-93.
[373] Şeyhî, **Dîvan**, Ali Emiri Kütüphanesi, Manzum, nu. 238, vr. 28-30.

-IV-

Mersiye-i Sultân Muhammed Gâzi

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

Sâkî-yi dehr sundugı câm-ı fenâ-y-ımış

Nûşı zamânenün kamu nîş ü belâ-y-ımış

Kurtılmag olmaz imiş ecelden dirîğ vâh

Her nefs ölüm belâsı-y-ıla mübtelâ-y-ımış

3 Gül diyüben getürdügi gülzâr-ı rûzigâr

Hikmet budur ki hâr u cefâ vü 'anâ-y-ımış

İy dil bu 'ömr esâsına mağrûr olma kim

Gişi yile vü suya dayanmak hebâ-y-ımış

Bâğ-ı cinân içinde dırâht-ı hayâtunun

Her bir nihâli zîneti berg-i hevâ-y-ımış

6 Ahir çü geydügi kefen ola vücûdunun

Kogıl bu fânî hil'ati kim bî-vefâ-y-ımış

Dünyâ serâyına sakın aldanma kim bu dâr

Bir dâr-ımış ki 'âkibet işi fenâ-y-ımış

Künc-i emân degül n'idelüm bu cihân dirîğ

Elden çü 'âkibet çıkar-ımış bu cân dirîğ

II

Gürg-i ecel ki kimseye virmez emân dirîğ

‘Âciz vuhûş elinde zebûn ins ü cân dirîğ

Mâtem gamâmı cân güneşin kaplasa ne tan

Topraga girdi çünki meh-i âsumân dirîğ

3 Hayfâ hayât-ı bâğına ol şâh-ı ‘âlemün

Nâ-gâh irişdi bâd-ı ecelden hazân dirîğ

Bir dürr-i bî-bahâ-y-ıdı ol nâzenîn vücûd

Bahr-ı ‘ademde kıldı özini nihân dirîğ

Vâ hasretâ ki mülk-i cihân bî-vefâ-y-ımış

Hiç kimse bulmaz imiş ölümden emân dirîg

6 Bir gevher idi elde-y-iken kıymeti anun

Bilinmedi vü gitdi n’idem râyigân dirîğ

Dünyâ evi bekâsuz u gey bî-sebât-ımış

Seyl-i fenâya gark olısarmış cihân dirîğ

Gökler göge boyansa ne tan bu gazâ-y-ıçun

Kan ağlasa melek n’ola ol pâdişâ-y-ıçun

III

Ol mihr-i hulk mazharı şâh-ı cihâna hayf

Ol çeşm-i rûh manzarı şâh-ı cihâna hayf

Ol taht-ı cân zîneti Dârâ-yı mülk-i dîn

Sultânlar içre server-i şâh-ı cihâna hayf

3 ‘A’da-yı dîni kırmağ-içün eylese gazâ

Deryâ gibiydi ‘askeri şâh-ı cihâna hayf

Çerhün hazîne-dârın gör n’eyledi yine

Kabr içre koydı gevheri şâh-ı cihâna hayf

Hüsn-i cemâli gülşen-i cân içre her nefes

Mât eyler-idi gülleri şâh-ı cihâna hayf

6 Bu âşiyân-ı kahrı koyup ‘arş a ‘azm iden

Bâg-ı cinân kebûteri şâh-ı cihâna hayf

Ağla gözüm ki hasret odı bugün anun

Yandurdı cümle dilleri şâh-ı cihâna hayf

Ol saltanat gögindeki hurşid-i câna hayf

Sultân Muhammed ol şeh-i sahib-kırâna hayf

IV

Ol şeh kanı ki sâye-i fazl-ı İlâh idi

Ol şeh kanı ki ‘âleme püşt ü penâh-ıdı

Ol şeh kanı ki mihr-i sa‘âdetdi tal’atı

Kim âsumân-ı devlet ana câygâh-ıdı

3 Mihr-ile mâha işigi gögi müdâm anun

Hizmet yüzini sürmege çün secdegâh-ıdı

Şehler ayağı tozına sürerdi yüzlerin

Mîr ü sipâh öninde kamu hâk-i râh-ıdı

‘Azm-i gazâ kıla-y-ıdı i‘zâz-ı dîn-içün

Altında summ-ı esbinûn a‘dâ tebâh-ıdı

6 İsfendiyâr-devr-idi İskender-i zamân

Mülk-i cihâna hükmi geçer pâdişâh-ıdı

Ol söz kanı ki virür-idi mürdeye hayât

Ol yüz kanı ki burc-ı şeref üzre mâh-ıdı

Şimdi makâmı kabr-ile tâbût olup yatur

Toprağ içinde kara yire kût olup yatur

V

Yâ Rab hümâ-yı rûhına mesken cinân ola

İçi mezârınun gül-ile gülsitân ola

Havrâ-yı Ravza mahremi Rıdvân enîsi hem

Firdevs bâgı içre özine mekân ola

3 Her kim mezârına gelüben eylese du‘â

Mahşer güninde meskeni dâru’l-emân ola

Her sâ‘at içre rûhına ihsânlar irişüp

Her dem mezârı üzre melek pâsbân ola

Gülzar-ı kuds haşre degin meskeni olup

Dâyim enîsi Ravza’da hûr u cinân ola

6 Ol yirde yatdugınca ‘ömür süre pâdişâh

Hem bu musîbete ‘ivazı Hak cihân ola

Sabr it **Kıvâmi** çünki ölüm kâr-ı Hak-durur

Hakk’un musibet ehline lutfı çehân ola

Hayfâ ki girdi toprağa cân-ı cihân dirîğ

Vâ hasretâ ki gitdi şeh-i kâmrân dirîğ[374] [375]

KIVÂMÎ

[374] Kıvâmî – **FETİHNÂME**, Haz. Ceyhun Vedat Uygur, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 515-518.

[375] Franz Babinger**, Fetih-nâme-i Sultân Mehmed**, Maarif Vekâleti, Ankara, 1955.

-V-

Karamanoğlu Sultân Kasım Mersiyesi

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

İy dirîgâ kim cihân zulmin be-gâyet eyledi
Halk-ı 'âlem baş açup andan şikâyet eyledi
Kalmadı Nûşin-Revân dökdi neşât âbın felek
Mülk-i Yunân bezminün nûşın melâlet eyledi
3 Dûn himmetdür denî dünyâ-yı dûn devlet diyû
Virdügi derd ü anâ adın 'inâyet eyledi
Yıkdı dâr-ı devletin mülk-i Karamânun dirîğ
Çarh-ı zâlim zulm idüp yine 'adâvet eyledi
Her gören ağladı ol meşhûdı görmeyen dahı
Her kişinün gözleri ana şehâdet eyledi
6 Kanı ol lutf-ı sa'âdet k'eyleye bizi sa'îd
Yirine anun felek kahr-ı şekâvet eyledi
Ka'be-i 'ömrin ecel yıkdı tavâf oldı harâm
…………………………………… eyledi
Çünki Sultân Kâsımun nâzük teni oldı türâb
Vaktidür şimden girü mülk-i Karamân ol harâb

II

Bülbülâ gül soldı çün hasret demidür âh vâh
Vuslat-ı gülşen geçüp fürkat demidür âh vâh
Lutfun eyyâmı geçüp fürkat demidür âh vâh
Dünyede şimden girü mihnet demidür âh vâh
3 Ağlan iy yârân-ı mahrem işbu demde yâr içün
Ağlamakda gözlere himmet demidür âh vâh
Şerbet-i nâliş içer ehl-i Karamân zâr olup

Ger içersen yâr olan şerbet demidür âh vâh
Kondı rây-ı rahmete bu bed-zamândan nokta çün
Rahmetün devri geçüp zahmet demidür âh vâh
6 İttisâl-i cennete cân virdi rüşvet şâh olan
Hasretâ derdâ bu gün rüşvet demidür âh vâh
Kâfile-sâlâr-ı iklîm-i Karamân göç idüp
Kârbân-ı rûhına rıhlet demidür âh vâh
Servi Yunân bâğınun düşdi dükendi kalmadı
İy dirîğâ n'idelüm kıllet demidür âh vâh
9 Ol ümîdün fürkati her göz yaşın hûn eyledi
Kendü yoğ oldı vû halkı dahı mağbûn eyledi

III

Hâne-i âl-i Karamân iy dirîğ oldı harâb
Kandı zehr oldı vü lutfı kahr anun sûyı serâb
Çün sütûn-ı hayme-i şâhenşehi düşdi yire
Çetr-i şâhî düşse tan mı munkatı' oldı tınâb
3 Bâz-ı devlet yoldı bâlin 'andelîb efgân ider
İniler kumru anunçün karalar geydî 'ukâb
Dil delindi ney bigi efgân ile kadd oldı çeng
Göz yaşın seyl eyledi sînesi derd ile rebâb
Dökdi eşk-i germi şeb-nem vurdı âh-ı serdi subh
Mûye ger oldı anunçün ra'd u ağladı sehâb
6 Hâk-i mülke kodı ser serverligi terk eyledi
Ol ki elkâbında dirlerdi anun mâlik-rikâb
Kimse derde itmesün dermân içün dahı su'âl
Kimseden gelmez dahı dünyâda bir şâfî cevâb
Ol ruhı ferruh elinden gitdi fil ü ferz ü at
Utdı satrancın ecel oldı dirîğâ şâh mat

IV

Ağlasun ol şâha çün iklîm-i Yunân ağlasun

Taht u baht u devlet ü mülk-i Karamân ağlasun
Çün bozıldı haşmetün ârâyişi vü âyîni
Şâh-ı bezm-i saltanat yoğ oldı dîvân ağlasun
3 Çâha saldı Yûsufı kardeşleri gadr eyleyüp
Câha mihnet irdi eydün Pîr-i Ken'ân ağlasun
Ol mübâriz çün ecel cenginde düşdi topraga
Ol bahâdur hân içün her merd-i meydân aglasun
'Ayn-i 'âlem görmez oldı çün ruh-ı handânını
Dîde-i dünyâ anunçün oldı giryân aglasun
6 Zülf ü çeşm ü hadd u hattın nev-bahârın bozdı'ecel
Sünbül ü nergis anunçün verd ü reyhân aglasun
Çün cidâr-ı 'ömri yıkdı şol ser ü sâmân habîb
Hânmânı her muhibbün oldı vîrân aglasun
Gördi zulmın 'âlemün hayfâ ki dâda irmedi
Nâ-murâd itdi anı dünyâ murâda irmedi

V

Şol serîr-i saltanatda ser olan server kanı
Leşker-i Yunân safında sadr olan saf-der kanı
Oldı ma'dûm ol hümâ 'âlemde zılli kalmadı
Ol cihân sî-murgınun bâlindeki şeh-per kanı
3 Nev-bahâr-ı hüsnine tezyîn iden şol iki gül
Soldı mı n'oldı görinmez ol iki 'ahber kanı
Çıkdı Ye'cûc-ı belâ Me'cûc-ı gam itdi hücûm
Def ' ü ref'i çâresi ol sedd-i İskender kanı
Cân u dil şimden girü şâd olmasun gitdi neşât
Ser-be-ser bu illeri şâdân iden gam-hâr kanı
6 Nûha nevha irmedi Tûfân belürdi kanı fülk
Bâdbân çâk-i giribân itdi vü lenger kanı
Fekk ü hetk oldı künûz-ı mülk-i Yunân iy dirîg
Bu tılısma ol müvekkel ejdehâ-peyker kanı

Hasretâ öldi bu gün Sultân Kâsım sana hayf
Fasl-ı ‘ömründe kamu oldı şitâbân-ı sayf

VI

Münhasif oldı ecel burcında ol ‘âlemde mâh
Yiridür mihnet şebinde ger cihân ola siyâh
Ata binmesün kılıç kuşanmasun Mirrîh hîç
Şâh gitdi ref’ oldı dünyeden resm-i sipâh
3 Din zuhal evcinden insün müşteri yassun kemân
Defterin tîr-i felek şimden girü itsün tebâh
Mâh u Zühre cübbesin ü çâderin çâk eylesün
Âftâb-ı hâveri vursun yire zerrîn külâh
Yile virdi çün sa‘âdet hırmeni vü kehkeşân
Sünbüle enbârını vakti durur toldursa kâh
6 İy utanmaz çarh aldun illerün şâhın dahı
Kankı yüz ü göz ile halka idersin sen nigâh
Tevârih içre oldı târihi *Rahmete’l-maksad*
Mâtem-i Âşûr içinde yine mâtem oldı âh
Magfiret eyyâmıdur ‘Âşûrun eyyâmı yakîn
Şübhe yok magrûr ola cânında anun her günâh
9 Mülk-i Yunândan ziyâret resmi mahv oldı dirîg
Devleti gitdi sa‘âdet ismi mahv oldı dirîg

VII

Çün türâb-âlûde oldı kahramân-ı mâ’ u tîn
Nâr-ı fürkat cân u diller bezmine oldı karîn
San Süleymân şimdi gitdi mülke dîv oldı selît
San Sikender şimdi öldi kalmadı hükme nigîn
3 İy ‘azîzân çün ‘amel aglamag u efgân imiş
Her kim itdi buldı lâ-büdd *Ni’mü ecri’l-âmilîn*
Aglamakdan **‘Aynî** çün kim çâre yok şimden girü

An du‘â-yı hayr ile anı vü olmagıl hazîn
Rûhını yâd eyleyüp şâd eyle okı Fâtiha
Var ümîd Allah'a kim âmîn ide Rûhül'l-emîn
6 Çünki dünyâ dârın u taht u sarâyın itdi terk
Kasr-ı cennet âhiretde ana olsun şeh-nişîn
Meclisi cennet ola anun şarâbı hem tahûr
Sâkisi Haydar ola anun (. . . . .)
Ravza-i Rıdvân açılsun mevzi'inde dâyimâ
Mazca‘ında mûnisi olsun hemîşe hûr-ı ‘în
9 Cisminün olsun makâmı ravza-i cennât-ı ‘Adn
Cânınun olsun şefî'i *Rahmetenli'l-‘âlemîn*[376]

KARAMANLI AYNÎ

[376]Ahmet Mermer, **Karamanlı Ayni Ve Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997, s. 189-193.

-VI-

Mersiye Berây-ı Sultân Bâyezîd bin Mehemmed Han

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

İy ehl-i ibret eyleme dünyâya i'tibâr
Her lutfınun sonında nice dürlü kahrı var

Meyl itme dirhemine ki mîm[377]dür anun sonı
Dinârına el urma ki var âhirinde nâr

3 Cân bülbüline hûb idi gülzârı 'âlemün
Gülden eğerçi ayrılıcak olmayaydı zâr

Kavs-ı kuzah degül görinen kasd ider sana[378]
Açupdur agzını felek-i şîr-i cân-şikâr

Yire berâber eyler ecel tôpı iricek
İy dost tutalum bu beden oldı bir hisâr

6 Mülk-i cihânda her kişi bir pâdişâh idi
Olsa esâsı 'ömri sarâyınun üstüvâr

Şeh Bâyezîde kalsa kalurdı bu cihân[379]
Fermânına anun mutî'idi kamu diyâr

Derdâ ki cism-i âteş derd ile germ oldı
Gösterdi ana 'aksini mir'ât-ı rûzgâr

---

[377] Yazmada "hem"
[378] Yazmada "Şikâr"
[379] Vezin kusurlu.

9 Eflâkı oda yaksa yiri âh-ı sûznâk
Virse zemîni seyle revâ eşk-i cûybâr
Ol mâh-ı burc-ı saltanat ol bî-bedel kanı
Ol şâh-ı mülk-i ma'delet ol bî-bedel kanı

II

Şemle sarındı şems-i felek bu ‘azâ içün
Şeb kara geydi ol şeh-i kişver-küşâ içün
Gelsün namâzuna diyü cümle melâik
‘Îsî menâr-ı çarha çıkupdur salâ içün
3 Bu dâne dâne dökileni eşk sanmanuz
Tesbîh geçürür gözüm ol bî-riyâ içün
Gark itdi kanlu yaşuna eflâk subh-dem
Mihr ağladı saçın çözüp ol tîr râ[380] içün
Haşr itsün anı şâh-ı garîbân ile Hudâ
Çok lutf itdi ol gurebâya Hudâ içün
6 Bu fâni mülki terk idüp hâce-i kerîm
‘Azm eyledi ticâret-i şehr-i bekâ içün
İdüp serâ-yı mülk-i cihândan ferâgati
Gitdi müşerref eylemege kasr-ı cenneti

[380] Yazmada “tîr-râ”

III

Gözyaşı gördi cümle cihânı ider helâk
Ol demde kabr amân dileyüp koydı başa hâk
Ol rûh-bahşun işidicek mevtini hemîn
Sabr itmeyüp yakasını itdi hezâr çâk
3 Ol âfitâb-ı saltanatı koydı koynına
Gördün mi gökde istedügini yirde buldı hâk
Düşdi felekde hançer-i berrâka bürka-i ebr[381]
Gök geydi çarh eyledi ra'd âh-ı sûznâk
Elmâs-ı eşk irüp semegün deldi bagrını
Oldı figân u nâlelerün menzili simâk
6 Arz eylese revâ ana didârını Hudâ
Zîrâ su gibi yolını eylemiş idi pâk
Ol cândan ayrılam diridüm havfum ol idi
Şimden girü ecelden eyâ dostlar ne bâk

Ol gökde seyr idenleri sanman nücûm u mâh
Ol ‘Îsî-i zamânı arar şem' yakup âh

IV

Yir yir felekde duranı sanman sitâredür
Âh-ı âteşle göklere çıkmış şerâredür
Mâh ol kadar dögindi o Bercîs-rây içün

[381] Yazmada “berk eser”. Yularıdaki şekli ile vezin kusurlu oluyor.

Cism-i sefîdi şimdi dahı kare karedür

3 Çıkmış salâ virür anun üstinde âhlar

Her bir sütûn-ı dûd-ı siyeh bir menâredür

İy çarh-ı bî-amân kişi dûd-i derûn ile

Âh itmesün mi zulmün igen âşikâredür

Zühre felekde yire çalup çengini didi

Gam meclisinde yüregümüz çârpâredür

6 ‘Îsîye yıldırım gibi iy âh çık yüri

Terk itdi cân-ı ‘âlemi sor gör ne çâredür

Yir yir bu yir yüzinde vâdi didükleri

Anun firâkı tîgunun urdugı yâredür

Gözlerdi yâ İlâhi cihânun fakîrini

Nûr eyle çeşm-i ehl-i nazar gibi yirini

V

Yâ Rab o şâh-ı âleme cennet mekân ola

Kasr-ı cinânda pâdişeh-i kâmrân ola

‘İşret serâyı Huld-ı Berîn ü nedîmi hûr

Gûyende-i belâbil-i bâg-ı cinân ola

3 Ol andelîb-i bâg-ı kerem uça uçmaga

Ol şâh-bâz-ı lûtfa cinân âşiyân ola

Ol yirde yatdugınca İlâhî murâdum ol

Yirinde çarh mertebe şâh-ı cihân ola

Sultân Selîm-i kutb-ı vakâr u felek-şitâb

Kutb-ı zamân u server-i sâhib-kırân ola

6 Bâc u harâcı cümle ekâlim-i seb'anun

Su gibi ayagına o şâhun revân ola

Zâtî eger ki kadre irersen bunı dile

Bu beyt halk-ı âleme vird-i zebân ola

Fursat nedîm ü nusret ana hem-rikâb ola

Ömri sehâ vü lutfı bigi bî-hisâb ola[382] [383] [384]

ZÂTÎ

[382]Mustafa İsen, Acıyı Bal Eylemek – Türk Edebiyatında Mersiye, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993, s. 25-27.

[383] Zâtî, **Divân,** Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail , Nu: 443, v. 20.

[384] Zâtî, **Dîvân**, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih , Nu: 3824, v. 37-39.

-VII-

Sultân Beyazıt Mersiyesi

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü fâ'ilün)

I

Dünyâ makâm-ı hasret ü derd-ü-belâ-y-imiş
Mihnet ocağı gam evi mâtem-serây-imiş
'Azbı fırât u milhi ücâc u 'azâbı nâr
Dârûsı derd ü sıhhatı renc-ü-'anâ-y-imiş
3 Çün suya nakş olur suver-i cism-i âdemî
Fikr-i bekâ kişiye bir olmaz hevâ-y-imiş
Virme gönül zahârif-i dünyâya iy 'azîz
Alur göz ile eyle nazar hep hebâ-y-imiş
Müşk-i Hatâ didükleri efsürde hûn imiş
Rağbet füsürde hûna be-gâyet hatâ-y-imiş
6 Bağrında baş imiş sadefün her dür-i yetîm
Nâziş anunla âdemîye nâ-sezâ-y-imiş
Her ser-firâzı kapmağa mânend-i berg-i kâh
Çarh-ı felek elinde güher kehrübâ-y-imiş
Mü'minlerün cenâzesine hâzır olmağa
Ervâh-ı kuds sayhası ra'd-ı salâ-y-imiş
9 Her gün giden 'azîzlerün mâtemin tutar
Ka'be libâsı dâ'im anun-çün kara-y-imiş

Ol Şeh kanı ki ‘âleme in’âmı ‘âm idi
Dimezdi bu tüvânger imiş ol gedâ-y-imiş
Hakkâ ki sâyesinde birer pâdişâh idük
Mülk-i cihânda bilmemişüz ol hümâ-y-imiş
12 Meclisler içre derd ile şimden girü dirîğ
Ney gibi her nefes işümüz vây vây imiş
Dûd-ı dili çıkup depesinden benüm bigi
Olsa benefşeler kara yaslu revâ-y-imiş
Ol tâc u taht terkin uran Şehiryâr içün
Sultân-ı berr-ü-bahr Hudâvendigâr içün

II

Seylâb-ı dîde âteş-i dilden olup buhâr
Eyler buhârı âh-ı hunük ebr-i gussa-bâr
Yağmur yirine yağsa cihâna belâ vü gam
Tûfân-ı fitne ‘âlemi gark itse vechi var
3 Yılduz degül düşen giceler göz yaşıdur ol
Çeşm-i zemâne derd ile olmışdur eşk-bâr
Dün gün yanar gam odına micmer gibi güneş
Mâh-ı tamâm erir nitekim şem’-i tâb-dâr
Ol Şeh firâkı ile ki olmışdı Ka’be-veş
Dergâhı kıblegâh-ı selâtîn-i nâmdâr
6 Bu bir musîbet oldı ki mecmû’-ı kâ’inât

Yıllarla yiridür kim ide girye zâr zâr

İre serâdan evc-i Süreyyâya seyl-i eşk

Seyyâreler yüze su yüzinde habâb-vâr

Ruhsârelerde göz yaşı nîlûfer üzre âb

Diller derûn-ı sînede hâkister içre nâr

9 Her şeb degül felekde görinen sitâreler

Çıkmış duhân-ı âh ile yir yir göge şerâr

Deryâya düşdi Dicle vü Ceyhun bu derdden

Bî-tâkat oldı bağrına taş basdı kûhsâr

Yüz yirde tırmaladı yüzin kana yudı gül

Kodı saba eli-yle çemen başına gubâr

12 Sûsen sarındı gök futalar itdi yaslar

Dâğ-ı gam urdı bağrına bin yirde lâlezâr

Gülşenler içre başı kabâ oldı servler

Toprak döşendi sâyeler ağladı çeşmesâr

Ol tâc u taht terkin uran Şehriyâr içün

Sultân-ı berr-ü-bahr Hudâvendigâr içün

III

El çekdügini dünyeden ol Şâh-ı dîn-penâh

Hayretdedür ra‘îyet ü hasretdedür sipâh

Ser-geştedür sipihr ü fürû-mândedür zemîn

Âzürdedür ma‘âdin ü pejmürdedür giyâh

3 Jûlîde-mûy çehre-harâşîde merd-ü-zen
Efkende her kabâçe vü üftâde her külâh
Handîde-i sehâb idi yâ kubbe-i habâb
Kim az zamân içinde bozıldı bu kârgâh
Ne yirdedür ne gökde bulutlar bu gussadan
Âvâredür habâb u ider nâleler miyâh
6 Bu oddur ihtirâka salan hep kevâkibi
Bu gamdan âh ider dem-i serd ile subhgâh
Hasretler ile deşnelere düşdi âfitâb
Urdı tabança vü yüzini gök gök itdi mâh
Bencileyin yakasını subh itdi çâk çâk
Şeb kıldı zülf-i yâr gibi kisvetin siyâh
9 Rûy-ı zemîni göz yaşı ser-tâ-ser itdi göl
Yir bulmayup karâr idecek çıkdı çarha âh
Göz yumdı cümle mülkden ü mâl u milketden
Hâb-ı huzûra vardı meger ol huceste Şâh
Begler figân u nâleyi âheste eylenüz
Bi'llah râhat olsun ımızgandı Pâdişâh
12 Teff-i temûz-ı hâdise od urdı ‘âleme
Tâ kim tolındı dîdeden ol sâye-i İlâh
İnsân n'olur ki derd ile mecmu‘-ı kâ‘inât
Tâ haşr olınca yiridür eylerse âh u vâh
Ol tâc u taht terkin uran Şehriyâr içün

Sultân-ı berr-ü-bahr Hudâvendigâr içün

IV

Ol ‘aklı pîr ü devlet ü bahtı cevân kanı
Zâtı cihâna cân idi cân-ı cihân kanı
Takvâ vü zühd ü hilm ile sultân-ı 'ârifîn
Şeh Bâyezîd mehdi-yi âhir zamân kanı
3 ‘Ahdinde hâş u ‘âm hep âsûde-hâl idi
Ol 'ahd-i dil-pezîr ü ol emn-ü-emân kanı
Ye'cûc-ı fakr u fâkaya hayl-i 'inâyeti
Sed çekmege Sikender-i gîtîsitân kanı
Zulm ile toldı dehr içi tâk-ı zemâneye
Zencîr-i ‘adl asmaga Nûşînrevân kanı
6 Şîrîn söz ile kendüye cândan gulâm iden
Cümle cihânı Husrev-i Husrev-nişân kanı
Hâk-i hakîre şimdi berâber olup yatur
Ol kerr ü ferr ü miknet ü tâb ü tüvân kanı
Yiriydi cân içinde ideydük yirin velî
Bu mihnet ü belâlar ile bizde cân kanı
9 Yansa yakılsa berk ü girîv itse n'ola ra‘d
Ol dest-i cûdı ebr-i dür-efşân olan kanı
Solsun benefşe hâke dökülsün gül ü semen
Ol rûy u mûyı yâsemen ü erguvân kanı

İy nergis aç gözün uyuma girye vaktidür
Çeşm-i çerağ-ı dîde-i ‘Osmâniyân kanı
12 V'iy gül zamân-ı hande degül ebr ü bâddan
Şerm eyle bari girye vü âh u figân kanı
Zârî-künân benümle okımağa mersiye
Kumrî vü sâr u fahte-i bostân kanı
Ol tâc u taht terkin uran Şehriyâr içün
Sultân-ı berr ü bahr Hudâvendigâr içün

V

Yâ Rab makâmı Ravza-i dârü's-selâm ola
Yârı dahı Resûl ‘aleyhi's-selâm-ola
Bunda bu gün çü hâmî-yi şer'-i kavîm idi
Yarın şefî‘i Hazret-i Hayrü‘l-enâm ola
3 Dünyâda müslimîne serâser imâm idi
‘Ukbâda zümre-i su‘adâya imâm ola
Rûh-ı revânına nefes-i rûh-ı kudsden
Her gün hezâr kerre selâm u kelâm ola
Tutmağa tâze gülşen-i cânını hâkine
Bârân-ı ebr-i rahmet-i Hak müstedâm ola
6 Ehl-i safâ katında mezâr-ı şerîfine
Kadr ü şerefde hürmet-i Beytü 'l-Harem ola
Tâ haşr olınca hâbgeh-i evliyâ gibi

Kabri du‘â kabûl olacak bir makâm ola

Cârûb-ı hâki kâkül-i müşkîn-i hûr-ı ‘în

Tozın tozına ‘anber-i sârâ gulâm ola

9 Ashâb-ı keşfe ravzasınun lâle vü güli

Vahdet şarâbın içmeğe yâkût câm ola

‘Aks-i cemâl-i hûr u cinân ile hâkinün

Her dem biten giyâhı gül-i la‘l-fâm ola

Bundan gam ile gitdi vü anda ümîddür

Kudsîler ile ülfet idüp şâdkâm ola

12 Çün kılmadı vefâ ana bu çarh-ı pür cefâ

‘Ârif olana va‘z u nasîhat tamâm ola

Tâ kâlibünde rûh ola Ca'fer başunda hûş

Dün gün dilünde hayr du‘â ber-devâm ola

Ol tâc u taht terkin uran Şehriyâr içün

Sultân-ı berr-ü-bahr Hudâvendigâr içün[385]

TACÎZÂDE CAFER ÇELEBİ

[385]The Life and Works of Tâcî-zâde Câfer Çelebi, With a Critical Edition of His Divan, İsmail E. Erünsal, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Yayınları**, 1983, s. 179-184.

-VIII-

Sultân Selim Mersiyesi

(Fâ’ilâtün Mefâ’ilün Fe’ilün)

I

Çözdi saç açdı baş tûğ u ‘alem
Bükdi bil dökdi yaş tîğ u kalem
Kana boyandı bayragun yüzi
Beli bükildi yayun oldı ham
3 Urdı göksini gök gök eyledi mâh
Oldı yıldızların gözi pür-nem
Şafak ol denlü dökdi kanlu yaş kim
Dâmen-i çarhı eyledi pür-dem
Subh-dem derd-ile bir ah itdi
Kim söyindürdi mâh şemin o dem
6 Giceden dehr geydi kara pulas
Tutdı şâh-ı cihân içün mâtem
Nice şeh mihr-i âsumân-dergâh
Nice sultân meh-i nücûm-haşem
Azmde mihridi hazmde sipihr
Resmde Rüstem idi bezmde Cem

9 Çarh-ı bî-rahm ana bir zahm Ur-[386]

dı ki bulmadı kimseler merhem

Gör ne acıyla eyledi teslîm

Cân-ı şîrini Hüsrev-i ‘âlem

Öldi Sultân Selim hayf u dirîğ

Hem kalem aglasun ana hem tîğ

II

Kaldı yirlü yirinde hayl ü sipâh

Yalınuz eyledi sefer ol şâh

Bunca yüzbin nökerden ü kuldan

Birisi olmadı ana hem-râh

3 O gice kim yıkıldı serv-i sürûr

Vâki oldı bu vâkıa nâ-gâh

Göğe çıkdı yir ehlinin âhı

Dûd-ı âhiyle toldı revzen-i mâh

Bili bükildi pîr gerdûnun

Mâder-i dehr itdi derd ile âh

6 Âhiyle boyandı rûy-ı cihân

Döndi zengi yüzine oldı siyâh

Büridi yir yüzini göz yaşı

[386] Bu yarıda burakma, Arap şiiri adetidir.

Göğe çıkdı figân u nâle vü âh
Bağrı oldı delük delük otağun
Kara çul geydi hayme vü hargâh
9 Çokdan urmışdı terkini tâcun
Tahtını dahı itdi terk ol şâh
Oldı zâ'il irüp zâlam-i 'adem
Nûr-ı hurşid-i mülk ü zıll-i ilâh
Öldi Sultân Selim hayf u dirîğ
Hem kalem aglasun ana hem tîğ

III

Bezm eyvânınun Süleymânı
Rezm meydânınun Nerîmânı
Dâsitânı okınsaydı anun
Kim anar-ıdı Pûr-i Destânı
3 Tahtına çıksa tursa dîvânı
Heybet olurdı görse dîv anı
Nice sâhib-kırândı ol kim
Bir kulı idi Mısr sultânı
Bendesiydi şimdi Tatarun
Deşt-i Kıbçak ilindeki hânı
6 Bunca yıllardı intizâr çeküp
Göz açup gözleridi devr anı

İrdi âhir bahâr-ı devleti lîk

Gül gibi taze geçdi devrânı

Gülşen itmişdi külhân-ı dehri

Yiri olsun cihân gülistânı

9 Hani ol leşker-i temâşâyî

Hani ol kişver-i sahâ hânı

Kanı ol şâh diyü âh itsen

Yaş yirine akar ciger kanı

Öldi Sultân Selim hayf u dirîğ

Hem kalem aglasun ana hem tîğ

IV

Azmde nev-civân hazmde pîr

Sâhibü's-seyf ü sâibü't-tedbîr

Hem saf-ârâydı vü ham Âsâf-rây

Ne vezir isteridi vü ne müşîr

3 Eli şimşîr idi dili hançer

Nizeydi kolı vü parmağı tîr

Az müdette çoğ işitmiş idi

Sâyesi olmış-ıdı 'âlem-gîr

Şems-i 'asr idi 'asırda şemsin

Zılli memdûd olur zamânı kasîr

6 Tâc u taht-ıle fahr-ider beyler

Fahr anunla iderdi tâc u serîr
Gönli ol sûrda bulmış idi sürûr
Ki çala çağıra-y-ıdı tîğ u nefîr
Rezm işinde bezm ‘ıyşinde
Görmedi pîr-i çarh ana nazîr
9 Çıksa eyvân-ı bezme mihr-i münîr
Girse meydân-ı rezme şîr-i dilîr
Olıcak dâr-u-gîr ol şîri
Ansun ü kanlar ağlasun şemşîr

Öldi Sultân Selim hayf u dirîğ
Hem kalem aglasun ana hem tîğ

V

Çarh kendüsin itdi zîr ü zeber
Meger irdi kulağına bu haber
Ki kodı dîde-ter cihân halkın
Huşk-leb gitdi şâh-ı bahr ü berr
3 Kân-ı ihsân u âsumân-ı kemâl
Cân-ı halk u cihân-ı fazl u hüner
Server-i meh-külâh mihr-efser
Kayser-i Cem-haşem Sikender-der
Dûr olmuş-ıdı cevr-i deycûrî
Nûr-ı adl ile toluban kişver

6 Çekmiş idi elin yinine kılıç
Dilini kendüde tutup hançer
Sarsar-ı berg-rîz mevt itdi
Gül gibi ‘ömr defterin ebter
Bu musibetle oda yandı cihân
Dûda boyandı künbed-i ahdar
9 Hâk yırtar yüzin döker yaş âb
Bâd hayrân gezer yanar âzer
Mihr ü mehden elinde iki taş
Turmadan sînesini çarh döger
Öldi Sultân Selim hayf u dirîğ
Hem kalem aglasun ana hem tîğ

VI
Gökde ebr-i bahâr ağlar anı
Yaş döküp zâr zâr ağlar anı
Berf ü bârân degül-durur felegin
Gönli gözü yanar u ağlar anı
3 Yağmur olup yağar gözi yaşı
Anıcak rûzigâr ağlar anı
Kara geymiş sehâb-ı muzlimden
Gök olup sûg-vâr ağlar anı
Saht muvc ile sînesini dögüp

Acı ile bahâr ağlar anı

6 Gözleri yaşı çeşmeler olmış

İnleyüp kûhsâr ağlar anı

Ne kadar taş bağırlu ise dahı

Ansa bî-ihtiyâr ağlar anı

Akıdup göz yaşını taşlar ile

Döğünüp cûybâr ağlar anı

9 Çeşmeler dahı yaş döker durmaz

Her kimün çeşmi var ağlar anı

Türk ü Rûm u ‘Arab ‘Acem Deylem

Türkmân u Tatar ağlar anı

Öldi Sultân Selim hayf u dirîğ

Hem kalem aglasun ana hem tîğ

VII

Gül-i gülzâr-ı mülk soldı hemî

Cuybâr-ı kerem soğuldı hemî

Zulmet-i mâtem içre kaldı cihân

Mihr-i burc-ı şeref tutıldı hemî

3 İnledi derd ile zemîn ü zamân

Gam-ı mâtem cihâna toldı hemî

Lâle yüzin ciger kanıyla yuyup

Saçlarını benefşe yoldı hemî

Seyl-i Tûfân-ı merg irüp nâ-gâh

Sedd-i İskenderî bozıldı hemî

6 Cân-ı ‘âlem cihânı terk itdi

Cism-i dünyâ zebûl buldı hemî

‘Âkibet hilkat-i latîfinden

Hil‘at-i ‘âfiyet soyıldı hemî

Nûş yirine ‘ıyşinün câmı

Nîş-i pür-zehr-i kahr toldı hemî

9 Âh u zâr ile toldı şehr ü diyâr

Şehriyâr-ı zemâne öldi hemî

Rûm u Şâm-ı ‘Arab u ‘Acem Şahı

Öldi emri tamâm oldı hemî

Öldi Sultân Selim hayf u dirîğ

Hem kalem aglasun ana hem tîğ[387]

KEMAL PAŞA-ZÂDE

---

[387]M.A.Yekta Saraç, **Şeyhülislam Kemal Paşazade; Hayatı, Şahsiyeti, Eserler ve Bazı Şiirleri**, İstanbul, Risale Yayınları, 1995, s.119-126.

-IX-

Mersiye-i Sultân Selim

(Fâ’ilâtün Fâ’ilatün Fâ’ilün)

I

İy felek feryâd kim bî-bâksin
Bî-vefâlıg resmde çâlâksin
İy diger-gûn keç-rev (ü) bî-hûdeseyr
V’iy ribât-ı köhne v’iy vîrânedeyr
3 Bî-sebât ü tîre vü hôd-râysın
Ser-nigûn ol gerçi pâ-ber-câysın
Görmedi lezzât senden âdemî
Âdeme zindân idüpsin ‘âlemi
Olmadı hôşnûd senden bir kişi
Kahr irdi sen cefâkârun işi
6 Kime kim sen nûş virsen nîş olur
Anı kim şâh eyledün dervîş olur
Olmadı devründe bâri mu‘teber
Ne kerem ne zûr u ne hüsn ü hüner
Gonce-leb gül-ruhları hâk eyledün
Gül mesel tek sîneler çâk eyledün
9 Dehr bâgında güli handân olur
Sâ‘ati handân imes giryân olur
Sen bu nev‘e döneli iy çarh-ı pîr

Kalmadı şâh u selâtîn ü vezîr

Kanı İskender kanı Behrâm-ı Gûr

Cümle[388] senden gördi bunlar dest-i zûr

12 Keykûbâd u Behmen ü İsfendiyâr

Rüstem ü Efrâsiyâb-ı nâm-dâr

Senden oldı iy felek bunlar zebûn

Bî-vefâsın ser-nigûn ol ser-nigûn

Şevket ilen kim ki urdı başa tâc

Tâcın urdun topraga iy bî-revâc

15 Iy felek Âdem deminden tâ bu dem

Belki ol demden ki sen koydun kadem

Nice şâhun tâcın urdun hâke sen

İtmedün rahmet yakasın çâke sen

Nice tahtı tahta-ı şûm eyledün

Taht ile şâhını ma‘dûm eyledün

18 Eyledün evvel sitem İskender’e

Nevbet-ile tâ irişdi Hayder’e

Lîk bu âhir zamân içinde sen

Bir hatâ itdün cihân içinde sen

Kim unıdıldı o serverler tamâm

Dünye mâtem tutdı bozıldı[389] nizâm

21 Kanı İslâmun ümîdi Hân Selîm

Kancaru ‘azm eyledi Sultân Selîm

[388] Yazmada: “barça”
[389] Yazmada “ref’ oldu”

II

Iy felek âdem murâdın virmedün

Dâd senden kimse dâdın virmedün

Kanı ol haşmetle hükm ü gîrudâr

Ol selâtîn-i zamândan yâdigâr

Kâfiri büt-hâneden uzandıran

Âl-i ‘Osmânun çerâgun yandıran[390]

3 ‘Akl-ı evvel gibi her işden habîr

Fikr içinde tîg ile tedbîr-i pîr

Min-ledün ‘ilminden olan nükte-dân

Dâniş-i takvîm ile Sâhib-Kırân

Hikmet-i Yûnân’a ta‘n iden hakîm

Yir yüzinün hüsrevi Sultân Selîm

Bundan öndin ol Şeh-i rûy-ı zemîn

Kancaru ‘azm itse feth olurdı dîn

Lîk bu ‘azminde dîn buldı halel

Ne halel kim düşdi dünyâya zelel

Vehmdür kim fitne eylep rûzgâr

İde bundan sonra Ye’cûcı şikâr[391]

6 Dîn emîri vü şerî‘at hüsrevi

Hâmî-i İslâm u Ahmed peyrevi[392]

İy felek n’itdün cihân sultânına

---

[390] Yalnızca yazmada var.
[391] Bu üç beyit de yalnızca yazmada vardır.
[392] Bu beyit yazmada 5. benttedir.

N’eyledün sen yeddi kişver hânına

Kanı İslâmun ümîdi Hân Selîm

Kancaru ‘azm eyledi Sultân Selîm

III

Berr ü bahrun pâdişâhın n’eyledün

Evc-i rahmet mihr ü mâhın n’eyledün

Ol mühendis kanı kim cev cev cihân

Münkasim olmışdı ana bî-gümân

3 Kanı ol hikmet hüdâvendi hakîm

Yeddi kişver pâdişâhı Hân Selîm

N’eyledün ol şehriyârı n’oldı hâl

Kanı ol Dârâ-yı İskender-misâl

N’itdün ol şâh-ı Süleymân-haşmete

N’oldı ol Lokmân u Asaf-hikmete

6 ‘Akl-ı evvel tek rumûz-ı “*kün fekân*”

Olmaz irdi ol mühendisden nihân

Kanı ol ‘irfân u dâniş hüsrevi

Ol kemâlât ehli şâh-ı ma‘nevî

Ol belâgat gülşeninün bülbüli

Ol melâhat bâgınun ra‘nâ güli

9 Seyr itdükçe diger-gûn ol felek

Merhamet yok sende magbûn ol felek

Kanı İslâmun ümîdi Hân Selîm

Kancaru ‘azm eyledi Sultân Selîm

IV

Ol kerem genci felek kanı bu gün

Kanda vardı ol kerem kânı bu gün

Genc alup dünyâyı virân eyledün

Genci vîrân içre pinhân eyledün

3 Mü’mînün dünyâda gam-hârı Selîm

Ehl-i İslâmun hevâ-dârı Selîm

Kanı ol Ahmed-rûy (u) ‘Îsî-nefes

Derdmend olanlara feryâd-res

Döneli encümle bu rûşen sipihr

Bürka‘ın ref‘ itdi andan gördi mihr

6 ‘Adli âsârıyla ma‘mûr oldı dehr

Bil ki eyyâmında tiryâk oldı zehr

Emniyet buldı günine rûzgâr

Tutsun erse rûzgâr imdi karâr[393]

Kâfiri hayf u dirîg-ile alan

Şâm u şarkı darb-ı tîg-ile alan

Âh kim bed-mihr ü kec-revsin felek

Düşmen olursun kimi sevsen felek

9 Kanı İslâmun ümîdi Hân Selîm

Kancaru ‘azm eyledi Sultân Selîm

[393] Bu beyit yalnızca yazmada vardır.

V

Ol Ebû'l-gâzî ki devr-i rûzigâr
Görmemişdi bir ana benzer süvâr
Ol kerâmet mülkinün şeh-zâdesi
Ol vegâ meydânınun âzâdesi
3 'Arsa-ı 'âlem süvârı Hân Selîm
'Âleme hükm eyleyen Sultân Selîm
Heybetinden yirde gökde murg u mûr
Eylemezlerdi icâzetsüz 'ubûr
Kılıcından kana gark oldı cihân
Kanı şimdi ol mübâriz pehlevân
6 Yayına zih zih dir-iken çarh-ı pîr
Çarh ucından şimdi oldı gûşe-gîr
'Âleme 'arz eyleyen rengîn bahâr
Yir yüzin tâc-ile iden lâlezâr
İy felek n'itdün cihân Sultânına
N'eyledün sen yidi iklim Hânına
Mustafânun rahmet evcinün mehi
Murtazâdan sonra İslâmun Şehi[394]

Kanı İslâmun ümîdi Hân Selîm
Kancaru 'azm eyledi Sultân Selîm[395] [396]

ŞÜKRÜ-İ BİTLİSÎ

---

[394] Bu beyitler de yalnızca yazmada mevcuttur.
[395] Avusturya Milli Kütüphanesi, H. O. 32, v. 69-70
[396] Mustafa Argunşah, **Şükrî-i Bitlisî / Selim-nâme**, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No: 100, 1997, s. 214-217.

-X-

Sultân Selim Mersiyesi

Ne yazık ki devlet gözünün bahtı uykuya daldı
Padişahın vefatıyla saadet mülkü harap oldu

Bundan önce hayat veren Hızır suyunun
Hayat bekasının kaynağı serap oldu

3 Amansız hicranın oduyla yürek yandı
Ayrılık ateşiyle ciğerler kebap oldu

Padişahlık mülkünün tahtını bırakıp gitdi
Adaletiyle bütün dünya bahtiyar olmustu

Memleketin koruyucusunun cismi toprağa gömüldü
Ya da şeref burcunun güneşi buluta girdi

6 Matemiyle dünyayı yokluk seli kapladı
Denizin yüzünde gözyaşının damlaları köpük köpük oldu

Yüreğimin ateşiyle gözüm durmadan ağladı
Ciğer yakan abımdan kara tas eriyip gitti '

Matemiyle karalar giyen dünya
güneşin tutulmasını hatırlattı

9 Sabrın ipi elden kaçtı iy gönül!
Vücudumdaki damarlar cânımın boynunda bir ipe döndü

Allah onun kabrini ve istirahatgahını nurlandırsın
Toprağını rahmet ve mağfiret nesimiyle kokulandırsın[397] [398]

İDRİS-İ BİTLÎSÎ

---

[397] والمرثية هذا

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)
دردا که بخت دیده۶ دولت بخواب شد
وز فوت شاه ملک سعادت خراب شد

آب خضر که زندگی افزود پیش از این
سر چشمهٔ بقای حیاتش سراب شد

دلسوخت از حرارت حرمان بی امان
بر آتش فراق جگرها کباب شد

رفت از سریر ملک شهی کز عدالتش
جمله جهان ز دولت او کامیاب شد

در قرب رفت جهانبان مملکت
یا آفتاب بر شرف در سخاب شد

سیل فنا گرفت جهان را بماتمش
بر روی بحر قطره۶ اشکم حباب شد

چشم گریست ز آتش دل زار و دم به دم
سنگ سیه ز آه جگر سوز آب شد

سر رشتهٔ صبوریت از دست شد دلا
رگهای تن بگردن جانت طناب شد

نور الله مضجعه و ما به
و عطر بنسیم الر حمة والغفران ترابه

-XI-

Sultân Selim Mersiyesi

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'îlün)

Hudâ'dan mâ-sivânun yok bekâsı
'Ademdür her vücûdun müntehâsı

Hayâtı 'âlemün âhir fenâdur
Bekâsız bir mecâzî âşınâdur

3 İgende i'timâd etme hayâta
Hakîkat ittisâli var memâta

Cihânun varlıgın bir dem dimişler
Niye magrûr olur âdem dimişler

Ne varlıkdur bu kim mahz-ı 'ademdür
Belâdur ser-te-ser sûdı nedemdir

6 Degül sâbit igen 'ömrün karârı
Hazâna irişür tizcek bahârı

Farsça'nın kaynağı: Hicabi Kırlangıç, İdrîs-i Bidlîsî Selim-şâhnâmesi, Ankara Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara 1995, s. 396

[398]Hicabi Kırlangıç, **Selim Şah-name. / İdris-i Bidlisi**, 926/1520, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 382.

Gül-i ‘ömrün bekâsı dâyim olmaz
Bükilse serv bili kâyim olmaz

Güle hârın ‘acebdür ittisâli
Şeâmetdir ki olmaz infisâli

9 Dimiş ‘âkıl cihân bir gölgelikdür
Degül muhkem binâsı pür helikdür

Cihân evdür fenâ adıyla yanuk
Gözün aç gaflet itme ol uyanuk

Sevinme yüzüne gülse zamâne
‘Ömr nakdin virür âhir ziyâna

12 Karârı yok safâsında geçer tîz
Cefâkâr u cefâ-mahrem mihr-rîz

Sürûrınun sonı elbetde gamdur
Ser-â-ser behceti cümle elemdür

Görinmez devletün aslâ devâmı
Gönül virmek ana 'âkıl revâ mı

15 Vefasuz yâra itme âşinâlık

Şeb-i muzlimde olmaz rûşenâlık

Libâs-ı ‘ömri arkandan düşer bil
Gururun hayrı yokdur anı şer bil

Ecel vardur unıtma hâl-i kabri
Sakın mazlûma itme cevr u cebri

18 Elün irdükce dil yap eyle ma‘mûr
Za‘îfâne özün farz eyle bir mûr

Elinden tiz geçer bu mihr-i devlet
Libâs-ı ‘âriyetdür ’izz u rif’at

Su gibi alçak ol yüksek gözetme
Münâfık âdemî gibi göz etme

21 Cemâl-i Hakkı görenden haber al
Elün hışm u gazabla eyleme şell

Kemâl-i mihr ü şefkat pîşe eyle
Unutma mevtüni endîşe eyle

Hayırlar eyle yap tâze ‘imâret
Ola kabründe cennetden beşâret

24 ‘Adâlet eyle şânın çün libâsı
Zulümdür arkaya alma pelâsı

Hayât-ı şeh olur ‘adliyle insâf
İçilmez âb-ı cû olmasa ger sâf

‘Adil mevkûf olur munsif vezîre
Mu‘în u dest-gîr ola fakîre

27 Vezîr-i pâk olur şâhun hayâtı
Bulur şehler vezîr ile necâtı

Vezîr ile bilinûr şân-ı şâhî
Vezîrin ‘adlidür şâha sipâhî

İnanma kârunı nâdân vezire
Agır yük baglama şahs-ı hakîre

30 Agır yüki götürmez püşt-i lâgar
Şarâbı çok alur mı göre sâgar

Ziyâ-yı şem'iledir hâne rûşen
Bulur revnak gül ile tâze gülşen

Çerâgı ‘âlemün şehdür münevver
‘Adîl olursa ‘âlemdür münevver

33 Vezîr ile olur şem‘ün salâhı
Güneş rûşen ider lâ-büdd sabâhı

Vezîr olursa mâhir hizmetinde
Kusûr olmaya şâhun devletinde

Göre Sultân Selimi Şâh iken şâh
Vezîr ahvâline olmadı âgâh

36 Egerçi hâli olmazdın hazerden
Vezîr ile kaçardı çok zarardan

Bu hâletler zamîrindeydi her dem
Meseldir korkdugına ugrâr âdem

Vezîr oldı sebeb âşûb u katle
Mukayyed olmadı ahkâm-ı nakle

39 Şu denlü itdiler nâ-hakk yire kan
Ucuz erzân idi gâyetde her cân

Cenâbın eyleyüp mazhar günâha

Nişân itdi mübârek cismin âha[399]

CELALZÂDE MUSTAFA ÇELEBİ

[399]Ahmet Uğur, **Selimname / Celalzade Mustafa**, Ankara, Mustafa ÇuhadarYayınevi Kültür Bakanlığı, 1990, s. 222-224.

-XII-

Mersiye Berây-ı Merhûm Sultân Süleymân

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

I

Denî dünyâ denî-perver durur andan vefâ gelmez[400]
Ne dirlerse gelür mir'ât-ı tab'ından safâ gelmez
Selâmun lâmı[401] gibi her gelen kaddin dü-tâ eyler
Yine rahm eylemez hergiz dilinden merhabâ gelmez
3 Çemen sanma görinen yir yüzin zehr-âba gark itdi
Bunun gibi amansuz ejder-i merdüm-rübâ gelmez
Gelen mihmânını dehlîze salur bi-nişân eyler
Güm olurlar giderler hîç birinden bir nidâ gelmez
Yakup pervâne gibi niçe Behrâm'ı salur gûra
Bu denlü şem'-i pür-nûrun birinden bir ziyâ gelmez
6 Hevâsında kuş uçmaz yollarından kârbân geçmez
Geçen dönmez giden bir dahı artuk bu yana gelmez
Sikender'den hayât âbın dırîg iden felekdür bu
Anunçün muttasıl gülzârına neşv ü nemâ gelmez
Güm itdi niçe şâhı kûs u tabl u cünd-i haşmetle
Görinmez bir 'alâmet kûs u tablından sadâ gelmez

---

400 Mecmuâda: "Cihân bir pîre-zendir kimseye andan vefâ gelmez" şeklinde başlamaktadır. Yazmada da böyle.
401 Yazmada "Selâm lâm gibi..."

9 Budur tahtı gibi ber-bâd iden cism-i Süleymân'ı

Bunun derd ü gamıdur öldüren bî-çâre Lokmân'ı [402]

II

Alur elbette reng ü bûyı gülşende gül-i terden

Kapar reftârı vü endâmı şimşâd ile 'ar'ardan

Çıkarur geh göge geh hâke salur pây-mâl eyler

Dür-i şehvârın alup jâlenün deryâ-yı ahdardan

3 Tecellî eylemez yandurmayınca zâtı mir'âtın

Sakınur bir avuç hâkisteri cân-ı semenderden

Güli handân iderse jâleyi giryân ider lâ-büd

Vefâ gelmez benüm çok sevdügüm çarh-i sitemgerden

Çemende jâledâr olmış turur her lâle kim vardur

Murassa' tâclardur arta kalmış niçe serverden

6 Vefâ ümmîdine yüz virme sakın çarh-i bî-mihre

Fenâsın var temâşâ eyle mir'ât-ı Sikender'den

Hayât âbı karalar geydi mihrün yüzi[403] zerd oldı

Ağardı dide-i encüm bu mâtemgîn haberlerden

Kimi manzûr idinse kara topraga sürer yüzin

İşit iki gözüm bu mâcerâyı bahrdan berrden

9 Kara yire ber-â-ber oldı zıllu'llâh olan sultân

Yiridür hâleden kara sarılsa[404] her meh-i tâbân

---

[402] Yazmada "Nûmân'ı"

[403] rûyı

III

Gel insâf eyle niçe hoş görem gerdûn-ı gerdânı
Güm itdi genc gibi hâkde Sultân Süleymân'ı
Cinân kasrında mesken tutdugına dâl olur bu kim
Gazâ hîninde teslîm eylemişdür Sâni'a cânı
3 Hat-ı âmâlini nakkâş-ı kudret hâk-rîz itdi
Bozıldı resm-i dîvânı tagıldı bezm-i erkânı
Hilâlün zîn[405] 'aksine urıldı tevsen-i çerhün
Rikâbın hâke saldı rûzigârun şeh-süvârânı
Hudâyâ hüzn ü mâtemden halâs olmazdı bir kimse
Eger hayrü'l-halef kılmasan ol Şâha Selîm Han'ı
6 Alur bülbüllerün gönlin ele bir gonca besdür bes
Ne var ber-bâd olursa gülsitânun verd-i handânı
Cemâl-i mihr-i nûr-efzâ ile tâbân iken 'âlem
'Iyân olmaz söyinse nâ-gehân bir şem'-i nûrânî[406]
Cihânun rû-şinâsânı el açup yüz sürüp hâke [407]
Tazarru'lar iderler cânib-i Yezdâna pinhânî
9 Felek turdukça tahtında bu sultânı mü'eyyed kıl
Cinân kasrında ol merhûm u magfûrı muhalled[408] kıl

---

404 Şems ile sarsa
405 zeyn
406 Tazarrû'lar iderler câniv-i Yezdân'a pinhânî
407 Bu beyit mecmu'ada yer almamaktadır.
408 Yazmada "müebbed"

IV

Hümâveş iy felek âl ile ol şâhı şikâr itdün

Ayırdun zerrelerden gün gibi tenhâ kenâr itdün

Bırakdun nâ-gehân topraga zıllu’llâh olan şâhı

Siyeh bahtum gibi ak ellerini hâksâr itdün

3 Gazâ kanın içen gâzilere çok kanlar ağlatdun

Hazân faslında gûya kârzârı lâlezâr itdün

Hadeng-i himmeti togrılmag ile Egri’ye evvel

Kerâmet gösterüp mevtinde fethin âşikâr itdün

Süleymân-ı zemânun ebre tahmîl eyleyüp tahtın

Dem-i vuslatda her topun duhânın ber-karâr itdün

6 Bu derde kim döyer kim katlanur bu cevre kim nâ-geh

Gönüllerden safâ âyînesin aldun ğubâr itdün

‘Aceb mi her kulı deryaya dönderse gözi yaşın

Perîşân rûzigâr itdün perîşân rûzigâr itdün

Şükürler kim niçe yüzden mükâfât eyledün şimdi

Yirine nûr-ı çeşmin Hüsrev-i Cem-iktidâr itdün

9 Güm itdi mâhı mihr-i ‘âlem-ârâ nûr u fer buldı

Güni togdı sa’âdet kasrı bir ‘âlî-nazar buldı

V

O merhûmun Hudâyâ meskenin huld-ı berîn eyle

Nihâl-i Sidre vü Tûbâ'dan ana hem-nişîn[409] eyle

Kad-i bâlâsını kıl nûra müstagrak kefenlerle

Cinân bâgında şimşâda sarılmış yâsemen eyle

3 Sadef kıl magfiret deryâsına tâbût-ı a'lâsın

Derûnında mübârek cismini dürr-i semîn eyle

İrişdür menzil-i maksûda tîr-i[410] himmetin anun

Elinde bâb-ı huldun halkasın engüşterîn eyle

Tek ü tenhâ koma kabrinde mu'tâd olmamışdur ol

İç oglanları gibi hûr u gılmânı karîn eyle

6 Melekler ni'metin çekdükçe gevherden tabaklarla

Suyı *mâ-yı mâ'în* olmaga ihsânun mu'in eyle

Gürûh-ı gâziyâna şehriyâr oldukça ol anda

Cihânda Şeh Selîm'i kâm-bahş u kâm-bîn eyle

Zevâle irmesün hurşîd gibi baht u ikbâli

Dem-â-dem zât-ı pâkin mihr-i bahtın çârumîn eyle

9 Nigâhın kesmesün '**Âlî** kulından şâd-kâm itsün

Gözetsün ehl-i nazmı ceddi gibi ihtirâm itsün [411] [412] [413]

GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ

---

[409] Şeh-nişîn

[410] yetür

[411] **Gelibolulu Mustafa Âlî / Divân 1 (İnceleme, Tenkitlı Metin)**, Haz. İ. Hakkı Aksoyak, Yayınlayanlar: Cemal Kafadar, Gönül Alpay Tekin, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Boston, 2004 s. 334-336.

[412] Nuruosmâniye Kütüphanesi 4962 Numaralı Mecmua (164a–247a, Transkripsiyonlu Metin İnceleme), Munise Koç, Cumhuriyet Üniversitesi YL Tezi, Sivas, 2012, s. 323-327.

[413] Gelibolulu Âlî, **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, **Hamidiye** , Nu: 1107, v.70-72.

-XIII-

Mersiye-i Rahmî Çelebi

Berây-ı Sultân Süleymân Hân Tâbe Serâh

(Mefʿûlü Fâʿilâtü Mefâʿîlü Fâʿilün)

I

Gerdûn-ı dûn ki rifʿat ile pür kıbâb imiş

Seyl-i fenâda çarh urur bir habâb imiş

Bir zer legendür el yumag-içün zamâneden

Bezm-i felekde sanma dilâ âftâb imiş

3 Harc it yirine kalbi çıkar nakd-i ʿömrüni

Kullâb imiş zamâne vücûdun türâb imiş

Gülşen içinde hâk ile yeksân olup yatur

Her gül çemende efser-i Efrâsiyâb imiş

Bezm-i fenâda mest-i mey-i merg olanları

Dört âdemi götürdi ne rengîn şarâb imiş

6 Burc-ı sipihri gel yakalum âh ile dilâ

Ceyş-i ecell mülki bedenler harâb imiş

Tâbûtınun ayagı yire basmasa n'ola

Koynına girdi ancılayın şâh-ı zî-bahâr

II

Anlar ne dem vakârını yâd itse kûhsâr

Anlar sehâsın ansa idi ebr-i nev-bahâr
Terk eyleyüp bu hâne-i dilgîri oldı ol
Füshat-serây-ı ʿâlem-i ʿukbâda ber-karâr
3 Dem-beste kaldı gonca vü gül yaka itdi çâk
Sünbül saçını yoldı figân eyledi hezâr
Miskîn benefşe baş kodı zânû-yı hasrete
Gök câme ile oldı perîşân rûzgâr
Bâd-ı ecelle şemʿ-i hidâyet söyindi âh
Dûd-ı siyâhı kıldı serây-ı sipihri târ
6 Hall ile yazdı türbeti üzre debîr-i çarh
Tûbâ limen [yezûrüke] fi'l-leyli ve'n-nehâr
Seyr itmege hırâmını kabrinde serverâ
Tâ haşr olınca bencileyin çeksün intizâr
Mâtemler itdi kara geyüp hasretâ kalem
Gîsûlarını yoldı o dem şâhid-i ʿalem

III

Gelmez nazîri ʿâleme bir şehriyâr idi
Dâyim devâm-ı devlet ile kârı var idi
Gerdûn önince gâşiye berdûş olmayup
Esb-i saʿâdet üzre o çâbük-süvâr idi
3 Dîn-i Nebî yolında cihâd itdügi zamân
Hızr ile mahrem idi erenlerle yâr idi

Ednâ şikârı şâh-ı Sigedvâr gülbünün
Kanı ile ol ʿarsa kamû lâlezâr idi
Kavs-i kuzah ki yapdugı belde-nişânedür
Râh-ı gazâda ʿasker-i encüm-şümâr idi
6 Defʿ itdi gitdi zulmet-i küfri zamâneden
Gün gibi tîgı şuʿle virür tâbdâr idi
Gavvâs-ı bahr-ı nazm-ıdı hem zât-ı pâk ile
Her dilde şiʿri bir güher-i tâbdâr idi
Görinmez oldı dîde-i cefâ ki cân gibi
Hâk üzre düşdi sâye-i serv-i revân gibi

IV

Aç nergisini vakti-durur hâb-ı nâzdan
Dil lâle gibi yandı bu sûz u güdâzdan
ʿİşretler eyle sâye-i Tûbâ'da gâh gâh
Yanunda hoş geçüp niçeler ehl-i râzdan
3 Kebg-i behişti eyle yine ravzada şikâr
Al destüne birini şehâ şâh-bâzdan
Gördi ki yok hakîkati devrân-ı bî-vefâ
ʿAzm-i rahîl itdi bu deyr-i mecâzdan
Bezm-i cinânun eyleye mutriblerini gûş
Âsûde idi bunda kamu söz ü sâzdan
6 Seccâde ide perrini yârın Cebrâʾil

Anda edâ idem dise geçmiş namâzdan

Bakmadı ʿâlemün bu kadar iʿtibârına

Tenhâca gitdi ravza-ı cennet-şikârına

V

Ol Şâh'ı Hakk kerâmet ile ekrem eylesün

Mülk-i cinânda yine Süleymânlıg eylesün

Rıdvân-ı riyâz ravza-ı dârü's-selâmda

Virüp selâm kâmetini çün ham eylesün

3 Havrâ-yı bâğ-ı ʿadn ile kesb-i safâ idüp

Halvet-serây-ı kasrda hem-mahrem eylesün

Cârûb-keş-i serâyı ola zülf-i hûr-ı ʿîyn

Gılmân-ı bâğ-ı cennet ile ʿâlem eylesün

Ham-ı felekde câmesini nîl-reng idüp

Rahmî-i zâr haşre degin mâtem eylesün

6 Bu hasret ile lâle-sıfat kanlar aglasun

Herkes çemende dîdesini pür-nem eylesün

ʿAzm itdi ise gam yimezüz pâdişâhumuz

Sultân Selîm gibi bizüm var penâhumuz[414] [415]

RAHMÎ ÇELEBİ

---

[414] Nuruosmâniye Kütüphanesi 4962 Numaralı Mecmua (164a–247a, Transkripsiyonlu Metin-İnceleme), Munise KOÇ, Cumhuriyet Üniversitesi YL Tezi, Sivas 2012, s.72-76.

[415] Süleymaniye Kütüphanesi, **Nuruosmaniye** , Nu: 4962, v. 172-174.

-XIV-

Mersiye-i Sultân Süleymân Hân

‘Aleyhi’r-rahmetü ve’l-gufrân

(Mef’ûlü Fâ’ilatü Mefâ’îlü Fâ’ilün)

I

İy pây-bend-i dâmgeh-i kayd-ı nâm u neng
Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng
An ol güni ki âhir olup nev-bahâr-ı ‘ömr
Berg-i hazâna dönse gerek rûy-ı lâle-reng
3 Âhir mekânun olsa gerek cür‘a gibi hâk
Devrân elinden irse gerek câm-ı ‘ayşa seng
İnsân odur ki âyîne-veş kalbi sâf ola
Sînende n’eyler âdem isen kîne-i peleng
‘İbret gözinde niceye dek gaflet uyhusı
Yitmez mi sana vâkı‘a-i Şâh-ı şîr-ceng
6 Ol şeh-süvâr-ı mülk-i sa‘âdet ki rahşına
Cevlân deminde ‘arsa-i âlem gelürdi teng
Baş egdi âb-ı tîgina küffâr-ı Üngürûs
Şemşîri gevherini pesend eyledi Fireng

Yüz yire kodı lutf ile gül-berg-i ter gibi
Sandûka saldı hâzin-i devrân güher gibi

II

Hakkâ ki zîb ü zînet-i ikbâl ü câh idi
Şâh-ı Sikender-efser ü Dârâ-sipâh idi
Gerdûn ayagı tozına eylerdi ser-fürû
Dünyâya hâk-i bârgehi secdegâh idi
3 Kemter gedâyı az ‘atâsı kılurdı bay
Bir lutfı çok mürüvveti çok pâdişâh idi
Hâk-i cenâb-ı hazreti dergâh-ı devleti
Fazl u belâgat ehline ümmîdgâh idi
Hükm-i kazâya virdi rızâyı egerçi kim
Şâh-ı kazâ-tevân u kader-destgâh idi
6 Gerdûn-ı dûna zâr u zebûn oldı sanmanuz
Maksûdı terk-i câh ile kurb-i İlâh idi
Cân u cihânı gözlerümüz görmese n’ola
Rûşen cemâli ‘âleme hûrşîd ü mâh idi
Hûrşîde baksa gözleri halkun tola gelür
Zîrâ görince hâtıra ol meh-likâ gelür

III

Döksün sehâb kaddin anup katre katre kan
İtsün nihâl-i nârveni nahl-i ergavân
Bu acılarla çeşm-i nücûm olsun eşk-bâr
Âfâkı tutsun âteş-i dilden çıkan duhân

3 Kılsun kebûd câmelerin âsmân siyâh
Geysün libâs-ı mâtem-i Şâhı bütün cihân
Yaksun derûn-ı sîne-i ins ü perîde dâg
Nâr-ı firâk-ı Şâh Süleymân-ı kâm-rân
Kıldı fırâz-ı küngüre-i ‘arşı cilvegâh
Lâyık degüldi şânına hakkâ bu hâkdân
6 Mürg-i revânı göklere irdi hümâ gibi
Kaldı hazîz-i hâkde bir iki üstühân
Çâpük-süvâr-ı ‘arsa-i kevn ü mekân idi
İkbâl ü ‘izzet olmış idi yâr ü hem-’inân
Ser-keşlik itdi tevsen-i baht-ı sitîzekâr
Düşdi zemîne sâye-i eltâf-ı Kirdgâr

IV

Olsun gamunda bencileyin zâr u bî-karâr
Âfâkı gezsün aglayurak ebr-i nev-bahâr
Tutsun cihânı nâle-i mürgân subh-dem
Güller yolınsun âh u figân eylesün hezâr
3 Sünbüllerini mâtem idüp çözsün aglasun
Dâmâna döksün eşk-i firâvânı kûhsâr
Andukça bûy-ı hulkunı derdünle lâleveş
Olsun derûn-ı nâfe-i müşg-i Tatar târ

Gül hasretünle yollara tutsun kulagını

Nergis gibi kıyâmete dek çeksün intizâr

6 Deryâlar itse ‘âlemi çeşm-i güher-feşân

Gelmez vücûda sencileyin dürr-i şâhvâr

İy dil bu demde sensin olan bana hem-nefes

Gel nây gibi inleyelüm bârî zâr zâr

Âheng-i âh u nâleleri idelüm bülend

Eshâb-ı derdi cûşa getürsin bu heft bend

V

Gün togdı şâh-ı ‘âlem uyanmaz mı hâbdan

Kılmaz mı cilve hayme-i gerdûn-cenâbdan

Yollarda kaldı gözlerümüz gelmedi haber

Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet-me’âbdan

3 Reng-i ‘izârı gitdi yatur kendü huşk-leb

Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-âbdan

Gâhî hicâb-ı ebre girür husrevâ felek

Yâd eyledükçe lutfunı terler hicâbdan

Tıfl-ı sirişki yirlere girsün du’âm odur

Her kim gamundan aglamaya şeyh u şâbdan

6 Yansun yakılsun âteş-i hecrünle âfitâb

Derdünle kara çullara girsün sehâbdan

Yâd eylesün hünerlerüni kanlar aglasun

Tîgun boyınca karaya batsun kırâbdan

Derd ü gamunla çâk-i girîbân idüp kalem

Pîrâhenini pâralasun gussadan ‘alem

VI

Tîgun içürdi düşmene zahm-ı zebânları

Bahs itmez oldı kimse kesildi lisânları

Gördi nihâl-i serv-i ser-efrâz-ı nîzeni

Ser-keşlik adın anmadı bir dahı bânları

3 Her kanda bassa pây-ı semendün nisâr içün

Hânlar yolunda cümle revân itdi cânları

Deşt-i fenâda mürg-i hevâ turmayup konar

Tîgun Hudâ yolında sebîl itdi kanları

Şemşîr gibi rûy-ı zemîne taraf taraf

Saldun demür kuşaklu cihân pehlevânları

6 Aldun hezâr bütkedeyi mescid eyledün

Nâkûs yirlerinde okıtdun ezânları

Âhir çalındı kûs-ı rahîl itdün irtihâl

Evvel konagun oldı cinân bûstânları

Minnet Hudâya iki cihânda kılup sa’îd

Nâm-ı şerîfün eyledi hem gâzî hem şehîd

VII

Bâkî cemâl-i Pâdişeh-i dil-pezîri gör
Mir‘ât-i sun‘-ı Hazret-i Hayy u Kadîri gör
Pîr-i ‘azîz-i mısr-ı vücûd itdi intikâl
Mîr-i cevân-ı çâpük-i Yûsuf-nazîri gör
3 Gün togdı şimdi gâyete irdi sepîde-dem
Ruhsâr-ı hûb-ı husrev-i rûşen-zamîri gör
Behrâm-ı vakti gûra yitürdi bu saydgâh
Var işigine hidmet-i Şâh Erdeşîr'i gör
Ber-bâd kıldı taht-ı Süleymânı rûzgâr
Sultân Selîm Hân-ı Sikender-serîri gör
6 Vardı peleng-i kûh-ı vegâ hâb-ı râhata
Kûhsâr-ı kibriyâda turan nerre şîri gör
Cevlâna gitdi ravzaya tâvûs-ı bâg-ı kuds
Ferr-i hümây-ı evc-i sa‘âdet-mesîri gör
İkbâl ü baht-ı husrev-i âfâk müstedâm
Rûh-ı revân-ı şâha Tahiyyât ve's-selâm

VIII

(Der-medh-i Vezîr-i a'zam Mehemmed Paşa)

Kıldukça şâh-ı ‘âleme Hak fazl u rahmeti
Virsün cihânda Hazret-i Paşaya devleti

Sâhib-kırân-ı ‘arsa-i iklîm-i saltanat
Ol dem ki kıldı mülk-i bekâya ‘azîmeti

3 Ol cism-i pâki cânı gibi eyledi nihân
Âsûde kıldı hâl-i sipâh u ra‘iyyeti

Halk-ı cihâna kırk sekiz gün tuyurmayup
Bir hafta kıldı gayrılar ancak bu hâleti

Tedbîri gör ki irmedi kimse hayâline
Âsaf cihâna gelse göreydi vezâreti

6 Gayret kemerlerini kuşandı kılıç gibi
Aldı Hisârı virdi Hudâ feth ü nusreti

Râhat yüzini görmedi çalışdı cân ile
Çekdi efendisi yolına bu denlü zahmeti

Yâ Rab kemâl-i lutfuna kaldı senün hemân
Paşa kulun cihânda tamâm itdi hidmeti

9 Âsîb-i dehr ü âfet-i devr-i zamâneden
Hıfz u himâyet eyle o sâhib-sa‘âdeti

Dâ’im çerâg-ı devlet ü bahtın münevver it
İki cihânda gönli murâdın müyesser it[416]

BÂKÎ

---

[416]**Bâkî Dîvânı – Tenkitli Basım**, Haz. Sabahattin Küçük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994, s. 75-81.

-XV-

Kanuni Sultân Süleyman Mersiyesi

Yıldırım sesi mi, yoksa Sür'a mı üflendi? Yeryüzü (bu) Sür'un sesiyle doldu.

Bu yüzden insanların başına büyük bir felaket geldi: bundan dolayı halk (Tür dağında Musa a.s.'ın bayılması gibi) Tür baygınlanğını tattı.

3. O afetin meydana gelmesinden dolayı dünyanın düzeni (dengesi) (binalar) ve sürlar (sağlam kaleler ne varsa) yıkıldı.

En gözde yerleri ıssız çöle dönüştü hiçbir yerleşim yerinde,bir konak ne bir canlı kaldı

Kainatın şekli değişti, feleğin yıldızları şekilde şekile girdi.

6. Yüce dağların zirveleri adeta muzdarip ve korkuya kapılmış bir kalp gibi sarsılıp titredi

O yem yeşil bölgeler toz toprakla doldu hüzünlendi:neredeyse (bütün) yeryüzü toz ve toprakla dolacaktı.

İslam ordusundan gelen haber bütün insanları dehşete düşürdü.

9. Nice üzgünler,gönlü mahzunlar,ağır hastalar,peş peşe gelen üzüntülerle inilediler.

Ey vah! Ürkütücü,istemeyen nefret edilen kulakların tiksindiği kara haber (ulaştı)!

Bu haberin dehşetinden insanların aklı başından gitti;kimi mecnuna,kimi sarhoşa döndü.

12. Bu (kötü) haber nedeniyle kalpler param parça oldu.Neredeyse kırık olmayan bir kalp yoktu.

(Halkın) göz yaşları ,kaynağından başanmışcasına çoşan Tufan’ın ve akan suların kaynağı gibi (aktı).

Göz kapakları, göz yaşlarıyla dolmuş denizlerde yüzen kan dolu gemiler gibiydi.[417]

15. Karanlıklara saldırı yapacakmış gibi, aydınlığı olmayan bir gün doğdu .

Yoksa bu, zamanın Süleyman’ının ölüm haberi miydi? Her emredilen hususta emirler geçerli olan kişinin;

Heybeti, bütün dünyayı dolduran,her zalim ve kibiriyle boyun eğdiren kişinin

18. Kendisine karşı çıkan her İfrit’in boyun eğdiği, her zalim baş kadıranın köle olduğu bir kişinin (ölüm haberi)!

(O Sultân) dünya saltanatının medarı ver merkeziydi.Allah’ın halifesi olarak her yerde meşhur olmutu.

O,(Allah katında) makbul olan bir gayretle,dünyanın her tarafına Allah’ın dininin ilkelerini (götüren),yücelten ve ilan edendir.

21. Güzel görüşlü,iyiliklere yönelen,samimi ve azimli,kendini merhamete adamış,

İhsan ve adalet ayetlerine sarılmış, hakça davranan insaflı olma hedefine yönelmiş (bir kişiydi)

---

[417] أصوتُ صاعقةٍ أم نفخةُ الصورِ *** فالأرض قد مُلئت من نقرِ ناقورِ
2. أصاب منها الورى دهياء داهيةٍ *** وذاق منها البرايا صعقةَ الطورِ
3. تهدّمت بقعة الدنيا لوقعتها *** وانهدّ ما كان من سور ومن دورِ
4. أمسى معالمها تَيْمَاءَ مُقفرةً *** ما فى المنازل من دار ودَيُّورِ
5. تبدلت هيئات الأكوان وانقلبت *** هياكل الدهر من صور إلى صور
5. تصدّعت قُلَلُ الأطواد وارتعدت *** كأنها قلب مرعوب ومذعورِ
6. واغبرَّ ناصيةُ الخضراءِ وانكدرت *** وكاد ان تمتلىء الغبراء بالمورِ
7. ما جاء من عسكر الإيلام من نبأ *** قد حير الناس جمهورا بجمهور
8. فمن كئيب وملهوف ومن دَنِف *** عَانٍ بسلسلة الأحزانِ مَأسورِ
9. فيا له من حديث موحش نكد *** يعافه السَّمع مكروه ومنفورِ
10. تاهت عقول الورى من هول وحشته *** فأصبحوا مثل مسجون ومسحور
11. تقطَّعت قِطعاً منه القلوب فلا *** يكاد يوجد قلبٌ غير مكسورِ
12. دموعهم وقد انهلت منابعها *** كأنها عين طوفان وتنور
13. أجفانهم سفن مشحونةٌ بدم *** تجرى ببحر من العبْراتِ مسجورِ
14. أتى بوجه نهار لا ضياء له *** كأنّها غارة شنّت بديْجورِ

Allah yolunda cihad eden çalışan; Kuds-i ilahi tarafından desteklenmiş ve zafere ulaşmış (bir sultân).

24. O düşmana karşı keskin (bir kılıç);kafirlere karşı çekilmiş meşhur bir kılıç idi,

O,şeref için dalgalanan ve (dünyanın her tarafına) yayılmış bir sancağı kendisinde bulunduran yüceltilmiş bir bayrak.

Ülkeleri doldulran ve dünyanın her bölgesinden oluşmuş bir ordu.

27 Onun her tarafta meşhur olmuş savaşları vardır.(Bu savaşların) haberleri her (kitapta,hatta her) sayfada yazılmıştır.[418]

Ey gözlerim! Artık durma ! Ağla! Ve edebiyen göz yaşlarından ve uykusuzluktan ayrıldma!

Uyuma yerine uykusuz kalmayı koy! Akan göz yaşlarını kan ile değiştir (Gözlerinden kan yaş yerine kan aksın)!

30 O göz yaşlarını,yaş döken göz kapaklarından akıtarak, su dolabı gibi yanakların üzerine dök!

Sakın dünyaya bir göz dahı atma! Ona bir an dahi bakma!

Ey nefis! Sana ne oluyor da, o sultânın bu dünyadan göçmesinden sonra bu dünyada geri kalıyorsun!?

33 Gafil gafil bu toprak üzerinde nasıl gezersin?! O sultân cesedi bu toprak içerisinine gömülmedi mi?

---

[418] أم ذاك نعى سليمان الزمان ومن *** مضت أوامره فى كل مأمورِ .

16. ومن لقد ملأ الدنيا مهابته *** وسخّرت كل جبّار وتيْهورِ

17. مدار سلطنة الدنيا ومركزها *** خليفةُ الله فى الآفاق مذكورِ

18. مُعلى معالم دين الله مُظهرها *** فى العالمين بسعى منه مشكورِ

19. وحسن رأى الى الخيرات مُنصرف *** وصدقُ عزم على الألطاف مقصورِ

20. بآية العدل والإحسان مُمْتثِلً *** بغاية القسطِ والإنصافِ موفورِ

21. مجاهد فى سبيل الله مجتهد *** مؤيد من جناب القسط منصورِ

22 بلهذميّ إلى الأعداء منعطفٍ *** ومشرفيّ على الكفار مشهورِ

23 وراية رُفعت للمجد خافقةً *** تحْوى على علمٍ بالنصر منشورِ

24 وعسكر ملأ الآفاق مُحتشدٍ *** من كل قطر من الأقطار محشور

25. له وقائع فى الأعداء شائعةٍ *** أخبارها زُبرت فى كل طامورِ

26. يا عين لا تبرحي تبكين بعد ولا *** تفارقي الدهر من دمع وساهور

27. ضعي مكان الرقاد السهد والأرق *** وبدّلي دمعك المجري بنامور

28 واهرقيه على الخدين هامعة *** من الجفون الهوامي مثل عصمور

29 لا تطرقي طرفة نحو الدنى أبدا *** لا تنظري نظرة تلقاه منظور

Artık bundan sonra bu yalan dünyada bir an dahi kalmanın helal olacağını mı sanırsın?

Müsibet yuvası kötülüklerin merkezi, kaynağı (olan bu dünya);hayır hayır, artık benim mezarımın onun eserleri üzerinde omasının bir hayrı yoktur.

36 Her canlının acıyı tadarak ölmesi haktır; ancak bu güç yetiremiyecek bir iştir.

Ölümün tayin edilmiş vakti vardır. Levh-i mahfüzda yazıldığı üzere (vaktinde) gelir

Bu konuda insanların hiçbir etkisi yoktur; ne öne alma, ne de geciktirme (gibi) bir müdahalesi.

39 Ey nefis! Sabırlı ol! Üzülerek kendini helak etme! Zira sen mazeretler zincirine dahilsin.

Zira sen, mümkün olmayan bir şeyi yapmakla yükümlü değilsin; sadece gayret etmek ve kolay olanı yapınaktan başka bir şeyle emredilmedin.

Sana, akıllı mağrür olmayan ender bir kişinin güç yetirebilceği istekli bir ölüm yeter

42 Bu dünyayı ve güzelliklerini terk etmenle, terk edilmiş birinden yüz çevirircesine ondan yüz çevirmenle olur:

Bunların hepsini,hiç anılmamış (hiç duyulmamış) gibi, unutkanlık köşesinde bırakarak.

(O dünyanın) bütün korkutucu (unsurları) bir araya gelse de arzuların yok olmasından veya istemeyen şeylerin meydana gelmeseniden korkma![419]

---

[419] 30 يا نفس ما لكِ فى الدنيا مخلّفةٌ *** من بعد رحلته عن هذه الدورِ
31. وكيف تمشين فوق الأرض غافلة *** أليس جثمانه فيها بمقبور
32. أتحسبين حلالا بعد ذلك أن *** تتأخري ساعة في عالم الزُّور
33. دار البوار مدار الشر معدنه *** كلّا قبوري على آثاره بوري
34. حق على كل نفس أن تموت أسى *** لكن ذلك أمر غير مقدور
35. فللمنايا مواقيت مقدّرة *** تأتى على قدرٍ فى اللوح مسطورِ
36. وليس فى شأنها للناس من أثر *** ومدخلٍ ما بتقديم وتأخيرِ
37. إذ لستِ مأمورةً بالمستحيل ولا *** بما سوى بذل مجهود وميسورِ
38. ناهيك موت ارادي يطيق به *** من كان فذّا أريبا غير مغرور
39. وذا بأن تطرحي الدنيا وزهرتها *** وتعرضي عنهما إعراض مهجور

45 Sürekli hüzün ve kederle birlikte olma! İnsanlar bazen hüzünlü, bazen sevinçli olur.

Hele hele (Sultânın) ölüm haberi ,her tarafı sarmı olsa da (inanma),yalan ve uydurma ihtimali vardır.

Ey ölüm haberlerini yayan kişi! Bırak bu ölüm haberini senin için gizli olan bir konuda aşırı gitmekten sakın!

48 Sakın o sultânın kesin öldüğünü sanma! Aksine o, Ku'an-ı Kerim'de yazılı bir ayetin deliliyle diridir

Onun için cennetler ve bizim hissedemeğimiz bir şekilde icra edilen takdir edilmiş rızılar vardır.

Şüphesiz ölüm,herkes için de olsa ,güzel ve makbul işler yapılmış olan şehitlere haram kılınmıştır.

51 Allah yolunda (savaşmaya) bağlı olan, gönül hoşluğuyla ölüm savaşlarına dalan (bundan dolayı) mükâfatlandırılmış olan bir (şehit için).

O ölmedi aksine kısa sıkıntılı hayat yerine ebedi hayata nail oldu.

Zamanın sıkıntılarıyla (insanı) üzüntüye boğan ve kuşatan her türlü kötülükle kahreden ve sıkıntılı olan (dünya yerine)

54 Dünya saltanatıyla ebedi saltanatı satın aldı ne büyük kazanç, sayısız (kar).

Daha doğrusu her ikisinide elde etti. Zira hiç kimsenin hiçbir şekilde değişmeyeceği bir makamı elde etti.

Korunmuş olan saltanatını görmüyormusun? Her yerde yayılmış ünlü bir sırra dönüştü.

57 Sadece Allah'ın lutfuyla,karada ve denizde bütün ülkelerin saltanatının sahibi ve sultânıydı.

---

40. طرحا بزاوية النسيان جملتها *** كأنما هي شئ غير مذكزر
41. ولا تخافي وإن جمت مخاوفها *** من قوت مطلوب أو من وقع محذور
42. وتلزمي الهم والأحزان دائبة *** والناس من بين محزون ومسرور
43. لا سيّما خبر النّاعي وإن ملأ *** الآفاق محتمل للإفك والزور
44. يا ناعيا خل عنك النعي واحترزن *** عن التصدي لأمر منك مستور

Allah'ın adaletinin temsilcisi, bütün halkın koruyucusu; her zayıf ve müsibete uğramış olanın sığınaydı.[420]

Onun gözü her hayırlı iştedir; her büyük iş övgüye layıktır.

60 O ikisi arasında hiçbir ayrıcalık ve hiçbir imtiyaz yoktur; hiç güneş ile nur arasında kıyas yapılır mı?

Milletin efendisidir,onurludur;hilafetteki heybeti şeref ve vakarla daha da arttı.

Onun zamanında gün ve geceler ,adeta güzel kokulu miskle geçti.

63 Dünya bütünüyle onun hakimiyeti altındaydı ;ne mamur ne de terk edilmiş bir yer onun bilgsi dışında değildi.

İnsanlık sıkıntıda iken onun yıldızı doğdu.(Onun zamanında) kötü bir durum bilinmezdi.

O adeta gizli kalan bir dolunay gibiydi,sonra açılan bulutların arkasından gözüktü de .

66 Yeryüzünün her tarafı aydınlandı, en ıssız köşeler (dahi) aydınlık üstüne aydınlığa dönüştü.

O en alt kademedeki bir adamı Kisra Ve Şahpur'dan bin mertebe daha yüce olan bir Hakan.

---

[420] 45 ولا تظنه قد مات بل هو ذا *** حيّ بنص من القرآن مسفور
46. له نعيم و أرزاق مقدرة *** تجري عليه بوجه غير مشعور
47. إن المنايا وإن عمت محرمة *** على شهيد جميل السعي مبرور
48. مرابط في سبيل الله مقتحم *** معارك الحتف بالرضوان مأجور
49. ما مات بل نال عيشا باقيا أبدا *** مكان عيش قصير الوقت مقتور
50. منغض بصروف الدهر مكثف *** مكدر بصنوف الشر مغمور
51. ابتاغ سلطنة العقبى بسلطنة *** الدنيا فأعظم بربح غير محصور
52. بل حاز كلتيهما إذ حل منزلةَ *** من لم يغايره في أمر ومأمور
53. أما ترى ملكه المحمي آل إلى *** سِرًّ سرى له في الدهر مشهور
54. وليُ سلطنة الآفاق مالكها *** برا وبحرا بعين اللطف منظور
55. ظل الإله ملاذ الخلق قاطبة *** وملتجى كل منهور ومدهور
56. فإنه عينه في كل مأثره *** وكل أمر عظيم الشأن مأثور
57. ولا امتياز ولا فرقان بينهما *** وهل يميز بين الشمس والنور
58. سميدع ماجد زادت مهابته *** تحت الخلافة في عز وتيقور

Subhanelah! Ne yüce Sultân! O manzum yada mensur olarak övülmekten bile münezzehtir.

69 O övgüler onları ortaya koyan tasvircilerin kalemleriyle birlikte ,serçenin gagasına oranla deniz gibidir.

O’nun hükümleri (Kanunları) Sür’a üflenene kadar halk arasında adaletle uygulanamaya devam etsin.[421][422]

EBUSSUUD EFENDİ

[421] 59 جد الجديان في آيام دولته *** صارا كأنهما مسك بكافور
60. أضحت بقبضته الدنيا برمتها *** ما كان من مجهل منها ومعمور
61. بدا بطلعته والناس في كرب *** وسوء حال من الأحوال منكور
62. كأنما هو بدر كان محتجبا *** ثم انجلى وبدا من تحت تاهور
63. فأصبحت صفحات الأرض مشرقة *** وعاد أكنافها نورا على نور
64. خاقان أعظم قدرا ألف مرتبة *** أدنى حواشيه من كسرى وسابور
65. سبحان من ملك جلت مفاخره *** عن البيان بمنظوم ومنثور
66. كأنها ويراغ الواصفين لها *** بحر مقيس إلى منقار عصفور
67. لا زالت احكامه بالعدل جارية *** بين البرية حتى نفخة الصور

[422] Selami Bakırcı, **Ebu’s-suûd Efendi’nin Kanûnî Sultân Süleyman’a Mersiyesi**, EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler , Erzurum, 2003, c. VII, sayı. 16, s. 197-210.

-XVI-

Mersiye-i în Terkîb-i Bend Ez Güftehâ-yı ‘Ulvî Çelebi

Berâ-yı Merhûm Sultân Selîm Hân-ı Sâni

(Mef'ûlü Mefâ’îlün Mef'ûlü Mefâ’îlün)

I

Bir gice tutup mâtem zulmetde idi dünyâ
Olmışdı o şeb âlem firkat günine hemtâ
Kalmışdı küsûf içre hurşîd-i cihân-ârâ
Mahv idi husûf içre bir mâh-ı hümâ-simâ
3 Etrâfum alup dehşet hayretde idüm tenhâ
Almışdı beni gâyet efkârla mâl-i[423]hülyâ
Müstagrak idi hʷâba bu dîde-i nâ-bînâ
Gark-âb idi gird-âba bir keşti gûyiyâ
Seyrümde o şeb gördüm bir vâkı‘a-yı kübrâ
Afâka kulag urdum inlerdi dil-i şeydâ
6 Gördüm ki harâb olmış bu kasr-ı zümürrüd-sâ
Çün sâye-türâb olmış dehrün içi ser-tâ-pâ
Cân kulagına irdi bu nâle-i vâveylâ
Bir şahs bunı dirdi derdâ esefâ derdâ

Bârân yaşın akıtdı ra‘d eyledi efgânı
Devrân göre hâk itdi göz göre Selîm Hânı

[423] Yazmada lam yok, yalnızca mim ve elif var.

II

Göz merdümi çün saldı gerdûna nazar gördüm
Bir pâre kefen aldı egnine seher gördüm
Dökmiş şafak eflâke çok hûn-ı ciger gördüm
Saçardı yaşın hâke hem ebr-i matar gördüm
3 Bu köhne ribâtı ben insana memer gördüm
Eyyâm-ı neşâtı ben bir anda geçer gördüm
Mir‘at-ı dile bakdum kalbümde keder gördüm
Hasretle dili yakdum bak bana neler gördüm
Devrândan elüm çekdüm gâyet de zarar gördüm
Çok gussa vü gam çekdüm çok havf u hatar gördüm
6 Ol şah-ı cihân itmiş ukbâya sefer gördüm
Vahdet iline gitmiş ol merd-i hüner gördüm
Gark oldı kızıl kana bir dide-i ter gördüm
Ben dahı dil ü câna bir yatmaga yir gördüm
İbret alacak yirdür âriflere dünyâda
Öldükde berâberdür her kişi musallâda

III

Gögsüni dögüp çâk ol iy tabl u ‘alem şimdi
Yirden yire düş hâk ol iy hayl ü hadem şimdi
Gark eylesün âfâkı deryâ-yı elem şimdi

Virsün yile nüh tâkı gam sarsarı hem şimdi

3 İy bezm-i safâ telh ol câmın sıdı Cem şimdi

İy gonce-i gülşen sol lâl oldı o fem şimdi

Mutrib yire çal sâzun kıl kaddüni ham şimdi

Hiç çıkmasun âvâzun gel kılma nagam şimdi

Berbâd olup ol âlem mahv oldı o dem şimdi

İy dîde-i gam-dîdem dök yaş ile dem şimdi

6 Dest-i gam u mihnetle çâk oldı yakam şimdi

Fikrüm bu ki hasretle dünyâyı yakam şimdi

Ukbâya revân oldı ol kân-ı kerem şimdi

Bir şâh-ı cihân buldı erbâb-ı ‘adem şimdi

Billâh temâşâ kıl bu garb-ı sitemkârı

Çok gördi bize iy dil bir şâh-ı cihândarı

IV

Gerçi ki koyup tahtın terk-i ser ü cân itdi

Şehzâde cevân-bahtın sultân-ı cihân itdi

Terk eyledi devrânı kabrini mekân itdi

Bir genc idi devrânı hâk içre nihân itdi

3 Tîrine ecel nâgâh ol şâhı nişân itdi

Hem câhını kıldı çâh kaddini kemân itdi

Bu mâtemi gûş idüp derd ehli figân itdi

Göz merdümi cûş idüp yir yüzini kan itdi

Bilsem ki o serverden her an ne gümân itdi

Hakkeyledi defterden bî-nâm ü nişân itdi

6 Bî-çârelere karşu çeşmin nigerân itdi

Bir kerre didi yâ hû rûhunı revân itdi

Remz ile felek hâlin dil halka ‘ıyân itdi

Takrîr idüp ahvâlin bu sırrı beyân itdi

Çün mefhar-ı mevcüdât tercîh ide ukbâyı

Yâ sâ'ir-i mahlükât n'eyler ola dünyâyı

V

Ol şâha Hudâ her dem Firdevsi makâm itsün

Gılmânı kılup hemdem vildânı gulâm itsün

Kevser suyunı Mevlâ bezminde müdâm itsün

La'l-i lebini hûrân sunsun ana câm itsün

3 Hak sâye-i arşını üstine hıyâm itsün

Hem haymesi ferşini yâkût ü ruhâm itsün

Lutfına idüp mazhar Hak ana selâm itsün

Ervâha kılup mefhar mahşerde benâm itsün

Gülzâr-ı harîminde nâz ile hırâm itsün

Cennât-ı na'îminde tahsîl-i merâm itsün

6 Hayl ü hademin anun ashâb-ı ‘izâm itsün

Öninde o sultânun her biri kıyâm itsün

‘Ulviye dimem hergiz tatvîl-i kelâm itsün

Güftârını ol âciz bu sözle temâm itsün

Hayr ile o şâhun hep âlem anup adını

Şehzâdesine yâ Rab vir cümle muradını[424]

‘ULVÎ

[424] Süleymaniye Kütüphanesi, **Hâlet Efendi** , Dmrbş: 150, v. 58a-59b

-XVII-

Mersiye-i Sultân Murâd ve Şehzâdegân

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

Başlayaldan devre bu fânûs-ı çarh-ı pür-'iber
Bağlayaldan peyker-i tekvîni ressâm-ı suver
Hükm-i âbâ ile idelden takâzâ-yı zuhûr
Ümmehât-ı çâr 'unsurdan mevâlîd-i beşer
3 Olalı mensûb-ı tâs-ı gerdiş ü nat'-ı zemîn
Lu'bet-i nerd-i kazâ şatranc-ı esbâb-ı kader
Böyle hasmın ütmedi hergiz dahı nerrâd-ı hâk
Böyle şeh mât itmedi ferzîn-i çarh-ı hîleger
Böyle ne bir vâkı'a gösterdi mir'ât-ı hayâl
Böyle ne bir şekl-i hâ'il gördi hassâs-ı basar
6 Yazmadı nakkâşlar böyle temâsîli 'aceb
Virmedi vassâflar 'ayn ü nazîrinden haber
Kıldı nakş-ı ka'beteyn-i 'âlem-i kevn ü fesâd
Bir 'aceb bâzîçe kim tahtında muzmer hayr ü şer
Nâyib-i sultân-ı hurşîd oldı var-ise Zühal
Şîve-i Behrâm idi hûn-ı şafak vakt-i seher
9 Şefkat-i evlâdını bu zâl-i bed-mihrün görüp
Merd olanlar rişte-i peyvend-i zenden el keser
Üstine gerçi dönersin bir iki gün 'âkıbet

Âsiyâ gibi idersin dâneni zîr ü zeber

Âh elünden ey hakîkatsüz vefâsuz dehr-i dûn

Şâhlar şehzâdeler sultânı kahrundan zebûn

II

İy felek câm-ı gamun nûş itmedük Cem kalmadı

Çekmedük devründe bir peymâne-i gam kalmadı

Her dili bir derd ile zâr u giriftâr eyledün

‘Arsa-i mihnetde bir merd-i müsellem kalmadı

3 Eyledün ol sâye-i Perverdigârı zîr-i hâk

Sâyesine varacak bir nahl-i hurrem kalmadı

Ol livâ-yı saltanat gibi elif-kad mâhlar

Pür-ham-ı merg oldılar bir tûğ u perçem kalmadı

Göz açup yummışça kalmadı o nûr-ı dîdeler

Rûzgârun kurretü’l-‘aynında ‘âlem kalmadı

6 Gerdeninden her biri kesdi ta‘alluk bendini

‘Azm-i kuds idüp beden dâmında bir dem kalmadı

Her biri bir zahm-ı pür-hûn idi ammâ sînede

Yâr gitdi yaralar açıldı merhem kalmadı

Yaş yirine karta-i encüm dökilsün çarhdan

Dîdeler şimden girü kan ağlasun nem kalmadı

9 Âh kim bu ‘âlemün âsâyişinde yok bekâ

Râhat içün bir nefes cennetde Âdem kalmadı

Hurrem idi ol harem hâl-i ruh-ı ahbâb-ile

Âşinâdan oldı şimdi sâde mahrem kalmadı

Dâd elünden iy ‘adâletsüz felek feryâd ü dâd
Sen murâd aldun velî dünyâyı kıldun nâ-Murâd

III

Seng-i minber iftirâk-ı hutbesinden deng ü zâr
Sikke yakdı hasretinden sîne-i dînâra nâr
Perçem-i tûğı nigûn olmış degüldür âfitâb
Târlardur her şu‘a‘ı kim olupdur târ-ü-mâr
3 Hing-i çarha ol seher ma‘kûs eyer urdı güneş
Nısf-ı kursından pes-i hâne görindi âşikâr
Mevc-i deryâ-yı kazâ vü bâdbân-ı kahr ile
Bir nefesde oldı ecrâm-ı sefâyin der-kenâr
Çıkdı bir niçe sadef bahr-i cenâb-ı şâhdan
Her birin itmiş makar bir dâne dürr-i şâhvâr
6 Bir bölük mürgân-ı kudsîler yâhûd açup kanat
Uçmağa ‘azm itdiler gûyâ tutup şekl-i katâr
Oldı çün gözden o nûr-ı dîde-i ‘âlem nihân
‘Âlemi kıldı sevâd-ı dîde gibi teng ü tar
Pençe-i şîr-i kazâ pîr ü cüvân fark eylemez
Âh kim elde degül hergiz zimâm-ı ihtiyâr
9 Ol gice olmışdı eczâ-yı ‘anâsır müncemid
Yoğ idi eşyâda fi‘l ü infi‘âle iktidâr
Hıfz içün ifsâddan şâhun mizâcın var-ise
‘Âlem-i kevn ü fesâd itmişdi hâlinde karâr
İy basîretsüz göz aç el-i‘tibâr el-i‘tibâr

Mevtden göz yummadın el-intizâr el-intizâr

IV

Bilmedük bed-‘ahd ü bed-kirdâr imişsin iy felek
Gam yimez gam-hârına gaddâr imişsin iy felek
Gösterüp zulmet dönüp yine idersin ‘arz-ı nûr
İki yüzlü bir zen-i bâzâr imişsin iy felek
3 Yüz sürerken pâyine halkun urursın darb-ı nîş
Hâkde pîçîde olmış mâr imişsin iy felek
Bî-ser ü pâ halkasın ne desti ne kullâbı var
Kimseye el virmemiş kahhâr imişsin iy felek
Halka bu kadd-i mukavvesle tevâzu‘ gösterüp
Tîr-i istikbâr ile cebbâr imişsin iy felek
6 Dirler idi cevr ile devr içre mislün yok senün
Hak budur didüklerince var imişsin iy felek
Devr-i nâ-hemvârun istihsân ider bir kimse yok
Gâh ikbâl ü gehî idbâr imişsin iy felek
Gülşen-i a‘dâya bârân-ı letâfet yağdurup
Hırmen-i ahbâba âteş-bâr imişsin iy felek
9 Hüsn ü kubhı sana nisbet nisbet-i esbâbdır
Fi’l-hakîka sen de bir nâ-çâr imişsin iy felek
Çarhı batmaz nevbet-i devrânı geçmez bir şehün
Hıdmetinde mankalib devvâr imişsin iy felek
‘Âkil olan bir nefes senden şikâyet kılmasun
Sun‘ı sânî‘den bilüp ağyâra nisbet kılmasun

V

Hak Ta‘âlâ Hân Murâd’un rûhını şâd eylesün
Devletin Sultân Mehemmed Hân’un âbâd eylesün
Her zamân nat‘-ı zemînde hasmın itsün şâh mât
Hak anı ferzânalık semtinde üstâd eylesün
3 Her ki anunla hevâ-yı şirket-i devlet kılur
Milkini milk-i Süleymân olsa berbâd eylesün
Vaktidür yap yap türâb-ı makdemünden bahş idüp
Bir avuç toğrağ ile yüz ka‘be bünyâd eylesün
Çün eyü ad eylemekdür pâdişehlikden murâd
Ol eyü ad ister ise bahşiş ü dâd eylesün
6 Acısın bu yaranun bir pâre teskîn eyleyüp
Kalbümüz lutf-ı Hudâ sabr ile mu‘tâd eylesün
Çünki takdîr-i ezel kânûn-ı ‘Osmânî budur
Devr usûlidür ferâmûş eyleyen yâd eylesün
Eyleyüp âyînemüz jeng-i tereddüdden halâs
Kalbümüz hükm-i kazâ me’mûr u münkâd eylesün
9 ‘Âkil isen hâli gör mâzîden itme kîl ü kâl
Mâtemin geçmişlerün Mecnûn u Ferhâd eylesün
Kanda gitdi kadr ü câh-ı Hazret-i Sultân Murâd
Dağ-ı hasret yakdı câna fürkat-i Sultân Murâd

VI

Gül gamından bülbüli nâlân idersin ‘âkıbet

Bir iki gün güldürüp giryân idersin ‘âkıbet

İy felek her nâzenîn cismi n‘idersin besleyüp

Çünki sen perverdeni kurbân idersin ‘âkıbet

3 Bir gün evvel bârî gel cân milkin âbâd idelüm

Çün ki ten ma‘mûresin vîrân idersin ‘âkıbet

İtmesün devründe hergiz kahkaha kebk-i derî

Giryeden çün gözlerini kan idersin ‘âkıbet

Kimseler câm-ı gurûrundan senün mest olmasun

Hâbnâk-i merg idüp hayrân idersin ‘âkıbet

6 Pister itsen her kimün cismine dehrün güllerin

Çeşmine her goncasın peykân idersin ‘âkıbet

‘Ömr-i Nûh olsa müyesser yok elünden hîç halâs

Fülk-i cismi garka-i tûfân idersin ‘âkıbet

Şîr-i engûrı içüp devründe her kim şâd olur

Hûn-ı eşkin sübha-i mercân idersin ‘âkıbet

9 Raht u bahtın her şehün bir demde berbâd eyleyüp

Tahta ile tahtını yeksân idersin ‘âkıbet

Bir kefen bulmaz dem-i âhirde alur ‘âriyet

Pîrehenden cismini ‘üryân idersin ‘âkıbet

‘Âkıbet bulsun sözün besdür şikâyet **Nev’iyâ**

Cümlesine eylesün Allâh rahmet Nev’iyâ[425]

NEV’Î

[425]**Nev’î – Divan (Tenkidli Basım)**, Haz. Mertol Tulum – Ali Tanyeri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,1977, sf. 171-177.

-XVIII-

Merhûm Sultân III. Mehemmed'e Mersiyye

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

I

'İşve-i şâhid-i dünyâya gel olma meftûn
Bî-vefâdur katı bu 'âlem-i pür-mekr ü füsûn
Degişür câme-i dünyânı[426] kabâ-yı kefene
'Âkıbet hâce-i devrân seni eyler mağbûn
3 Geşt-gîr-i ecel iy dil nice[427] merdânelerün
Getürüp arkasını yire ider zâr u zebûn
Düşürür hâke idüp âhirini[428] ser-gerdân
Kime kim şevk ile raks itdüre bir dem gerdûn
N'oldı âhir görün ol pâdişeh-i heft iklîm
Hâsıl-ı çâr-'anâsır-ı şeh-i rub' meskûn
6 Zâyi' oldı düşicek hâke dürr-i nâ-yâb
Tâ kıyâmet bu elem 'âlemi eyler mahzûn
Bildi gencîne-i 'irfân idügin çünki felek
Zîr-i hâk itdi yirin niteki genc-i medfûn

---

[426] Yazmada "dîbânı"
[427] Nice kelimei yazmada sürekli "neçe" şeklinde geçmektedir.
[428] Yazmada "âhir anı"

Câh-ı ‘izzetde iken gör felek-i bed-h^{w}âhı

Mâh-ı nahşeb gibi çâh itdi mekân-ı şâhı

II

Kanı ol şâh-ı cihân taht-ı Ferîdûn-efser

Kanı ol mâh-ı felek taht-ı hümâyûn-ahter

Kanı ol gülbün ü gül-zâr-ı ‘atâ vü ihsân

Kanı ol serv-i ser-efrâz-ı çemenzâr-ı hüner

3 Tâs-ı dilden n’ola feryâd u figân çıksa göge

Nâgehân bir gice tutıldı o mâh-ı enver

Düşdi nev-bâve-i bustân-ı ‘adâlet hâke

Şâh-ı ‘ömrine anun seng-i fenâ irdi meger

Çekdi âgûşa o hûrşîd-veşi hâk-i mezâr

Yiridür sığmaz ise kendüye şevkinden eger

6 ‘Âkıbet mevt irişüp vakt-i hazân gibi dirîğ

Bâğ-ı dehrün nice bülbüllerini lâl eyler

Burc-ı rif‘atde karâr ide şu kim mâh gibi

Âhir-i kâr tutar menzil-i ‘akrebde makarr

Tûde-i hâk-i mezâr anlama kim mevc-i belâ

Eylemişdür nicesin garka-i deryâ-yı fenâ

III

Nice şîrânı dirîğâ ki bu sayyâd-ı cihân

Tîr-i merg ile ider deşt-i fenâda bî-cân

Reh-i der-bend-i fenâ sâlikinün düzd-i ecel
Arkasından çıkarup câmesin eyler ‘uryân

3 Dâru-yı merg ile ‘ayyâr-sıfat ‘aklın alur
Câm-ı pür-şehd-i hayâtı kime sunsa devrân

Ol çerâg-ı germi bâd-ı ecel söndürdi
N’ola pervâneleri itse ne gam ser-gerdân

Şem‘i gör kim nice yanmış bu firâk âteşine
Depesinden çıkar âh itdügi demlerde duhân

6 Sararup soldı o serv-i çemen-i lutf u kerem
Serve irişmez iken gül-şen-i ‘âlemde hazân

Râh-ı şehr-i ‘ademe ‘azm idicek rûhı anun
Oldı san tahta-i tâbût ana bir taht-ı revân

Bilmeyüp kadrini gerdûn o şeh-i devrânun
Bisterin hâk-i siyâh itdi Mehemmed Hânun

IV

Kimi kim dehr-i denî server-i devrân itdi
Efserin âhir alup bî-ser ü sâmân itdi

Rûzgârun sitemin gör ki bozup dîvânın
Ol şehün defter-i ‘ömrini perîşân itdi

3 Başlar üzre götürüp nüsha gibi tâbûtın
Sonra ammâ ki anı hâk ile yeksân itdi

Kazdılar sanman o sultân-ı zamânun kabrin
Gam-ı mâtemle zemîn çâk-i girîbân itdi
Kûşe-i vahdete gitdi çekilüp kesretden
‘Uzletün ẕevk ü safâsını çün ‘iẕ‘ân itdi
6 Nâr-ı firkatle yanup sînesi erbâb-ı dilün
Dûd-ı gam her birinün çeşmini giryân itdi
Nâvek-endâz-ı felekden n’ola mecrûh olsak
Tîr-i hasretle delüp bağrumuzı kan itdi
Böyle mekkâr idügin bildi meger kim ol şâh
Bir dahı eylemedi sûret-i dünyâya nigâh

V

Yâ Rab ol serveri müstağrak-ı gufrân eyle
Mazhar-ı rahmet ü ihsân-ı firâvân eyle
Şâh-ı Tûbâda idüp murg-ı revânına makâm
Keremünden yirini ravzâ-i rıdvân eyle
3 Eyleyüp hayr-ı halef Hazret-i Ahmed Hânı
Yâ İlâhî selefi rûhını şâdân eyle
Tab‘ı mir’atin idüp maẓhar-ı nûr-ı ‘irfân
Sûret-i ma‘deleti anda nümâyân eyle
Şarkdan garba salup tîğını hûrşîd gibi
Tâ-ebed anı bütün ‘âleme sultân eyle
6 Gidere tâ ki ẓalâm-ı şeb-i ẓulm ü sitemi

Subh-ı ‘adle anı bir şems-i dırahşân eyle

Bülbül-tab‘ ‘**Atâyî** Hüdâyâ dâ’im

Gülşen-i medh ü senâsında hōş elhân eyle

Dilerüz hâkde yatdukça o şâh-ı merhûm

Şeh-i devrânı mu‘ammer ide Hayy Kayyûm[429] [430]

NEVÂLÎZÂDE ATÂYÎ

[429]Nevâlizâde Atâyî, **Divan**, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, nu. T709, vr. 54-56
[430]Kamil Ali Gıynaş, **Milli Kütüphanedeki Yz A 803 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni**, Konya, Selçuk Üniversitesi YL Tezi, 2009, s. 98-102.

-XIX-

SULTÂN II. OSMAN MERSİYESİ

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

İy nakş-bend-i kârgeh-i câh-ı bî-direng
Lâyık mı sâde-dillere bu gûne gûne reng
Senden bilür konılsa kimin sâgarına zehr
Senden tutar tokınsa kimin ayagına seng
3 Sen kazmadun mı Rüstem içün çâh-ı kîneyi
Sen vurmadun mı dîde-i rüyîn-tene hadeng
Sensin bu lu'b ile uçuran yardan anı
Yohsa ne virdi alımadı ebrden peleng
Şöyle bırakdun araya vâhşet ki lüccede
Bulsaydı yirdi birbirini mâhî vü neheng
6 Seng-i sitemle münkesirü'l-bâl idüp kimün
Mağrür idüp kimine takarsın per-i kuleng
Bir âh çekdi göçdi bu kine rivâkdan
Hasretle âkıbet neçe keç-rev ü peşeng
Ne şâha ne gedâya olur mülk câvidân
Meşhûrdur şe'âmet ile hâne-i cihân

II

Kanı o şeh ki destine alsaydı şeşperi

Sahn-ı musattah ile idi tâk-ı şeşderi

Havf ile nesr-i tâir-i gerdûn dökerdi per

İrseydi bâz-i nâvekinün sıyt-ı şeh-peri

3 Zerrine zeyn idi ana evreng-i zer-nigâr

Keffinde dest-hoş idi kupâl-i cevheri

Halk-ı zamâne sadme-i kahrın getürmeyüp

Mehdî-i rûzgâr hilâf itdi askeri

Pergâr-ı ömr devresin itmâm kılmadı

Bedr itmedi hilâlini bu çarh çenberi

6 Genc-i defin künc-i fenâ oldı âkıbet

Nakd-i peder yegâne-i dürr-i bahr serveri

Kabrinde sûf-ı sebzi olup bahr-i mevcden

Sandûka girdi kılmaga seyr İskenderi

Tab'-ı sitemle bulmadı yir istirâhata

Zîr-i zemînde vardı bu gün hâb-ı râhata

III

Rûbâh-ı hasma hamle kılup şîr-i ner gibi

Himmetler itdi geldi bu meydâna er gibi

Rezm içre sıçradurdı paleng olsa da adû

Salsaydı bir kolun ana tîg-i zafer gibi

3 Gitdi salâbetiyle dürr-i bahr-ı serveri
Zeyn olmış idi ana nigîndân-ı zer gibi
Çıkdukça seyre bâd-ı bahâr-ı sehâ ile
Altun saçardı devha-i gül-berg-i ter gibi
Taht-ı mücevher olaydı ol şâha pâydâr
Düşdi hatâ-y-ile yire sengîn güher gibi
6 Osmân Han ki düşmene Hayder hücûm idüp
Oldı şehîd dest-i kazâda Ömer gibi
Osmaniyâna olmuş idi onbeşinci şâh
Ahşamladı bu şeb meh-i pür-nûr u fer gibi
Cân murgı âşiyân-ı kadîmin idüp makâm
Eski sarâya vardı şeh-i müşteri-gulâm

IV

Rahş üzre pâdişâh-ı memâlik-küşâ mıdur
Taht-ı fenâda husrev-i mülk-i bekâ mıdur
Çıkdı kenâra mevce-i tûfân-ı kahr ile
Bir tahta üzre garka-i bahr-i belâ mıdur
3 Nakş-ı sevâd-ı tâc-ı zeri hatt-ı ser-nüvişt
Hâm-ı kemend ya'ni resâ-yı kazâ mıdur
Yüz yire kodı Hakka boyın virdi âkibet
Bir boynı baglu abd-i mutî-i Hudâ mıdur
İy çarh-ı kine-cû gele insâf eyle yâ

Kasd itdügün senün olacak müdde’â mıdur

6 Ol serv-i nâz-perver ikbâli sâye-vâr

Bunca kara yirlere çalmak revâ mıdur

Semm-i muvakkiti felegün bir gün öldürür

Her gün vazîfe-i keremi kan bahâ mıdur

Alur beden hisârını bu garb-ı hileger

Seyr it kubûrı gör ki niçe ni’meler ider

V

Sanman zebûn-ı mevce-i bahr-ı belâ idi

Anı bogan keşâkeş-i dest-i kazâ idi

Eflâke çıkdı nâleler olup direk direk

Sanman minârelerde sadâ-yı salâ idi

3 Na’şı öninde her taraf âh-i şerer-feşân

Gûyâ o rüz-ı mâteme nahl-ı azâ idi

Yâ Rab zılâl-ı arşda âsüde kıl anı

Rûy-ı zemînde sâye-i lutf-ı Hudâ idi

Tahtında Erdeşir-i nigû-kâr-ı asr idi

Rahş üzre gelse Hayder-i cebr-küşâ idi

6 Taldı yem-i fenâya nihân oldı dîdeden

Derya-yı fazl u ma‘rifete âşinâ idi

Peymânesi pür oldı bu meclisde âkıbet

Pertev-zuhûr-ı gurre-i zulmet revâ idi

Her ne yazılsa başa ider anı rûzgâr
Kilk-i kazâya ya'ni o ser meşkdür medâr

VI

Kanlar döküp bu mâteme câm-ı Cem aglasun
Derd ile çeşmi halkalanup Hâtem aglasun
Sad-pâre eylesün dil-i pür-hûn-ı goncayı
Âh eyleyüp sabâ gice de şebnem aglasun
3 Bu gussa-y-ıla pâreleyüp câmesini gül
Dönsün sirişki kana dahı bâdem aglasun
Tîr-i belâ cigerde açup zahm-ı hûn-feşân
Gözlerde nem dükendi dil-i pür-gam aglasun
Gözden çıkup habâb-ı yem-i ışk çağlasun
Dögsün başını taş ile cûlar hem aglasun
6 Yansun yakılsun âteş-i hasretle ins ü cân
Perri yolınsun anun içün âdem aglasun
Sadr-ı safâda görmeyicek şâh-ı âlemi
Mâtem tutup **Atâyî** gibi âlem aglasun
Sâkî-i devr cam-ı fenâ sundı âkıbet
Bezm-i cihâna gelmedi ki döndi âkibet

VII

Yâ Rab o şâha ravza-yı cennet makâm ola

Nüzhetgehi hatâ’ir-i Darü’s-selâm ola
Itr-ı meşâm-ı cânı olup nefha-i cinân
Câm-ı rahîk-i hâteme miskin hıtâm ola
3 Sakî-i havz-ı kevser idüp lutf ile nigâh
Dâ’im nasibi cür‘a-i ke’sü’l-kirâm o1a
Göz yumdı bahtı gibi dahı nev-cevân iken
Dîdârı üzildi nazarı ber-devâm ola
Bâd-ı sabâ-yı ravzası perver-selâm olup
Âb-ı zülâl-i rahmet ile şâd-kâm ola
6 Yatdukça yirde ol şeh-i rûy-i zemîn ola
Kutb-ı zamâne devlet ile müstedâm ola
Adliyle dâdı eyleye teshîr âlemi
Ecdâdı gibi husreve gerdün gulâm ola
Oldukça bunda şâhumuzun devleti ziyâd
Ol şâhım ola ravza-i cennetde ram şâd [431] [432]

NEV’Î-ZÂDE ATÂYÎ

[431]Mustafa İsen, **Genç Osman İçin Yazılan Bir Ağıt ve Bir Mersiye**, Türk Kültürü Dergisi, cilt: 32, sayı: 369, Ankara, 1994, sf. 13-19 (Alttaki Kaynakta s. 207-210)

[432] ***Tarîh-i İntikâl-i Sultân ‘Osman Hân***
(Müstef’ilün Fe’ûlün Müstef’ilün Fe’ûlün)

Şehen-şâh-ı yegâne ‘Osmân-ı nev-civâne
Kıldı bu gün zemâne nâ-geh be-hükm-i Yezdân

Gûş idüp ehl-i diller bu kıssayı ser-â-ser
Târihin didiler oldı şehîd ‘Osman (1031) A.g.e. s. 327

-XX-

MERSİYYE-İ DÎGER BERÂY-I OSMÂN HÂN

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'îlün)

Ne dehrün kârıdur ne rûzgârun
Ne olsa emridür Perverdigâr'un

Uyup bir zişt 'Arap sözine nâ-gâh
Dirîgâ çıkdı başdan bir ulu Şâh

3 Kara kîseyle akçe bulsan alma
Çıkar sonra kızılı ceybe salma

Dirîgâ n'oldı gör ol mâh-ı bedre
Husûfa uğradı çün düşdi gadre

Dirîgâ katl olındı Şâh-ı devrân
Bozıldı ırz-ı şâhî nâm-ı 'Osmân

6 Şunun gibi azîz ü tâcdârun
Bunun gibi dilâver Şehriyâr'un

Hazâna uğradı bâğ-ı cemâli

Yıkıldı toprağa ol serv dalı

İrişdi nâgehânî bâd-ı sarsar
Kara toprağa eyledi berâber

9 Yimişin dökmedin bozıldı ol bâğ
Konıldı yüreğine lâlenün dâğ

Dökildi bağrı içre goncânun kan
Olur sünbül bu derd ile perîşân

Benefşe geydi gökler dutdı mâtem
Yüzin yirden getürmez oldı bir dem

12 Çiçekler derd ile pejmürde oldı
Yüreği lâlenün kan ile doldı

Gülün ağzına şebnem tamzurur su
Gözine nergisün girmezdi uyhu

İrişdi saltanat bedri husûfa
Sa‘âdet şemsi uğradı küsûfa

15 Anun derdine ağlar dağ ile taş
Kuru yir göz yaşından oldı hep yaş

O denlü girye geldi dağ u taşa
Zemin yaş oldı ol doymadı başa

Göğe boyandı çarh ile felekler
Görüp mevtin melûl oldı melekler

18 Çü katl oldı Şehenşâh-ı cihânbân
Anun çün çarh oldı zâr u giryân

Görürsin böyle dâ'im rüzgârı
Ki her demde niçe cândur şikârı

İki kapulu bir hândur bu dünyâ
İkâmet bunda hâsıl olmaz aslâ

21 Çekerse gâşiyen ger çarh-ı gaddâr
Düşürür sonucı ayaklara zâr

Velîkin irdi çün hükm-i İlâhî
Şehîd eylediler ol Pâdişâh'ı

Mukarrerdür ecelsüz kimse ölmez

Mukadderden önürdi dahı gelmez

24 Dahı geldükde mâni‘ nesne yokdur

Ne fermân olmış ise cümle hakkdur

Kimi geçer kılıçdan kimi okdan

Mukadderdür ecel irişdi Hak'dan

Şehîd olmağa sevk iden Hudâ'dur

Kulak dut sözüme hoşca edâdur

27 Şehâdet bulmağa yol oldı ana

Kifâyetdür bu sözler bana sana

Cinân mülkinde Sultân it İlâhî

Babasıyla bu gâzî Pâdişâh'ı[433]

HÜSEYİN TÛGÎ

[433] **Musibetname - Tahlil-Metin ve İndeks / Hüseyin Tugi**, Haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010, s. 109-111.

-XXI-

MERSİYE-İ SULTÂN OSMAN

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Bir şâh-ı âlî-şân iken Şâh-ı cihâna kıydılar
Gayretlü genç arslan iken Şâh-ı cihâna kıydılar

Gâzi bahâdır han idi âlî-neseb sultân idi
Nâmıyla 'Osmân Han idi Şâh-ı cihâna kıydılar

3 Hükm itmege kâdir iken emr-i Hakka nâzır iken
Hacc itmege hâzır iken Şâh-ı cihâna kıydılar

Ol bir Şeh-i a'lâ iken hep cümleden evlâ iken [434]
Şer'-i şerîf icrâ iken Şâh-ı cihâna kıydılar

6 Eşrât-ı sâatdir bu dem rüz-ı kıyâmetdir bu dem
Kula nedâmetdir bu dem Şâh-ı cihâna kıydılar

Tügî ciğerler oldı hûn derdüm bir iken oldı on [435]
Kân ağladı ehl-i fünûn Şâh-ı cihâna kıydılar [436] ***HÜSEYİN TÛGÎ***

---

[434] İtalik beyitler yalnızca Tûgî'de vardır.
[435] Naima ve Katip Çelebi'de bu beyit "Ey dil cigerler oldı hûn derdüm bir iken oldı on / Kan ağladı ehl-i fünûn Şâh-ı cihâna kıydılar" şeklinde geçmektedir.

-XXII-

Mersiye-i Âsafî der Hakk-ı Hazret-i Sultân Murâd Hân 'Aleyhi'r-Rahmeti ve'r-Rıdvân

(Fe'ilâtün Fe'ilatün Fe'ilâtün Fe'ilün)

I

Kanı ol sâhib-i himmet o ferîd-i 'âlem

O şehinşâh-ı Ferîdûn-haşem u ol Rüstem

O ser-efrâz-ı cihân bebr-i vegâ-yı hîcâ

O Süleymân-ı zamân Hüsrev-i seyyâre-haşem

3 Fâtih-i kal'a-i Bağdâd u Nerîmân-ı zamân

Şâh-ı Dârâ-şiyem ü zübde-i nesl-i Âdem

Sâhib-i himmet idi server idi gâyet ile

Ser-fürû itmiş idi tîğına Hind ile 'Acem

Ne 'Acem belki 'Arab Leh Çeh ü Kıpçâk u Macâr

Havf-ı tîğıyla kemîn içre idi cümle ümem

6 Kanı ol Hazret-i Sultân Murâd-ı Gâzî

İy dirîğâ ki felekden gide ol şâh-ı kerem

N'ola kan ağlar ise gözlerümüz hiddet-ile

Demidir eyler isek haşre değin biz mâtem

Hân Murâdı anup iy dîde-i giryân ağla

[436] **Musibetname - Tahlil-Metin ve İndeks / Hüseyin Tugi**, Haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010, s. XCII

Ey felek sen de benümle bile her an ağla

II

Gitdi hayfâ o şehinşâh-ı cihân ‘âlemden

Âh ile kurtılımaz halk bu yıl mâtemden

Bî-nazîr idi dilâverlik ile ol gâzî

Gelmemişdi feleğe misli benî Âdemden

3 Mâlik-i şevket idi kâdir idi kâhir idi

İntikâmın ala a‘dâdan eger Rüstemden

Kahramân olsa anın karşusına turmaz idi

İntikâm almış idi cümle olan zâlimden

Şâh-ı Îrân ile Tûrânı sıyup itdi zebûn

Aldı Bağdâd’ı o mürted ü la’în pür-hemden

6 Çâr-yârun sıyuban kırdı neçe düşmenini

Bir gazâ itdi ki kurtıldı cihân bu gamdan

Hey meded hayf u dirîğâ o ser-efrâz-ı cihân

Hâb-ı râhatda yata bir nefes ü bir demden

Yâd idüp ol şeh-i âlî-nesebi kan ağla

Taşdan taşa çalup kendüni ummân ağla

III

Şâh bin şâh idi merdân-idi server idi

Şehsüvâr olsa nice memleketi artar idi

Yedi sekiz günün içinde Revân kal’asını
Feth iden Gâzi Murâd Hân-ı hüner-perver idi

3 Zer ü zîverle şehinşâh idi hem Rüstem idi
Her kaçan rahşa süvâr olsa güzîde er idi

Vüzerâ vükelâsına idüp hüsn-i hitâb
Feth-i Bağdâd’a yarâğ olsa diyü söyler idi

Şevket ü debdebe-i saltanat u savlet ile
Kendü feth itdügi içün ki zafer-yâver idi

6 Ser-firâz idi cihân içre nazîri yoğ idi
Şân u şevketle o şeh ‘askerine rehber idi

Minnet Allah’a kesüp surh-serün nice binin
Aldı Bağdâdı ‘aceb şâh-ı gazâ-güster idi

Anup ol şâh-ı cihânın hünerin kan ağla
‘Adlini lutfını yâd eyle firâvân ağla

IV

Toğdı gün ol şeh-i ‘âlem yâtıyor râhatda
Turmaz ahbâbı gezer firkat-ile mihnetde

Fevt olup gitdi ol şâh-ı cihân ‘ukbâya
Yâs u mâtemle figân oldı der-i devletle

3 Vüzerâ vükelâ mâtem idüp geydi siyâh
Hayf kim öyle cihân şâhı yata gafletde

‘Adl ü dâd itmek içün ol şeh-i ‘âlî-nesebin

Dâyimâ fikri idi ‘izzet ile rif’atde
Dürr-i kam-yâb gibi oldı çü gözden nâ-yâb
Kaldı a‘yânı o hasret ile o gün firkatde
6 Nev-civânında anı çarh-i sitemkâr-ı felek
Şevket ü saltanatından koruya gurbetde
Ne revâ-y-idi anun gibi hümâyûn-ikbâl
Nâ-murâd ola yata şiddet ile zilletde
Turma iy devlete nâyil olan hân ağla
Eşk-i çeşmün akıdup yolına tûfân ağla

V

Hâliyâ Hazret-i Sultân-ı cihân sağ olsun
Âsafî Şâh-ı İbrâhîm-i zamân sağ olsun
Ömrü pâyende vü nesli ola tâ rûz-ı kıyâm
Budur ez-cümle duamuz ki hemân sağ olsun
3 ‘Âdil ü fâzıl ü şâhenşeh-i Cem-kevkebedür
Tâ felek devr ide devletle her an sağ olsun
Vüzerâ vükelâ bendesidür cümle anun
Var ümîdüm ki o devletle o şâh sâğ olsun
Hak te’âla anı ‘âlemde kıla pâyende
Böyle şâhenşeh-i dârâb-ı nişân sağ olsun
6 Fevt olup gitdi ise Hazret-i Sultân Murâd
Hâliyâ taht-ı ‘adâletde olan sağ olsun

Hıfz-ı Mevlâda ola Hazret-i Sultân İbrâhim

Halledallâh zamânuhu be-sürûr u na'îm[437]

ÂSAFÎ

[437] Süleymaniye Kütüphanesi, **Nuruosmaniye** , Demirbaş: 04897, 165. Varak

-XXIII-

Mersiye vü Tarih-i Şehâdet-i Sultân Selîm Hân-ı Huld-Âşiyân

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

ʻAksine devr eylesün şimden-girü çarh-ı ʻanîd
Âsumân geçsün zemîne encüm olsun nâ-bedîd
Ebr-i zulmetde kalup gün görmesün eyyâm-ı ʻîd
Mâtem itsün karalar geysün şeb-i kadr-i saʻîd
3 Mâh-ı tâbân olmasun mihr-i felekden müstefîd
Bulmasun fer âfitâb-ı matlaʿ-ı subh-ı ümîd
Kalb ola dûd-ı siyaha pertev-i nûr-ı sefîd
Atlas-ı çarh-ı kühen-sâl olmasun aslâ cedîd
Ceyb ü dâmân-ı şafak pür-hûn ola ʿahd-i medîd
Âh u feryâd eylese ʿâlem degül emr-i baʿîd
6 Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

II

Âteşe yansun güli gül-zâr-ı dehr-i bî-vefâ
Bülbül-i sûzânın olsun lânesi dûzah-nümâ
Sînesinden lâlenin dûr olmasun dâğ-ı cefâ
Sünbüli dûd-ı siyâh-ı gamda kalsun dâʿimâ
3 Hırmen-i ezhârı ihrâk eylesün berk-i belâ

Kül ocağında semender aşiyân tutsa revâ

Ola berg-i ergavân şehbâl-i kaknûs-ı kazâ

Her giyâh-ı sebz olup bir kirm-i şeb-tâb-ı fenâ

Cümleten üşkûfeyi murg-ı neʿâm itsün gıdâ

Olsun etfâl-i çemen kül öksüzi ser-tâ-be-pâ

6 Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd

Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

III

Âh kim oldı şehîd ol şâh-ı memdûhü’s-sıfât

Mâtemiyle hep ciger-sûz oldı ehl-i şeş cihât

Ağladı gehvâre-i hasretde gılman u benât

Yakasın çâk itdi aba yoldı saçın ümmehât

3 Akdı birden çeşmesâr-ı çeşm-i halk-ı kâ’inât

Oldı zehr-âmîz eşk-i şûrdan mâʿ-i hayât

Kaldı hep neşv ü nemâdan yekser eşcâr u nebât

Nice âh itmez bu hâle merd olan iy nîk-zât

Hâsılı bir hâle girdik istedi herkes memât

Giryeden insân içinde kalmadı sabr u sebât

6 Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd

Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

IV

Çünki ol şâh-ı cihân itdi bu dünyâdan sefer

Âh u feryâd eyledi gökde melek yirde beşer

Çarh-ı atlas itmede çâk-i girîbân her seher
İhtirâk itdi felekde ahter-i mâtem meger
3 Yandı yakıldı nücûm-ı âsumân hep ser-te-ser
Âfitâba bu marazdan sarılık itdi eser
Mâh-ı nev her ay başında böyle bir zaʿfı çeker
Zühre saçın yoldı kaldı ebr-i zulmetde kamer
Kehkeşân bu derd ile ipden kuşanmışdır kemer
Rûz bî-fer kaldı şeb geydi siyehden câmeler
6 Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

V

Gitdi ol şâh-ı şehîd ü hân-ı mazlûm âh âh
Gitdi ol fahr-ı mülûk-ı Âl-i ʻOsman vâh vâh
Gitdi ol hâkân-ı aʻzam hazret-i zıll-i İlâh
Gitdi ol sultân-ı ʻâlem dâver-i kişver-penâh
3 Gitdi ol İskender-i devrân ʻadâlet-destgâh
Gitdi ol mihr-i sipihr-i saltanat encüm-sipâh
Gitdi ol şâhenşeh-i Dârâ-çeşm Cemşîd-câh[438]
Gitdi ol kutb-ı dil-âgeh Husrev-i pür-intibâh
Gitdi ol Mehdî-i vakt ammâ benüm hâlim tebâh
ʻÂlemin kopdı kıyâmet başına bî-iştibâh
Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

[438] Bu beyit yalnızca yazmada vardır.

VI

Yirde esnâf-ı beşer gökde sürûşân ağladı
Sâbit ü seyyâreler hurşîd-i rahşân ağladı
Ra'd u berk ü berf ü yahçe ebr ü bârân ağladı
Berg ü bâr eşcâr u bâğ ezhâr u bustân ağladı
3 Bülbül ü gül kumrı vü serv-i hırâmân ağladı
Subha dek pervânelerle şem'-i sûzân ağladı
Murg u mâhî mâr u mûr u cins-i hayvân ağladı
Mescid ü büt-hânede gebr ü müselmân ağladı
Bahr u berr kûh u hacer deşt ü beyâbân ağladı
Bûd u nâ-bûd-ı cihân kevn ü mekân kan ağladı
6 Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

VII

Bir şeh-i gâzî mücâhid-fî-sebîlillâh idi
Bir hıdîv-i Cem-haşem Rüstem-vegâ Cem-câh idi
Bîm-i kahrından 'adûnun kârı âh u vâh idi
Nâzım-ı kânûn u devlet ceyş-perver şâh idi
3 Mesleki ser-menzil-i şer'a varır şeh-râh idi
Ana tâbi' olmayanlar bir alay güm-râh idi
Âsumân ol şâh-ı 'âlî-rütbete dergâh idi
Pâsbân-ı taht-ı bahtı âfitâb u mâh idi
Bir kerâmet-pîşe sâhib-hâl ü dil-âgâh idi

Hâsılı bir kutb-ı devrân ʻârif-i billâh idi

6 Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd

Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

VIII

On dokuz yıl pâdişâhlık itdi ol şâh-ı güzîn

Lutf ile kıldı cihânı kâm-rân u kâm-bîn

Eyledi ihlâs ile celb-i kulûb-ı ʻârifîn

İtdi sıdk-ı cân ile çok hıdmet-i dîn-i mübîn

3 Buldı fer devrinde mihr-i şerʻ-i Fahrü'l-mürselîn

Oldı hayfâ tâc u tahtı terk idüp ʻuzlet-nişîn

Kaldı on dört ay şeb-i fürkatde giryân u enîn

Şükr-i Yezdân eyleyüp oldı ʻibâdetde mekîn

Zât-ı pâki oldı âhir gevher-i genc-i zemîn

Hak Taʻâlâ kabrin itsün ravza-ı huld-ı berîn

6 Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd

Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

IX

Sâgar-ı dilde şerer-pâş olmada her bir habâb

Bezm-i gamda dil kebâb oldı gözüm yaşı şarâb

Buldı bu tennûr-ı tûfân-hîz-i çeşmim âb u tâb

Nâr-ı gam sâkî olup laht-ı ciger nukl-i ʻazâb

3 Eyledim âh u enîni nağme-i çeng ü rebâb

Naʻra-i mestânemizdir hây u hûy-ı ıztırâb

Her müjem dest-i nigâh-ı gamda nây-ı şu‘le-tâb
Sîne-i sûzânım oldı def-zen-i pür-iltihâb
Hayf kim oldum humâr-ı ye’s ile hâne-harâb
Âteş-i fürkatde cân raks-âver-i pür-pîç ü tâb
6 Bir dahı sen de cihâna bakma iy çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

X

Ol vücûd-ı nâzenîn tâbût içinde gark-ı hûn
Vaz‘ idüp seng-i musallâya ricâl-i enderûn
Kıldılar ol şâh-ı mağfûrun namâzın müslimûn
Hep şehîden göçdigin itdi şehâdet hâzırûn
3 Fâtiha-hân oldı rikkatle cemâ’at ez-derûn
‘Arşa çıkdı nâle-i *“innâ ileyhi râci’ûn”*
Menzil-i kabre figân u âhlardır reh-nümûn
Kalmadı nev’-i beşerde giryeden sabr u sükûn
Bayılup çok kimse oldı hayretinden ser-nigûn
Künc-i mihnetde muhibbânı olup zâr u zebûn
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XI

Âh elinden ey felek senden kime şekvâ idem
Başıma yakup hasîri âh ile da‘vâ idem
Sûziş izhâr eyleyüp dehri cahîm-âsâ idem

Cûy-bâr-ı dîde-i gam-dîdemi icrâ idem
3 Ağlamakdan ‘âlemi müstağrak-ı deryâ idem
Eyleyüp çâk-i girîbân derdimi ifşâ idem
Ser-nüviştim ketb idüp mecmû’a-ı kübrâ idem
Hûn-ı çeşmimle varup bir ‘arz-ı hâl imlâ idem
Kutb-ı devrân pâdişâh-ı vakte ben i’tâ idem
‘Ayniyâ dâğ-ı dil-i sûzânımı imzâ idem
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XII
Ey hudâvend-i ‘azîmü’ş-şân u Behrâm-intikâm
Vey şehen-şâh-ı mükerrem dâver-i gerdûn-makâm
Öyle giryânım ki gülmem ‘ömrüm olunca tamâm
Öyle mahzûnum ki şâd olmam ilâ-yevmi’l-kıyâm
3 Eyledim âfâkı pür-hûn ağlamakdan subh u şâm
Encüm-âsâ çeşmime uyku harâm oldı harâm
Sâki-i devrân elinden içdigim semdir müdâm
Bezm-i gamda haşre dek almaz dimâğım bûy-ı kâm
Eyledim ben âh u feryâd itmegi çün iltizâm
Mâtem itsün ağlasun yansun yakılsun hâs u ‘âm
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XIII
Ey mülûkun a’zâmı şâhen-şeh-i kişversitân
Vey cihânın pâdişâhı husrev-i Cemşîd-şân
Bir onulmaz derde düşdüm çâresi yok el-amân
Başıma seng-i belâ yağmakda rûzân u şebân
3 Berk-i âhım âteş-efşân-ı cihân hâlim yamân

Sîne sûzân dîde giryân dil perîşân-ı figân
Her müjem deşt-i nigehde bir mugaylan-ı nihân
Cism ü cânım âteş-i hasretde büryân her zamân
Lerzenâk oldı figanımdan zemîn ü âsumân
Eyledim bu matla‘ı şeb-tâ-seher vird-i zebân

6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XIV

Ey şeh-i mülk-i ‘adâlet Hân-ı Mahmûdü’ş-şiyem
Vey hıdîvv-i muhterem sultân-ı memdûhü’l-ümem
Mâlik-i mülk-i velâyet sâhib-i seyf ü kalem
Pâdişâh-ı heft kişver Husrev-i ferruh-kadem
3 Behmen-i kal’a-güşâ Efrâsiyâb-ı Cem-haşem
Saf-der-i encüm-sipeh hâkân-ı İskender-‘alem
Erdişîr-i şîr-efgen Dâver-i Rüstem-hadem
Şâh-ı efser-bahş-ı sultân-ı ‘Arab hân-ı ‘Acem
Mehdi-i sâhib-kırân u kahramân-ı pür-himem
Gam degildir çeşm-i ‘âlem kan dökerse dem-be-dem

6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XV

Ey cenâb-ı şehriyâr-ı kâmkâr-ı rûzgâr
V’ey cihânbân-ı zamân sultân-ı gerdûn-iktidâr
Âsitânınla ider çarh-ı mu‘allâ iftihâr
Eylemişdir kudsiyân dergâhını cây-ı karâr
3 Âfitâb-ı bahtın olmuş ‘âleme pertev-nisâr
Nûr-ı feyzinden olur subh-ı sa‘âdet âşikâr
Şem‘-i bezm-i enverinden mâh u encüm tâb-dâr

İrişür cünd-i melâ‘ik sana rûz-ı kârzâr
Giryeden hâlî degil bu hüzn ile ebr-i bahâr
Mihr ü meh ser-geştedir bu derd ile leyl ü nehâr
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XVI
Ey furûğ-ı âfitâb-ı âsumân-ı taht u tâc
Vey ‘adâlet-pîşe şâhen-şâh-ı Fârûkî-mizâc
Devr-i ‘adlinde iderler âb u âteş imtizâc
Cem‘ olurlar her gice pervâne vü nâr-ı sirâc
3 Ahz idüp sâ‘ir düvelden zûr ile bâc u harâc
Sen bu dîn ü devlete virdin nizâm u ibtihâc
Heybetinden çölde şîri sıtma tutmuş nâ-mizâc
Tab‘ına isnâd ile mir‘ât-ı İskender zücâc
İltifâtınla kumâş-ı ma’rifet buldı revâc
Ey tabibim yâre-i sînem kabul itmez ‘ilâc
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XVII
Ey mülûkun emcedi şâhân-ı dehrin ‘âlemi
Vey cemî‘-i rûy-ı ʿarzın pâdişâh-ı mülhemi
Keşf ü ilhâm u kerâmetle pür itdin ʿâlemi
Olsalar irşâd iderdin Bâyezîd ü Edhem’i
3 Çeşm-i ʿâlem görmedi sen gibi şâh-ı mülhemi
Dergeh-i lutfunda derbân eylemezsin Hâtem’i
Bir ser-i engüşt ile mağlûb idersin Rüstem’i
Hükm-i cân-bahşın ider tiryâk zehr-i erkamı
Nutk-ı dârû-yı şifâ-sâzın ider sükker semi
Çekdiler tîğ-i Yezîd’i seyf-i İbni Mülcem’i

6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XVIII
Ey gül-i gülzâr-ı dîhîm ü serîr-i saltanat
Vey hümâ-yı evc-i devlet şâh-ı vâlâ-menkabet
Âsumân-mesned muʿallâ-câh kerrûbî-sıfat
Menba'-ı ʿayn-ı kerâmet kân-ı lutf-ı mekrümet
3 Evc-i ikbâlin hümâya âşiyân-ı meymenet
Sana mahsus u müsellemdir nizâm-ı memleket
Kalmamışdır dergehinden gayrı cây-ı ma'delet
Tabʿ-ı sâfın mekteb-i ʿilm ü kemâl ü ma'rifet
Devletinde ehl-i ʻilm ü erbâb-ı ʻirfân mültefet
Yok imiş anlarda îmân u diyânet merhamet
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XIX
Ey furûğ-ı mihr-i şevket sâye-i Rabb-i Mecîd
Vey hidivv-i ma'delet-güster cihânbân-ı vahîd
Sen tüfeng atup nişân urdukda ber-vefk-i sedîd
Rûh-ı Behrâm eyledi tahsîn-i bî-güft ü şünîd
3 Şeyh ü Vassâf itseler hıdmet sana ʻahd-i medîd
Hattına inşâna taklîd eylemek emr-i ba'îd
İtmede şâhân-ı ʻâlem bâb-ı lutfundan ümîd
Senden öğrensin kemâl-i rüşdi Hârûnu'r-reşîd
Oldı bu mısrâ'dan târîh-i fevti müstefîd
"Dâver-i ʻâlem cenâb-ı Şeh Selîm oldı şehîd" (1223)
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XX

Ey şehân-ı ‘âleme bûs itdiren pây-ı semend
Vey iden gam mülkine ‘arz-ı ‘adûdan kûy u kend
Tâb-ı kahr u lutfun eyler bahrı âteş zehri kand
Eşkıyâ kim devr-i ‘adlinde olur mı behremend
3 Hâtif-i gayb u zaferden geldi bir savt-ı bülend
Vâlid-i cennet-mekânın eyledi kahr-ı levend
Sen şeh-i mazlumun itdin kâtilânın ahz u bend
Pâyına zencîr urdun boynına takdın kemend
Başların kesdin cihâna virdi tîğın nush u pend
Bir gazâ itdin ki rûh-ı Murtazâ kıldı pesend
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XXI

Hak Ta’âlâ ‘ömr ü dîn ü şevketin müzdâd ide
Kalbini mesrur idüp düşmenlerin nâ-şâd ide
Leşkerin mansûr idüp iklimini âbâd ide
Devlet-i ser-keşleri fermanına münkâd ide
3 Berk-i kahrın mülk-i a’dâyı yakup ber-bâd ide
Bîm-i tîğ-ı cân-sitânından ‘adû feryâd ide
Sen gazâ itdükçe cünd-i kudsiyân imdâd ide
Kanda ‘azm itsen seni Hızır nebî irşâd ide
Tîğını her demde nabz-ı devlete fassâd ide
Kör olup ehl-i şekâ sâ’illigi mu’tâd ide
6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XXII

İşte budur Hak Ta‘âlâ’dan recâ vü mültemes
Ehl-i İstanbûl’a muhtâc olmasun kes bir nefes
Bir süri dünyâ-perest ikbâle cân virmiş teres

Olmadı bir kimse imdâda gelüp feryâd-res

3 Ol gül-i ra'nâyı pâ-mâl itdi hayfâ hâr u hes

Yok mudur cân kurtaran âdem deyu çok virdi ses

Sârbân-ı mevt asmış üştür-i 'ömre ceres

Kesdi cânından ümîd *"Allah bes bâkî heves*"

Uçdı murg-ı rûhı bâğ-ı cennete kaldı kafes

Kalmamış dünyâda aslâ rahm u şefkat sözi kes

6 Bir dahı sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd

Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd[439][440]

ANTEPLİ AYNÎ EFENDİ

[439]Mehmet Arslan, **Antepli Ayni Divanı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2004, s. 494-504.

[440] Antepli Aynî, **Divan,** Ali Emiri Kütüphanesi, Manzum, Nu: 309, v. 5-7

-XXIV-

Mersiye-i Fâzıl Berâ-yı Sultân Hân-ı Selîm-i Şehîd

(Fe´ilâtün Fe´ilâtün Fe´ilâtün Fe´ilün)

Felegün kubbe-yi fîrûzesi vîrân olsun
´Âlemün enfüs ü âfâkı perîşân olsun

Felegün çarhı kırılsun nefes-i âhımdan
Pâre pâre dökülüp hâkile yeksân olsun

3 Felegün sâbit-i dest-yâreleri ba´d-ı yevm[441]
Rîze rîze saçılup rîgi beyâban olsun

Felegün çâk ola nüh atlas-ı mînâ-fâmı
Lîme lîme dagılup ´âleme rîzân olsun

Togmasun bir dahı hurşîd ile mâhı çarhun
Mâh u sâli şeb ü rûzı bize pinhân olsun

6 Kılmasun devr-i felek bir dahı icrâ-yı fusûl
Ne bahâr u ne harîf ü ne zemistân olsun

[441] Yazmada "Felegün sâbit ü seyyâreleri ba'd el-yevm"

Düşmeye şebnem-i ter esmeye hoş bâd-ı seher
Ne gül-i tâze ne bülbül ne gülistân olsun

Hep ´akîm ola mevâlid-i selâs-ı ´âlem
Ne nebât ola ne ma´den ne de hayvân olsun

9 Ey felek ey felek ey dehr-i sitemkâr yeter
Rûz-ı mahşer görelim ´âleme dîvân olsun

'Âlemün rûhı olan Şâha ki kıydun zâlim
Nice şimden girü ´âlem nice[442] devrân olsun

Nice magrûr ola ikbâline dünyâda kişi
Tutalım taht-ı cihân içre Süleymân olsun

12 'Âlemün işte[443] Süleymânı Selîm Hân-ı şehîd
Taht u mülki dilerem bağçe-yi rızvân olsun

Öyle dânâ-yı fehîm öyle himemkâr-ı halîm
Her ma´ârifde kemâl-âver-i irfân olsun

Hüsn-i âhlâk ile ol hüsn [ü] cemâl [ü] tal´at

[442] Yazmada ikinci "nice" yok.
[443] Yazmada "Sâni"

Böyle kâbil mi ´aceb bir dahı insân olsun

15 Nice hayrât [u] eser eyledi îcâd u binâ
Hidmet-i nezd-i Hudâ mûcib-i gufrân olsun

Kıldı tertîb-i ´asâkir dahı ta´lîm-i cihâd
Gâzîler zümresine şâh-ı şehîdân olsun

Olur ancak o kadar gayret-i dîn ü devlet
Sa´y-ı meşkûr-ı kabûl-âver-i Yezdân olsun[444]

Kim bilür tahta bedel âh ola tâbût-ı fenâ
Şâh-ı mazlûm ´adem iklîmine sultân olsun

27 On sekiz sâl ü sekiz mâh meger müddet-i mülk
Va´de geldikde ne kâbil dahı meydân olsun

Allâh Allâh nice hûrşîd-i cihân-tâb-ı zamân
Bir avuç hâke girüp seriyye giryân olsun

Çâr-deh-i mâh oturup gûşe-yi gamda mahlû´
´Akıbet böyle telef girde-yi düşmân[445] olsun

[444] Bu iki beyit yazmada yer almamaktadır.

30 Bir alây kâfir-i bî-dîn idüp o şâha hücûm
Tâ ki ol mehlikadan ´Adn'e şitâbân olsun

Bir süri kelb-i ʻakûr itdi o şîre hamle
Her biri nâr-ı cehennem ile büryân olsun[446]

La´net olsun ten u ervâhına mel´ûnânun
Ebedî hâneleri dûzah-ı nîrân olsun

Âh ol cism-i latîf ol ten-i pâlûde-misâl
Ne revâ darb ideler anı ki lerzân olsun

33 Kimseye of dimemiş iken o nâzende ´azîz
Ne revâ sadme-yi ´adâ ile nâlân olsun

Yalınuz nâle-keşi ümmet[447]-i İslâm degül
Kim umar millet-i tersâ dahı giryân olsun

Aglasun haşre değin hûn ile çeşm-i ʻâlem
Heft deryâ-yı cihân hasret ile kan olsun

---

[445] Yazmada "dûnân"
[446] Yalnızca yazmada var.
[447] "millet-i"

36 Yagdı hep sâ´ikalar bâd-ı matar bir müddet
Mâtem-i dehre bu yetmez mi ki burhân olsun

Der-´akab irdi Ebâ müslim-i vakt imdâda
Âferîn himmetine yâveri Yezdân olsun

21 Hazret-i Mustafâ Pâşâ-yı mededkâr u gayûr
Haşre dek matharî-yi rahmet-i sübhân olsun

Kahramân-ı dehr ol sâhib-i fahrü'l-vüzerâ
Cümle ´adâları koç başına kurbân olsun

'Aşk ola mihre küsûf mâha husûf irmiş iken
İstedi himmet-i vâlâsı ki rahşân olsun[448]

18 ´Âkıbet zâhir olur vâcib olan ka'nûnı
Bilinür kadr-ı ´abâ mevsim-i bârân olsun

Giderek kıldı bu tertîbe bahâne cühelâ
İstedi her biri hem rütbe-yi akrân olsun[449]

---

[448] Aşk ola gayretine mihre küsûf irmiş iken
Sa'y-ı meşkûr kabûl-âver-i yezdân olsun

[449] Yazmada "İstedi her birisi Rüstem'e akrân olsun"

24 O murâd itdi kader oldı muhâlif ammâ

N’eylesün def´-i kazâya nice imkân olsun

Hayr niyyet ile ola Âsaf-ı vâlâ me´cûr[450]

Dü-cihân içre o niyet ile şâdân olsun

Didi mersiyesini hâsma çerâgi Fâzıl

Tâ be-mahşer sebeb-i rahmet-i Gufrân[451] olsun

Çün ki tekrâr ile hân olmadı bu fânî de

Dilerem dâr-ı bekâ tahtına hakân olsun[452] [453]

FÂZIL

---

[450] Yazmada “Niyyet-i hayr ile ol âsaf-ı vâlâ mehcûr”

[451] “Rahman”

[452] Abdurrahman Akdüzen, **Millet Kütüphanesi Ali Emiri Kitaplığı Manzum 560 Numaralı Şiir Mecmuası (Vr. 1-20) (İnceleme, Metin, Sözlük, İndeks)**, Marmara Üniversitesi YL tezi, İstanbul, 2013, s. 57-62.

[453] Enderunlu Fazıl, **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Arslan Kaynardağ , nu: 00203, vr. 2.-3.

-XXV-

Gazel-i Rikkat-engîz-i Merhûm Sultân Selîm

Tahmîs-i Nâfi'-i Gurbet-güzîn-i Bî-mâr u Sakîm

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

I

Gülsitân içre bana murg-ı hoş-elhân ağlar

Âsumân üzre melek hâkde insân ağlar

Kâfir ağlar bana bil-cümle müselmân ağlar

Rûz u şeb derdin ile dîdelerim kan ağlar

Vâkıf olan benim esrârıma her an ağlar

II

Gör neler itdi bana tâli'-i nâ-mes'ûdum

Olmadı bir gün anın bed-revişinden sûdum

Umarım dâdım ala sonra o Hân Mahmûdum

Kimse fehm itmedi hayfâ ki nedir maksûdum

Gice gündüz ne içün dîde-i giryân ağlar

III

Şâh itmişdi beni 'âleme Allâh-ı Ganî

Ben dahı itmiş idim mazhar-ı eltâf seni

Ey 'adû gerdene takdın ne içün bu reseni

Dâğ-ı sînem göricek hûn-ıla âlûde beni

Rahm idüp hâlime ezhâr-ı gülistân ağlar

IV

Cân u dilden niçeler olmuş idi bana habîb

Hâk-i dergâhıma şevkile olurlardı münîb

Kimseden olmadı dermân bana bir emr-i ‘acîb

Gördi çün derd-i dil-i zârımı rahm itdi tabîb

Didi ey haste-i hicrân sana dermân ağlar

V

Tîğ-ı bî-dâdı çeküp düşmen-i cân bed-peymân

Kasd-ı cân itmek içün geldi o bed-kîş yaman

Yalvarup didim ise her ne kadar ana amân

Yine rahm eylemez aslâ bana ol âfet-i cân

Böyle bî-mâr görüp hâlime yârân ağlar

VI

Çok kese itmiş idim râz-ı derûnum i‘lân

Olmadı kâbil-i te’sîr-i kelâmım ey cân

Sırrım elbette bilür ehl-i şu’ûr u iz’ân

Gam degil bilmez ise râz-ı derûnı nâ-dân

Fehm ider hâlimizi sâhib-i ‘irfân ağlar

VII

Hân Selîm gibi olan pâdişeh-i İslâmı

İtdiler katline bir niçe ‘adû ikdâmı

Nâfiyâ görene dir ol şeh idüp istirhâmı

Derdile rûyına bakdıkca dil-i İlhâmî

Gerçi handân olur ammâ ciğeri kan ağlar[454]

NÂFÎ

[454]Halime Çavuşoğlu, **Nâfi Arab Tâhir Efendi-Zâde'nin Hayatı, Edebî Kişiliği Ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)**, Atatürk Üniversitesi Doktora Tezi, Erzurum, 2012, s. 469-470.

-XXVI-

Tahmîs-i Nâ-temâm Mersiyye-i Sultân Selîm-i Şehîd

Güfte-i Fazıl Beg

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

I

Fâzılın mersiyyesin Hazret-i Mîr-i Cavîd

Etdi tahmîs bu beyte kadar ol zât-ı sa'îd

Ne kadar uymaz ise şehr-i zebânına Girid

Yaza tekmîlini güstâh kalem bi't-taklîd

Nûrî zeyl eylesin isterse de noksân olsun

II

Hased-i fıtrî ile toldu derûn-ı gufalâ

Devlet ü dîne olup her biri püsküllü belâ

Bî-şu'ûrane sanup kendilerini 'ukalâ

Giderek kıldı bu tertîbe bahâne cühelâ

İstedi her birisi [hem] Rüstem-i akrân olsun

III

Kutb-ı ferhunde-kadem-veş gelicek irşâda

Nevbet-i devr-i zemân geldi yine üstâda

'Âlem-efrâz-ı şecâ'at olarak dünyâda

Der-‘akab erdi Ebâ Müslim-i vakt imdâda
Âferîn himmetine yâveri Yezdân olsun

IV

Mültecây-ı vüzerâ ‘ârif ü dânâ-yı umûr
Saf-der-i rezm-i tedâbîr ü pesendîde-şu’ûr
Nâzım-ı memleket ü hâmî-i dîn ü cumhûr
Hazret-i Mustafâ Paşa-yı mededkâr-ı gayûr
Haşre dek ‘âleme devletle nigehbân olsun

V

Perde-i gam içine necm-i ziyâ girmiş iken
Dîdeler tozunu gam perdesi kaldırmış iken
Künc-i mihnetde sürûr-ı dili saldırmış iken
‘Işk ola gayretine mihr-i küsûf ermiş iken
İstedi himmet-i vâlâsı ki rahşân olsun

VI

Böyledir böyle ezelden beri hep âdet-i mülk
Berk-i hâtif gibi geçmekde hemân sür’at-i mülk
Ebedî kişiye kalmaz hele bu ni’met-i mülk
On sekiz sâl [ü] sekiz mâh meger müddet-i mülk
Va’de geldikde ne kâbil dahı meydân olsun

VII

Şu’le-veş birden o meh-pâre nasıl oldu nihân

Öyle bir gevher-i lâlâ ola bî-nâm u nişân

Bu ne hikmetdir ede cismini zâyi’ devrân

Allâh Allâh niçe hurşîd-i cihân-tâb-ı zemân

Bir avuç hâke girip ser-be-girîbân olsun

VIII

Etmedi hayf o hurşîd-i kerem gayrı tulû‘

Böyle gadr olduğu ‘âlemde degildir mesmû‘

Öyle sultâna hakâret niçe olsun meşrû‘

Çâr-deh mâh oturup kûşe-i gamda mahlû‘

‘Âkıbet böyle telef-kerde-i devrân olsun

IX

Kerbelâ şîvesine gördü o günde merhum

Hâne-dâna nitekim üşdü idi leşker-i şûm

Ehl-i îmân işidip oldu ser-â-ser mağmûm

Bir âlây kâfir-i bî-dîn idüp ol şâha hücûm

Ta ki o mühlikeden ‘adne şitâbân olsun

X

Çünki bu hizmete ikdâm idüp oldu mecbûr

Umarız rûz-ı cezâda ola cürmü mağfûr

Kûşiş ü sa‘yı ‘aceb mi ger olursa meşkûr

Hayr-ı niyyetle ola âsaf-ı vâlâ-me’cûr

Dü cihân içre o niyyet ile şâdân olsun

XI

Mârveş eyledi çok mûr o emîre cümle

Sanki nâr idi idüp nûr-ı münîre cümle

Zulmet-âsâ ki eder çeşm-i basîre cümle

Bir sürü kelb-i ‘akûr etdi o şîre cümle

Her biri nâr-ı cehennem ile biryân olsun

XII

Âh ol ‘unsur-ı nâzük-ten-i kerrûbî-hısâl

Âh ol serv-i hoş-endâm ola böyle pâ-mâl

Âh ol kâmet-i a’zâya Hudâyâ ne bu hâl

Âh ol cism-i latîf ol ten-i pâlûde misâl

Ne revâ darb-ı edânî ile lerzân olsun

XIII

Böyle ‘özr ü şiyemi kimse eder mi tecvîz

Uralar cism-i şerîfine anın tîg-i setîz

O melek-peykeri dîvler ede böyle ta‘cîz

Kimseye öf dememiş iken o nâzende ‘azîz

Ne belâ sadme-i edna ile lerzân olsun

XIV

Mâtemi sanma ki ‘âlemde henûz tâm degil

Eşk-rîz olmağa herkeslere ibrâm degil

Bu musîbet a gözüm kâbil-i ifhâm degil

Yalınız nâle-keş-i ümmet-i İslâm degil

Kim umar millet-i tersâ dahı giryân olsun

XV

Nûrînin dîdesi hûn-âb ile oldu sâ’il

İşidince haberin oldu hemân lâ-ya’kıl

Bir du‘âdır elimizden gelecek ve’l-hâsıl

Dedi mersiyesini hâs çırağı Fâzıl

Tâ-be-mahşer sebeb-i rahmet ü gufrân olsun

XVI

Cilveger olmayıcak sadr-ı cihân-bânîde

Olmadı zîb-i fezâ mesned-i sultânîde

Vermedi revnak-ı diğer şeref-i sânîde

Çünki tekrâr ile hân olmadı bu fânîde

Dilerim dâr-ı bekâ tahtına hakan olsun

XVII

Gülşen-i cenneti etdikçe o dâver seyrân

Ya'nî seyrângehi oldukça riyâz-ı rıdvân

Rûh-ı pâkine erişdikçe o revh u reyhân

Nûr ile merkad-i pâkinde uyandıkça hemân

Hazret-i pâdşehin 'ömrü firâvân olsun [455]

HANYALI NÛRÎ

[455]Abdullah Aydın, **Hanyalı Nûrî Osmân ve Dîvânı**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara, 2009, s. 386-388.

-XXVII-

Sultân 2. Mahmûd Mersiyesi

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

Sad hayf sad te'essüf ū sad âh âh âh
Âhımla eyleyim felek âyînesin siyâh
Bir pâdişâha mâlik idik kim misâli hiç
Gelmiş degil cihân kurılaldan yok iştibâh
3 İtmiş idi 'anâsır-ı zât-ı şerîfini
'Adl ü 'inâyet ü kerem ü cûddan İlâh
Bîm-i mehâbetiydi ayak bağı yohsa hep
A'dâları iderdi der-i devletin penâh
Çok gördi zâtını bize devrân çün 'âkıbet
İtdi hemân cennet-i firdevsi câygâh
6 'Aşrı gibi makâmı da emn ü emân ola
Taht-ı bekâda da yine Mahmûd Hân ola

II

Yâd eyleyüp geçen demi kan ağlasun gönül
Âh eylesin ne çâre hemân ağlasun gönül
Su serpmek içün âteş-i kalb-i hazînime
Her vakt ü her zamân amân ağlasun gönül
3 Bir öyle pâdişâhdan ayrıldık âh âh

Bir ben degil zemîn ü zamân ağlasun gönül

Yatdıkça zîr-i hâkde ol cism-i nâzenîn

İtsin sirişkin âb-ı revân ağlasun gönül

Oldı nihân gözden o hurşîd-i saltanat

Yansın bu derd ile dil ü cân ağlasun gönül

6 İtsek ‘aceb mi haşre kadar nâle vü bükâ

Olduk veliyy-i ni’metimizden felek cüdâ

III

Hiç çarh-ı dûn itmeyüp Allâh’dan hicâb

Kıldı sarây-ı hâtırımı ser-te-ser harâb

Cevr ü sitem bana felegin eski ‘âdeti

Oldı velîk cümleye râci‘ bu ıztırâb

3 Senden olaydı eyler idi hânûmânımın

Hâkisteri bir âhım ile göklere şitâb

Kimsin felek ki medhalin olsun bu vak’ada

Kâdir mi âfitâba vire zerre pîç ü tâb

Tedbîr olaydı tîr-i kazâya eger siper

Ol pehlevânın olmaz idi menzili türâb

6 Hem virdi Hak hem aldı yine kurb-ı Hazret’e

Celb eylesin Resûl’i zîr-i şefâ’ate

IV

Yâ Rab o şâh-ı Hazret-i Fârûk-hasleti

Çeksin kenâr-ı cûdına dâd u ‘adâleti

Olsun nasîb zâtına tâ yevm-i rüstahîz
Bî-vâsıta müşâhede sâhib-şefâ'ati

3 Selb oldı hâb u râhat u âsâyiş-i 'ibâd
Bulsun mukâbilinde o da zevk-i cenneti

Takdîr-i Kirdgâr'a rızâ-dâde ol hemân
Gelmiş ne çâre eyleyelim vakt ü sâ'ati

Hayru'l-halef koyup yerine gitdi kendi âh
İhyâ iden odur yine bu baht-ı devleti

6 Yatdıkça tâ-be-haşr odur genc-i ma'delet
Mahdûmı ola zîver-i evreng-i saltanat

V

Eyler cenâb-ı hazret-i 'Abdü'l-Mecîd Hân
"*Sırr-ı ebîhi*" remzini her nüktede beyân

Zât-ı melek-nihâdı ile oldı 'âleme
Yine bedîd 'inâyet-i eltâf-ı Müste'ân

3 Bir pâdişâh-ı bende-nüvâzdır ki şevketin
Görse olurdı çâkeri hâkân-ı Râyegân

Âfâka sıyt-i şevket ü dârâtı neşr olup
Olsun vücûdı bâ'is-i revnak-dih-i cihân

Oldukça pây-dâr-ı zamân ol şehin **Şeref**
A'dâsı ser-nigûn ola kendüsi kâm-rân

6 Zât-ı şerîfinin dilerim subh ile mesâ

Olsun refîki Hızr-ı Nebî yâveri Hudâ[456]

ŞEREF HANIM

[456]Mehmet Arslan, **Şeref Hanım Divanı**, İstanbul, Katabevi Yayınları, 2011, s. 300-302.

-XXVIII-

Mukaddema Evkâf Mektubculuğunda ve Mu’ahharan Bağdâd ve Adana Gibi Vilâyetlerin Defterdârlığında Bulunan Merhûm Hasîb Paşa Damadı Hakkı Beyefendi Merhûmun İnşâ Eylemiş Olduğu Mersiye-i Ciğer-Sûzdur

(Fâ’ilâlün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün)

I

Âh vâhayfâ be-hükm-i devre-i çarh-i mühin
Oldı bir dil-sûz mâtemle cihân endûh-gîn
Eyledi tecdîd deşt-i Kerbelâ’nın mâtemin
Vak’a-i ifnâ vü katl-i Hüsrev-i dünyâ vü dîn
3 Ya’ni kim hal‘ olunub ifnâ olundu nâgehân
Hazret-i Abdülazîz ol zıll-i Rabbü’l-‘âlemîn
Etdiler bu kâr-ı nâ-hemvâra cür’et bî-gümân
Eyleyüb ihsânına küfrân hayl-i hâinîn
…………………………………………………[457]
Mâddetü'l-asl-ı fiten...
6 …………………………………………………
Tâ-be-mahşer la’netallahi ‘aleyhim ecma’în
Biri fi’l-fevr oldı tîğ-ı kahr-ı hakla çâkçâk
Ya’ni ………… ol le’îm-i hâin-i düzah-karîn

[457] Bu kısımlar Tarih ve Edebiyat dergisin tarafından sansürlenmiştir.

Anların me’mûru cellâdânı ta‘dâd eylemem

Bunların zikriyle levh-i nazmı berbâd eylemem

II

Çünki oldı bu redî fi’l-i şenî‘ küfr-i eser

Çok zamanlar perde-i ketm ü hafâda müsteter

Sa’y-ı mevfûr eyleyüb tahkîkine şâh-ı cihân

Oldı yekser sâha-i pehn-i vüzûha cilveger

3 Rûh-ı ‘amm-ı ekremin memnûn-ı ferhân eyledi

Hem de şâd oldı revân-ı Hazret-i Hayrü’l-beşer

İntikâmıyla eder mesrûr cümle ‘âlemi

Hem virür dünyaya bu sûretle ders-i pür-‘iber

Dîn ü devlet ittihâd itse n’ola şimdengerü

Fitne havfından ‘adem-âbâdı etmişdir makarr

6 Ola kalb-i dostân eltâf-ı hakla şâd-kâm

Düşmenânın cânını sûzân ide nâr-ı sefer

Nîce yakmaz nâr-ı dûzah cânların kim anların

Maksadıydı kat‘-ı nesl-i Âl-i Osman ser-te-ser

Ba’de-zâ mersiyyeden bir nebze ityan eyleyem

Mâcerâ-yı dîde-i giryânı tûfân eyleyem

III

Çün şehîd oldu o gün zıll-ı cenâb-ı girdigâr

Tâb-ı haşyet eyledi encümle mihri lerzedâr

Etdi sûz-ı şerha yekser sîne-i çarhı harâb

Matemiyle ağladı ervâh-ı ulvi zâr zâr

3 Giydi hayl-i kudsiyân cümle libâs-ı mâtemi

Kıldı rikkat dide-i rûhü'l-emîni eşk-bâr

Açdı nâr-ı firkat-i şeh sine-i unsurda dağ

Haşre dek olsa n'ola ebr-i bahârân hûn-nisâr

Oldu te'sîr-i gırîv nevha-i murgândan

Rûy-ı gül bîmâr u zerd ü zülf-i sünbül târumâr

6 Taşa urdı başını gülşende cûlar ağlayub

Birbirine girdi bîdân sernigûn dîvâne-vâr

Bank-i şûr-â-şûr ervâh-ı şehîdândan o dem

Sîne-kûbân inledi eşcâr-ı deşt-i kûh-sâr

La'net olsun ana kim ol demde nâlân olmadı

Lutf u cûdın yâd ile bir bahr-ı cûşân olmadı

IV

Girdi çün lahde şehîden ol şeh-i kudsî-me'ab

Birbirinden ayrılub âvâre düşdi nüh kıbâb

Kan yerine oldı çeşm-i ahterân âteş-nisâr

Hâverândan kendisin toprağa urdı âftâb

3 Teff ü tâb-ı mâtem itdi ol kadar te'sîr kim

Oldı burc-ı âbî-i gerdûn ser-tâ-ser serâb

Sûz-i nevha derd-i şîven ol kadar bükdi belin

Tâ dem-i mahşer n'ola çekse dü peyker ızdırâb

Hût-i gerdûn kendisin atdı dehân-ı şu‘leye

Yere geçdi delv ü mîzân çâk olup pür-iltihâb

6 Ba'dezâ olsa revâ derd-i firâk-ı şâhdan

Sâha-i gülşen harâb u sîne-i bülbül kebâb

Ümmehât-ı ‘unsura ol günde itmişdir vedâ'

Ağlayub âbâ-i ulvî bâ-hezârân sûz u tâb

Dilerem kim kâtilânı olıcak rûz-i cezâ

Sadme-i kahr-ı Hüdâdan bulmaya aslâ rehâ

V

Hâk itdikce nihân ol şâh-ı âlî-himmeti

Ber-karâr ide Hudâ hâkân-ı dârâ-haşmeti

Ya'ni kim çeşm-i çerâğ-ı dûdmân-ı saltanat

Hazret-i Abdülhamîd Hân-ı Sikender-savleti

3 Râyet-i iclâlini tâ fark-ı mihre irdirüb

Dem-be-dem müzdâd ola ferr ü şükûh u şevketi

Hak serîrinde ide nusretle her dem kâmrân

Çünki zâtıdır iden ihyâ bu dîn ü devleti

Ola a'dâ dest-berd-i kahrı ile lerze-nâk

Asdikâsı olalar makrûn-i lutf u himmeti

6 Cûy-i lutfu ser-te-ser şâd-âb ide bu 'âlemi

Ola fark-ı ümmete memdûd zıll-i re'feti

Bende vü vassâf-ı hâsü'l-hâs **Hakkı** hüzn ile

Söyledi mersiyye-i şâh-ı kerîmü'l-hilkati

Sad tahiyyât ü selâm olsun revân-ı pâkine

Arşdan nûr ine her dem cevf-i pâk-i hâkine[458]

HAKKI BEY

[458] Tarih ve Edebiyat [Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası], cilt: 3, sayı: 29, s. 818-821.

-XXIX-

Mersiye-i Sultân Abdülazîz

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

Kevn ü fesâd 'âlemidir dehr-i cân-şikâr
Kalmaz bu kârgâhta bir kimse pâydâr
Bin türlü hâl-i bûkalemun-reng eder zuhûr
Devr eyledikçe âyine-i çarh-ı bî-karâr
3 Her ânda bir Halîl düşer nâr-ı hasrete
Durdukça mancınîk-ı sipihr-i sitîze-kâr
Cür'et-dih-i me'ârıza olsaydı âsumân
İnsânı etmeseydi o cür'et günâhkâr
Yâ Rab nedir bu devr-i tegayyür bu inkılâb
Yâ Rab nedir bu seyr ü tesârüf-i bî-şumâr
6 Hayrân eder ukûl-i Felâtun-fetâneti
Sırr-ı tekallübât-ı vukuât-ı rûzigâr
Ayine-i felekte temâsil-i ye's ile
Her rûz bir musibet-i dîgerdir âşikâr
Mümkin değil bu arsa-i hûn-hâr-ı tengde
Pîş-i musâf-ı Rüstem-i takdîrden firâr
9 Dünyâ-yı dûnu hîçe satan hûşyârdır
Bu kârgehte var ise bir merd-i bahtiyâr
Perverde-i inâyet-i hâs olursa da
Bir kimseden ümîd-i vefâ etme zinhâr
Şemşîrine baş eğmiş iken cümle-i cihân
Bak kim ne oldu hazret-i Abdülazîz Hân

II

Taht ağlasun bugün siper ü efser ağlasun
Giysin siyâhlar haşem ü kişver ağlasun

Demdir imâm-ı muhterem-i mü'minin için
Mihrâb çâk-i mâtem olup minber ağlasun
3 Dârâ-yı rüzgârı şehîd itdiler dirîg
Dâr-ı bekada gûş idüp İskender ağlasun
Fârûk-ı asrı garka-be-hûn itdi eşkıyâ
Ashâb u âl-i Hayder ü peygamber ağlasun
Oldu şehîd-i sânî-i Osmân-ı bî-günâh
Sıddîk-ı ekber ü Ömer ü Hayder ağlasun
6 Kan içre yüzdü taht-ı Süleymân-ı rûzgâr
İns ü perî vü leşker ü engüşter ağlasun
Düşdi zemîne zıll-i Hudâvend-i ins ü cân
Sükkân-ı arş tâ-be-dem-i mahşer ağlasun
Giysin muhadderât-ı cihân câme-i siyâh
Ukbâda huldiyân-ı beka yer yer ağlasun
9 Gark olsun eşk-i mâteme eczâ-yı kâinât
Nûh târem ü se hâher ü heft ahter ağlasun
Abdülazîz Hân'ı şehîd ettiler dirîg
Hurşîd-i evc-i izz ü celâl oldu zîr-i mîg

III

Ol gün zamân-ı dehr tamâm olsa kâşki
Gün doğmasaydı rûz-ı kıyâm olsa kâşki
Tûfân-ı hâdisât-ı kazâ fitne-cûş olup
Reh-bend-i çarh-ı âyine-fâm olsa kâşki
3 Dest-i kazâda kürre-i gabrâ şikâf olup
Yek medfen-i havâs u avâm olsa kâşki
Edvâr-ı kîne-güster-i tûmâr-ı âsumân
Ol gün rehîn-i hadd-i hitâm olsa kâşki
Dest-i felek girifte-i bend-i sükûn olup
Çeşm-i kazâ esîr-i menâm olsa kâşki
6 Nâ-bûd olup memâlik-i pehnâ-yı hâkten
Vâreste-i telâş-ı nizâm olsa kâşki

Evvel nüzûl eden derekât-ı cehenneme
Ol zümre-i nemek be-harâm olsa kâşki
Bir âh-ı serd ile koparırdım kıyâmeti
Gerdûn benüm irâdeme râm olsa kâşki
9 Ol tîre-rûzu gözlerimiz görseydi âh
Kim zâil oldu gitdi o kudretli pâdişâh

IV

Gûyâ cihâna vermek için hâl-i intizâm
Birkaç harâmiyân-ı pelîd etti izdihâm
İndirdiler serîr-i saâdet-masîrden
Bir pâdişâhı kim ameli hayr idi tamâm
3 Mahrûm-ı efser etmek ile zât-ı pâkini
Âzâra ka'il olmadı ol zümre-i liâm
Encâm-ı kâr kanına da girdiler dirîg
El vermemişti sanki o tahkîr o gadr-i tâm
Cân-ı Azîz-i âleme kıydı yezîdler
Mel'unlara okunsa revâ la'n ber-devâm
6 Bir pâdişâh-ı muhteremi ettiler telef
Kim kudsiyân ederdi ona arz-ı ihtirâm
Rabbü'l-azîz-i müntakîmi yâda almayıp
Bühtân-ı intihârı nasıl kıldılar kıyâm
Mel'unların netâyic-i şerr ü fesâdıdır
Eczâ-yı memleketteki âsâr-ı inkısâm
9 Hayfâ kitâb-ı hâl-i cihân oldu muzmahil
İhlâl olundu rişte-i şîrâze-i nizâm
Ammâ ki iktizâ-yı mükâfat-ı fi'l-i leh
Kalmaz niyâm-ı nesyede şemşîr-i intikam
Geldi zuhûra gayret-i Kahhâr-ı zü'l-celâl
Dünyâya saldı velvele-âsâr-ı infiâl

V

Kan ağlasun kıyâmete dek efser-i Azîz
Geldikçe yâda mâni'-i hatt-ı ser-i Azîz
Hayfâ ki düşdi zulm ile hâk-i hakarete
Abdülazîz Hân gibi bir cevher-i azîz
3 Hal’ u şehâdetiyle cihân oldu pür-fesâd
lslâh-ı hâl-i âlem iken muzmer-i Azîz
Kalmaz hicâb-ı perde-i kitmânda müstetir
Hûn-ı mukaddes-i ten-i nâzük-ter-i Azîz
Dil-hûn-ı hasret etti gören hâzırını hep
Kanlar içinde pîrehen-i enver-i Azîz
6 Yâd eyledikçe necl-i Hüseyn i'tilâsını
Leb-rîz-i hüzn-i Fâtıma'dır mâder-i Azîz
Göstermedi kilâb kadar sûret-i vefâ
Perverdigân-ı ni'met ü nân-ı der-i Azîz
Bir gerçek er bulunmaya mı olmaya muîn
Billâh o günde yok mudu bir yâver-i Azîz
9 Son günlerinde görmedi bir kimseden vefâ
Yâ Rab ne tîre-tâli’ imiş ahter-i Azîz
Hayfâ ki hizmetinde o mazlûm-ı bî-kesin
Nâ-bûd idi Hasan gibi bir çâker-i Azîz
Küffâr-ı bî'-amân gibi ol kavm-i bî-hicâb
Hûn-ı Azîz-i âlem ile oldu kâm-yâb

VI

Zât-ı bülendi sâye-i Perverdigâr idi
Dergâh-ı mültecâ-yı sıgâr u kibâr idi
Âsâr-ı hayrı var müteaddid taraf taraf
Bir cûdu çok inâyeti çok şehriyâr idi
3 Âlem tamâm gark idi deryâ-yı lûtfuna
Rahm ü sehâda nâdire-i rûzgâr idi
Handân idi vücûh-ı beşer verd-i ter gibi

Ahd-i riyâz-ı devlete fasl-ı bahâr idi
İzz ü cünûn o şâh-ı Felâtun-dirâyete
Mânend-i ifk mes'ele-i intihâr idi
6 Gadr-i felekle oldu tezelzül-pezîr-i merg
Mânend-i Tûr bir cebel-i tâb-dâr idi
Elbette sağ komazlar idi anı ba'de-hâl
Mel'unların murâdları âşikâr idi
Yâ Rab zuhûra gelmez idi bunca hâdisât
Nâ-bûd olaydılar o köpekler ne var idi
9 Feryâd ki gitdi elden o şâh-bâz-ı saltanat
Bâzû-yı Cebraîl'de Anka-şikâr idi
Seyf-i kazâ-pesendini çalmıştı bir laîn
Teslîm-i hasm olunmada bî'-ihtiyâr idi
Kasd ettiler şehâdet-i cân-ı Azîz'e hayf
Nankörlerin yedikleri nân-ı Azîz'e hayf

VII

Yağmâ idüp sarây-ı hümâyûnu ol kilâb
Kaldırdılar katâr ile emvâl-i bî'-hesâb
Zu'm-ı nizâm-ı âlem iken meslek-i liâm
Bünyân-ı şer' u memleketi kıldılar harâb
3 Her gerdişinde oldu ayân başka bir garaz
Çok mefsedetle döndü bu dûlâb-ı inkılâb
Ta'dâd olunsa mefsedet-i mel'anetleri
Arş-ı azîme ârız olur hâl-i ıztırâb
İhlâl-i hâl-i dehre sebeb oldu âkıbet
Hâinlerin başındaki efkâr-ı irtikâb
6 Yâ Rab o kavm-i şûma nasıl kıldı iltihâk
Nûrî-i bî-hayâ ile Mahmûd-ı bî-hicâb
Etmek gerek midir iki dâmâd-ı muhterem
Rüşdî-i dûna Midhat-i mel'ûna intisâb
Yâ müfti-i laîn ki yine etmez iktifâ

Te'lîf olunsa şerh-i fesâdında bin kitâb
9 Bir bî-nevâ müezzin iken olmuş idi hayf
Seccâde-i makâm-ı meşîhatta behre-yâb
Fetvâya ihtiyâc yok Allâh alîmdir
Katl etmedir o zümreyi tedbîr-i bâ-savâb
Mervâniyâna lânet ü nefrîn ber-devâm
Dâreyn içinde görmeyeler anı ve’s-selâm

VIII

Tervîc için metâlib-i menfûr-ı Midhat’i
Tercîh idüp teşekküre küfrân-ı ni‘meti
Hûn-ı velî-i ni’met ile zâga çektiler
Şehzâdegân merâmına seyf-i ihâneti
3 Ecdâdı dehri feth eden evlâd-ı ekremin
Çok gördüler elinde zimâm-ı hükümeti
Bu fikr-i nâ-savâb ile mel’ûn habîsler
Ta’cîl ederdi vak'a-i sûz-ı kıyâmeti
Maksadları şehîd idüp evvel birer birer
Azâ-yı hânedân-ı celîl-i hilâfeti
6 Bir bî-amâna vermek imiş sonra cerr için
Tâc ü nigîn-i saltanatı taht-ı devleti
Ammâ ki lutf-ı Rabb ile ilhâm-ı Hakk ile
Hiss eyledi halîfe-i devrân bu niyyeti
Sed çekti pîş-i ma’şer-i Ye'cûd-ı fitneye
Tedbîr-i ihtiyâtı kemâl-i fetâneti
9 Hem aldı intikamını amm-ı azîzin
Kurtardı hem eazze-i beytü’l-emâneti
Tâk-ı sipihre böyle yazılsa mahallidir
Unvân-ı zât-ı akdesi nâm-ı saâdeti
A’del-terîn-i ıtret-i Abdülmecîd Hân
Şemsü'l-hilâfe hazret-i Abdülhamîd Hân

IX

Hakka ki şehriyâr-ı felek bârgâhdır
Rûy-i zemînde sâye-i lutf-ı ilâhdır
Endîşesi adâlet ü âsâyiş-i ibâd
Fârûk-ı dâdger gibi bir pâdişâhdır
3 Kanûn-ı şer’e eylediği i'tibâr-ı tâm
İnsâf u adl ü dâdına Hak bir güvâhdır
Nisbet olunsa safvet-i levh-i zamîrine
Ruhsâr-ı âfitâb-ı münevver siyâhdır
Geldi yetişti vakti-y-ile dîn ü devlete
Zât-ı celîli Mehdî-i bî-iştibâhdır
6 Her bir işi muvâfık-ı şer’-i şerîfdir
İlhâm-ı Hakk’a hâtırası cilvegâhdır
Dünyâda hürmet eylememek hânedânına
Mahşerde afv olunmayacak bir günâhdır
Zîrâ bu hânedân-ı mukaddes ile'l-ebed
Şer-i cenâb-ı Hakk'a zahîr ü penâhdır
9 Bu nesl-i muhteremde hilâfetle saltanat
Gerdûn-ı izz ü câhta hurşid ü mâhdır
Dâreyn içinde mazhar-ı kahr-ı Hudâ olur
Her kim bu âl-i pür-şerefe kîne-hâhdır
    Bak i’tidâl-i tâb-ı şehinşâh-ı nâm-ver
    Dîvân-ı ma’deletde ne sûretle verdi fer

X

Ma'lûm-ı nâs idi o gürûhun cenâbeti
İsbât için muhâkemenin yokdu hâceti
Elbet komaz halîfe-i mahlû‘ı ber-hayât
Tertîb eden kazıyye-i hâl-i hilâfeti
3 Mânend-i âfitâb ayândır bu mes’ele
Bir dest-i şûmdan idi hal’ u şehâdeti
Ammâ ki şehriyâr-ı hakîm etmedi kabûl

Be-hikmet-i muhâkeme hükm-i siyâseti
Ferman buyurdu mahkeme-i adl ü dâdına
Gösterdi muktezâ-yı nizâm u şerîati
6 Ancak olursa böyle olur hükm-i adl ü dâd
Nûşîrevân geleydi göreydi adâleti
Bi'l-cümle itdi kavm-i Yezîd i'tirâf-ı cürm
Bir ferdinin bulunmadı inkâra tâkati
Tertîb idüp cezâlarını hükm-i şer' ile
Kurtardı intizâr-ı azâbdan ümmeti
9 Âb-ı zülâl-i adl ile oldukça âlemin
Teskîn olundu nâire-i hüzn ü hasreti
Şimden geri zuhûr-i mücâzât-ı cürm ile
Görsün felek didükleri hûn-hâra ibreti
Abdülhamîd Hân'ı Hudâ dâim eylesin
Tahtında tâ be-rüz-ı cezâ kâ'im eylesin

XI

Ey şehriyâr-ı nâm-ver ey Hayder-i zamân
Olsun muîn sana kerem-i Rabb-i müsteân
Sen zîb-i çâr-bâliş-i iclâl ü şevket ol
Yatdıkça hâk-i pâkde Abdülazîz Hân
3 Mevlâ muvaffak etti seni bir gazâya kim
Hoşnûdun oldu cümle şehîdân u râstân
Bir pâdişâh eylemedi böyle bir gazâ
İcrâ-yı inkılâb ideli devr-i âsumân
Şâd oldu yirde mâtemiyân-ı şikeste-dil
Tebrîk kıldı birbirini gökte kudsiyân
6 Aldın rızâ-yı Hakk'ı senin gayretinle hep
Memnûn-ı intikam-ı Azîz oldu ins ü cân
Asl-ı dıraht-ı lime adîm oldu ortadan
Elbette var fürû'ı da ey şâh-ı nükte-dân
Bâzû-yı iktidârına kuvvet virip Hudâ

Dünyâda koymasın ebedî fitnede nişân
9 Hâr u hes-i fesâd ü fiten-i'tiyâddan
Bulsun halâs gülşen-i mâmûre-i cihân
İ’lân-ı adl ü dâd u lûtfunla sû-be-sû
Tâ rûz-ı rustahîz okınsun bu dâstân
Eflâke çıksın ism-i bülend ü mukaddesin
Olsun mukîm-i taht-ı serâ hasm-ı nâ-kesin

XII
Yâ Rab cenâb-ı şâh-ı cihânı mu‘ammer et
Tâ rûz-ı haşr revnak-ı dîhîm ü efser et
Şemşîr-i âbdârına baş eğsin âsumân
A‘dâ-yı kîne-hâhına dâim muzaffer et
3 Evc-i ‘alâda kevkeb-i sa'd-iktirânını
Elmâs-ı âfitâb-ı münevverden enver et
Cümle müdebbirât-ı isâbet-nisâbını
Te’sîr-sâz-ı hükm-i kazâ-yı mukadder et
Mânend-i çeşmesâr-ı dil-i pâk-i Mustafâ
Aksâm-ı hayr u izzet ü iclâle mazhar et
6 Tahtında müstedâm ola mansûr u kâmrân
Amâlini be-hakk-ı Muhammed müyesser et
Seyf-i cihân-güşâsına su ver memâlikin
Levs-i vücûd-ı ehl-i fitenden mutahhar et
Feyyâzi-i pey-â-pey-i lutfunla şâd kıl
Her nusretinde kâm-ver-i feth-i dîger et
9 Hem-vâre kıl makâm-ı hilâfetde ber-devâm
Seccâde-zîb-i şer'-i cenâb-ı peyember et
Dâr-ı cihânda düşmen-i hızlân-meâbını
Hasret-keş-i mezellet-i rüsvâ-yı mahşer et
Dâim budur du‘â-yı dil-i ‘Avni-i hakîr

Mansûr kıl şehinşeh-i İslâm'ı yâ Nasîr[459]

YENİŞEHİRLİ AVNİ BEY

[459]M. Kayahan Özgül, **Yenişehirli Avni Bey**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2015, s. 214-221.

-XXX-

Sultân Abdülazîz Hân Aleyhirrahme(ti) ve'l-Gufrân Hakkında Mersiyedir

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Değildir lâle yer yer hâk-i pâk-i bûsitân üzre
Alevlerdir ki ser çekmiş zemînden âsumân üzre

Zemîn âteş kesilmişdir yanardağ oldu her bir kûh
Eder neşr-i şerer fark-ı cihân berk-i çehân üzre

3 Tutuşdu hırmen-i 'âlem hevâya savrulup gitdi
Uçar cev hem-çü pervâne şümû-ı ahterân üzre

Aceb kibrît-veş her kâh-ı asfer işti'âl eyler
Semender şeklini kesb etdi kumrî âşiyân üzre

Harâretden müzâb oldu tamâm ahcâr-ı saht-ı deşt
Müşâbih âteşin tâsa habâb âb-ı revân üzre

6 Sipihre ser-keşîde halka halka dûd-ı âteşdir
Şu deste deste sünbül verd-i zerd-i gülsitân üzre

Perîşân-hâtır-ı sünbül siyeh bend-i elem fülfül
Açılmaz oldu tab'-ı gül nevâ-yı bülbülân üzre

Kefen der-ber-semen tâbût-vârî serv-i üftâde
Derîde-pîrehen sûsen-i leb-gonca figân üzre

9 Ceres resmindedir lâle lisân-ı hâl ile gûyâ
Nidâ-yı "er-rahîl" eyler fezâda kârbân üzre

Tesâdümden hazîn âvâzı var ağsân-ı eşcârın
Eder şimşâd nâle zıll-ı Rabb-i müste'ân üzre

Ne zıll zeyn-i zemîn nûr-ı zamân devr-i riyâz-ı cûd
Ki feyz-i şâmil olmuşdu bütün İslâmiyân üzre

12 *"Tu'izzû men teşâ"* hükmünden aldı kuvvet-i ikbâl
Mekîn oldu nice yıllar serîr-i 'izz ü şân üzre

*"Tuzillû men teşâ"*dan *"Tunzi'u'l-Mülk"* iktizâ etdi
Süleymân mührünü dîv eyledi zînet benân üzre

Hümâyun-taht vârun baht Hân Abdülazîz Hân kim
Şafak-gûn mihrdir timsâli çeşm-i hûn-feşân üzre

15 Şafak kan ağlasun zîrâ ki vakt-i subh idi nâgeh
Şebi hûn etdiler Sultân-ı kudsî-âsitân üzre

Seher te'sîri def'-i gam iken kalb-i mükedderden
Dirîğâ bu seher gam oldu rûzî ins ü cân üzre

Peleng-i tîz-çeng-i çarh kasd etdi seher sad-hayf
Künâmında mehâbetle yatan şîr-i jiyân üzre

18 Bilirdi derd-i serdir efser ü pâ-bende olur evreng[460]
Başın aldı ayağın atdı mülk-i câvidân üzre

Cihân dâm olmadı bu şâh-bâz-ı evc-i iclâle
Tenezzül etse de durmaz hümâlar üstühân üzre

Reg-i bâzûsuna mikrâz uruldu cân dayansın mı
Hırâm etmek ne güç cânbâz böyle rîsmân üzre

21 Boyandı cevher-i cism-i latîfi hûnâ ol demde
Budur 'âdet ki korlar cevher-i yâkûtı kan üzre

[460] Vezi sorunu var.

Münevver na’şı etrâfında cem’-i duhterân-ı pâk
Benâtü’n-nâ’şdır ser-dâde bedr-i âsumân üzre

Cenân nâr-ı firâkıyla kül oldu yandı kavruldı
Bu veyl-i pür-tef-i dûzâh o meyl etdi cinân üzre

24 Çeker mahlûk âhı nâr-ı âhından hüveydâdır
Şu âteş-bâza benzer ahker almışdır dehân üzre

Mekârim-pîşe hayr-endîşe bir sultân idi hakkâ
Senâ-yı zâtıdır vâcib olan pîr ü civân üzre

Görenler andırırdı ebri derlerdi sadefden sâf
Dü destin bezl içün bâz eyledikçe bahr u kân üzre

27 Sanırdı mâh-ı tâbandır menâzil kat’ eder leylen
Anı seyr eyleyen şeb-dîz-i sîmîn güstüvâr üzre

Ederken rûzigârı hükmüne tâbi’ Süleymân-veş
Yine basmazdı pây-ı esbi mûr-ı nâtüvân üzre

Meh-i nev kehkeşâna fer verir zanneyledi ‘âlem
Mücellâ tîğını aldıkça geh bend-i miyân üzre

30 Yemen’de tâb-ı tîğı berk-sâz oldu Süheyl-âsâ
Şu’â’ı nîze dikdi kişver-i Hindûsitân üzre

Yürütdü bî-ecel dünyâlara fermân-ı kat’îsin
Dahı gezdirmemişken seyfini seng-i fesân üzre

Ulüvv-i tâli’-i devlet ki ‘asrında hükümdârın
Cebîn-sây oldular dergâh-ı şâh-ı kâm-rân üzre

33 O kıldı kuvve-i berriyye vü bahriyyeyi ikmâl
Adû hayrân kalırdı satvet-i Osmâniyân üzre

Nev-‘îcâd eslihâ ile cüyûşı eyledi tanzîm
Çekildi nakş-ı tuğrâsı tüfeng-i zer-nişân üzre

Sefâyin zırhlarla kim hasûn-ı âhenîn oldu
Eder da’vâ-yı rüchân keşti-i Nûh bâd-bân üzre

36 Geçip gitmekdi azmi belde-i Tîmûr-ı mağrûra
Açıp temür yollar mülkde kûh-ı girân üzre

Velî-i ni’metin ta’rîf ile ahvâlini **Memdûh**

Yeter tasvîr-i hüzn itdün bu demde levh-i cân üzre

El aç bâb-ı İlâhî'ye huşû' u 'acz ile şimdi

Du'âlar eyle rûh-ı Hazret-i cennet-mekân üzre[461]

MEHMED MEMDÛH PAŞA

---

[461]Fati Odunkıran, **Mehmed Memdûh Paşa ve Dîvân-ı Eş'ârı (İnceleme-Metin)**, Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2011, s. 212-216.

-XXXI-

Şehîd-i Cennet-mekân Sultân Abdülaziz Hân Hazretlerinin Lisân-ı Dürer-bâr-ı Şâhânelerinden "Sa'dî" Nâm Şâ'irin Vaktiyle İnşâd Etmiş Olduğu Mersiye-i Dil-sûzdur

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

Almadı dest-i ecel sad hayf tenden cânımı
Dest-i kahr u gadr ile hûn ettiler dâmânımı
Verdiler dünyaya bir aksi haberle . . anımı
Nûr-ı aynım bir niyâzım var işit efgânımı
Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

II

Ni'met ü nân-ı 'azîzim ile koymuşlar iken
Hal' edüb üç gün beni hem aç koymuşlar iken
Mel'anet ehli biri birine uymuşlar iken
Cân almışken azîz cânıma kıymışlar iken
Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

III

Tuttular zulm ile zâlimler beni öldürdüler
Göz göre eyvâh tenden cânımı ayırdılar

Kendi kendini telef etmiş deyu bildirdiler

Şâd ü hurrem oldular tâ kim murâda erdiler

Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

IV

Dâverâ! Ben . . . . ‘adlinden ihsân isterim

‘İbret-i ‘âlem içün bir şân-ı şâyân isterim

Şer’ ü kânun üzre hükmen kanuma kan isterim

Bunların i’dâmına bir emr ü ferman isterim

Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

V

‘Âlemi tenvîr ederken âfitâb-ı satvetim

Ser-te-ser tutmuş iken âfâkı izz ü şöhretim

Zulm ile söndürdüler ahir çerâğ-ı şevketim

Bu cinayet birle gâret ettiler hep servetim

Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

VI

Çeşmimin nuru sanırdım (. . . . .) ben

Vây kör olsun o (. . . . .) pür-fiten

La’net itsün (. . . . .) Allah’ın seven[462]

---

[462] Parantez içindeki kısımlar derginin sansürüdür.

Kurdular şerr ile keyd ü hîleden bir encümen

Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

VII

Allah Allah neydi cürm ü töhmetim bilmem ‘aceb

Etdiler bu zulme cür’et ol gürûh-ı bî-edeb

Pâdişâhım katlime vallahi bunlardır sebeb

Gelmişim kanlu kefenle eylerem kanım taleb

Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

VIII

Dîv-sîret ejdehâ-sûret olan birkaç la’în

Titredi cânım görünce bunları ‘ayne’l-yakîn

Kesdiler ırk-ı hayâtım tuttular muhkem metîn

Sızlanırdum cân-hırâşîden edüb âh ü enîn

Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

IX

Ey şehinşâh-ı cihân hâkân-ı dehr Abdülhamîd

Eylesün hak zâtını idbâr-ı ‘âlemden ba’îd

Lutf u iclâlinle etdin ‘âleme hâlin bedîd

Der lisân-ı hâl ile rûh-ı şehinşâh-ı şehîd

Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı

X

Kıydılar encâmı böyle bir şeh-i zî-şâna âh!

Eyle **Sa'dî** bu gam-ı mâtemle yâna yâna âh!

Ağla kim teskîn vermez bu dil-i sûzâna âh!

Başka bir mâtem verir şu mısra'ı vicdâna âh!

Koyma ol zâlimlere Allah için al kanımı[463]

SA'DÎ

[463] Tarih ve Edebiyat [Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası], cilt: 3, sayı: 31, s. 921-923.

-XXXII-

Hâkân-ı Şehîd Sultân Abdülaziz Hân Hazretlerinin Vak‘a-i Dilsûz-ı Şehadeti Hakkında Ma‘ârif-nâzır-ı Esbak Kemal Paşa Merhumun İnşâd Eylediği Dilsûz Mersiye Bazı Evrak Arasında Ele Geçdiğinden Târihî Bir Manzume-i Garra Olduğu Cihetle Derc ü Testîr Olundu:

(Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün)

I

Tazelendi vak’a-i dilsûz-ı deşt-i kerbelâ

Zâhire çıkdı bir emr-i mübhem-i hayret-fezâ

Dîdelerden yaş yerine kan revân olsa sezâ

La‘net olsun her kim ettiyse bu kâra ictirâ

Dîn ü devlet hâi’ni birkaç melâ’în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı şehîd

II

Beş sene olmuşdı zîr-i perde-i şekde nihân

Oldu tahkîke muvaffak şimdi Hâkân-ı zamân

Şâh-ı ‘âdil Hazret-i Abdülhamîd-i Kâmrân

Kalmadı şübhe mahalli herkese oldu ‘ayân

Dîn ü devlet hâi’ni birkaç melâ’în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı şehîd

III

Birtakım ehl-i garaz tedbîr-i pinhân eylemiş

Yol bulup ol şâhı idhâl-i şuhubdân eylemiş

Kendine kıydı deyu dünyaya i'lân eylemiş

Korkmayup Allâhdan bir böyle bühtân eylemiş

Dîn ü devlet hâ'ini birkaç melâ'în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

IV

Bir gürûh-ı mefsedet-endîşe-i gümkerde-râh

Birtakım zâlim şekâvet pîşe-i bî-iştibâh

Kıymış ol sultân-ı bî-cürm ü günâha âh 3ah!

Buldu ol zâlimleri şimdi şeh-i 'âlem-penâh

Dîn ü devlet hâ'ini birkaç melâ'în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

V

Hayf ol sultân-ı mazlûm u şeh-i 'âlî-mekân

Hayf ol hâkân-ı 'adl-âyîn ü İskender-nişân

Dest-i a'dâdan müyesser olmayup tahlîs-i cân

'Âkıbet kıldı şehiden 'azm-ı gülzâr-ı cinân

Dîn ü devlet hâ'ini birkaç melâ'în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

VI

Hazret-i şâh-ı cihân sa'y-ı firâvan eyledi

'Amm-ı pâki intikamın aldı ihsân eyledi

Asdikâ-yı devleti memnûn u şâdân eyledi

Buldu ol zâlimleri teşhîr ü i'lân eyledi

Dîn ü devlet hâ'ini birkaç melâ'în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

VII

Hal'den sonra mürûr etmişti üç gün nâgehân

Nisbetiyye kasrına med'uvv olup şehzâdegân

Anladı maksad nedir Sultân Hamîd-i nüktedân

Etmeyüb kasra 'azîmet kıldılar tahlîs-i cân

Dîn ü devlet hâini birkaç melâ'în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

VIII

Vârisân-ı tahtı isterlerdi imhâ eylemek

Bunca ma'sûmu şehîd-i tîğ-ı ifnâ eylemek

Sonra her neyse murâdı bir bir icrâ eylemek

Şimdi vâcib muktezâ-yı şer'i icrâ eylemek

Dîn ü devlet hâ'ini birkaç melâ'în ü Yezîd
Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

IX

Nûr-ı îmândan mu'arrâ bir denî-yi bed-güher
Leyl-i sıhriyyetle olmuşdu vezîr-i kâm-ver
İttifâk-ı sû-i kasda ol da dâhilmiş meğer
Kendi ikrârıyle imzâsıyle sâbit ser-te-ser
Dîn ü devlet hâ'ini birkaç melâ'în ü Yezîd
Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

X

Hazret-i 'Abdülhamîdin mahz-ı sa'y u himmeti
Koydu meydân-ı sübûta sâhibân-ı töhmeti
Bu teşebbüs şâdmân etti 'umûmen milleti
Görsün erbâb-ı cinâyet hükm-i hakkâniyyeti
Dîn ü devlet hâ'ini birkaç melâ'în ü Yezîd
Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

XI

Sâye-i şâh-ı 'adâlet-pîşede bî-irtiyâb
Ehl-i zulm ü i'tisâfın hâlidir artık harâb

Zâhir oldu etti dest-i ma’dalet ref’-i nikâb

Bir büyük cürm ü cinâyet eylemişler irtikâb

Dîn ü devlet hâ’ini birkaç melâ’în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd

XII

Kâmrân itsün şeh-i devrânı dâ’im Zü’l-Celâl

‘Âdeti her kârda ahkâm-ı şer’e imtisal

Görseler lâ-büdd cezasın kâtilân-ı bed-fi‘al

Kalmadı inkâra şimdi kimsede tâkat **Kemâl**

Dîn ü devlet hâ’ini birkaç melâ’în ü Yezîd

Eylemişler Hazret-i Abdülazîz Hânı Şehîd[464]

KEMÂL PAŞA

[464] Tarih ve Edebiyat [Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası], cilt: 3, sayı: 29, s. 815-818.

-XXXIII-

MERSİYE DER HAKK-I CENNET-MEKÂN

SULTÂN ABDÜLAZİZ HÂN

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

I

Nasıl yanmam kime oldı olanlar şâh-ı devrâna
Bilinmez oldı hâli kıydılar ol zıll-ı Yezdâna
O gitdi mülk-i 'ukbâya firâkı geçti tâ câna
Sarâya velvele saldı cihânı koydu efgâna
Cihân mâtem tutup kan ağlasın Abdülaziz Hâna
Meded Allah mübârek cismi ki boyandı al kana

II

Hilâfet mesnedinde olmuş iken bir mu'azzam Şâh
Dayanup Hakk'a dîn ü milleti eyler idi âgâh
Hulûs ile öpenler pâyini yüz döndürüp nâ-gâh
Mededkâr olmadı hiç kimseler ahvaline eyvâh
Cihân mâtem tutup kan ağlasın Abdülaziz Hâna
Meded Allah mübârek cismi boyandı hem al kana

III

Buna kim yanmaz etdi terk-i cân namûs u gayretle

Bilinmedi yazıklar ola kadri hakk u nısfetle

Amânı bulmadı zâlim elinde kaldı hayretle

Fedâ etti nihâyet ‘âlemi kasd ü irâdetle

Cihân mâtem tutup kan ağlasın Abdülaziz Hâna

Meded Allah mübârek cismi ki boyandı al kana

IV

Duyup bu hâl-i cân-sûzu dedim yâ Râb Mu’în ol sen

Refiki hûr-ı ‘ayn olsun dahı cennet ona mesken

Idüp hem nûr-ı Fahr-ı ‘âlem ile kabrini rûşen

Firâkı kaldı cânlarda cihânı etdi pür-şîven

Cihân mâtem tutup kan ağlasın Abdülaziz Hâna

Meded Allah mübârek cismi ki boyandı al kana

V

Şeci’ u hem halîm ü pâk-niyyet şâh idi hayfâ

Muvaffak olmadı bir yâr u sâdık bendeye zirâ

Figân u âh geçmez mi sanırsın bî-vefâ dünyâ

Yerini âhı buldu Hak ‘adalet eyledi ammâ

Cihân mâtem tutup kan ağlasın Abdülaziz Hâna

Meded Allah mübârek cismi ki boyandı al kana

VI

Nasıl hemşîresi bu '**Âdile** yanmaz o Hâkân'a

Ki kıydı bunca zâlimler karındaşı cihânbâna

Rıza vemezdi 'adl ü şefkati zulm-i müşîrâna

Bütün nâr-ı firâkı saldı kalb-i ehl-i îmâna

Cihân mâtem tutup kan ağlasın Abdülaziz Hâna

Meded Allah mübârek cismi ki boyandı al kana[465]

ÂDİLE SULTÂN

[465]Hikmet Özdemir, **Adile Sultân Divanı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 250-252.

ŞEHZADE MERSİYELER

-XXXIV-

Emir Sülmân Mersiyesi

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

I

Gönül bir derd elinden câna geldi
İçüm taşdı yüregüm yanageldi
Gözümde yaş dükendi aglamakdan
Buğur nevbet cigerde kana geldi
3 Eger kan aglaya gözler yiridür
Ki vaslun nevbeti hicrâna geldi
Elinden bu vefâsuz rûzigârun
Hıredler deng olup hayrâna geldi
Dutıldı ay ü gün agladı yir gök
Musîbet zühre vü keyvâna geldi
6 Sarardı hep çiçekler soldı güller
Kamu bülbüller uş efgâna geldi
Yakıldı lâle vü gözümda nergis
Hazân yili meger bustâna geldi

Kulak işitmedi göz görmedi hîç

Anı kim hayf ol sultâna geldi

9 Cihânda gelmedi hîç pâdişâha

Bu hâlet kim Emîr Sülmân'a geldi

Çün ol Hak rahmetine vâsıl oldı

Beşâret Cennet-i Rıdvân'a geldi

Anun rûhın görüp didi melâ'ik

Bu cennet tâvusı cevlâna geldi

12 Dirîgâ kanı ol devletlü Sultân

Cihânda adı kaldı Mîr Sülmân

II

Hudâyâ her nefes bin âh u feryâd

Bana bu zulm elinden dâd vir dâd

Ki çarhun cevri hadden geçdi gâyet

Ne zâlim rahmı yok bu çarh-ı bî-dâd

3 Anun kahrınadur dîvâne Mecnûn

Anun hışmınadur âşüfte Ferhâd

Bu derde sabr idimez hîç[bir] 'âkıl

Bu cevre katlanımaz âdemî-zâd

Nice yıkdı sonı kahr ile bir gör

Ana kim mihr ile urmışdı bünyâd

6 Kanı ol pâdişâh-ı nev-cüvân-baht

Sa‘âdet gülşeninde serv-i âzâd

Hilâfet tahtınun sultânı mutlak

Ki ‘adlinden cihân olmışdı Bağdâd

Zehî Sultân kim ol gitdi cihândan

Dahı kodı cihânda hoş eyü ad

9 Anarlar hep du‘â vü rahmet ile

İderler zikr-i hayrın her nefes yâd

Sehâ vü cûd-ile ‘adlin ögerler

Anı andukça dirler âferîn-bâd

İlâhî kabrini pür-nûr kılgıl

Revânın rahmetiyle eylegil şâd

12 Mübârek menzilin dârü’s-selâm it

Ana menzil yaraşur cennet-âbâd

Dirîgâ kanı ol devletlü Sultân

Cihânda adı kaldı Mîr Sülmân

III

Ne işler işledün iy çarh-ı gaddâr

Ki sensin ejdehâ-yı âdemî-h^{w}âr

Senün zulmün elinden dîde pür-hûn

Senün cevrün elinden sîne efgâr

3 Kanı ol âfitâb-ı dîn ü devlet

Kanı ol şehriyâr-ı mülk ü dîn-dâr

Kanı ol halk içinde lutfı cân-bahş

Kanı ol cûd içinde dest-i dür-bâr

Kanı ol cân içinde sevgülü dost

Kanı ol gönül içre sevgülü yâr

6 Süleymân oldugıyçün mülke ol Şâh

Tolındı gözden ol nâ-gâh perî-vâr

Şehâdet menzilin ol dem ki buldı

Ana cân eyledi şükrâne îsâr

İlâhî rahmetün deryâsı taşdı

Anı gark eyle ol deryâda yek-bâr

9 Mübârek meşhedin pür-nûr kılgıl

İrişdür ravza-i rahmetden envâr

Ana kevser şerâbından kadeh sun

Nedîmin eylegil sıddîk u ebrâr

Seni ol bir bilen ‘ârif kulundur

Tuyardı senden ol çok dürlü esrâr

12 Makâmın Cennet-i Firdev kılgıl

Dahı göster ana cennetde dîdâr

‘İcâbet kıl bu **Dâ‘î**nün du’âsın

Ki sensin rahmeti bol lutfı settâr[466]

AHMED-İ DÂ‘Î

[466]Mehmet Özmen, **Ahmed-i Dâî Divanı (Metin Gramer-Tıpkı Basım)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2001, s. 72-74.

-XXXV-

Mersiye-i Emîr Sülmân

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

I

Nazar itdüm bu çarh u bu medâra
İder degül kimesneyle müdârâ
Ne kayser kor ne kisrâ vü ne hâkân
Ne Dahhâk ü Ferîdûn u ne Dârâ
3 Selâtîn kanların dökdügini çarh
Şafak gösteridurur âşikârâ
Medâr-ı çarhun olsaydı karârı
İdeydi Mîr Sülmânla müdârâ
Benefşe göge boyandı anunçün
Kayudan lâle uş yandı karara
6 Ezelde olasın işitdi‿ anunçun
Bınar ahıtdı gözden seng-i hârâ
Gözüm yaş dökdi‿ anun-çun zî hacâlet
Neçün kan dökmedi bu yüzi kara

Anun-çun rûd u çeşme zâr aglar
Urur taşları gögsine bu taglar

II[467]

Ne gözde vardur ansuz rûşinâyî

Ne sabr-ıla gönülde âşinâyî

Anun-çun ney bigi zârı idüben

Yile virdi beni‿ anun vây vâyı

3 Felek kimlere ider gör zevâli

Cihân kimlere ider gör cefâyı

Kanı ol hazm u ‘azm ü baht u devlet

Kanı ol tâc u taht u pâdişâyî

Yile virdi felek ol tâc u tahtı

Yire baturdı ol kûs u livâyı

6 Yir altında nice itdi zebûn gör

Anun bigi şeh-i kişver-güşâyı

Nice bogdurdı bûmı zâga görgil

Tavuk bigi‿ ol sa’âdetlü hümâyı

Ezelde çün buyıdı ana takdîr

Mukadder olan işlere ne tedbîr

III

Cihândan gitdi‿ Emîr Sülmân dirîgâ

Dirîgâ nâzenîn sultân dirîgâ

Bahâr aglar ki çiçekler biterken

467 2, 4, 5 ve 7. bentler, “Ahmedî Divânından Seçmeler” adlı kaynakta yer almamaktadır.

Yire girdi‿ ol gül-i handan dirîgâ

3 Yüzini zülfüni yâd iden eydür

Dökildi lâle vü reyhân dirîgâ

Süleymân-ı zamândı Mîr Sülmân

Yile vardı müsülmânân dirîgâ

Dirîgâ Hüsrev-i İrân ki öldi

Dirîgâ server-i Tûrân dirîgâ

6 Dil ü cânlar anun derdine düşdi

Bu derde yoh-durur dermân dirîgâ

Anun eyvânı yıhıldugı‿ içün

Toludur kubbe-i keyvân dirîgâ

Kime kim bakasın vâ hasretâ dir

Kimi kim göresin vâ kurbetâ[468] dir

IV

Kanı ol devlet ü ol kerr ile fer

Kanı ol saltanatla taht u efser

Kanı ol hüsn ü cemâl-i mülk-ârây

Kanı ol zûr-ı bâzû-yı dil-âver

3 Kanı ol dâd u dihiş ol ‘adl ü insâf

Ki yiryüzini itmişdi münevver

Diye-y-dün ol-durur ‘akl-ı mücessem

---

[468] Yazmada Kurbeta kelimesinin ilk harfi Kef ile yazılmış.

Sana-y-dun ol-durur rûh-ı musavver

Yile nicesi gitdi şems-i tâbân

Yire nicesi girdi mâh-ı enver

6 Kemân-ı çarh ne oh atdı ana

K'ider 'aklı anun sehmi muhayyer

Bulınmaz sebze vü çiçekde revnak

K'anun-çün mâteme düşdi ser-â-ser

Anun-çün goncânun yüregidür baş

Bulut dahı anun içün döker yaş

V

Bu çarh-ı pîr kim yohdur emânı

Esirgemedi ol şâh-ı cüvânı

Zihî dâg-ı ciger kim zâg-ıçun çarh

Sürer tûtî-yi tûbâ âşiyânı

3 Pelîd agacını büyütmeg-içün

Kesüp kopardı ol serv-i revânı

Şeyâtîn leşkerini cem' idüben

Helâk itdi Süleymân-ı zamânı

Kılıçsuz ne'çün öldürdi‿ anı eflâk

Diyeyim sana bu râz-ı nihânı

6 Biten yirden hemîn lâle olaydı

Dökilse topraga bir katre kanı

Bu lutf u hulk kim var-ıdı anda
Neden esirgemedi çarh anı

Penâh-ı millet-idi Mîr Sülmân
Ümîd-i ümmet-idi Mîr Sülmân

VI

Yir ü gök anun-ıçun agladı zâr
Ne ins ü cin melâyik hem be yik-bâr
Nice karardı ol ser-sebze gülşen
Yeşermişken sabâ yiliyle gülzâr
3 Bah eşcâra ki nice subha degin
Anun-çun zârı ider mürg-i eshâr
Bilür bî-‘ayblıgın ‘âlim-i gayb
Nişe gadr itdi‿ ana bu çarh-ı gaddâr
Anun-çun subh itdi tonını çâk
Gice kara geyüp kan aglar uş zâr
6 Mesâkin n’ylesünler k’ol gideli
Diyâr-ı lutfda kalmadı deyyâr
Çü lutf-ı mahz idi‿ anda yog-ıdı kahr
Ne hikmetdür ki kahr itdi‿ anı Kahhâr

Hakun hikmetlerine kimdür âgâh
Hatâdan kim didüm estağfiru’llah

VII

Bilâ-noksân-ıdı anun kemâli
Bilâ-hadd-idi‿ anun ‘izz ü celâli
Ana hem-tâ gele dirsen vücûda
Düşinde kimse görmeye ol muhâli
3 Vücûdı cûd-ı mahz idi zi mevcûd
Ki hâk itmişdi halka genc ü mâli
Cemâli hüsni cümle yirdedür kim
Yire sohdılar ol hüsn ü cemâli
Kanı ol şîr kim kan agladurdı
Kılıcın Rüstem ü âb-ıla Zâli
6 N’ireye gitdi ol bedr-i me‘âni
N’ireye vardı ol sadr-ı ma‘âlî
Bulurdı her fakîri‿ anun ‘atâsı
İrerdi her garîbe anun nevâli
Ol-ıdı ol eyimme desti-gîri
Ol-ıdı ol meşâyih dil-pezîri

VIII

Oturdugında tahta Mîr Sülmân
Dir idi‿ anı gören ki uş Süleymân
Ol idi revnak-ı İslâm u dîn kim
Anunla hoş-dil-idi her müsülmân

3 Başını çekmiş-idi‿ eflâkden dün

İ veh ki‿ oldı bugün hâk ile yik-sân

Helâk itmege şeh İsfendiyârı

Bu zâl-i çarh gör nice‿ itdi destân

Anun-çun kanlar aglar mâh u hûrşîd

Şafakda pes nedür bu dökilen kan

6 Cihândan gitdi ol kaçan geliser

Cihâna ana benzer bir cihânbân

Yir altında selâtîn çohdur amma

Melik Sülmân bigi yoh hîç sultân

Hak emriyle cihândan gitdi ol şâh

Nedür çâre ‘aleyhi rahmetu’llah

IX

Anun-çün var-durur kâyim-makâmı

K’anun-çün idebilür intikâmı

Kılalum ilticâ dergâhına‿ anun

Du‘â-yı hayrın idelüm temâmî

3 Kılınc anda kılıc anda anun-çün

Muti‘ eyledi cümle hâs u ‘âmı

Ne-durur Rûm var-durur ümîdüm

Ki feth ide kılıcı Mısr u Şâmı

Dilersen **Ahmedî** ‘ismet belâdan

Anun ihlâsına it i‘tişâmı

6 Eger devlet dilersen baht bigi

İşiginde‿ ihtiyâr eyle makâmı

Senâsın u du‘âsın it şeb ü rûz

Getürme dilüne ayruh kelâmı[469] [470] [471]

AHMEDÎ

---

[469]Ahmedî, **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, **Hamidiye** , nu. 01082, vr. 244-246.
[470]Yaşar Akdoğan, **Ahmedî Dîvânından Seçmeler**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988, s. 78-82.
[471]http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0 (12.09.2017) s. 212-216.

-XXXVI-

Mersiye-i Şeh Mustafa

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

Tolab-ı çarh dökdügi seyl-i fenâ imiş
Bâğ-ı zemâne topdolu hâr-ı cefâ imiş
Küteh biçildi kaddine rûhun kabâ-yi ten
Tûl-i bekâ anun ki kabâsı ‘abâ imiş
3 Şâd olma şol libâs ile k'ol muste'âr ola
Farz it ki başdan ayağa hüsn ü behâ imiş
Çün oldı evvelün ‘adem ü âhirün fenâ
Pes sen vücûd da‘visin itmek hatâ imiş
Devlet bahârı ‘ayşına aldanma kim bu nûş
Bir bal-durur ki ‘illet-i nîş-i belâ imiş
6 İkbâle virme kalbüni kim bî-bekâdur ol
Görmez misin ki kalbi anun lâ-bekâ imiş
Cân-ı ‘azîze Mısr-ı vucûdunda rûzigâr
Şerbet yirine sunduğı zehr-i fenâ imiş
Dürr-i girân-behâsını dürc-i hayâtınun
İy harc iden gurûr ile ‘ömrün hebâ imiş
9 Âhir kefen değül mi dutalım ki bezminün
Câmı tirâz-ı câme-i ‘ayş ü safâ imiş

Ol Şeh kanı ki sâye salam dirdi ‘âleme

Konmadan uçdı bilmedük ol hod hümâ imiş

Çeşm-i ümidi toprağa girdi yir ehlinün

Âhı hurûşı göklere çıksa revâ imiş

12 Şâdi günini gam bulıdı kapladı dirîğ

Yillerle yir ü gök dün ü gün ağladı dirîğ

II

Ağlan ki yire girdi meh-i âsumân dahı

Zulmet palâsın egnine aldı cihân dahı

Derd ile yire çaldı külâhını subhgâh

Çâk itdi gussadan yakasın âsumân dahı

3 Tolâp yaşlar akıdup inler bu derd ile

Taşlarla döginüp yürür âb-ı revân dahı

Çeşm-i sitâre aglasun ol meh-likâya kim

Görmedi pîr-i çarh ana benzer cuvân dahı

Kevn ü mekâna ni‘met-i bî-minnet olanun

Dutsa ‘azâsını n’ola kevn ü mekân dahı

6 Derd ü belâ evin nice terk itmesün k'anun

Müştâk idi cemâline hûr-ı cinân dahı

İy kabr nite gizledün ol bahr-ı cûdı kim

Mevciyle tolmış idi zemin ü zamân dahı

Âb-ı Hayât zulmete düşdi bu derdden

Hasretdedür Skender-i gîtîsitân dahı

9 Zinhâr emîn oturma ki ‘âlemde kimse hîç

Bulmadı çarh-ı zâlim elinden emân dahı

Kılsa yir ehli sînesini câme gibi çâk

Kan ağlasa kıyâmete dek ins ü cân dahı

Feryâd iderse haşre dek efrâd-ı kâ‘inât

Olmaya bu musîbete göre figân dahı

12 İsfendiyâr-ı ma'reke Şeh Mustafâ dirîğ

Deryâ-yı cûd u ma'din-i sıdk u safâ dirîğ

III

Ol Şeh kanı ki işigi ‘âlem-penâh idi

Ol Şeh kanı ki her kulı bir pâdişâh idi

Rây-ı münîri zulmet-i zulm-i zemânede

Meh gibi çarh-rif’at ü encüm-sipâh idi

3 İy ârzû-yı dide-i hûn-bâr kandasın

Kim yüzün ayı âyine-i ‘izz u câh idi

Vâ-hasretâ ki kandadur ol tal’at-i münîr

Kim mihr-i hüsni matla'ı nûr-ı ilâh idi

Ol el kanı ki maksem-i erzâk imiş diyü

Milk-i cihân mülûkine hep bûsegâh idi

6 Hâr-ı zamâne cevrine kim ‘ömrgâhdur

Ol şeh kanı ki gül yüzi hoş ‘özrgâh idi

Bahr ile kana da‘vî-i fazl itse himmeti

Sıdk-ı makâline dil ü desti güvâh idi

Âbidler işiginde gözi dür-fişân olup

‘Ârifler ayagında yüzi hâk-i râh idi

9 Hâk-i siyehde gör nice pinhân olup yatur

Ol devlet âfitâbı ki gerdûn penâh idi

Derdâ ki soldı şol gül-i devlet ki bâg-ı mülk

Bislerdi nâz ile anı çok sâl ü mâh idi

Hayfâ ki düşdi toprağa bâd-ı fenâ ile

Devlet dirahtı kim kamuya tekyegâh idi

12 Olmaz musibeti bu ‘azânun beyân dirîğ

Zirâ ki şem‘ gibi dutuşdı zebân dirîğ

IV

Ol burc-ı devlet ahteri şeh Mustafâ kanı

OI taht ü tâc zîveri Şeh Mustafâ kanı

Ol hâki kîmyâ nazariyle zer eyleyüp

Cûdiyle hâk iden zeri Şeh Mustafâ kanı

3 Âl-i Muhammede dil ü cândan muhibb olan

Hulk-ı ‘azîm mazharı Şeh Mustafâ kanı

Hâkî kafesden incinüp eflâke ‘azm iden

Kasr-ı İrem kebûteri Şeh Mustafâ kanı

İy lâle kan ola cigerün kim utanmadan

Aldun elüne sâgarı Şeh Mustafâ kanı

6 Gönli yimişi n'oldı sa‘âdet budagınun

Cân bâgınun gül-i teri Şeh Mustafâ kanı

Virân ol iy felek ne bezersin döne döne

Bu zer-nigâr çâderi Şeh Mustafâ kanı

Ol saltanatda fahr-i hilâfet-penâh olan

Âl-i mülûk mefhari Şeh Mustafâ kanı

9 Nusret arûsı hüsnine behcet bagışlayan

Deryâ-yı cûd gevheri Şeh Mustafâ kanı

Sâhib-kırân önince güneş gibi tîg ile

Açmaga heft kişveri Şeh Mustafâ kanı

Dillü dilince zârilik eylerdi kâ'inât

Bu idi cümle sözleri Şeh Mustafâ kanı

12 İy hâki gül yüzine nikâb eyleyen dirîğ

Gitmekde lâle gibi şitâb eyleyen dirîğ

V

Yâ Râb makâmı ravza-i huld-i berîn ola

Kabri enîsi haşre degin hûr-ı ‘în ola

Firdevsden mezârına revzenler açılup

Ervâh-ı kuds ile dün ü gün hem nişîn ola

3 Şöyle götür hicâbını kim zâyir olana

Seng-i mezâr âyine-i gayb-bîn ola

Mülk-i fenâda mûcib-i emn ü emân idi
Dâr-ı bekâda cümle belâdan emîn ola
Var ihtiyâc ‘afvüna ya sâtire'l-‘uyûb
Demdür k'anun şefi'i Resûl-i Emîn ola
6 Sultân-ı ‘âleme ‘ivazı bu musîbetün
Tâ haşre dek sa‘âdet-i dunyâ vü dîn ola
Cân-ı cihândur ol ana yavuz sananlarun
İki cihânda hasmı cihân-âferîn ola
Nâsır livâ-yı ‘izzüne her dem delîl olup
Kâdir sana vü âlüne dâ’im mu‘în ola
9 Bir kadre ir ki kullaruna kul olanlarun
Kemter gedâsı husrev-i rûy-i zemîn ola
Yâ Rabbî bir tarika sülûk itdür anı kim
Şerh-i menâkıbı şeref-i ‘âlemîn ola
Ahmed sözi uzatma ki mersiyyeden murâd
Halka nasihat ise bu ma'nî hemîn ola
12 Tâbuta girdi matla‘-ı subh-ı safâ dirîğ
Tahtın değişdi tahtaya Şeh Mustafâ dirîğ [472]

AHMED PAŞA

[472]Ali Nihad Tarlan, **Ahmed Paşa Divanı**, İstanbul, Milli eğitim Basımevi, 1966, s. 86.

-XXXVII-

Mersiye-i Şeh-zâde Sultân Abdullâh

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

I

Dilâ cerîde-i ülfetden adun eyle tırâş
Kalender ol ki mücerredler ideler şâbâş
Esirge cânunı gel bakma bu cihâna gönül
Esir-i çâh-ı belâ itme Yûsufı kardaş
3 Alur gözi ile bakma cihâna kim güneşün
Yüzine doğru bakanun gözinden akar yaş
Vücûd köhne kabâdur sen ana aldanma
Ki çârsû-yi bekâda ziyân ider bu kumaş
Dayanma şol bir avuc toprağa ki yeg andan
Hezâr kerre sebât ü bakâda bir kuru taş
6 Nigûn kâsesi çarhun hayât hânından
Cihânda kimseneye virmedi doyınca aş
Bu halka halka olup görinen felek sanma
Bir ejdehâ imiş ol yedi başlu hâzır bâş
Ol itdi milketi virân ol itdi genci nihân
Ne mülk mülk-i Karaman ne genc genc-i revân

II

Bu kâr u bârumuzı itdi târmâr felek
Bu ‘îyş u nûşumuzı itdi zehr-i mâr felek
Berâber itdi yire burc gibi seddümüzi
Yıkıla dilegüm oldur bu nüh hisâr-ı felek
3 Yur ise kursa-ı sâbûnı mihr ile yüz yıl
Bu yüz karasını mehden kaçan yoyar felek
Dolındı mihr-i ziyâ şem‘ gibi yak cânı
Şafak odına nice dâmenin yakar felek
Pür itmesün dahı meh sâgarını sâkî-i mihr
Şeh almaz oldı ele câm-ı hoş güvâr felek
6 Çerâğ-ı mâhı söyindür sabâh revzenin ört
Bu derd ü hasret ile dün ü gün karar felek
Niçün şafak odına yanmaya ‘imâme-i subh
Niçün derîde degül ceyb-i zer-nigâr-ı felek
Ki pîr-i dehr o şehi genc iken harâb itdi
Hayat âbını tâb-ı ecel serâb itdi

III

Ciger firâkı kılıcıyla oldı yara dirîğ
Ne mülkden ki nihân oldı ol diyâra dirîğ
Cihânda kimseneden mâl ü mülk ü sîm ü zeri
Dirîğ eylemeyen tâze Şehriyâra dirîğ

3 Gerekmez idi eseydi yavuz yel üstinden
Yaraşmaz idi hazân serv-i nev-bahâra dirîğ
Götürmedi bu felek şevket ü vekârın anun
Bu şevkete yazuk ol haşmet u vekâra dirîğ
Götürdi nakş-ı se şeş kâ‘beteyn-i ömri veli
Bulımadı ecelün şeş-derine çâre dirîğ
6 Söyindi şem‘i vü dağıldı cem‘i cuma güni
Bu şem‘-i neyyir ü ol cem‘-i târmâra dirîğ
Cihân kebûteri saydum-durur diyen bâzı
‘Ukâb-ı merg düşürdi bu gün şikâra dirîğ
Humâ-yı saltanatun şeh-perîne hayf ü âh
Sarây-ı ma‘diletün serverine hayf ü âh

IV

Ol âfitâb-ı sa‘âdetden ayru halk-ı cihân
Kara geyüb sürinür gölgeler gibi bî-cân
Güneş tolındı mı kim karanulığ oldı cihân
Kamer tutıldı mı kim şehr içine düşdi figân
3 Güneş tolınsa yanardı nice çerâğ bu gün
Söyindi nice çerâğ u köyindi nice revân
Çıkarduk elden anı kim eline ne girse idi
Zebûn ola idi destinde Rüstem-i destân
Bu renc ü derd ile düşsün ‘asâya tîr ü teber

Bu jeng-i kahr ile delsün dilini seyf ü sinân

6 Yüzin yusun kana bayrak saçını yolsun tuğ

Gidermesün yüzi çînini tâ ebed kalkan

Bu hasret ü bu firâk u bu gussa vü gamdan

Başına hâk koyup derd ile disün meydân

Figân u âh kim oldı yiğitliğinde tebâh

Sifendiyâr-ı zemân Şâh-zâde ‘Abdullâh

V

Gelün figân idelüm rûzigârı ağladalum

Bu derd ile felek-i bî-karârı ağladalum

Ne denlü kara gönüllü vü taş bağırlu ise

Kara bulutlar ile kûhsârı ağladalum

3 Sehâ-yı nefsi firâkıyla kânı inledelüm

‘Atâ-yi keffini anup bahârı ağladalum

Güler yüzi ile şîrîn sözini vasf idelüm

Gül ile gülşen içinde hezârı ağladalum

Düşürdi efser-i şâhenşehîyi dest-i ecel

Baş açalum varalum Şehriyârı ağladalum

6 Bu sa‘b vâkı‘ayı işigine arz idelüm

Bu hasret ile Hüdâvendigârı ağladalum

Bu zehr-i kahr ile kevn ü mekânı acıdalum

Bu zecr-i hecr ile dâr ü diyârı ağladalum

Firâk odını kime yanalım nedür tedbîr
Varalum eyleyelüm hâk-i pâyına takrîr

VI

Hayât nakdini Şâhâ ʻaceb nisâr itdün
Cihân u câna ne meyl ü ne iʻtibâr itdün
ʻAdem diyârına tâbût zevrakın sürdün
Gözümüzün yaşını bahr-i bî-kenâr itdün
3 Hümâ-yı himmetünün sâyesinde beglerüne
Hıyâm-ı atlas-ı gerdûnı teng ü târ itdün
Kara saçun gibi başdan ayağa düşürdün
Şikeste hâl ü perîşân ü bî-karâr itdün
Firâk u derd ile gam gicesinde kullarunı
Sabâh-ı haşre değin zâr-ı intizâr itdün
6 Kaçan ki göç ide ʻOsmânî yağmur olur lîk
Ne göç-durur bu ki dünyâyı eşk-bâr itdün
Yanunca bunca kulundan bir âdemî bile yok
Begüm bu nice seferdür kim ihtiyâr itdün
Meger ki gün gibi tenhâca sâye sultânı
Teferrüc itmeğe gitdün riyâz-ı Ridvânı

VII

İlâhî rahmetüni ber-devâm eyleyesin

Revân-ı pâkine ‘adni makâm eyleyesin

Behişt soffalarına safâ ile çıkarup

Selâmlıgını Darüsselâm eyleyesin

3 Cihânda ‘ömri günin eksük eyledün bâri

Cinânda nâz u nâ'îmin temâm eyleyesin

Bu gussadan cigeri hûn olan du'ası ile

Mezârı toprağını müşg-fâm eyleyesin

Düşürdi ise felek yidi kevkebin birisin

Şeref göğinde kalanın müdâm eyleyesin

6 **Necâti** derd-i derûn şerhine nihâyet yok

Hezâr sâl eger ihtimâm eyleyesin

Anun revânına vü Şehriyâr devletine

Du'âya el götürüp ihtimâm eyleyesin

O mâha hulle-i rahmet vire Hudâ-yi Ahad

Bu şâha ta'ziye için libas-ı ‘ömr-i ebed[473]

NECÂTÎ BEG

[473]Ozan Yılmaz, **Necati Beg Divanı**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, 2015, s. 494-498.

-XXXVIII-

Cem Sultân Mersiyesi

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

Çarhun elinde tutdugı kavs-i kuzâh imiş
Okı diyü hem atdugı sehm-i belâ imiş
Dil virme bu serây-ı sürûr-ı zamâna kim
Kılsan nazar fenâsı ser-â-ser fenâ imiş
3 Sâkî-i dehr elinden ayag alma key sakın
Sundugı câm-ı mey diyü zehr-i cefâ imiş
Rahm ü emânı yok kimi beslerse yine yir
Bu ef'i-i zamân ne aceb ejdehâ imiş
Nâz ü na'îmine igen aldanma 'âlemün
Ma'nîde derd ü mihnet ü 'ayn-ı 'anâ imiş
6 Cây-ı ikâmet itmedi çün bunda enbiyâ
Bes sen sübût da'vîsin itmek hatâ imiş
Hoş sakka-i safâ idi bu 'ömr-i nâzenîn
İllâ bekâsı olmamagın bî-safâ imiş
Bir pîrezen durur bürinür nev-'arûs-vâr
Aldanma dehr-i dûna sakın bî-vefâ imiş
9 Sa'y eyle bunda umma kabâ-yı fenâdan it
Bu cübbe-i vücûdı ko kim bî-bekâ-y-imiş

Ol şeh kanı ki sâyesi düşeydi her kula

Şâh olur idi bilmedük ol hod hümâ imiş

Hâk-i siyâha düşdi çün ol genc-i cûd âh

Kanlar dökerse dîdelerümüz revâ imiş

12 Cân virdi derd-i gurbet ile Şâh Cem dirîg

Topraga düşdi menba'-ı lutf u kerem dirîg

II

Aglan ki aglar anun içün ins ü cân dahı

Dutar gazâsını anun iki cihân dahı

Kanlar döker bu derd ile şâm ü seher şafak

Geydi kebûd hırkasını âsmân dahı

3 Bu pîr-i çarh döne döne eyledi nazar

Hîç görmedi anun gibi bir nev-cevân dahı

Taşlarla dögdi sînesini meh bu derd ile

Gözler yaşın döküp yürür âb-ı revân dahı

İy kabr ebr-veş nice sakladun ol mehi

Tolmışdı nûr ile zemîn [ü] zamân dahı

6 Göz kör midür ki anun içün kanlar aglamaz

Diller bu gamda kaldı bulımaz emân dahı

Kim kaldı lâle gibi ki bu oda yanmaya

Pejmürde oldı yandı gül-i gülsitân dahı

Gösterdün iy felek yine fi'l-hâl gizledün
Göstermedün gözümüze andan nişân dahı
9 Atup ecel okını kemân-ı kazâdan âh
Bükdün bu gamla kaddümi itme kemân dahı
Ben yâresiz ki ol meh içün eyleyem gazâ
Kim görmedüm anun gibi bir mihribân dahı
Sûsen düşüp bu mâtem ile hançer-i gama
Söyler lisân-ı hâl ile bunı ‘ayân dahı
12 Ol nev-cevân içün dil ü cân agladı dirîg
Çeşm-i sitâre her gice kan agladı dirîg

III

Ol şeh kanı ki burc-ı sa‘âdetde mâh idi
Ol Cem kanı ki zîver-i meh bezmgâh idi
Ol şeh kanı ki bâbına her gün benüm gibi
Süren yüzin der idi ki ‘adâlet-penâh idi
3 Ol şeh kanı ki her kimi aglatsa rûzgâr
Ol gül gibi güler yüzi hoş ‘özr-hâh idi
Ol şeh kanı ki da‘vî-i ‘adl ü şecâvete
Tîg ile dest-i cûdına ‘âdil kerâh idi
Ol şeh kanı ki tîg ile Mirrîh-i vakt idi
Ol meh kanı ki gün gibi encüm-sipâh idi
6 Vâ fürkatâ ne yirdedür ol şâh-ı meh-cebîn

Kim yüzi şem‘-i mazhar-ı nûr-ı ilâh idi

Hayfâ ki sındı ol güher-i dürc-i ma’rifet

Beslerdi bahr-ı devlet anı sâl ü mâh idi

Dil-haste kaldı kulları derd ü firâk ile

Hakkâ ki hüsn-i hulk ile hoş pâdişâh idi

9 Derdâ hazîz-i mevte irüp eyledi makâm

Ol kim bürûc-ı evc-i ma‘ârifde şâh idi

Bâd-ı hazân-ı mevt irişüp düşer topraga

Ol lâle tal‘atı ki gülistân-ı câh idi

Ol el kanı ki fâtih-i ebvâb-ı cûd idi

Ol pâ kanı ki şehler içün bûsegâh idi

12 Olmaz beyân musîbet-i Sultân Cem dirîg

Yazar iken düşüp oda yandı kalem dirîg

IV

Ol burc-ı gurbet ahteri Sultân Cem kanı

Ol bezm-i ‘îş zîveri Sultân Cem kanı

Gülme açılma gül gibi iy lâle eyle gark

Kanlu yaşuna sâgarı Sultân Cem kanı

3 Var iy benefşe sen de gey cübbe-i siyâh

Topraga sal bu micmeri Sultân Cem kanı

Bezm itse sîmi hâk gibi eyleyüp nisâr

Bî-kıymet eyleyen zeri Sultân Cem kanı

Lutf [u] vefâda cûd [u] sehâ vü kemâl ile

Tutmaga heft kişveri Sultân Cem kanı

6 Gülzâr-ı ma‘rifetde bugün ‘andelîb-vâr

Söylemege gazelleri Sultân Cem kanı

Sa’y eyleyüp ziyâret-i Beytü'l-Harem iden

Sahn-ı Harem kebûteri Sultân Cem kanı

Küffâr-ı mihnet içre vü derd ile cân viren

Ol bahr-i cûd cevheri Sultân Cem kanı

9 Terk eyle bâgı gül gibi iy sûsen ölüben

Elden bırak bu hançeri Sultân Cem kanı

Gülzâr-ı ‘ömri bâd-ı fenâ ile hâk olan

Açılmadın gül-i teri Sultân Cem kanı

Her ‘andelîb-i dil bu gam ile harîk olup

Söylerdi bunı dilleri Sultân Cem kanı

12 İy gülşen-i cihânda karâr itmeyen dirîg

Bu mevt-i nâgehânı şümâr itmeyen dirîg

V

Yâ Rab mekânı bâg-ı behişt-i berîn ola

Rûhı hisâr-ı lutfun içinde hasîn ola

Kabri riyâz-ı cennet-i firdevs olup müdâm

Anda musâhibi dün ü gün hûr-ı ‘în ola

3 Nûr-ı tecelliyât-ı cemâle garîk olup

Her dem şefî‘-i ümmet ile hem-nişîn ola

Genc-i girân-bahâ idi çeşm-i latîfi çün

Yâ Rab türâb-ı rahmetün içre defîn ola

Nûr-ı kerâmetünle mezârını eyle zeyn

Her kim nazar iderse gümânı yakîn ola

6 Ol yirde yatdugınca Hudâ ‘ömr-i bî-şümâr

Şâh-ı cihâna vire ki ‘âlem emîn ola

‘Adlin nizâm-ı ‘âleme çün eyledün sebeb

Yâ Rab zamân müddet-i haşre karîn ola

Râyât-ı rif‘atini ser-efrâz idüp Hudâ

Her kanda olsa millete nusret mu’în ola

9 Çün dest-gîr-i halk-ı cihân-âferîn imiş

Her demde dest-gîr-i cihân-âferîn ola

Fazlunla yidügi semerât-ı cinân olup

Lutfunla dâyim içdügi mâ‘-i ma‘în ola

İy **Muhlisî** ölince du‘â kıl revânına

Mersiyye ise okı [bu] beyti hemîn ola

12 İy mâh-ı bedre hâki sehâb eyleyen dirîg

Âb-ı hayâtı halka şarâb eyleyen dirîg[474]

MUHLİSÎ

[474]Ömer Faruk Güler, **Muhlisî’nin Cem Sultân Mersiyesi**, İstanbul, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2015, c. 4, sa. 1, s. 128-132.

-XXXIX-

Oğuz Han Mersiyesi

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

İy vefâsuz hâ'in ü bî-emn ü bî-emân felek
V'iy hatâ-perver belâ-bahş u kazâ-gerdan felek

Husrev-i sâhib-zemânlar kanın içen zulm ile
Pür-sitem pür-mihnet ü pür-derd ü pür-efgân felek

3 Sensin âhir tahtını viren Süleymân'un yile
Mülk-i âbâdın mülûkün eyleyen vîrân felek

Yidi yıl Eyyûb'a derd ü renc ü gam yoldaş idüp
Nûh'a kendü öz tenûrından viren tûfân felek

Gözlerinden Ya'kûb'un kan itdürüben Yûsuf'ı
Geh kuyuya bırağup geh atduran zindân felek

6 Matbahında zulmünün bişse ne tan yüz bin ciğer
Pâyesinde kahrunun çün çarhdur kazgan felek

Mülk-i Yunan'a ser-â-ser hükm iderken âh kim
Eyledün mesken bize şimdi Firengistân felek

Yakamı yırtıp elünden nicesi âh itmeyem
Cânumı odlara atdı derd-i Oğuz Hân felek

9 Ağlamakdan ol ciğer-gûşem firâkından müdâm
Kara kara kanlara boyandı bahristân felek

Başuma karanulık itdün cihân aydınlığın
Kara yüzlü kara bulıtlu per-i bârân felek

Bir kılına virseler virmezdüm Oğuz Hân'umun
Genc-i Kârûn ile bin bin milket-i Osmân felek

12 Sînemi çâk eyle cânum hâk ü gönlüm derdnâk
Çünki Oğuz Hân'um oldı hâk ile yeksân felek

Âh u vâveylâ dirîg ü hasret ü sad derd âh
Kim Oğuz Hân'um dahı görmeğe yok imkân felek

Kimseyi âlemde hergiz kılmamışsın şâdmân
Âh idüp ağlar elünden bende vü sultân felek

15 İy felek nâ-mihrsin bî-emn ü bî-amânsın
Kej-rev ü kec-şekl ü kej-âyîn ü kej-devrân felek

Âh elünden her zemân iy hâ'in ü hûn-hâr felek
Bî-bekâsın bî-safâ bî-vezn ü bî-lenger felek

Eşk-i dür-rîzim nice akup dem-âlûd olmasun
Bağrumı deldün belâ tîğiyle iy kâfir felek

18 Salalıdan beni girdâb-ı Firengistân'a sen
Gözlerümden kanlu yaş deryâ gibi akar felek

Kanın içmişdür nice şehzâde-i meh-rûların
Ol sebebden geh kara geh görinür ahmer felek

Dökmedi Ya'kûb ben denlü gözinden kanlu yaş
Çekmedi ben çekdügüm zulmetde İskender felek

21 Gözlerüm şol denlü kan dökdi Firengistân'a kim
Bahr-i mağrîb cûşa gelmişdür taşup çağlar felek

Kudret-i Hak'dur bana bu iy felek senden degül
Yazılanı çünki âhir göriser her ser felek

Derd-i devrânı nice dîvân ide âşüfte dil
Gözlerüm yaşıyla gark oldı suya defter felek

24 Göreliden hasret ü derd ile iy Cem hâlüni
Gör nice dîvâne olmışdur semâ eyler felek

İy düzelmiş işleri vîrân iden azgun felek
Cem şehenşâhı murâdından kılan mağbûn felek

Kanda bir ehl-i safâ var ise virürsin belâ
Ol cihetdendür sana dirler melâl-efzûn felek

27 İşidelden Şâh Oğuz Hân'un şehîd olduğını
Derd ile oldı Firengistân'da Cem mecnûn felek

Yir de bu hâl ile görmişdür beni mâtem tutar
Görmez misin karalar geymişdür ay u gün felek

Cânumı yakdun u yıkdın ömrümün dîvârını
Bîd-i eyvânun yıkılsun aşağa geçsün felek

30 Her geh âkıldur cihâna kılmasun hiç i'tibâr
Fursatı fevt itmesün zevk ü safâ sürsün felek

Ala gözlü lâle yanaklu Frenk oğlanları
Açup ak bileklerin la'lîn kadeh sunsun felek

Ruhları gül zülfi sünbül lebleri mül sâkiler
Salınup seyr eylesün meclisde raks ursun felek

33 Hasret-i Sultân Oğuz Han ben Cem'i hasretleri
Câm-ı Cem'de âteşîn tâsı gibi yaksun felek[475]

CEM SULTÂN

[475]Halil Ersoylu, **Cem Sultân'ın Türkçe Divan'ı**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1989, s. 29-32.

-XL-

Terci‘-i Mersiye-i Şehzâde-i Mümecced

‘Alemşâh bin Sultân Bâyezîd bin Mehmed

(Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’îlü Fâ’ilü)

I

Mülk-i cihân ki hâsılı bâd-ı hevâ-y-ımiş
Seyl-i fenâ yüzinde yapılmış binâ-y-ımiş
Gök sandugın bir evren imiş cânsitân bugün
Yir didügün cihân yudıcı ejdehâ-y-ımış
3 Bin ihtimâ iderse kişi mergdür sonı
Âhir devâ bu derde hemîn dâg u vâ-y-ımiş
Bang-i horos sahn-ı serâyunda iy ‘azîz
Kaldurmaga cenâzeni dün-gün salâ-y-ımiş
Gûş it figân-ı kûsı ki dir sînesin dögüp
Kâvûs devri geçdi bu nevbet sana-y-imiş
6 Çün devr elünden içdügün agu-durur müdâm
Başdan ayaga tut ki cihân pür-nevâ-y-ımiş
N’itdi o şehriyâra görün çarh-ı kîne-vâr
Bundan ümîz-i mihr ü mahabbet hatâ-y-ımiş
Ol şeh kanı ki sâyesi gerdûn-penâh idi
Bahtı dırahtı ‘âleme hoş tekyegâh idi

II

Bu derd kana boyadı rûhsarını gülün
Bu gamdan irdi göklere feryâdı bülbülün
Burdı bu gussa boynını miskîn benefşenün
Yoldı bu derd saçların âşüfte sünbülün
3 Yandurdı bağrını bu belâ nârı[476] lâlenün
Dağ urdı sînesine bu mihnet karanfülün
Bu bezmde götürdi çün ol şeh-süvâr ayag
Hayret elinde kaldı inânı tahammülün
Olma cemâl ü hüsnüne mağrûr iy bahâr
Bir gün hazân irüp bozısardur tecemmülün
6 Arduncadur hemîşe ecel şâh-bâzı çün
İy kebk kahkahayla nedür bu tegâfülün
İy gülşen-i safâda müselsel akan Furat
Âhir bu devr içinde kesilür teselsülün
Kanı şu verd-i tâze k'anı bâğbân-ı dehr
Hûn-ı cigerle besleridi sâl u mâhidi

III

Bükdi belin bu mihnet-ile çarh çenberi
Mihriyle yandı odlara gör ol sitemgeri

[476] Yazmada: "bu gam odları"

Dehrâm u tîr-i hâme vü tîgin bırakdılar

Nâhid uşatdı cengini meh sıdı sâgarı

3 Tâcını yire çaldı Zühal geydi gam tonın

Bâzârını tagıtdı dirüp rahtı Müşteri

Berr ditredi vü bahr acıdı dehr inledi

R’ad eyledi figân u suhub dökdi yaşları

Gark oldı bahr hûna şafak geydi gök siyâh

Çâk itdi subh ceybin oda urdı hâveri

6 Düşdi vuhûş hâke yolındı havâda tayr

Ağladı bu musîbete ins ü melek perî

Kavm-i zemîn boyasa göğe âhını mahal

Ehl-i semâ dutarsa ‘ezâsını heb yeri

Kanı o mihr-i tal‘at ü meh-menzilet k’anun

Mir’ât-ı rûyı matla‘-i nûr-ı İlâh idi

IV

Mihr-i sipihr-i devlete irdi zevâl hayf

Kondı o mâh-tal‘ata gerd-i melâl hayf

Yandı halâyıkun dili leb teşnelikden âh

Kim yire batdı ansuzın âb-ı zülâl hayf

3 Şekker gibi eridi suda sanki ol beden

Gül gibi gitdi bâda kamu ol cemâl hayf

Ol tal’at-ı münîr ki mirât-ı dehr idi

Burc-ı şerefde bedriken oldı hilâl hayf

Seng-i havâdisiyle sanup bî-bedel güher

Lâyık mı hâk içinde ola pâyimâl hayf

6 Heft ahter ile nüh felek ağlarsa yiridür

K'etdi gurûb tâli'-i câh ü celâl hayf

Rûbehlig-ile kıldı pelengi esîr-i dâm

Bu çarh demine hâl idüben mekr ü âl hayf

Ol şeh kanı ki şîr livâsına vakt-i 'azm[477]

Seyr itse mîşe-zâr-ı felek saydgâh idi

V

Devlet dırahtı düşdi yire sâye-vâr âh

Kahrun elinden iy felek-i kîne-dâr âh

Bâd-ı sabâ semendine olmazdı hem-'inân

Ağacdan ata gül gibi oldı süvâr âh

3 Bâlini seng ü pisteri hâk itdi 'âkibet

Sündüs döşekler üzre yatan şehriyâr âh

Zer-câme la'l-tâc geyer iken güneş gibi

Dünyâdan itdi bir kefeni ihtiyâr âh

Tan mı iderse ol şeh-i âfâk içün bugün

'Osmân ili degül kamu mülk ü diyâr âh

6 Yanup firâki-y-ile ne tan itse her gice

Dilden şihâb od saçuban bî-şumâr âh

---

[477] Yazmada: "rezm"

İn‘âm-ı ‘âmına anuban cümle kayinât
Eylerse haşre dek yiridür zâr-zâr âh
Çarh ejderi elinde zebûn iken ol şehün
Şîr-i ecel anı nece kıldı şikâr âh
9 Devr-i kamerde hâdiselerden penâh içün
Kapusı çarh gibi ulu bârgâh idi

VI

Deryâlar acısun o dürr içün ber ağlasun
Tâc u kabâ vü taht ü kemer yekser ağlasun
Göz yaşı-y-ile bu odı teskîn içün bu dem
Ol kurretü’l-‘uyûna şeh-i kişver ağlasun
3 Bir yâdigârı idi nüh-âtânün ol püser
Bir dahı yokdur ağlarısa mâder ağlasun
Dürdânesi bu mihnetile oldı çün yetim
Derdiyle bağrını delüp ol gevher ağlasun
Çullar geyüp efendilerinün gamından âh
Dîvân-ı şâha cem‘ oluban kullar ağlasun
6 Kaddini çeng idüp dağıdup dehre saçlarun
Çalsun özini yirlere hunyâger ağlasun
Andukca bezmi gülşenini lâle-veş müdâm
Hûnâb-ı gamla bağrı tolup sâgar ağlasun

Kanı o bezm-i tâze[478] ki meclisde gül yüzi

Halka hezâr-lutfile hoş-'özr-hâh idi

VII

Yâ Rabbi kabri ravza-i Cennet-misâl ola

Yüz kerre günde rûhına 'arz-ı cemâl ola

Telkîn-i zikrün ile meded irişüp ana

Şol günde ki hisâb-ı harâm u helâl ola

3 Tâvûs-ı rûhı cilvegehin sahn-ı 'arş idüp

Kudsîler içre tâyir-i ferhunde-fâl ola

Ol yirde yatdugınca Hudâ-vend atâsınun

Mihr-i sipihr-i saltanatı bî-zevâl ola

Asl-ı asîli mülk-i melekde tutup sebât

Fer'-i refi'i çarha irüp ber-kemâl ola

6 Göz yaşi-y-ile **Lâmi'îyâ** yu bu defteri

Bu mâtem içre nazma ne denlü mecâl ola

Kanı o şehriyâr ki her bendesi anun

'Âlemde 'izz ü kadrile bir pâdişâh idi[479] [480] ***LÂMİ'Î ÇELEBİ***

---

[478] Yazmada: "'îyş"

[479] Hamit Bilen Burmaoğlu, **Lâmi'î Çelebi Divanı (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)**, Erzurum Üniversitesi Doktora Tezi, Erzurum, 1983, s. 158-159.

[480] **Târîh-i Vefât-ı 'Alemşâh**

Şîr-i cihân hayf kim düşe ecel çengine
Zinde olup şâd ola mesned-i izzetde seg

Çeşm-i cihân dökse kan yaş yirine tan mıdur
Kesdi bu derdün gamı cân u cigerlerde reg

-XLI-

Mersiye-i Sultân ‘Alemşâh

(Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’îlü Fâ’ilün)

I

Tîr ü belâ vü mihnete âdem nişân imiş

Dest-i zamânede bu felek bir kemân imiş

Çarhun zamâne ehline hükmi revân geçer

Zîrâ berâtına güneş altun nişân imiş

3 Şekl-i hilâl kim görinür burc-ı çarhdan

Ahvâl-i ‘âlemi dimege bir zebân imiş

Bu çarh-ı pür-sitâre ki gevher-fürûşdur

Bâzârı kon anun ile sûdı ziyân imiş

Bir tâb-hânedür felek-i lâciverd-nakş

Bir iki üç gün anda kişi mihmân imiş

6 Ol gülsitân-ı lutf u sa‘âdet kanı görün

Kim gözyaşı anun içün âb-ı revân imiş

Bir ejdehâ-durur ne umarsız bu çarhdan

Kavs-i kuzah ki görinür ana dehân imiş

Bârî yıkılsa çarh bozılsa bu bârgâh

Gün toğmasaydı ‘âleme görinmeseydi mâh

Çünki elif kâmeti düşdi o şâhun yire
Dil didi târîhini “mâte Alem-şâh Beg”[480]
Sene: 908 (a.g.e., s. 354)

II

Niçün yüzini yirlere urur ki âfitâb

Ya kara yaslu gibi nice yaş döker sehâb

Gök câmesini mâh niçün egnine alur

Ya ak ridâsını niye atar yire şihâb

3 N’olmış ki pâre pâre ider kendüzini hat

Kana neden boyadı yüzin safha-i kitâb

Bâ’is ne hayret ile salar serv başını

Mûcib nedür ki suya atar tâcını habâb

Hikmet nedür ki bülbül ider dâyimâ figân

Bu nice sır-durur ki geyer karalar gurâb

6 Mutrib eliyle çeng niye saçını yolar

Def gögsini dögüp ne içün iniler rebâb

Dîvâneveş bu halk nice döginüp yürür

Niçün figân ü zâri kılurlar ya şeyh ü şâb

Şeb aldı egnine yine kara libâsını

Şeh-zâdenün meger tutar ol dahı yasını

III

Mâtem tutup-durur ana serv-i revân dahı

Bağrında baş olupdur anun âşiyân dahı

Dîvâne oldı taşlar ile döginüp yürür

Başı açuk yalın ayak âb-ı revân dahı

3 Çün ser-firâz olmadı ol serv-i saltanat

Çâk eylesün yakayı gül-i gülsitân dahı
Oldı çü yir yüzinde bunun gibi hâdise
Kan ağlamağa başladı halk-ı cihân dahı
Bârân degül durur yire gökden revân olan
Tükürdi ‘âlemün yüzine âsümân dahı
6 Kıldı kılıç bu mâtem içün câmesin siyâh
Boynını egdi gördi bu hâli kemân dahı
Tîri atun yabana vü elden kılıcı kon
Toprağa düşdi çünki şeh-i kâmrân dahı

Şeh-zâde-i yegâne ‘Alemşâha hayf ü âh
Ol server-i zamâneye ol şâha hayf ü âh

IV

Tesbîh idüp habâbı geçürsin ko cûybâr
Kılsun du‘âyı rûhına el kaldurup çenâr
Ben dimezem ki öldi vü gitdi zamâneden
Bir genc idi ki gizledi hâk içre rûzgâr
3 Tağ üzre sanmanuz görinenler bulut-durur
Bir kara çul alup durur eginine kûhsâr
Şimşek degül-durur görinen bang-i ra‘d ile
Bir odlu âhıdur felegün k’olmış âşikâr
Yanında kulları karalar sarınup durur
Gülzâr-ı lutf çevresi olmış benefşezâr
6 Sayyâd-ı çarh yine nice hîle itdi kim

Devlet gazenferini bu dehr eyledi şikâr

Ol şehriyâra hayf ki dahı cüvân idi

Devlet hümâsına kapusı âşiyân idi

V

Yâ Rabbi rûh-ı pâkine cennet makâm ola

Hem-sohbeti Resûl ‘aleyhi’s-selâm ola

Rıdvân ü hûr hem-dem-i yâri olup müdâm

Kevser şarâbını içe ‘ıyşı müdâm ola

3 Her gûşesini seyr ide gülzâr-ı cennetün

Her yana şâh-ı tûbi gibi hoş-hırâm ola

Dünyâda hükmi nâfiz idi halk-ı ‘âleme

Cennetde hûriler dahı emrine râm ola

Vakt oldı kim **Revânî** şehe idesin du’â

Sözi inen uzatma ki hayrü’l-kelâm ola

6 Söyindi-y-ise bâd-ı fenâdan o şem’-i lutf

Şol âfitâb-ı burc-ı kerem müstedâm ola

Tolındı-y-ısa kevkeb-i burc-ı şeref bu dem

Devlet göginde mihr-i sehâ ber-devâm ola

Dünyâya iy gönül ide mi gâfil i’timâd

Dârâyı anma Kisriyi ko kanı Keykubâd[481]

REVÂNÎ

---

[481]http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10643,revanidivaniziyaavsarpdf.pdf?0 (04.08.2017) s. 17-20.

-XLII-

Terci’ der Mersiye-i Şâh Ferîd Sultân Mahmûd bin Sultân Bâyezîd Tâbe Serâhüm

(Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’îlü Fâ’ilün)

I

Mısr-ı cihân didükleri iy cân harâb imiş
Sûr-ı sarâyı mâtem ü nîli serâb imiş
Dârı gam ü medârı belâ vü esâsı derd
Bu âsiyâb-ı çarhun işi inkılâb imiş
3 Geh suya gark ü geh oda yanma bu mâl içün
Sonra elünde bâd ü gözünde türâb imiş
Muhkem sarây sanma bu külli revâkı sen
Seyl-i fenâ yüzinde döner bir habâb imiş
Key ‘ârdur bu ‘âriyeti hil’at ile fahr
Âhir ecel tırâzı çü tavk-ı rikâb imiş
6 Aldanma ‘ayş u nûşına bu devrün iy gönül
Şerbet yirine sundugı çün zehr-i nâb imiş
İy ‘âlem içre da‘vî-yi mülk-i vücûd iden
Bîdâr olınca anda bilürsin bu hâb imiş
Savbı savâb u hattı hatâ cümle işlerün
Fikr eylemez misin ki hisâb u ‘azâb imiş
9 İy ‘âhirü’d-devâyı görüp sıhhat isteyen

Derdüne merg vây ne sâfî cevâb imiş

Ol şeh kanı ki Ka’be gibi âsitânesi

Bin hürmet ile bûsegeh-i şeyh u şâb imiş

‘Âlem yüzini zulmet-i gam tutdı bilmedün

Zıll-ı vücûd-ı şâh meger âftâb imiş

12 Mahmûd-ı ‘âlemîn idi nâmı gibi o şeh

Toyınca görmedi yüzini çarh u mihr ü mâh

II

Girse siyâha yiridür ehl-i cihân dahı

Bu derd içün boyandı göğe âsümân dahı

Çün bu cihânı lutf ile tutmışdı itdi ‘azm

Taht-ı tasarrufında ola ol cihân dahı

3 İn’âm-ı ‘âmı istedi kim ins ü cân gibi

Seyr eylesün cemâlini hûr-ı cinân dahı

Bir genc idi yir eyledi cânında yir ana

Açmışdı kabr gibi dehân bahr u kân dahı

Tan mı sararsa mihr bu gamdan k’anun gibi

6 Yüz urmaga kaçan bula bir âsitân dahı

Yıkdı cihânı zîr ü zeber kıldı ser-te-ser

Bundan beter ne eyleye âhir-zamân dahı

Bu gussa âteşi cigerin yakdı lâlenün

Kesdi dilini sûsen-i ratbü’l-lisân dahı

9 Yatur gögerdi acıyuban ditreyüp muhît

Ağlar urup yüzin yire âb-ı revân dahı

Zâl-ı zemînle pîr-i felek nice cem‘ ola

Bulmaya mihr ü mâh ana benzer cuvân dahı

Olma emîn bu hâyin-i bed-‘ahdden sakın

Bir dem ki fursatın bula virmez amân dahı

12 Gerçi ki nâle fâyide itmez bu işde hîç

İllâ deminde âdeme hoşdur figân dahı

Ney gibi âdemi nice zâr itmesün bu hâl

Sengîn-diliken inleye bu derd içün cibâl

III

Tutam cihânı dir idi tutdı cihân anı

Ağlarsa rûz u şeb yiridür ins ü cân anı

Tâbende idi gün gibi alnında saltanat

Bilmişdi halk cümlesi şâh-ı cihân anı

3 Kan aglasun sitâre hezârân-ı hez’ar karn

Dikmişdi göz olur diyü sâhib-kıran anı

İsfendiyâr-ı rezm-idi hem Hüsrev-i neberd

Zâl-ı cihân idinse n’olâ dâsitân anı

Çarhun yidi kemânın idinmişdi dest-keş

6 Devrân şu resme kılmış idi pehlevân anı

Alsa eline tîgını ditrerdi mihr ü mâh

Ururdı çarh-ı nesrini atsa nişân anı

Bezminde seyr iderdi safâ-y-ile her nefes

Ney kılsa zâri tan mı anup her zamân anı

Bir şâh-ı pîr-rây u civân-baht idi ki ol[482]

9 Cânlar virürdi görmege pîr ü cuvân anı

Yâ'kûb-veş cihânı kodı hüzn ü derd ile

Yûsuf gibi bu görk kapup nâgehân anı

Bu bâğ içinde bir gül-i ter var mı âh kim

İtmez hazân yili kurudup za'ferân anı

12 Devlet çerâğı bâd-ı ecelden söyindi âh

Bu sûz u derd ile dil-i 'âlem göyindi âh

IV

Derdâ vü hasretâ kanı ol pâdişâ dirîğ

Hakkâ bu derd ü mihnete olmaz devâ dirîğ

Zulmet sehâbı kaplaya şemsü'd-duhâ yüzin

Berk ura gökde her gice bedrü'd-dücâ dirîğ

3 Dolâb-ı çarh yaş döküp inlerse yiridür

Kim soldı bâd-ı kahr-ıla bâğ-ı vefâ dirîğ

Kumrı geçürdi boynına bir kara çul didi

İy kebk-i mülk ü bülbül-i devlet sana dirîğ

Mülk-i cihâna sâye salam dirdi ser-te-ser

[482] Yazmada sonraki beyit "Tutmışdı ferr ü tâbı cihânı güneş gibi / Bu hâk-i tîre niçe kıldı nihân anı"

Topraga düşdi sâye-sıfat ol hümâ dirîğ

6 Tâbûta girdi ‘âleme sıgmazken âh ü vâh

Bir çûpa satdı şehligin ol pâdişâ dirîğ

Bu gam kurıtdı güçleri kim kendü feyzini

Taşup giderken illere nehr-i safâ dirîğ

İy çarh-ı rûzigâr sana n’itdi ne eyledi

Kim bunca zûr u zâr ile itdün ana dirîğ

9 Kanı o ferr u kevkebe vü hükm ü saltanat

Kanı o ‘ayş u işret ü cûd u sehâ dirîğ

Bu âh u derd ile nice togranmasun ciger

Ulu kiçi dilinde bu kim hüsrevâ dirîğ

Bu mâtem u mûsibeti rûşen görürken âh

Fânî cihâna nicesi âdem baka dirîğ

12 İrdi husûfa bedr-iken ol meh tolındı âh

Tâli’ nuhusetile mukâbil bulındı âh

V

Kullar dirildi tapuya şâh-ı cihân kanı

Encüm turur yirinde meh-i âsümân kanı

Gark olsa göz yaşıyla cihân Nîle tan mıdur

Ol Mısr-ı hüsn Yûsufı şâh-ı cihân kanı

3 Tûbâ budaklarında uçup sayd-ı hûr iden

Şehbâz-ı kuds u tâyir-i bâğ-ı cinân kanı

Zer tîg-ile cihânı güneş gibi tutmağa
Sancağ u tuğ açup yüriyen pehlevân kanı
Devlet bahârı tal‘atına fer bağışlayan
Ol ebr-i mekremet yed-i gevher-feşân kanı
6 Hak kullıgında kaddi nihâlin dütâ iden
İzzet sarâyı bâğına serv-i revân kanı
Tıfl-ı cihâna pîr gibi ebced ögreden
Ol kurretü'l-‘uyûn-ı eb u cedd cuvân kanı
Kan ağla iy sitâre yıkıl iy felek yire
Ol bedr-i mihr-tal‘at ü gerdûn-nişân kanı
9 İy şâh egerçi kullarunı yarı cân kodun
İllâ gamunla cân vire bir yâr-ı cân kanı
Mülk-i cihâna salmaz idi himmetün nazar
İy âsümân-ı cenâb aceb ol zamân kanı
Çeşmüm yazardı kan ile bu derdi haşre dek
Ammâ cihânda bir dem ecelden emân kanı
12 Ol gonca-i ümîz-i cihâna ne oldı âh
Gül gibi bir nefesde ruhı bâğı soldı âh

VI

Ol şeh kanı ki hüsrev-i Cem-iktidâr idi
Ednâ gulâmı bir meh-i gerdûn-süvâr idi
Deryâ-yı hayli merkez-i arz-ı muhît olup

Devrân-ı çarha nokta-i hükmi medâr idi

3 Fehm ü zekâda berk[483] gibi tîz-i ‘azm iken

Hilm ü hayâda kûh-sıfat pür-vekâr idi

Devr-i kamerde hâdiselerden penâh içün

Çarh-ı berîn gibi kapusı bir hisâr idi

Mülk-i cihândan el yusa silküp yenin n’ola

Dâmân-ı himmetinde dü ‘âlem gubâr idi

6 Ol gül yanagı soldı mı bâd-ı hazândan âh

Kim ‘aksi-y-ile bâg-ı cihân nev-bahâr idi

Tutsa ‘aceb mi yir ü gök ehli ‘azâsını

Gerdûn cenâb u bahr-ı yemîn kân yesâr idi

Bu nev-‘arûs-ı mülke anun gibi nev-cüvân [484]

Görmiş degüldi pîr-i felek rûzgâr idi

9 Mâl ü menâle bakmadı göz yumdı cümleden

Çünkim Hudâ mahabbeti gönlünde var idi

Ta‘cîl göç buyurdı anunçün bu yirden ol

Hûr u melek felekde ana intizâr idi

Tutsa ayagı camına Cem indirürdi baş

Alsa eline tîgını İsfendiyar idi[485]

12 Lâyık budur ki biz dahı ol şah içün müdâm

Dilden du'â-yı hayr idevüz zâr u müsteâm

---

[483] Yazmada: “Cûd u sehâda bâd...”
[484] Yazmada sonraki beyit “Ta’cîl göç buyurdı anunçün bu yirden ol / Hûr u melek felekde ana intizâr idi”
[485] İtalik kısım yalnızca Mustafa İsen’in kitabında var

VII

Yâ Rabbi murg-ı rûhına tûbâ makâm ola

Tâbûtı serv-i ravza-i Dârü's-selâm ola

Rahmet kapularından olup merkadine yol

Daim cinân derîçelerinden selâm ola

3 Firdevsi gülşeni gibi kabri açılmaga

Her dem nisâr-ı rahmet-i Hak ber-devâm ola

Geçmekde berk-vâr Sırâtı Burâk ile

Cebrîl hem-‘inân u inayet imâm ola

Serv-i bülend gibi yeşil hulleler geyüp

Cennetde rûhı hûr ile tûbâ hırâm ola

6 Sündüs döşekler üzre geçüp taht-ı ‘işrete

Her lahza kâsirât ile tahte'l-hıyâm ola

Kim âhiret hukûkın iderse ana helâl

Yarın cehennem odına cismi harâm ola

Ol yirde yatdugınca Hudâ-vend atasına

‘Âlem mutî‘ ü baht karîn çarh râm ola

9 Bir serv gitdi ise tolı nahldür bu bâg

Bahtun dırahtı zılli şehâ müstedâm ola

Çûb-ı hakîre bağlar ise himmetin ‘alem

Mülk-i melekde sidreye kaim-makâm ola

İy **Lâmi‘î** ziyâde kelâm eksügin degül

‘İbret tutanlara bu musîbet tamâm ola

12 Saruhân vilâyeti şehi Mahmûd Hân kanı

Zeynü'l-mülûk ü mefhar-ı şâh-ı cihân kanı[486] [487]

LÂMİ’Î ÇELEBİ

[486]Hamit Bilen Burmaoğlu, **Lâmi’î Çelebi Divanı (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)**, Erzurum Üniversitesi Doktora Tezi, Erzurum, 1983, s.160-162.

[487]**Târîh-i Vefât-ı Sultân Mahmûd bin Sultân Bâyezîd**

(Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’îlü Fâ’ilün)

Kan ağlasın sitâre felek rikkât eylesün
Şems ü kamer bu âteş ile hurkat eylesün

Dâr-ı fenâdan itdi çü Mahmûd hân sefer
Târih didi Lâmi î "Hak rahmet eylesün"[487]

Sene 913 (a.g.e., s. 355)

-XLIII-

Mersiye-i Sultân Mahmûd

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

I

Olma dünyâya sen iy hâce inende mâyil
Gözün aç 'ibret ile eyle nazar hey 'âkil
Nakdüni virme bu çarhun yeşil altunlusına
Köhnemişdür boyanursın sakın olma gâfil
3 Sen ceres gibi figân eylemegi terk itme
Çün fenâ menziline bağlanur âhir mahmil
Yollar üstinde güneş gibi yüzün hâk eyle
Âsümân tâ ki kura haymeni menzil menzil
Giceler yan u yakıl yumma gözün bîdâr ol
Şem'-veş olmağa istersen eger rûşen-dil
6 Taş basup bağruna düş ayağa kûh misâl
Tâ ki ser-çeşme-i maksûda olasın vâsıl
Çünki dâs-ı meh-i nevle biçilür 'ömr ekini
Mezra'-ı sebz-i felekden kişiye ne hâsıl
Yok-durur çünki cihân içre dilâ hîç huzûr
Devlete 'âkıl olan olmaya hergiz magrûr

II

Dûd-ı âh ile cihân yüzi olup yine siyâh
Görinür hâme devât ile bana sûret-i âh

Ferz gibi felek-i kej-revün oyunları çok

Her kimi tahta geçürdi didi âhir ana şâh

3 Kemerinden yapışup sâye gibi yire çalar

Gün gibi başına urmışken anun tâc u külâh

Câm-ı fağfûriyi çarh almasun artık eline

Şem'-i kâfûriyi hergiz dahı yakmasun mâh

Baş açuk yalın ayak tağa düşer nergisvâr

Dîde-i 'ibret ile 'âleme kim kılsa nigâh

6 Gül kimün yanağıdur lâle kimün çihresidür

Diye bir bir sorana hâl dili-y-ile giyâh

Pehlevânken nicenün yire getürdi püştin

Küşt-gîr-i felek olmaz kişiye püşt u penâh

Yansun odlara güneş göklere boyansun dûd

Kanı ol şâh-ı felek-mertebe Sultân Mahmûd

III

Tâc ü tahtı koyuban ideli 'ukbâya sefer

Tîğ kara geyüben iki bükildi hançer

'Âlemün gözi ağarmış durur ağlamakdan

Merkadi üstine sanman ki kurıldı çâder

3 Yüregin pâreledi hasretine döyemeyüp

Böyle âhen-dil iken şâh gamından şeşper

Kanı ol şeh ki sımâtında felek çîni-y-idi

Cûy-ı kadrinde güneş olmış idi nîlûfer

Tayyib ahlakı-y-ıçün ‘anber-i ter geydi siyâh

Bezm-i garrâsı içün odlara yandı micmer

6 Var ise her sözi bir dürr idi tab’ı ‘ummân

Ki kıtâr ile nice çekilür idi cevher

Urdı çün ‘ömri berâtına ecel tuğrâsın

Yüzi ağlar kalemün hîç açılmaz defter

Çeşm-i şeh-zâdeye çün irdi bu dem hâb-ı ecel

Erisün şem‘-i şeb-efrûz ko yansun meş’al

IV

Devlet atından inüp ol şeh-i Cemşîd-nişân

Kıldı tâbûtı bu dem kendüzine taht-ı revân

Gülşen-i saltanatun serv-i gül-endâmı-y-ıdı

Serv-veş anun içün eyledi hâk içre mekân

3 Sıdı ol dürr-i girân-mâyeyi çün seng-i ecel

Acıyup yüzine urdı kef-i bî-‘add ‘ummân

Görmeyelden o şehün meclis-i rûh-efzâsın

Kana boyandı kadeh şem‘ler oldı giryân

Göge boyatsa n’ola câmesini mâh-ı münîr

Güneşün tutsa ne var yüzini gamdan yarakan

6 Gûşe-i çarhda sanman ki şafakdur görinen

Ağlamakdan felegün gözine oturmış kan

Hicrine döyemeyüp çekdi elif gögsine tîr

Hasret ü derdi-y-ile kaddini nûn itdi kemân

Ağlamağ ile kızıl kana boyandı sancak
Kendüyi pâreledi katlanımadı bayrak

V

Yâ İlâhî dilegüm bu k'ola cennetde mukîm
Lutf u ihsânun ile ana ire nâz ü na'îm
Rahm idüp merhamet it ol şehe kim bendendür
Çünki yok sencileyin bir dahı Rahmân u Rahîm
3 Nûnveş gûşe-i 'adnünde n'ola tutsa vatan
Rahmetün içre karâr itse ne var niteki mîm
Rahmetün nûrına gün gibi olup müstağrak
Türbesinde tura kandîl-sıfat çarh-ı 'azîm
Âhiretde kerem-i hânı **Revânî** çokdur
Dâr-ı dünyâda anunçün dinür Allâh kerîm
6 Cennet ehli arasında anı muhtâr eyle
Virmiş idün ana çün lutf u kerem tab'-ı selîm
Çün sefer itdi bekâ mülkine ol dünyâdan
Şâh devletle ola taht-ı hayât üzre mukîm

Şeh-i hûrşîd-nişân husrev-i gerdûn-'azamet
Tura başında anun gün gibi tâc-ı devlet [488] [489]

REVÂNÎ

[488] Revânî, **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Beyazıt , nu. 5664
[489] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10643,revanidivaniziyaavsarpdf.pdf?0 (06.08.2017) s. 20-22.

-XLIV-

Mersiye-i Şeh-zâde Sultân Mahmûd

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

Dünyâ evi meşekkat u renc ü 'anâ imiş
Sahn-ı safâ didükleri mâtem-serâ imiş
Devlet anun ki kendüyi dünyâya virmedi
Dünyâ diyene meyl ü mahabbet hatâ imiş
3 Bir destmâl ile siler âhir kefen bizi (bezi)
Dimez ki bu gedâ imiş ol pâdişâ imiş
Rûy-i zemîne yir didiler biz inanmaduk
Her yiri ağız olıcı bir ejdehâ imiş
Dili olaydı sana diyeydi dehân-ı gûr
Kim bu neheng nicesi merdüm-rûba imiş
6 Şükr itdügüm budur ki hakîm-i ecel didi
Bu iftirâka derd ile ölmek devâ imiş
Derd ile sen de bencileyin kanlar ağla kim
Bugün banaysa yarın efendi sana imiş
Her bir nefesde derd ile bin âh iden yig er
Götür ayağı bir gün önürdi giden yig er

II

Hûn-ı cigerle göz yaşı seyl-âb olup akar

Yağmur yirine derd ü belâdur yağan meğer

Pertev yirine zehr saçar halka âfitâb

Encüm hıyânet ile ider âdeme nazar

3 Mihr-i münîr her kişiye mihribân iken

Halk-ı cihânı şimdi göz ile yimek umar

Meh sâgarını dolu içen pâdişâlara

Bezm-i fenâda sâki-i devrân ayak dolar

Yiğitliğinde hayf ki ol tâze Şehriyâr

Toprağa düşdi niteki suya düşer şeker

6 Dırnaklar urdı tırmaladı gök yüzin hilâl

Çözdi saçın uzun giceler âh idüp seher

Dünyâ yüzinde bundan ulu müşkil olmaya

Gerçi musîbet oldı cihânda neler neler

Kurşunlu türbe kubbesi mi çarh-ı zer-nigâr

Ya hayme-i mezâr-ı salâtîn-i nâm-dâr

III

Düşdi kaba ağacdan ulu şâhsâr âh

Yire berâber oldı yatur sâye-vâr âh

Cümle cihâna sâye salam dirdi hey dirîğ

Cümle cihân anunçün ider zâr zâr âh

3 Dokındı sarsar-ı ecel ol gül budağına
Derdâ vü hasretâ vü dirîğâ hezâr âh
Va fürkatâ ki kaldı bu hasret kıyâmete
Öldürdi bizi haşre değin intizar âh
Bulamayasın isteyesin bir zamân ola
Anca idesin iy felek-i bî-karâr âh
6 Yılduz degüldür atılan illâ ki âsumân
Her gice odlu odlu ider bî-şumâr âh
Bu bir musîbet oldı ki haşre varınca halk
Lahza-be-lahza eyleye bî-ihtiyâr âh

İy Hızr gel yetiş ki harâb oldı rûzigâr
Âb-ı Hayât itmedi İskender ihtiyâr

IV

Çıksun bu derd göklere âh ü figân gibi
Kudsîler acısun bize halk-ı cihân gibi
Derd ile nice ölmeyelüm biz ki ansuzın
Gitdi görinmez oldı aramuzda cân gibi
3 Gözüme karşı gitdi evet mü'min olmağın
Vallâhi bana öldügi dahı yalan gibi
Bir kimsesini bile alup gitmedi dirîğ
Bin kulı var iken şu fülân bin fülân gibi
And içmiş idi çarh hamâyil kılıcına

Kim şah ideydi Husrev-i sâhib-kırân gibi

6 Derdâ ki döndi ‘ahdine durmadı rûzigâr

Şâh-ı yegâne Hazret-i Mahmûd Hân gibi

Şimden girü yiri-durur olsun felek harâb

Ağlamasun bulutlar u gülmesin âfitâb

V

Ol yüce âsitâne ki âlem penâh idi

Devr-i felek misâline bir kârgâh idi

Şeh-zâde sanman anı ki ‘izz ü vekâr ile

Atası devletinde ulu pâdişâh idi

3 Zâhirlerinde şevket ü dârât-ı saltanat

Hâtırlarında haşyet ü havf-ı İlâh idi

Küllî sa‘âdet ehli idi ol cenâbda

Dilden kanâ'at anma be-gâyet günâh idi

Her subh-dem cenâb-ı refî'inde ol Şehün

Püşt-i felek tevâzu‘ eliyle dü-tâh idi

6 Dünle tolınduğına tana kaldugum bu kim

Bedr olmış idi burc-ı sa‘âdetde mâh idi

‘Adl ü keremle eylemiş idi yolını pâk

İn'âm-ı ‘âmı cennete bir şâh-râh idi

Yoldaşa vü kulağuza itmedi ihtiyâc

Oğullarına kodı ne var ise taht u tâc

VI

Taht inlesün bu hasret ile efser ağlasun

Ata firâkı müşkil olur beğler ağlasun

Varmayısar mı Hazret-i Hâtûna bu peyâm

Çözsün ‘azîz saçlarını yekser ağlasun

3 Ma'lûmdur ki acıdı Sultân-ı bahr ü ber

Bu fürkat ile bahr soğulsun ber ağlasun

Hasretler ile karalar içinde kulları

Öli dirili derd ile tâ mahşer ağlasun

Sohbetler içre anılur olursa bu haber

Çengini yire çalsun u hınyâger ağlasun

6 Dest-i sitemle boynı burılsun sürâhinün

Kan dolsun içi acı ile sâgar ağlasun

Yaz deftere bu hâleti miskin **Necâtî** kim

Geysün kara vü haşre değin defter ağlasun

Söyle ki sözlerün ile gözler pür-âb olur

Ağla ki ağlamakla du'â müstecâb olur

VII

Yâ Rab terahhüm ana ki şâh-ı cevân ola

Sultân-ı Rûma tâc-ver-i Saruhan ola

Ya Rab cihânda irmedi gitdi murâdına

Bârî cihânda pâdişeh-i kâm-rân ola

3 Ya Rab yolunda sıdk ile cân eyledi fedâ

Huld-i berîn memleket-i câvidân ola

Yâ Rab kıyâmet ışları oldukca haşrde

Ahmed livâsi sukkaları sâyebân ola

Ya Rab cihânda itmiş idün sâye-i Hudâ

Hem-sâye-i Hudâ-yı zemîn ü zemân ola

6 Yâ Rab Murâdı idi ki Sultân atasına

Hidmetler ide zâbit-i mülk-i cihân ola

Şimdi diler ki haşre değin rûh-ı pâkinün

Virdi du'â-yı Hüsrev-i gîtîsitân ola

Umar kim ide Hazret-i Hunkâr ihtimâm

Kulları vü nökerleri hakkında vesselâm[490]

NECÂTİ BEG

[490]Ozan Yılmaz, **Necati Beg Divanı**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, 2015, s. 501-504.

-XLV-

DER MERSİYE-İ SULTÂN ŞEHİNŞÂH BİN SULTÂN BÂYEZÎD

(Ce'ale'llahu'l-cennete Mesvanum)

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

I

Feryâd elünden iy felek gine çü senün
Bilsem nen aldı ol şeh-i hurşîd-rû senün
Hâtun anasına geyürüp şeb gibi siyâh
Mihrün kanı o mâh içün iy tünd-hû senün
3 Sultân atasınun dilini muğber eyledün
Divşür öğün ki yanuna kalmaya bu senün
Yok yok ki sende bizcileyin bir esîrsin
Dün-gün bu derd ü kahrile başun kayu senün
Derdâ ki tahta şâh-ı Karâman gelür diyü
Şâdîlığ ile çıkmadı kavmi Burusanun
6 Begler gelün figân idelüm şâhumuz kanı
Sultân-ı taht-ı Konya şehinşâhumuz kanı

II

Kanı vilâyet-i Karaman mesnedine şâh
Cân-ı cihâniyân u şehinşâh-ı Cem-penâh
Çarhun yidi hisârını bir dem alur idi

Âfâka arza eylese encûm gibi sipâh

3 Od gibi taşa girmiş idi fitne korhudan

Yunan vilayetine olaldan berü o şâh

Ol şehriyâra nice kıyabildün iy ecel

Kim pâyı tozı idi felek başına külâh

Sultân atasının kılıcından uşanmadun

Hâtun anasınun gözi yaşını aldun âh

6 Begler gelün figân idelüm şâhumuz kanı

Sultân-ı taht-ı Konya şehinşâhumuz kanı

III

Kullar dirildi kapuya sultân görinmez âh

Encüm-i felekde hep meh-i devrân görinmez âh

Taht-ı hükûmetinde kamu şâhlar turur

Niçün yirinde husrev-i Yunan görinmez âh

3 Osmân vilâyetinün ulu beğleri kamu

Tapuya geldi şâh-ı Karâman görinmez âh

‘Âlem yüzini kapladı ol resme dûd-ı gam[491]

Bir zerre gökde mihr-i dırahşân görinmez âh

Dökdi şu denlü la’l u güher çeşm-i kâyinât

Gevher nedür cihân gözine cân görinmez âh

6 Begler gelün figân idelüm şâhumuz kanı

[491] Dûd-ı gam: Yazmada: “derd ü gam”

Sultân-ı taht-ı Konya şehinşâhumuz kanı

IV

Gafletle çıkdı bilmedük elden o hân dirîğ
Burcından uçdı murg-ı felek-âşiyân dirîğ
Göz yaşlarıyla Nile bakup dir cihân kamu
İy Mısr-ı hüsn Yûsufı şâh-ı cihân dirîğ
3 Zer-tîğ-ıle cihânı güneş gibi tutmağa
Sancâg u tûğ açup yürüyen pehlevân dirîğ
Belkıs-ı sâni hazret-i hâtun anasınun
Toldı oğul firâkı ile bağrı kan dirîğ
Uydurmadı yanınca bir ednâ kulın o şâh
Oldı o gurbet iline tenhâ revân dirîğ
6 Begler gelün figân idelüm şâhumuz kanı
Sultân-ı taht-ı Konya şehinşâhumuz kanı

V

Yâ Rabbî murğ-ı rûhına ‘arş âşiyân ola
Her dem enîsi kabrde hûr-ı cinân ola
Mahşer güninün ıssılarında vücüdına
Tûbâ budağı haymeleri sâyebân ola
3 Sultân-ı Rûm u hazret-i hâtuna her zamân
Bu matem içün ecr ü ‘ivâz bî-kerân ola

İy **Lâmi'î** ziyâde kelâm eksügün degül

'İbret tutanlara bu musibet hemân ola

Âhir mesâyib ide Hudâ bu musîbeti

Bu söz cihânda nite ki vird-i zebân ola

6 Begler gelün figân idelüm şâhumuz kanı

Sultân-ı taht-ı Konya şehinşâhumuz kanı[492]

LÂMİ'Î ÇELEBİ

[492]H. Bilen Burmaoğlu, **Bursalı Lami'î Çelebi Divanı'ndan Seçmeler**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1989, s. 62-66.

-XLVI-

Mersiye Berây-ı Sultân Muhammed Hân

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

İy murâdum 'aksine dönmekde bî-pervâ felek

Lutfuna kahr eylemekle şöhre-i dünyâ felek

Bâğbân-ı sun' sunmışken sa'âdet destine

Hâke düşmek yol mı ol nahl-i cihân-ârâ felek

3 Mâtemin tut ol sa'âdet tahtınun sultânınun

Egnüne gey dûd-ı âhumdan siyeh hârâ felek

Ol gül içün destmâl-i ebri doldur yaş ile

İki gözün bakduğınca 'âleme ağla felek

Şâm-ı hasretde kevâkib şem'ini rûşen kılup

Kân-ı lutfun hâke düşmiş gevherin ara felek

6 Mâh-ı nevden Hazret-i Şehzâde-i Cem-haşmetün

Gerçi çekdün devleti ahkâmına tuğrâ felek

Hâk saçdun alnınun âhır kara yazusına

Sen bilürsin itdügün lâzım degül ifşâ felek

Bende vü şâh olmadı âzâd elünden â felek

Dâd elünden â felek feryâd elünden â felek

II

La‘l iderdi âfıtâb-ı himmeti hârâları
Kılmış idi dest-i ihsânı hacil deryâları
Gonca-i gamnâki gûyâ olsa eylerdi hamûş
Ma‘rifet gülbünlerinde bülbül-i gûyâları
3 Zühdin anup ağlasun her zâhid-i ‘uzlet-nişîn
Bezm-i hâsun kanlar içsünler kadeh-peymâları
Atdılar sandûka-i hâke gönüller var iken
Gamzeler tîrin ol iki misk tozlu yalan
Kaşları yâsın görüp yas itsün ashâb-ı kubûr
Göz pınarından akıtsun çeşme çeşme mâları
6 Devleti câmın sıyup İskender-i devrânlarun
Dâr-ı dünyâdan göçürdün hayme-i Dârâları
Mâteminde karalar geysün boyansun kanlara
Merdüm-i çeşm-i cihân-bînüm gibi ağaları
Bende vü şâh olmadı âzâd elünden â felek
Dâd elünden â felek feryâd elünden â felek

III

Dağlarda itmesün kebk-i derî pervâzlar
İgnelerle gözlerin diksün kamu şehbâzlar
Boynını uzatmasun sahralarun süglünleri
Ol hümâ uçdı kime eyler ki bunlar nâzlar

3 Çeng kessün saçını yansun firâk odına ûd
Kılmasun bu mâteme feryâd ol nâ-sâzlar
Karşu vardı yalunuz ceyş-i kazâya ol melek
Hâzır iken yoluna cân virmege ser-bâzlar
Bildügin itdi cihân yanında gördi kadri yok
Virmek olmazmış benüm cânum cihâna râzlar
6 Mâtem itsün taht-ı Magnisadaki yaylaklar
Ol sa‘âdet gülşeni hâk-i lâhidde yazlar
Şevketine reşk idüp itdün kazaya anı gamz
Sonra döndün başladun göstermege i‘zâzlar
Bende vü şâh olmadı âzâd elünden â felek
Dâd elünden â felek feryâd elünden â felek

IV

Şâh ‘ışkullah ile benzer ki ülfet eylemiş
Girmiş ol meydâna da‘vâ-yı mahabbet eylemiş
İkilik sevdâsınun reddinde görmiş ‘âlemi
Cân ü dil mahbûbını ol zevke kıymet eylemiş
3 Tâlib olmış sırr-ı eşyâyı kemâhî bilmege
Dalmış ol deryâ-yı bî-pâyâna himmet eylemiş
Bârgâh-ı himmeti kurmış kıdem iklîmine
Tac ü tâht-ı ‘âlemi ecsâda sûret eylemiş
Bakmış ol dergâhdan görmüş aralık zü’l-memât

Kılmaga mevtâ namazın pâk niyyet eylemiş

İbn-i Edhem tâ ki bu meydâna sürmiş rahşını

6 Cân ü dil rahtın dağıtmış terk-i sûret eylemiş

Her ne kim olursa takdîr-i İlâhîdür velî

Niceler bu beyt ile gerdûna töhmet eylemiş

Bende vü şâh olmadı âzâd elünden â felek

Dâd elünden â felek feryâd elünden â felek

V

Tâ ki kıldun ol sa‘âdet gencinin yirin türâb

Gönlümün ma’mûresin yıkdun harâb itdün harâb

Ol meh-i gerdûn-hırâma menzil oldun iy lâhid

Hâne-i dervîşde mihmân olur mı âfitâb

3 Eşk seylâbı zemînün yakasın çâk eylesün

Ol dür-i nâ-yâb içün deryâya düşsün ıztırâb

Türbe-i pâkin ‘imâret kılmaga Şehzâdenün

Sîm ü zerden iki hışt olsun meh ile âfıtâb

Dinlemekde ol cinân gülzârınun bülbüllerin

Bûsitân-ı dehr vâveylâ ile bî-âb ü tâb

6 Bülbül-i gülzâr-ı üns iken **Hayâlî** âh kim

Mâtem-i Şehzâde anı eyledi miskin gurâb

Bezm-i ‘âlemde fenâ câmın mukarrerdir içer

Ger gedâ-yı sifle-perver ger emîr-i kâmyâb

Bende vü şâh olmadı âzâd elünde â felek

Dâd elünden â felek feryâd elinden â felek[493] [494]

HAYÂLÎ BEY

[493] Ali Nihad Tarlan, **Hayâlî Bey Dîvânı**, Ankara, Bürhaneddin Erenler Matbaası, 1945, s. 80-82.
[494] Hayâli Bey, **Divan**, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, nu. T755, vr. 18-19

-XLVII-

Terkîb-i Bend Der Mersîye-i Hazret-i Merhûm Sultân Mehmed Hân ‘Aleyhi’r-Rahmeti Ve’l Ğufrân

(Fe’ilâtün Mefâ’ilün Fe’ilün)

I

Oldı menşûr-ı ‘âleme ‘unvân[495]

Âyet-i *‘küllü men ‘aleyhâ fân’*

Yazmadı levh-i ‘ömre hatt-ı bekâ

Kalem-i kâf u nûn ile Yezdân

3 Dehr bahr-ı fenâda bir yildür

Cümle halk andan olısar güzerân

Bu ribâta gelen göçer âhir

Olısar cümle kârvânı revân

Ne gedâ vü ne şâh u mîr kalur

Bir-durur ‘âkıbet kamuya cihân

6 Kanı ol burc-ı saltanat mâhı

Ya’ni şâh-ı cihân Mehemmed Hân

Oldı mânend-i çeşm-i hurşîd

Hâk içinde nihân o çeşme-i cân

Taht iken eyleyüp yirin tahta

Vardı tahte’t-türâbı itdi mekân

---

[495] Yazmada: “Oldı menşûr-ı dehre çün ‘unvân”

9 Ol hümâ uçdı âşiyânından
Eyleyüp ‘azm-ı[496] âşiyân-ı cihân

Didi ervâh-ı kuds ‘tâbe serâh’
Ce’al-Allâhu cennete misvâh

II

Yıkıl iy târem-i sipihr-i berîn
Söyin iy şem‘-i kubbe-i zerrîn
Bozıl iy imtizâc-ı ‘unsur-ı çâr
Üzil iy ‘ukd-i ‘ukde-i pervîn
3 Ağla iy ebr kıl yaşun bârân
İnle iy ra’d idüp figân u enîn
Eyle iy berk âh-ı âteşnâk
Ki yana sûz ile zamân u zemîn
Çâk kıl iy seher girîbânun
İy şafak eyle bağrunı hûnîn
6 Bürin iy şeb libâs-ı mâtemüni
Kararup eyle hâtırun gamgîn
Gün togar sanma başuna iy rûz
Ki tolındı o mihr-i devlet ü dîn
İtdi rihlet bu dâr-ı süflîden
Oldı ‘âlî makâmı ‘illiyîn

[496] Yazmada: “terk-i”

9 Sad hezârân dirîğ vâveylâ
Ki belâ üzre câna irdi belâ

III

Bize yâ Rab bu ne musîbetdür
Ne belâdur ‘acep ne hâletdür
Gitdi devletlü begden ayrılduk
Kullarına bu nice[497] nekbetdür
Bize ayruk cihânda râhat yok
Gitdi râhat zamân-ı mihnetdür[498]
3 Tâzelikde o serv-i bâğ-ı cinân
Hâke düşdi bu ne ‘alâmetdür
Dahı açılmadın o gonce-i ter
Gül gibi soldı hey ne âfetdür
Mantıkı mürdeye virürken cân
Kendü cân virdi bu ne hikmetdür
6 Lâle-veş ol gülün firâkından
Bağrumuz tolu dâğ-ı hasretdür
Sad-hezârân dirîğ ü hasret ü âh
Gitdi ol Şeh zamân-ı firkatdür[499]
Hâke düşsek ‘aceb mi zilletle

[497] Yazmada: “telh”
[498] İtalik beyitler yalnızca yazmada mevcuttur.
[499] Yazmada: “zamân-ı mihnettir”

Yirümüz gûşe-i mezelletdür

9 Gice gündüz demidür ağlayalum

Bağrumuz nâr-ı gamla tağlayalum

IV

Yâ İlâhî ne turfa hâl oldı

Ki katı mû‘cib-i melâl oldı

Bedr iken ol meh-i huceste-hisâl

Ne zevâl irdi kim hilâl oldı

3 İşiginde sa‘âdet üzre iken

Ol sa‘âdet bize hayâl oldı

Oldı çünkim revân o rûh-ı revân

Bize dirlik dahı muhâl oldı

Bağrumuz kana döndi hasret ile

Görünüz kim bize ne âl oldı

6 Üstühâna irişdi gam bıçağı

Hep ehibbâsı bî-mecâl oldı

Gül-i ‘ömrüne hem hayıflar anun

Ki düşüp hâke pây-mâl oldı

Bu musîbet çü geldi bâşumuza

Şevk u şâdî bize vebâl oldı

9 Gam yiyüp rûz u şebde kan içelüm

Ki bize Hak’dan ol nevâl oldı

Çâre ne rûz u şeb figân idelüm
Bağrumuz hasret ile kan idelüm

V

Rûz u şeb iy gönül figân eyle
Râzunı halka dâstân eyle
Demidür ağla iy gözüm ağla
Ebr-veş yaşunı revân eyle
3 Tutuş iy sîne nâr-ı hasret ile
Sûzunı gün gibi ‘ıyan eyle
İy ciğer tîr[500]-i hecr ile delinüp
Bağrunı hasret ile kan eyle
İtdi cânın revân o şâh-ı güzîn
İy gönül sen de terk-i cân eyle
6 Düşdi hâke o genc-i bî-hem-tâ
Sen bu künci var mekân eyle
Çıkdı elden çün ok gibi ol şâh
Kâmetün gussadan kemân eyle
Menzilin tîr-i âhınun yiridür
Sahn-ı sahrâ-yı âsumân eyle
9 Çünki terk eyledi cihânı o şâh

[500] Yazmada: “tîg”

Sen de terk-i cihâniyân eyle

Hasretâ hasretâ dirîğ dirîğ

Kapladı âfitâb-ı devleti mîğ

VI

İy felek bî-amân imişsin sen

Katı nâ-mihribân imişsin sen

Zulm ile ‘âlemi harâb itdün

Nice zulm issi hân imişsin sen

3 Göz göre nice kıydun[501] ol şâha

Zâlim-i bî-amân imişsin sen

Bizi ol yahşı begden ayırdun

Nice yavuz yaman imişsin sen

Yedi kat tâsdan geçer zehrün

Ejder-i cânsitân imişsin sen

6 Evvelâ lutf sonra kahr itdün

Nice kavli yalan imişsin sen

Kâmetün gerçi kim kemân olmış

Tir-i âha nişân imişsin sen

Kimse sende karâr kılmaz imiş

İki günlik mekân imişsin sen

Niçe 'ankâları uçurmışsın

[501] Yazmada: “kıldun”

Köhne bir âşiyân imişsin sen

9 Dâd u feryâd elünden iy eflâk

Yirini eyledün o şâhun[502] hâk

VII

Ana yâ Rab cinân turağ olsun

Meskeni gülsitân u bâğ olsun

‘Arsa-i tâbdâr-ı mahşerde

Sâye-i ‘arş ana otağ olsun

3 Meclisinde şarâb-ı Kevserden

Dest-i havrâda bir ayağ olsun

Kabri târik olmasun bir dem

Pertev-i nûr-ı Hak[503] çerâğ olsun

Ola cennetde ol Burâka süvâr

Onca gılmân kamu yayağ olsun

6 Ana tağ üsti bâğ olup her dem

Hasreti bağrumuzda dağ olsun

Yirde yatdukça ol vücûd-ı şerîf

Pâdişâh-ı zemâne sağ olsun

Şecer-i 'ömri pâydâr oluban

Avn-i Hak dâyimâ tayağ olsun

9 Saklasun hep[504] budakların Mevlâ

[502] Yazmada: “mâhun”
[503] Yazmada: “Hay”

Cümle pür-berg ü pür-budağ olsun

Fazliyâ sıdk ile diyen âmîn

Dilegüm bu belâdan ola emin[505] [506] [507]

KARA FAZLÎ

---

[504]Yazmada: "Saklayup her"

[505]Mustafa Özkat, **Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)** YL Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2005, s. 268-275.

[506]Süleymaniye Kütüphanesi, **Nuruosmaniye** , Nu: 4962, v. 176-178

[507]Son birkaç bendi Çavuşoğlu Şehzade Mustafa mersiyesi olarak almıştır.

-XLVIII-

Mersiye-i Terci‘-i Bend Berây-ı Vefât-ı Sultân Mehemmed bin Süleymân Hân

(Fâ’ilâtün Fâîlâtün Fâcilâtün Fâ’ilün)

I

İy gönül gel eyleme çarh-ı denîye i’tibâr
Kime virdi mertebe itmedi sonra hâr u zâr
Kime virdi bir kaşık balı belâsı olmaya
Kime sundı şerbeti virmedi âhir zehr-i mâr
3 Var mıdur bir hâne kim sûrını mâtem itmeye
Var mı cem‘iyyet ki anı kılmaya ol târ-mâr
Cânını alur nice gül yüzlünün bir zûr-ıla
Gûşına koymaz nice yıl inler isen zâr zâr
Nice yüz bin âdemi bir âl ile eyler helâk
Hîç olur mı bir dahı bunun gibi bir hilekâr
6 Dâmeni kan ile nice tolmasun her rûz u şeb
Nice yüz bin âdemün kanını döker âşikâr
Var imiş diyü fenâsı bu cihân gülzârınun
‘Âlem içre nâle vü feryâd u zârî sad hezâr

N’eyledün Sultân Muhammed Hân’ı iy çarh-ı felek
Anun içün câme-i mâtem geyer cümle melek

II

Bir musîbet oldı nâgeh halk-ı şehr içinde âh

Kimseye göstermesün anun gibi güni İlâh

Girye eylerdi kimi feryâd u zârî eyleyüp

Kimi müştemil olup egnine geymişdi siyâh

3 Lâle-veş kan ağlayup kimi iderdi câme çâk

Kimi başından aluban yire ururdı külâh

Kimisi geyüp kilîm gögsin dögerdi taş ile

Kimisinün kâmeti bu gussadan oldı dü-tâh

Birinün odı birin yakardı âh u vây ile

Birbirine karşu oluban iderlerdi nigâh

6 Ağlamakdan kanlara gark itdi kimi câmesin

Kimi kıldı düd-ı âh-âsâ libâsını siyâh

Hayf gitdün nev-cüvân iken eyâ şâhum diyü

Ağlar idi başına toprak koyup hayl ü sipâh

Gün gibi ‘adliyle tolmışdı cihân içi tamâm

Mâh-ı burc-ı câh idi ol hüsrev-i gerdûn-penâh

9 Nev-cüvân Sultân Muhammed vâli-i mîr ü haşem

Fâni dünyâdan bekâ iklimine basdı kadem

III

Subh çâk itdi yakasın gördi çün bu mâtemi

Ağlayup çeşm-i şafak kana boyadı ‘âlemi

Asumân yaşın yaşın ağlardı ol meh-rû içün
Bilmeyen sanurdı gökden yire indi şebnemi
3 Lâle gibi bir dögün yakdı firâkı âteşi
Gitmeye tâ haşr olınca sîneden anun gamı
Pençesinden rüzgâr-ı zûrkârun dünyede
Bilmiyorsın belki kurtılmış ola bir âdemî
Zevk-ı dünyâdan elün çek gel berü iy bü'l-heves
'Ayşı mâtemdür anun cümle nedemdür her demi
6 Zevk u şâdîyi harâm eyler harâmî-i ecel
Bu harîm-i 'âlem içre kimün olsa mahremi
Kılmadı bir çâre itmedi etibbâ-yı cihân
Olmaz imiş bu ecel zahmınun aslâ merhemi
Hâke gitdi 'âkıbet ol burc-ı tahtun serveri
Fürkatine düşüben ağlar cihânun begleri

IV

Fânî dünyâyı koyup bâkîye itdün çün sefer
İy şeh-i devrânamuz kimden soralum bir haber
Nice şehler sâhat-ı gamda olup ser-geşte-hâl
Fürkatünden top yirine oynadurlar cân u ser
3 Bârgeh vîrân olup hayme girîbân-çâk ider
Hâk kor başına taht u tâc olur zîr ü zeber
Saçların itdi perîşân tuğ u sındı nîzeler

Tîglar bî-âb oluban yüzini devirdi ser
İnce bilinden cüdâ düşdüm çün anun ben diyü
Halka halka oluban dürildi kendünden kemer
6 Biri acı yaş döküp çâk itdi biri sînesin
Gûş idicek mâtemüni derd ile bahr ile ber
Ağzına barmak koyup hayretde kaldı şeyh ü şâb
Nev-cüvân gitdügine gâyetde iy Cemşîd-fer

Hâmeler sındı vü hem dürildi defterler dirîğ
Ağlayup cümle ağalar didiler begler dirîğ

V

Dilerem ana Hudâ firdevsi me’vâ eylesün
Hıdmetini cân ile gılmân u havrâ eylesün
Çün Muhammed’dür adı cennât içinde dâ’imâ
Hak Te’âlâ’nun cemâlini temâşâ eylesün
3 Nûrdan koyup tabaklar içre cennet mîvesin
Bezm ü ‘ayş itdükçe öninde müheyyâ eylesün
Kevser ile selsebîlün akıdup ırmağını
Cümlesinden kasr içinde ‘ayş-ı a‘lâ eylesün
Ana bâlîn eyleyüp istebrak-ı lutfı ile
Bisterini sündüs-i hızr-ıla dîbâ eylesün
6 Enbiyânun rûhına Hak rûhını kılsun karîn
Evliyânun zümresin anunla zîbâ eylesün

Dilerem kim çâr-yâr olup ana yâr-ı güzîn
Hem şefi’ ola kıyâmetde Şefi’ü’l-müznibîn

Vl

Yirde yatduğınca olsun bu şeh-i ‘âlem esen
Dûr olup zât-ı şerîfınden anun derd ü mihen
Nükhet-i hulkıyla tutmışdur cihânı şöyle kim
Râyiha virmez o denlü ‘âleme müşg-i Hoten
3 Gelmeye zâtun gibi ârâyiş-i tâc u nigîn
Olmaya şânun gibi hayrü’l-beşer fahrü’z-zemen
Gice gündüz zâtuna durup du’âlar eylemek
Farz-ı ‘ayn olmışdur îy pîrâye-i şer‘ ü sünen
Sebzi kaldurup du‘âya ellerin dir rûz u şeb
Eyleyesin mesned-i ‘izzet serîrinde vatan
6 Rûzî kılup Hak sana dünyâda ‘ömr-i bî-şümâr
Eylesün devlet serîrinde hemîşe ber-karâr[508]

SEBZİ

[508] Hakan Yekbaş, **Sebzî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2016, s. 75-78.

-XLIX-

Mersiye-i Merhûm Yahyâ Beg Rahmetu’llâhi ʿAleyh[509]

(Mefʿûlü Fâʿilâtü Mefâʿîlü Fâʿilün)

I

Fürkat zamânı gibi irişdi dem-i hazân
ʿÂşık yüzi gibi yine zerd oldı bûstân
Encüm gibi dökildi yire berg-i şâhsâr
Rûz-ı kıyâmet irdi gülistâna nâ-gehân
3 Soydı çıkardı câmelerini ecel gibi[510]
Eşcâr-ı bâğa fasl-ı hazân eyledi ziyân[511]
Dünyâsını degüşdürüben fasl-ı nev-bahâr
Bu gam gamâmı ile karardı kamu cihân
Kanı o dem ki şenliği var idi gülşenün
Saçın yolar şecer kara çullar geyüp hemân
6 Âfet irüp çiçeklere yumıldı gözleri
Gösterdi rûy-ı serdini mir’ât-ı âsuman
İrgürdi bu sovuk haberi var ise sabâ
Zerd ü nizâr olup bozılı düşdi bûstân
Yırtup yüzini agladı mâh-ı felek-zede[512]

[509] Bu başlık mecmuadaki şiirin başlığıdır. Divanındaki şiirde başlık yoktur.
[510] *Bir mâtem irdi gülşene berg-i hazân dimen*
Saçın yolar şecer kara çullar geyüp hemân
[511] Bir kimse Bûstân’a naẓar kılmasun dahı
Dürildi defteri vü harâb oldı Gülsitân

Meşgûl oldı mâtem-i Sultân Mehemmede

II

ʿÂlem fezâsı âdeme ʿayn-ı kazâ imiş

Ölüm didükleri ne görinmez belâ imiş

Arkamuzı yire getürür küşt-gîr-i mevt[513]

Yâ râb ne pehlevân-ı gazanfer-likâ imiş

3 Kaddün kemâne döndügi ölüm nişânıdur

Cismünde her kılun sana tîr-i cefâ imiş

Bir gün olur ki menzilini burc-i hâk ider

Dimez buna yüzi gün ana alnı ay imiş

Dünyâya her gelen giden ağlar bi-‘aynihi

Dünyâ sarâyı âdeme mâtem-serâ imiş

6 Lâm-ı ta’allukı kişinün hâr-ı râhıdur

Bî-kayd olana nakl-i hayâtı kolay imiş[514]

ʿÂlemde ʿömrün ucı yakındur yalan gibi

Bildiler anı gerçek erenler fenâ imiş

Yum dîde-i vücûdı bekâ bilme ʿâlemi

---

512 *Mısr-ı cemâl içindeki sulṭânımuz kanı*
Hasret ilinde Yûsuf-ı Kenʿân’ımuz kanı

513 *Bir yidi başlu ejder imiş yer gibi felek*
Âdem vücûdı ana dem-â-dem gıdâ imiş

514 *Girdâb-ı mevce aç gözün ey haste-i ecel*
Devr-i zamâne halkı kamu âşinâ imiş

Elbette menzilini ecel burc-ı hâk ider
Duymaz bu ki yüzi gün ü alnı ay imiş

Cellâd-ı çarh ile dirilür sanma ʿâlemi

III

Gerdûna ʿayn-ı rifʿat ile eylemen naẓar

Hoş menzil idi âhiri dün olmasa eger

Bu[515] ejdehâ-yı heft-sere olmadın gıdâ

Tahsîn ana ki âhiretinün gamını yer

3 Hüsniyle Yûsuf olsa dahı kabre irgürür

Ardınca âdemün bu zamâne kuyı kazar[516]

Ebrûna rây-ı fikret ile nâzır ol ki ol

Mâ'nî yüzinden oldı yazılmış kara haber

İller alur benüm didügi mülk ü mâlını

Ehl-i fenâ bekâya zarûrî ider sefer

6 Âyine-i memâta nazar eyle dâyimâ

Bir görinür gedâ ile sultân-ı bahr u ber

Biri birine girse n'ola havf ile felek

Göklerde[517] encüme dahı âhir kıran irer

Derdâ ki âhumuz bir iken şimdi oldı on[518]

---

[515] Bir

[516] *Eflâke ʿayn-ı ʿibret ile kıl naẓar hemîn*
Bâlâ dime başuna belâ oldı ser-be-ser
Niyâz yagar dime seni gâyet zaʿîf idüp
Ebr-i felek dehânuna penb ile su sıkar
Ṭûl-ı emel ziyâdedürür zülf ile velî
ʿÖmr oldı laʿl-i yâr gibi şimdi muhtasar

[517] *Çarh üzre*

[518] *Âyîne-i memâta dilâ eyledüm nigâh*
Bir görinür içinde gedâ ile pâdişâh

Şehzâdemüz firâkı bizi eyledi zebûn

IV

Ol nev-cüvânı genc-i nihân itdi rûzgâr[519]

'Ayn-ı 'ıyâna kabri anun oldı perdedâr

Cem'iyyetini geldi tagıtdı ecel yili

Göz yaşı gibi kullarını itdi târmâr

3 Tâbûtıdur sadef ana kendi dür-i yetîm

Her cânibinde gözyaşı deryâ-yı bî-kenâr[520]

Kodı fenâda mâ-melekin ol melek-sıfat[521]

Bildi anı ne var ise cây-ı bekâda var

Sarsar yıkar vücûd ilini sarsar-ı ecel[522]

Çınlatsa ṭâs-ı çarhı yiridür bu âh u zâr

6 Gitdi ol âhiret begi şehzâdeler yigi

Biz kullarını kodı dil-efgâr u bî-karâr

Oldı kıbâb-ı çarhdaki gün gibi ana

Bir ehl-i şevk pîr-i cihân-dide türbedâr[523]

Elden kaçırdum ol gözi şehbâzı nâ-gehân

Gökler yüzine irse n'ola nâle vü figân

---

[519] Sürüp zemîne yüzini agladı cûysâr
İnledügüm işitdi vü âh itdi rûzigâr

[520] Eşk-i revânum ırmagı deryâ-yı bî-kenâr

[521] Basdı bir ayagıyla cihân pehlevân iken
Bezm-i belâda sâkî-i devrân-ı hîlekâr

[522] Miskîn saçı firâkı ile kaluban garîb
Miskîn oldı bencileyin nâfe-i Tâtâr

[523] Bâr-ı gubâr-ı cism-i za'îfe ne i'tibâr
Nerd-i belâda yendi beni lu'be-i felek

V[524]

Kimünle eglene dil-i âvâremüz[525] ʿaceb

İy mâh-çihre kanda kılalum seni ṭaleb

Kanı o dem ki rûşen idi gönlümüz evi

Mihr-i ruhunla mâh-ı cemâlünle rûz u şeb[526]

3 Şâhum ne çâre rûz-ı ezelde nasîb imiş

Cennet sana vü kullaruna hasret ü ta‘ab[527]

Öldürdi kâyinâtı senün hasta oldugun

Tutıldun oruc ayı gibi iy meh-i receb[528]

Vâ hasretâ ki kanda bulınur senün gibi

‘Âlî-neseb halîfe-haseb sâhibü'l-edeb

6 Göz görmeyince katlanur imiş gönül dimen

Bana kaziyyenün n'ideyin ʿaksi oldı hep

Kirpüklerümde kanlu yaşumı gören benüm

Şol hâra benzedür ki içinde ola ratab

Mânend-i dûd-ı âh kapusındaki sipâh

Boynını burdı câmelerin eyledi siyâh

---

524 Mecmuada bu bent IV. bent olarak gösterilmektedir

525 Dîvânemüz (Yazmada da bu şekilde)

526 Gitdün ʿadem diyârına ardunca biz dahı
Sensüz ne dirlik ola bana iy Mesîh-leb

527 Hânum firâkuna nice sabr ide bir kişi
Kullar başına gelmeye bu hâl-i bul-ʿaceb

528 Ol dem kanı ki kadre irerdi seni gören
Çün ṭoldun oruç ayı gibi iy meh-i Receb

VI[529]

Kim acımaz kim ağlamaz ol şâha dâyimâ

Şehzâde ola kâmil ola nev-cüvân ola

Bu mâtemi karanu kefende kodı bizi

Gözden tolındı gün gibi ol matla'-ı sehâ

3 Âhir yıkar vücûd ilini zelzele gibi

Bu 'ömr-i bî-vefâ ile bu derd-i bî-devâ

Kavs-ı semâya döndi vücûd-ı za'îfümüz

Ebrûsı gibi ye'si ile olmışuz dü-tâ

Seyl itdi yaşını nitekim ebr-i nev-bahâr

Şâh-ı zemâne bir yana kulları bir yana

6 Ağardı ol dem ağlamadan dîde-i nücûm

Kaldı kamer bu hasret-i hicrân ile tana

Yâ Rab hediyye olsun o şems-i hidâyete

Ben kulının dilinden elinden gelen du'â

Derya kulagına iricek nâle vü figân

---

[529] Mecmuada bu bent baştan sona farklı olduğu için başka bir bent olabilir. Dua kısmı her iki metinde de son bent olmasına rağmen mahlas bu benttedir.
VI
Meşhûrdur ki kendü düşen aglamaz dilâ
Düşdi ecel duzagına handân u pür-safâ
Dünyâyı görecek gözi kalmadı ẕerrece
Cânlar virürdi irmege ʿukbâya dâʾimâ
Gözden bırakdı akçe vü mâlını her kişi
Yaʿnî dökildi yiryüzine eşk-i pür-belâ
Agardı aglamakdan o dem dîde-i nücûm
Kaldı kamer bu hasret-i hicrân ile ṭana
Cân atdı çâh-ı kabrine Yûsuf gibi hemân
Cennetde ʿizz ü câhe irem diyü galibâ
Yahyâ o demde bir güni idi kıyâmetün
Mahşer yerine dönmiş idi kabri gûyiyâ
Başdan çıkarsa n'ola yaşum gibi kâʾinât
Ol server-i zamâne bugün eyledi vefât

Keffin biri birine urup acıdı hemân

VII

Yâ Rab enîs ü hem-demi gılmân u hûr ola
Kabri behişt ü yatdugı yir cümle nûr ola
Revzenler açılup ana dârü’s-selâmdan
Nûş itdügi müdâm *şarâben tahûr* ola
3 Leyl ü nehâr ‘anber ü kâfûr u cân-fezâ
Kabrindeki melekler elinde buhûr ola
Dünyâda bir güzîde-i halk-ı cihân idi
‘Ukbâda dahı zübde-i ehl-i kubûr ola
Ervâhı evliyâ ile ol şâh-zâdenün
Ser-halveti serîr-i sarây-ı sürûr ola
6 Hak rahmet eylesün diyene rahmet eylesün
Kabr-i münîri ehl-i münâcata Tûr ola
Yahyâ gibi du‘âcıları ile dâyimâ
Hem-sâyesi şefîkı refîkı Gafûr ola

Cennetde ana menzil-i Mahmûd ola makâm

Rûh-ı mübârekine tahiyyât ile selâm[530] [531] [532]

TAŞLICALI YAHYA

---

[530] Bendin ilk iki beyti hariç tamamı farklıdır.
Kâfûr u ʿanber . . . . . gönder iy gönül
Kabrindeki melekler elinden buhûr ola
Hakk'un ʿinâyetiyle anun rûhı şâd olup
İki cihânda müşfiki Rabb-ı Gafûr ola
Dünyâda gerçi yüzi suyıydı zamânenün
ʿUkbâda dahı zübde-i ehl-i kubûr ola
Kalbi o demde rahmet-i Rahmân ile ṭolup
Havf-ı kıyâmet ü elem-i haşr dûr ola
Yâ Hâlika'l-leyâl takabbel duʿâʾenâ
Yâ Hâlika'n- nehâr tekesser senâʾenâ

[531]Mehmed Çavuşoğlu, **Yahya Bey Divan Tenkidli Basım**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977, s. 159-164.

[532]Munise Koç, **Nuruosmâniye Kütüphanesi 4962 Numaralı Mecmua (164a–247a, Transkripsiyonlu Metin- İnceleme)**, Cumhuriyet Üniversitesi YL Tezi, Sivas, 9- 2012, s. 106-110.

-L-

Mersiye-i Vefât-ı Sultân Mehemmed Tâbe Serâhu

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

Kılmasun iy çarh senden kimse ümmîd-i vefâ
Kim ecel câmın elünden bir içer şâh u gedâ

Her nihâlün sebzezâr-ı hattı olmadın sepîd
Hırmen-i 'ömrin kılursın hâsılı bâd-ı hevâ

3 İrmedi senden murâda gitdi her pîr ü cüvân
Görmedi senden hakîkat enbiyâ vü evliyâ

Yire çaldun kâse-i Cemşîdi kıldun pür-şikest
Münkesir senden dil-i âyîne-i 'âlem-nümâ

Eyledün mi defn bu zîr-i zemîne genc-vâr
Kanı ol şeh-zâde-i Keyhusrev-i kişver-güşâ

6 Sürmedin sultânlıg ile 'ömr-i sermed iy felek
N'eyledün n'itdün kanı Sultân Mehemmed iy felek

II

İy felek ol âfitâbun menzilin hâk eyledün
Pür-neşât iken şehün gönlini gamnâk eyledün

Havf kılmadun mı tîr-i âh-ı zıllu'llâhdan
Bir nefesde bu işi sen böyle bî-bâk eyledün

3 Saltanat gülzârınun virdün o verdine halel

Gonca-veş gamdan girîbânın şehün çâk eyledün

Nâ-gehânî bir sadâ-yı hevlnâk itdün bedîd

Cümle ‘âlem halkını bî-‘akl u idrâk eyledün

Eşk-i hasretle cihân bâgını kıldun lâlezâr

Ebr gibi dûd-ı âhun yirin eflâk eyledün

6 Yiridür ol mâh içün çarha çıkarsa nâleler

Dâğlar ile kana boyansa demidür lâleler

III

Döne döne yaş döküp dolâb-ı çarh itsün enîn

Hâke düşdi göz göre çünkim o serv-i nâzenîn

Tîre kıldı Aydını hâke tolınup ol güneş

Hîre olsa giryeden tan mı bu çeşm-i hurde-bîn

3 Hatt-ı ‘anber-bârı ol şâhun gubâr olmış diyü

Haşre dek mâtem tutup geysün siyâhı müşg-i Çîn

Ol mehün çünkim felek kıldı makâmın zîr-i hâk

Encüm-i eşk ile dolsa yiridür rûy-ı zemîn

Çâh-ı kabre atdı ol Yûsuf-cemâli çün ecel

Ehl-i Ken’ân işidüp Ya‘kûb-veş olsun hazîn

6 Acıyup ol gevhere deryâ-yı ‘ummân ağlasun

İşidüp bu fürkati kâfir Müselmân aglasun

IV

Milketinde kulların şâhun ziyâfet eyledi
Kendü tenhâ ‘âlem-i ervâha rıhlet eyledi
Gördi hâristân-ı mihnetdür bu gülzâr-ı cihân
Berg ü bâr-ı ‘izz ü nâzından ferâgat eyledi
3 Ol Hümâ-sâye kadîmî âşiyânın yâd idüp
Dest-i şehden tut ki bir şeh-bâz vahşet eyledi
Şâh-ı heft iklîm sağ olsun ecel dirler buna
Niçe peygamberleri oglına hasret eyledi
Saltanat bâgınun olsun her nihâli ser-firâz
Hak o servün çün yirin gülzâr-ı cennet eyledi
6 Eyledün yâ Rab makâmın çünki Firdevs-i berîn
Meclis-i kudsîde kıl dâ’im celîsin hûr-ı ‘în

V

Sahn-ı gülşen serv ile nergisden olsun âh âh
Ol gül ucından benefşe ser-te-ser geysün siyâh
Haşr olınca rûh-ı pâkine du’âlar eylesün
Ol şehün seyrângâhında biten her bir giyâh
3 İnlesün yayladugı taglar yakalar çâk idüp
Nâle vü feryâd-ı nahcîr ile tolsun saydgâh
Kûhda egnine lâle geymesün gülgûn kabâ
Bâğda başına nergis urmasun zerrîn külâh

Kılmasun taht-ı zebercedde karârı şâh-ı gül

Yâsemenler kurmasun gülşende sîmîn bârgâh

6 İtmesün bülbül terennüm meclis-i gülzârda

Geçmeyince inkisâr-ı hâtır-ı zıll-ı İlâh

Eyle **'Işkî** ol şehenşâhun du'â-yı devletin

Sana çünkim farz-ı 'ayn oldı du'â-yı pâdişâh

Dürc-i hâke perveriş virdükçe âb u nâr ü bâd

Çâr gevherle şehün kıl 'ömrini yâ Rab ziyâd[533]

ÜSKÜDARLI 'AŞKÎ

[533]Süreyya Uzun, **Üsküdarlı Aşkî Divanı Tenkitli Metin, Nesre Çeviri Ve 16. Yy. Osmanlı Hayatının Divandaki Yansımaları**, İstanbul Üniversitesi YL tezi, İstanbul, 2011, s. 224-227.

-LI-

Şehzâde Mehemmed İçin Mersiye

(Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün)

I

İşidildi bir haber nâgeh yürekler pâreler
Zehresin çâk eyler insanun cigerler pâreler
Yüregüni sâmi‘ün şöyle yakar kim ol haber
Ol kadar hark idemez insanı âteş pâreler
3 Nice döysün bir kişinün yüregi ol ateşe
Dökse su gibi erür ecsâm-ı seng-i hâreler
Ol haberden nice kül olmasun eczâ-yı cihân
Oldı pür ol nâr ile âlemde cümle erreler
Kara tagı kara kara taglar gibi yakar
İrse ol âteş eger deryâlar olur kareler
6 Yüregine âlemün bir bî-devâ derd irdi kim
Bulımaz Lokman dahı bu derde hergiz çâreler
Çâre yokdur yirde bu derde meger ehl-i sülûk
Lutf idüp yalvaralar gökde Mesîhe vareler
Tacını terk eyledi Sultân Şehenşâh-ı zamân
Defterin tayy itdi Hâtem gibi anun da cihân

II

İki dane mûşdur benzer bu eyyâm-ı dü-reng
Ömrümüz anbarını düketdiler bir şûh u şeng
Bu geniş dünyâ senün tutalum iy çâbük-süvâr
Gırre olma devlete ömr atınun meydânı teng
3 Mâh-ı nev sanma ufukda gâh gâh ol görinen
Agzın açup kasd ider sana bu gerdun-ı peleng
Mısr-ı âlemde yaşın Nil itmesün mi her azîz
Dem-be-dem âdem kapar bu çarh-ı Nîl-i pür-neheng
Eksik olmaz baldan anun belâsı dâimâ
Bu felek bir ejdehâdur yagar agzundan şeheng
6 Sanma ‘Îsi gökde sayyâd-ı ecelden kurtılur
Yire düşmez çünkim atdugı anun tîr-i hadeng
İy felek Mirrîh çalsun çar-pâre eylesün
Çengüne şimden girü Zühre eger alursa çeng
Kanı ol İskender-i lutf u kerem ayinesi
Hazret-i Sultân Süleymanun sürûr-ı sinesi

III

Agladı yüzin göge tutup kamu ehl-i zemîn
Hançere düşdi seher sultân-ı çarh-ı çârümîn
Yana yana kara kara mûmlar götürdiler
Karalar geyüp önünce dûd-ı âh-ı âteşîn

3 Dest-i berk ile yakasını çeküp çâk itdiler

Dökdi gözyaşı matar ra'd eyledi âh u enîn

Taht-ı ömrin yile virdi çün Süleymân diyü dehr

Bagruna taşlar bas iy dil nitekim engüşterîn

Ava bindükçe şitâb olurdı ana hem-inân

‘Iyş itdükçe ana vakâr olurdı hem-nişîn

6 Âh kim ebr-i fenâ altında kaldı iy dil ol

Mihr-i gerdûn-âsitân u kûh-ı ma'den-âstîn

Lutf bâzârında olmazdı ana hergiz bahâ

Dürc-i kabre girdi derdâ kim o lü'lû-yi semîn

Âh kim itdi sefer terk itdi taht u memleket

Nûr-ı çeşm-i pâdişeh çâbük-süvâr-ı saltanat

IV

Oldı esb-i heşt-pâye çün süvâr ol meh-rikâb

Leşker-i eşk akışup gitdi yanınca bî-hisâb

Subh gîsû-yı şebi kesdi şafak kan agladı

Yüzini yırtup kamer şemle sarındı âfıtâb

3 Anı görüp acıgından suya bogındı sabâ

Bir gümüşden türbe yapdı üstüne anun habâb

Dânesini dökdigiyçün âsiyâb-i çarh anun

Döne döne taş ile vâfir dögindi âsiyâb

Aglaşalum yas idüben bu vefâsuz ömr içün

İy ecel billâhi lutf it eyleme bir dem şitâb

6 Anün içün aglamakdan aynı olmışdur alîl

Âb-ı Hızr anunçün asdı üstüne kara nikâb

Anun içün aglamayanlar cihânda gülmesin

Zâr u giryan geçsin anlar nitekim ra'd u sehâb

Âh kim söyindi şem'-i cami'-i şehr-i sehâ

Tokınup seng-i fenâya sındı kandil-i atâ

V

Ah kim leclâc-ı 'âlem eyledi ol şâhı mat

Karalar geydi anunçün agladı âb-ı hayât

İki âlem içre penc-evkât hakkıçün anun

Görmedi mislin üç ogul nüh peder çâr ümmehât

3 Levn-i 'âlemden sütûr-ı ömrüni tîg-i ecel

Hakk idelden bagrumuz hûn oldı mânend-i devât

Veh ki ol deryâ-dilün fülk-i hayâtın rûzgâr

Telh itdi taşlar ile döginüp aglar Furât

Bî-hisâb eylerdi lutfı iricek rûz-ı hisâb

Yâ İlâh olsun şefi' ol şâha fahr-i kâinat

6 Çık menâr-ı çarha 'Îsîye vir iy nâle salâ

Hâzır olsunlar melekler eyledi ol şeh vefât

Hastelik bahrında derdâ kim vücûdı fülkine

İrişip bâd-ı fenâ hayfâ ki bulmadı necât

Çün ‘adem silkine tuş oldı vücûdı fülki âh

Rahmetün deryâsına gark eyle anı yâ İlâh

VI

Yâ İlâhî rûhuna rûh-ı Muhammed yâr ola

Bâg-ı Firdevs-i berîn içre yiri gülzâr ola

Afitâb-ı rûy-ı devrândan mezârı ol mehin

Yâ İlâhî hâcetüm budur ki pür-envâr ola

3 Bu durur maksûd **Zâtîyâ** mu‘cîbü's-sâilîn

Manzar-ı çeşm-i cihân beyti anun dîdâr ola

Subh-dem gördüm feleklerde melekler bunı dir

Yirde yatdugınca ol sultân-ı ‘âlem var ola

Hazret-i Sultân Süleymân evc-i mâh-ı saltanat

Kim anunla kârızâr eylerse kâr-zâr ola

6 Sancagında yazılan feth âyeti hakkı anun

Dâimâ tîg-i zafer yanına nusret yâr ola

Südde-i ‘âlem-penâhında o şâhun haşre dek

Devler ü ikbâl hâcib bigi hıdmetkâr ola

Turdugınca bu cihân tursun o şâh-ı mülk-i dîn

Sen kabül it bu du'âyı yâ İlâhe'l-âlemîn[534]

ZÂTÎ

[534]Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek – Türk Edebiyatında Mersiye**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993, s. 109-111.

-LII-

MERSİYE-İ RAHMÎ ÇELEBİ BERÂY-I
MERHÛM SULTÂN MUSTAFA TÂBE SERAHU

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

I

İy dil bu ittisâl nedür mâsivâ ile
Kat'-ı ta'alluk it yüri mıkrâz-ı lâ ile
'Ankâ-yı Kâf-ı kudret olanlar zebûn iken
Kim başa vara heft-ser-i ejdehâ ile
3 Dâyim kazâ vücûdumuzı hâr u hes misâl
İltür 'adem diyârına seyl-i fenâ ile
Rûhun beden ki 'âriyetî bir libâsıdur
'Âkıl gurûr ider mi bu köhne kabâ ile
Şeb kara geydi çözdi saçın ebr-i tîre-reng
Şemle sarındı şems-i cihân gökde a(y) ile
6 Âhum menâr-ı çarha çıkup eyledi nidâ
Kaldurmaga cenâze-i şâhı salâ ile
Ol Mehdi-i zamâna varup yâr-ı gâr olup
Gitdi cinâna zümre-i Âl-i 'Abâ ile
Oldı şehîd Hazret-i Sultân Mustafa
Yâr oldı ana şâh-ı şehîdân-ı Kerbelâ

II

Cellâd-ı dehr kâtil-i halk-ı cihân imiş

Hûn-ı şafakla dâmeni toptolu kan imiş

Mirrîh-vâr hançer-i zerrîn ile hilâl

Bir baş kesici kan dökici cân-sitân imiş

3 ‘İbretle kıl nazar ki kamu halk-ı kâ‘inât

Derbend içinde gice kalan kârbân imiş

Şâd olma vasla âhiri hicrân imiş anun

Evvel bahârun âhiri âhir hazân imiş

Bir nokta ile zillet imiş devlet-i cihân

Sultânlıgun nihâyeti ‘âlemde ân imiş

6 Bu dehr-i dûn didükleri mekkâre pür-füsûn

Bir zulmı çok mürüvveti yok bî-emân imiş

‘İşret-fezâ-yı gülşeninün sûretâ cihân

Ma’nîde hâr ile tolu gülsitân imiş

Olmasa şâdlık n’ola ger gam zamânıdur

Gök geyse âsmân n’ola mâtem zamânıdur

III

Fânî olup zamânede bu hayl u bu haşem

İrdi bekâya ol şeh-i bî-tabl u bî-’alem

Şeb tîg-i âftâb ile gîsûsın itdi kat‘

Mâhun ihâta itdi cemâlin gamâm-ı gam

3 Bu katre katre sübha-i mercân-durur yaşum[535]

Geçürmege mezârınun üstinde dem-be-dem

Tâbûtı üzre düşse n'ola dûd-ı âhlar

Olur siyâh Ka'benün örtüsi lâ-cerem

'İbret-nümâ-yı âyine-i mihr-i hâverî

Göstermedi anun gibi bir zât-ı muhterem

6 Şîr-i ecel kemîn-i kazâdan çıkup hemân

Ser-pençesiyle kıldı vücûdın o dem 'adem

Tâvûs-ı bûstân-ı risâletle yâr olup

Mirkât-ı himmeti kodı 'arş üstine kadem

Gencîne-i sa'âdet iken cismi cân ile

Hatm itdilerse n'ola anı rîsmân ile

IV

Yâd eyleyince 'işretini acıdı şarâb

Gözden çıkınca agladı kan dîde-i habâb

Zerrîn tabakla[536] gün gibi îsâr iderdi sîm

Meh sâgarını tolu içerken ol âftâb

3 İfgâr kıldı cismini nây eyleyüp enîn

Yoldı saçını nâle kılup çeng ile rebâb

Ser-tâ-kadem olursa n'ola ger kebûd-pûş

Gökden götürdi kendüyi atdı o dem sehâb

[535] Yazmada: "nesim"
[536] Tabakla: Yazmada: "tablile"//

Zikr eyleyüp anun cereyân-ı kelâmını

Dögdi başını taşlara çok nâle kıldı âb

6 Zencîr-i zer asarsa n’ola tâkına güneş

Kandîl oldı türbesi üstinde mâhtâb

Ol âftâbı koynına koydukda zîr-i hâk

Kerrûbiyân didi ki *yâ leytenî türâb*

Kand-i lebinde gerd-i fenâdan bulup eser

İp takdı gerdenine bogıldı o dem şeker

V

Yâ Rab cinânda ol şehi ‘âlî-makâm kıl

Kâşânesini ravza-i Darü’s-selâm kıl

Havrâyı ana cümle karavaş eyleyüp

Gılmân-ı bâg-ı cenneti ana gulâm kıl

3 Seyr eyledükçe gülşen-i ‘adni Burâk ile

Ser-keşlik itse vahşî gibi ana râm kıl

Gılmân-ı ‘adn ile idicek ‘ayş u ‘işreti

Bu bezm içinde mihr ü mehi iki câm kıl

Kim kıldı ise hazret-i şehden anı cüdâ

Yâ Rabbi anı iki cihânda cüzâm kıl

6 Ol yirde yatdugınca anun şâh-zâdesin

Evreng-i saltanatda ebed müstedâm kıl

El götürüp senâsına şâhun çenâr-vâr

Rahmî du'â-yı devletini ihtitâm kıl

Bâd-ı fenâ ham itmeye ol serv dalını

Ser-sebz ü hurrem eyleye kaddi nihâlini[537] [538]

RAHMÎ ÇELEBİ

[537]Rahmi, **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, **Nuruosmaniye** , nu: 4962, vr. 175-176
[538]http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10600,bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0 (06.08.2017) s. 250-253

-LIII-

Mersiye Berây-ı Sultân Mustafâ Rahmetullâhi ‘Aleyh

(Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün)

I

Kullanur her demde âh özge hevâ bu rûzgâr
Kim yiler her şerre turmaz yil gibi ol zûrgâr

Peykidür her şerr işün hep şerre yiltenmekdedür
Anun-içün idinüpdür kendüye ol zûrı kâr

3 Rûzgâr-ı zûrkârun hâlidür her demde âh
Nerd-i gamda halkı itmek zûr u âzâr-ıla zâr

Gülşen-i şâdîde gül gibi gülerken çokları
Hâr-ı gamda agladupdur sonra bülbül-veş hezâr

Rûzgâr olur muvâfık niçe demler çoklara
Sonra döner ‘aksine âh anda yokdur bir karâr

6 Rûzgârun şol muvâfık olmasına niçe dem
‘Âkıbet dönüp muhâlif olıcak ne i‘tibâr

Kanı ol şehzâde Sultân Mustafâ âh u dirîg
Kim ana irgürdi âhir rûzgâr özge hasâr

Rûzgârun oldı pür-zûr ana bir âzârı kim
‘Âleme ol bir ‘acebter ‘ibrete oldı medâr

9 Nâgehân oldı hemân-dem cân gibi gözden nihân
Gelmedüge döndi hergiz ‘âleme ol şehr-yâr

Gördi derdâ rûzgârı-ı pür-cefâdan bir cefâ
‘Âlemün mahbûbı vü matlûbı Sultân Mustafâ

II

Kanı âh ol şehr-yâr-ı kâmkâr u kâm-rân
Kanı ol asnâf-ı eltâfıyla olan dâstân
Var-ıdı insâf şol asnâf-ı eltâf anda âh
Şöyle kim olmışdı ol mahbûb u matlûb-ı cihân
3 Saltanat gülzârınun serv-i ser-efrâz idügin
Hükm iderdi her gören bâdî nazar anı revân
Siyyemâ şol hüsn-i sîmâ birle ol zât-ı şerîf
Hazret-i Sultân Süleymân kendü idi san hemân
Cümleten râzî idi andan re’âyâ vü sipâh
Mülk-i ‘Osmânda ‘Ömer ‘adlin iderdi ol ‘ayân
6 Bir melek-haslet melik dervîş-şân bir şâh-idi
Şâhidi olmışdı yekser ‘âlemün ol hûb-şâh
Her cihâtı zât-ı ferhunde-sıfâtı gibi hûb
Bir güzel şâh-iken ana kıydı çarh-ı bî-âmân
Çarh-ı gaddâr ana bir gadr-ile âh itdi sitem
‘Âkıbet irgürdi bir özge halel birle ziyân
9 Gül gibi özge letâfet bulmış-iken ol şehün
Nev-bahâr-ı gülşen-i ‘ömrine âh irdi hazân
Gitdi Sultân Mustafa dâr-ı bekâya tutdı râh

İtdi ‘azm-ı dergeh-i Hak ide rahmetler İlâh

III

Şeh Süleymân gibi ol bir pür-salâbet hân-ıdı
Bir kerîmü’ş-şân şâh u bir güzel sultân-ıdı
Ana cism olmışdı ‘âlem ‘âlemün cânı-y-ıdı ol
Şöyle mahbûbü’l-kulûb olmış güzel cânân-ıdı
3 Bir perî-mânendi âh ol oldı gözlerden nihân
Cümleten halk-ı cihâna sevgülü bir cân-ıdı
Eyle gözler nûrı gönüller sürûrı serveri
Görmemişdi çarh-ı sergerdân niçe devrân-ıdı
Mâyil idi ‘adle gâyet hayra idi niyyeti
Mülk-perver bir melik misli melek bir şân-ıdı
6 Mihr ü meh-veş iki gözi olmış-ıdı ‘âlemün
Tab‘ı insâniyyet üzre bir güzel insân-ıdı
Hak rızâsı gibi gözlerdi rızâ-yı vâlidi
Vâlidine ol cihetle bende-i fermân-ıdı
‘Âkıbet vâlid rızâsı üzre kurbân itdi cân
Vâlidine vakı’â ol cân-ıla kurbân-idi
9 Ol sa‘âdet birle ol buldı şehâdet menzilin
Ana ihsân itdi Hak hem lâyık-ı ihsân-idi
‘İzz-ile ol olmagın hâl-i hayâtında sa‘îd
Âhirü’l-emr oldı pes vakt-i memâtında şehîd

IV

Rıhlet idüp itdi ol şeh mülk-i fânîden güzer
Eyledi rûhına rahmet dâr-ı bâkîye sefer
Cümleten cân u cânâna rıhleti derdi anun
Şöyle açık kodı kim ol tâ dem-i haşre sürer
3 Ana olan hâdise bir ‘ibret oldı halka kim
Mekr-i dünyâdan anunla geldi her kalbe hazer
Virdi mecmû’-ı kulûba mâ-hasal ol hâdise
Bir keder kim tâ kıyâmet ol degül herkes gider
Anun içün aglayup yas eyledi mecmû‘-ı nâs
Tag u taşdan kopdı anun-çün figânlar ser-be-ser
6 Kef geçüp deryâlar anun-çün firâvân açdı
Dögünüp taşlarla yekser agladı ırmaglar
Ra‘d anun-çün nâle idüp eyledi bâd âh-ı serd
Ebr anun-çün girye idüp yaşını itdi matar
Böyle olınca o Sultân Mustafâ mânend-i zât
Bir kişi pes devlet-i dehre heves idüp nider
9 Gâfil olmaz ‘âkil olan mekr-i dünyâdan ebed
Dâr-ı dünyâ cây-ı şûr u şer-durur bir pür-hatar
Yâd-ı hayrı-ıla du’âlar idelüm ol şâh içün
Hayra idi niyyeti çünkim anun Allâh içün

V

Rahmet idüp ana rahmân ide ihsânı tamâm

Nazmiyâ budur du'âmuz ana her dem subh u şâm

Zî-sa'âdet kim şehâdet birle oldı rıhleti

Ol sa'âdet birle dâ'îdür ana cümle enâm

3 Görmedi Hak ana lâyık dehr-i fânî şehligin

Âhiret sultânı oldı buldı bâkî 'izz-i tâm

Lutf-ı Hak birle olup cennet kusûrında mukîm

Ola murg-ı rûhına cennet gülistânı makâm

Cennet-i firdevsi me'vâ eyleyüp Mevlâ ana

Hûr u gılmân-ıla anda seyr idüp ide hırâm

6 Rahmet-i Rahmân-ıla oldukça ol âsûde-hâl

Şâh-ı 'âlem 'izz ü devlet birle ola müstedâm

Burc-ı şâhînün kemâhî mihr ü mâhı oluban

Ola dâyim dâyir ü sâyir cihânı şâd-kâm

Ana Hak bagışlayup hem ol iki şehzâdesin

Anlarunla bula 'âlem hoş nizâm u intizâm

9 Devlet ü ikbâl-ile Şeh Bâyezîd ü Hân Selîm

Süreler 'ömr-i tavîl ü olalar sag u selâm

Yâ İlâhî ola dâyim 'izz-ile sultânumuz

Şeh Süleymân ol Süleymân satvet olan hânumuz[539] [540]

EDİRNELİ NAZMÎ

---

[539] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nu: T920, v. 18-1904

[540] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10605,edirneli-nazmi-divanisayfa19903981pdf.pdf?0 (06.08.2017) s. 102-1

-LIV-

Mersiyye-i Fününî Berâ-yı

Merhûm Sultân Mustafa Tâbe Serâhu

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

İy Felek ya'nî cihânda sen de bir san eyledün
Ka'betu'llâh-ı şerîfi sanki virân eyledün
Ol şeh-i bâlâ-nişîne zulm ü bühtân eyledün
Pâye-i şehlik tarîkın evvel ihsân eyledün
3 Sonra döndün cevr eliyle kabz-ı dâmân eyledün
Yire çaldun sâye-veş hâk ile yeksân eyledün
Ol kad-i bâlâ-bülendi şimdi pinhân eyledün
Devleti şem'in söyündürdün şebîstân eyledün
Âteş-i hicrâna gir yan diyü giryân eyledün
Ol 'adûlar derdine ya'nî ki dermân eyledün
6 Âl-i 'Osmân oğlını al ile bî-cân eyledün
N'eyledün iy çarh-ı zâlim n'eyledün kan eyledün
Yanuna kalursa kalsun ana itdügün cefâ
İy felek kanı ol ala gözlü Sultân Mustafa

II

Bag-ı firdevs içre ol şeh gül gibi handân iken

Ârzû-yı şehlik ile dem-be-dem şâdân iken

Hem-nişîni gice gündüz hûrî vü gılmân iken

Saltanat bâğında ol şeh dâver-i devrân iken

3 Ol serây-ı pür-sürûrı her zemân dîvân iken

Mîr-i dîvân emri ile zâr u ser-gerdân iken

Begler ağalar derinde hâk ile yeksân iken

Cümle mahlûkât-ı ‘âlem emrine fermân iken

Nâmı ahkâm evvelinde nâme-i 'unvân iken

Bir suhendân-ı cihân u zübde-i 'irfân iken

6 Bir dilâver şâh iken bir gonca-i handân iken

………………………………………………

Havfi ile surh-ser geh mest ü geh hayrân iken

Şâh Tahmâsa kara dağlar gibi düşmân iken

Nice kıydun ana iy mekkâre-i bezm-i fenâ

Dimedün mi yıkılur ‘âlem gidicek Mustafa

III

Bir kemend-i al ile o şeh şikâr olmış-durur

İşbu yüzden bu zen-i mekkâra kâr olmış-durur

Yüri iy câdû-yı dehr al âşikâr olmış-durur

Şerbet-i sükker didügün zehr-i mâr olmış-durur

3 Râh-ı 'ışka gerçi ol server nisâr olmış-durur

Mâderinün lîk âhı pür-şerâr olmış-durur

Gözlerinden kanlu yaşlar cûybâr olmış-durur
Ol budağı şîveniyle cân-nizâr olmış-durur
Dest-i cevründen o mazlûm zâr zâr olmış-durur
Niçe bin ʻasker bu yolda şermsâr olmış-durur
6 Tûglar saçın çözüp her târı mâr olmış-durur
Ol sebebden ʻaklumuz hep târmâr olmış-durur
Dôstlar sanman ki dehri pâydâr olmış-durur
Sûretâ gerçi ki dünyâ sana yâr olmış-durur
Gâfil olman gûşuma hâtifden irdi bu nidâ
Didi yitmez mi işâret size Sultân Mustafâ

IV

Çün sarâyından o şeh çıkdı kad-i bâlâ ile
Gonca-i handânlar ile çihre-i zîbâ ile
Esb-i nâzına süvâr oldı niçe lâlâ-y-ile
Niçe bin ʻaskerler ile ya'nî bir deryâ-y-ile
3 Sancağ-ı şâhî çekildi zîver-i zîbâ-y-ile
Eyledi ʻazm-i Karaman bir ʻaceb alay ile
Hâsılı irdi Karamana rev-i aʻdâ-y-ile
Dest-bûs itdi vezîrân geldiler alay-y-ile
Baʻdehu ol şeh yirinden turdı istiğnâ-y-ile
Ol otağ-ı şâha irdi zînet-i zîbâ-y-ile
6 Sâdıkâne atasına girdi bu sevdâ-y-ile

Kapusında pâsbânı olmayan bedrâ ile

Tutuşup anunla düşdi çenge hûy u hây ile

İy dîrîgâ göçdi ol şeh âh u vâveylâ-y-ile

Kimdür ol mazlûm-ı merhûm kim-durur dirsen bana

Hazret-i Sultân Süleymân oğlu Sultân Mustafa

V

İy Süleymân-ı zamân [u] tâcdârânun neri

V'iy şehenşâh-ı cihân [u] kişverânun ser-beri

Kandasın kanda eyâ iklîm-i Rûmun serveri

Re'y-i a'dâ ile hâk oldı nihâlünün beri

3 Pâdişâhum göre ol zıll-ı Hudâ-yı enveri

Armagân iltüp önünde kodı ol cân u seri

Lu'b-ı şirrîr ile oldun ol budagundan berî

Şâh-ı 'âdilsin koma yanunda ol ehl-i şeri

Kimse ma'kûl görmedi 'âlemde şâhâ bu işi

Gide ol sultân-ı 'âlem kala ol ebter diri

6 Dostlar görmez misiz 'âlemde bu 'ibretleri

Âl-i 'Osmân oğlına kasd eyledi bir nökeri

Gitdi şimden girü yârâ işbu dehrün zîveri

Yâ İlâhî ol şehün bâğ-ı cinân olsun yiri

Bu **Fünûnî'**nin du'âsı bu durur yâ Rab sana

Ola gönlümden geçen gibi 'adü-yı Mustafa[541] [542]

FUNÛNÎ

[541]Mehmed Çavuşoğlu, **Şehzade Mustafa Mersiyeleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, 12. Sayı, İstanbul, 1981-82, s. 662-664
[542]Süleymaniye Kütüphanesi, **Nuruosmaniye** , Nu: 4962, v. 173-174

-LV-

Mersiye Der Hakk-ı Sultân Mustafa Hân

‘Aleyhi’r-Rahmeti Ve’l-Ğufrân

(Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâîlü Fâilün)

I

İy çarh-ı bî-amân yine kıldun garîb kâr
Tîğ-ı sitemle sîneler eyledün figâr
Urdun gam ile bağrumuz[a] dâğ-ı hasreti
Nîrân-ı fitneden yine saldun hûbâna nâr
3 Evvel nazarda ‘arza kılup sûret-i vefâ
Rûy-ı cefâyı eyledün âhirde âşikâr
Her kim ki aldanup sana senden vefâ umar
İy bî-vefâ cefâ ile eylersin anı zâr
Nûş-ı bekâ umanlara nîş-i fenâ sunup
Âb-ı hayâtı kahrun ider câna zehr-i mâr
6 Kanı o şeh ki devlet ü ikbâl ü kadr ile
Olmışdı cümle hâs ile ‘âm içre nâm-dâr
Kâh-ı sürûr iken yirini hâk-ı gam kılup
Kıldun vücûd-ı pâkini kahr ile hâksâr
Ol kân-ı lutf u mâ‘den-i sâhib-safâ kanı
A‘nâ yegâne Hazret-i Şeh Mustafa Kanı

II

Bir şâh-idi ki devlet ü kadr ile bî-gümân

Olmışdı nâm-ı nîgi cihân içre dâstân

Kahr ile havf-ı tîgı kılup Rüstem’i zebûn

Kahrından ister idi anun kahramân emân

3 Nâmı tutup cihânı bütün ‘adl ü dâd ile

Cândan muhibbi olmış idi pîrle vü cüvân

Derdâ ki ol mahabbet olup bâ’is-i helâk

Saldı o şâhı varta-i itlâfa râygân

Bâzû-yı devlet üzre ‘aceb şâh-bâzıdı

Al ile dâma düşdi kazâ ile nâ-gehân

6 Şâh-ı cihâna geçdi ‘adû eyleyüp garaz

İy dil ne çâre çün bu imiş emr-i Müste’ân

Sabr eyle kudretün yoğ ise sabra dâyimâ

Tâ haşr olınca derd ile kıl nâle vü figân

Kan ağla tîğ-ı hasret ile sîne çâk olup

Yan derd ile kıyâmete dek derdnâk olup

III

Derdâ vü hasretâ vü dirîğâ hezâr âh

Kıydı o şâha zulm ile rûzgâr âh

Ağlar bu mâtem ile cihân halkı zâr u zâr

Eyler bu hasret ile sıgâr u kibâr âh

3 Yansun belâ vü hasret ile cümle tâğ u taş
Kılsun ‘anâ vü derd ile dâr [u] diyâr âh
Mü’min olan yakar bu musîbetle bağrını
Kâfir de eylesün bu işe sad hezâr âh
Bu mâtem ile pîr ü cüvân nâleler kılup
Toldı enîn ü şîven ile her kenâr âh
6 Taş olsa bu firâka taşa bağrı döymeye
Kimdür bu demde kılmaya leyl ü nehâr âh
Her gîce **Fazli**yâ gam ile bağrumuz yakup
Her gün firâk ile kılalum âşikâr âh

Derd ü firâk ile geçirüp rûzgârumuz
Çıksun [ki] yiridür feleğe âh u zârumuz[543]

KARA FAZLÎ

[543]Mustafa Özkat, **Kara Fazlî’nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)**, YL Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2005,s. 266-268.

-LVI-

MERSİYE BERÂY-I SULTÂN MUSTAFÂ

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

Çünki alur işbu tâc u tahtı devr-i rūzgâr
Terk idüp bu raht u bahtı bir nemed kıl ihtiyâr
Besleme cismün anı kim yiyüserdür mūr u mâr
Gırre olma dehr-i dûna kim degüldür pâyidâr
3 Nice her dem kan ile boyandı işbu lâlezâr
Nice bin hasretlü yatur nice bin bin gül- 'izâr
Toludur feryâd u âh u zâr ile dâr u diyâr
'Âkıbet bildün anı kim sana kılmaz pâyidâr
Cehd kıl kim kala senden dünyada bir yâdgâr
Bana dirsün devr elinden oldı 'aklum târ-mâr

II

Bir nazar kıl lâleye kim bagrı hūn olmış-durur
Serv salar başını sankim cünûn olmış-durur
Nice şerkeşler bu devr içre zebûn olmış-durur
Cevr u mihnet derd u gam çarha füzûn olmış-durur
3 Gözyaşından yeryüzi hep lâle-gûn olmış-durur
Virdügün dünyâ alur san kim oyun olmış-durur

Gâfil olman dostlar gerdûn-ı dûn olmış-durur

Bir degirmendür felek ‘ömr ana un olmış-durur

İy gönül tut kim seni bu çarha sultân eyledük

Nice sultânlar yatur toprag içinde hôr u zâr

III

Vakt-i subh irdi yine ‘azm-i gülistân eyledük

Def’-i gam kılmaklıga ya‘ni ki dermân eyledük

Lâleye kılduk nazar bagrumuz kan eyledük

Âh kılduk cümle tagı taşı nâlân eyledük

3 Derd ü mihnet çekmede Ferhâd’ı yalân eyledük

Âhirin bildük fenâ terkin dil u cân eyledük

Nâm u nengi biz bugün topraga yek-sân eyledük

Nice gül yüzlüleri hâk içre pinhân eyledük

Bir kınâredür bu ‘âlem halk koyun olmış-durur

‘Ârif isen her gice bir tekyede kılma karâr

IV

Bir zamân itdi bahârun sohbetini ‘âşıkân

Başladı eşcârı tagyîr itmege bâd-ı hazân

Serv bükildi vü soldı gül dökildi erguvân

Nicesi gam çekmeyem ya nice olam şâdmân

3 Virdügini çün bilürsin kim alur âhir cihân

‘Ömre gırre olmagıl kim bir akar sudur hemân

Gizlü nesne yok cihânda cümlesi günden ‘ayân

Bunda ne Dahhâk [u] Cem kaldı ne hod Nûşinrevân

Görmedün mi Bursa’da nice yatur ‘Osmâniyân

Mâziye kılgıl nazar geçdi bin bin tâc-dâr

V

Çünki eşçârun kabâsın kapdı peyk-i bî-direng

Kırdı eşçârun vücûdın itmedin bir lahza ceng

Yine mâtem hil’atin geydi bu arz-ı lâle reng

Mûşa dönmişdür ecel dâmında nice bin peleng

3 Nice altun tâc urınan başlarun yasdugı seng

Sen dürişürsin benüm olsun diyü Türk u Fireng

Hey ne gâfilsin ki gelmez yâduna tâbut-ı teng

Kalmışam hayrân u vâlih yimeden afyûn u beng

Bil ki sana assı kılmaz Mustafâ bu nâm u neng

Râh-ı ‘ışk içinde cehd it cümlesin kılgil nisâr[544]

MAHLASSIZ

[544]Ahmet Bellibaş, **Milli Kütüphane 06 Hk 319/1 No’lu Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin-Dizin)**, Adıyaman Üniversitesi YL Tezi, Adıyaman, 2014, s. 332-335.

-LVII-

Şehzâde Mustafa Mersiyesi

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

I

Cihânı tîg ile feth eylesen de itme gurûr
İder ecel okı âhir çü menzilüni kubûr
Finâ-i dâr-ı fenâda oturma âkil isen
Ki yokdur uşbu bilâd-ı belâda cây-ı sürûr
3 Gözüni yumup açınca kamusı gâ'ib olur
Şu kimseler ki iderlerdi devletünde huzûr
Gözün yaşı ko bulansın akup çü seyl-i revân
Sana diyem ki n'icoldu bu mâcerâ durutur
Kanı o zübde-i evlâdı şâh-ı devrânun
Gör ana mekr ü sitemle ne kıldı bir makhûr
6 Çıkardı cânı o cânı çıkası ol hânı
Hıyânet eylemedin hâtırına dahı hutûr
Hıyânetine nişân olmağa yazup yanılup
Bir iki nâme-i tezvîri pâdişâha okur
Kurup kemân-ı nifâkı ok urdı yazıda
Hadeng-i nâme-i telbîs ile çün itdi zuhûr
9 Azıtdı hîle ile pâdişâhı velhâsıl
Usandı cândan ü cânına kıydı zıll-ı Gafûr

Kaçup havâya kimi kimi dağlara düşdi
Görüp bu mihneti katlanmadı vuhûş u tuyûr
Teb-i firak ile âh nedâmetiyle o şâh
Hayıflar ana ki oldı yigitliginde tebâh

II

Çü menzil itdi saâdetle şâh divânı
O cânı pâresi cân atdı görmege anı
Hudâ'ya kendüyi tefvîz idüp rızâ virdi
Kazâda her ne kadar olsa hükm-i Rabbânî
3 Şehâdetine çü kalbi şehâdet itdi anun
Sa‘âdet ile geyindi libâs-ı nûrânî
O şehsüvâr olıcak aklar ile esbe süvâr
Gül-i sefîd idi gûya götürdi bâd anı
Ya mihr-i âlem idi cismi şa'şa‘aydı libâs
Ya hâle idi kuşatdı o mâha tâbânı
6 Görindi hayme-i şâhun bedenleri yir yir
Bir ucı geçmiş idi burc-ı çarh-i gerdânı
Tutardı şâh-ı cihân hiddet ile gey gazbân
Ki sûretâ görür oğlında yani isyânı
El öpmege varup el virmedi sa‘âdet ana
Ayağa düşdi o dem virdi baş ile cânı
9 Felekde cümle melek çarha girdi âh itdi

İrişdi göklere halk-ı cihânun efgânı
Tolındı toğmadı girü o şems-i hayme-i çarh
Figânı kullarınun tîre itdi devrânı
    Kurıldı tâ ki felek haymesi bu köhne otağ
    Girenler içine anun girüye dönmedi sağ

III

Görüp bu mâtemi bülbül hezâr zâr itdi
Soyındı gül kamu varını târümâr itdi
Salar başını vü karsar elini gülşende
Meger ki serv ü çınâra cünûn kâr itdi
3 Delürdi bu gam ile bâğa çekdiler suyı
Girince bâğa söğüt bir zamân karâr itdi
Çemende hâr çeküp gonca üstine hançer
Tebessüm eyledügine bu demde âr itdi
İşitdi cümle şecerler zih itdi endâmı
Sabâ çü bâğa bu peygâm ile güzâr itdi
6 Şükûfe akçesini saçdı yire hep eşcâr
Ki yani rûhı içün varını nisâr itdi
Bitürmez idi semer nârdan velîk Hudâ
O serv-kâmeti cûd ile mîve-dâr itdi
Velî ne assı bu etfâl-i hâdisât-ı cihân
O mîvesi olan eşcârı sengsâr itdi

9 Firâk-ı hâl-i ruhiyle dükendi ışk ehli
Tenini kanlu dikenlerle lâlezâr itdi
Çağırdılar o bekâ gülşenine ol hânı
Ki ehl-i gülşen-i cennet çoğ intizâr itdi
İrişdi kurb-ı Hak'a ruh-ı Mustafa fi'l-hâl
Didi melekler o dem merhabâ taâl u taâl

IV

Firâkı ile cigerler pür oldı yara dirîğ
Ne yirden o sefer itdiyse o diyâra dirîğ
İhâta eyledi dört yanını sipâh-ı ecel
Bulınmadı ana ol dem firâra çâre dirîğ
3 Cihâna sâye salalum dirdi lîk bâd-ı ecel[545]
Düşürdi toprağa anı o şâhsâra dirîğ
Çü tünd-bâd-ı ecel hâke saldı ol servi
Akup gözüm yaşı gönlüm tutışdı nâra dirîğ
Firâk-ı la'li ile hasret-i cemâli ile
Geyindi âb-ı hayât ile Kâ'be kara dirîğ
6 Ağız açup üzerine atıldı ol şâhun
Sümûm-ı hışm ile döndi kemend mâra dirîğ
Ya dâm-ı fitneyi rûbâh-ı dehr-i dûn kurdı
Düşürdi âhir o şîr-i neri şikâra dirîğ

[545] Vezin sorunlu.

Nücûm eşkini dökdi gözini yumdı anun

Umar idi ki felek bahtını uyara dirîğ

9 Tanîn-i zâr ıla tâs-ı felek pür olsa ne tan

Husûfa vardı tutıldı o mâh-pâre dirîğ

Yir altına kodılar ol civân-ı sîm-teni

Ki genc iken anı defn itdiler mezâra dirîğ

Ayağı altına ibretle baksa ehl-i basar

Göreydi kim niçe şehzâdeler başını basar

V

Severdi anı ki sâf idi kalbi sağ er idi

Adûsı idi müdâm ol ki ehl-i sâgar idi

Ziyâde kâmil idi âlim idi âmil idi

Mutî‘-i şer‘ idi adliyle sâye-güster idi

3 Celîsi âlim idi hemdemi meşâyih idi

Cihânda zâhiri vü bâtını münevver idi

Severdi sâ’im ü kâ’im olanı dehr içre

Ki rûz ü şeb sulehâya enîs ü hem-ser idi

‘Aceb mi rûhı çıkup gitse âlem-i gayba

Cihânda gâ’ib erenler çün ana rehber idi

6 Sehâda defterini tayy iderdi Hâtem'ün ol

Vegâda Sâm-ı süvârı atından atar idi

İletse bahr ü sehâba peyâm-ı cûdını bâd

Birisi cûş idüp inlerdi biri ağlar idi
Eğer ki bâd ile heycâda göndereydi haber
Sinân-ı düşmen idüp havf elinde ditrer idi
9 Ne sâ’il ağladı devrinde ne adüv güldi
Ki cûd ü hışm ile ıslâh iden o server idi
Aceb mi girye iden gülse girye itse gülen
Ki bî karâr idügi âlemün mukahher idi
Hayıflar oldı çü yirden göge o sultâna
Gözüm sen ağla gönül sen de başla efgâna

VI

Kurusun eli kemend atan ana lâl olsun
Kim aldı ise ayağını pâymâl olsun
‘Afüv ki eyledi bühtânı mümkin oldukça
Cihânda sıhhat ü rif’at ana muhâl olsun
3 Celâli yüzi yoğ idi cemâli gâlib idi
Celâli oldı diyen ana bî-mecâl olsun
Bir eğri "ra" ile "lam" oldı elif-i kâmet[546]
‘Adüvlerin dahı derd ile kaddi "dâl" olsun
Cihânda çekdi o cümle ezânun âlâmın
Cinânda hemdemi Eyyûb ile Bilâl olsun
6 Çü bir kem al-ıla ile irdi o mihr-i dehre zevâl

[546] Vezin kusurlu.

Cemâli yüzi kıyâmetde ber-kemâl olsun

Ayırdı al-ıla âlinden anı ehl-i fesâd

İlâhi hemdemi ashâb enîsi âl olsun

Elem içinde kalup kadleri çü lâm oldı

Mekânı kullarınun kûşe-i melâl olsun

9 İdüp firâk ile mûye olup figân ile mû

Vücûdı cümlesinin nâle ile nâl olsun

Tokınsa bâd-ı ecel bâğ-ı ömr içinde yakar

Gerek diraht-ı bülend ü[547] gerek nihâl olsun

Düşürdi devhâ-i devlet çü bir budağını

Nite ki yıkdı cihân şâh-ı pîr budağını

VII

Cihânda Kayser'ün olsa ‘aceb mi kasrı harâb

Hüdâ çü kendi binâ itdügi ol ola yebâb

Kusûrı yoğ iken ol kâh-ı devleti gör kim

Zamâne kalb idüben âhir itdi hâk ü türâb

3 Çü şâh-zâde bakagördi kim cihân fânî

Gözini açdı bu dünyâyı bildi ‘âlem-i hâb

Getürdi peyk-i ecel ‘âlem-i bekâ haberin

Ki ol şeh anun içün itdi rıhlete şitâb

Vücûdı perdesi şerminden idi te’hîri

[547] Yazmada: vav yok

İrişdi kurb-ı Hüdâya şu dem ki gitdi hicâb

6 Umarlar idi ola pâdişâh-ı heft iklîm

Semâ vü arz-ı melik bâd ü hâk ü ateş ü âb

Velî o murg-ı hümâ-veş cihâna itmedi meyl

Ki bâğ-ı ‘âlemi tutmış kelâğ ü râğ ü gurâb

Mu‘înî ağlama az oldı diyü yaşı anun

Duâlar eyle ki bârî ziyâde ide sevâb

9 Cihânda ağlayanun yok hisâbı anun içün

İlâhî gülşen-i Firdevs'e ilet itme hisâb

Şeh-i zemânenün ömrini rahmetini anun

Ziyâde eyle iki âleme budur çü savâb

Du‘a idüp didi târîh-i mevtin ehl-i şühûd

Civâr-ı Ahmed'e irgüre Mustafâ’yı Vedûd[548]

MUÎNÎ

[548]Ayhan Güldaş, **Bilinmeyen Şehzade Mustafa Mersiyeleri**, İstanbul, Kubbealtı Akademi Mecmuası, cilt: 18, sayı: 3, 1989, s. 40-44.

-LVIII-

Şehzâde Mustafa Mersiyesi

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

I

Meded meded bu cihânun yıkıldı bir yanı
Ecel celâlîleri aldı Mustafâ Hânı
Tolındı mihr-i cemâli bozıldı dîvânı
Vebâle koydılar âl ile Âl-i 'Osmânı
3 Geçerler idi geçende o merd-i meydânı
Felek o cânibe döndürdi şâh-ı devrânı
Yalancınun kurı bühtânı bugz-ı pinhânı
Akıtdı yaşumuzı yakdı nâr-ı hicrânı
Cinâyet itmedi cânî gibi anun cânı
Boğıldı seyl-i belâya tağıldı erkânı
6 N'olaydı görmeye idi bu mâcerâyı gözüm
Yazuklar ana revâ görmedi bu râyı gözüm

II

Tonandı ağlar ile nûrdan menâra dönüp
Küşâde-hâtır idi şevk ile nehâra dönüp
Görindi halka dırâht-ı şükûfedâra dönüp

Yüridi kulları yanınca lâlezâra dönüp
3 Tururdı hiddet ile şâh-ı cihân nâra dönüp[549]
Otağı haymeleri karlu kûhsâra dönüp
Müzeyyen idi bedenlerle ak hisâra dönüp
El öpmege yüridi mihr-i bî-karâra dönüp
Tutıldı gelmedi çünkim o mâh-pâre dönüp
Görenler ağladılar ebr-i nev-bahâra dönüp
6 Bir ejdehâ-yı dü-serdür bu hayme-i dünyâ
Dehânına düşen olur hemîşe nâ-peydâ

III

O bedr-i kâmil ü ol âşinâ-yı bahr-ı ‘ulûm
Fenâya vardı telef itdi anı tâli’-i şûm
Dögindi kaldı hemân dag-ı hasret ile nücûm
Köyindi şâm-ı firâkında toldı yaş ile[550] Rûm
3 Kara geyürdi Karamana gussa itdi hücûm
O mâhı ince hayâl ile kıldılar ma‘dûm
Tolandı gerdenine hâle gibi mâr-ı semûm
Rıza-yı Hak ne ise râzî oldı ol merhûm
Hatâsı gayr-ı mu‘ayyen günâhı nâ-ma‘lûm
Zihî sa‘îd ü şehîd ü zihî şeh-i mazlûm

[549] Yazmada: “Tururdı şâh-ı cihân hiddet ile nâra dönüp”
[550] Yazmada: “hattına”

6 Yıkıldı yir yüzine aslına rücû‘ itdi
Sa‘âdet ile hemân kurb-ı hazrete gitdi

IV

Getürdi arkasını yire Zâl-i devr-i zamân
Vücûdına sitem-i Rüstem ile irdi ziyân
Dökildi gözyaşı yılduzları çoğaldı figân
Dem-i memâtı kıyâmet güninden oldı nişân
3 Girîv ü nâle vü zâr ile toldı kevn ü mekân
Akar su gibi müdâm aglamakda pîr ü cüvân
Vücûd iline akın saldı akdı eşk-i revân
Eyâ serîr-i sa‘âdetde pâdişâh-ı cihân
O cân-ı âdemiyân oldı hâk ile yeksân
Diri kala ne revâdur fesâd iden şeytân
6 Nesîm-i subh gibi yirde koma âhumuzı
Hakâret eylediler nesl-i pâdişâhumuzı

V

Bir iki egri fesâd ehli nitekim şemşîr
Bir iki nâme-i tezvîri kıldı katline tîr
Gelür ezelde mukadder olan kalîl ü kesîr
Hezâr kayserün oldı leyâl-i ‘ömri[551] kasîr

[551] Yazmada: “ola libâs-ı ömri”

3 Eceldür âdeme derbend-i teng ü târ-ı ‘aşîr

Zarûrîdür bu ki ugrar ana cuvân ile pîr

Yirinî zîr-i zemîn eyledi o mihr-i münîr

Yirini gitdi cihândan niteki merd-i fakîr

Bu vâkı‘a olımaz halka kâbil-i ta‘bîr

Ki Erdişîr-i vilâyetde ola ‘âdet-i şîr

6 Bunun gibi işi kim gördi kim işitdi ‘aceb

Ki oglına kıya bir server-i Ömer-meşreb

VI

Ferîd-i ‘âlem idi ‘âlim idi a‘lem idi

Muhammed ümmetine mevti mevt-i ‘âlem idi

Ziyâde mâtem idi hayl-i emr-i mu‘zam idi

Salâh u zühdi kavî i‘tikâdı muhkem idi

3 Meşâyih ile musâhib ricâle hem-dem idi

Kerâmet ile kerîmü’l-hisâl âdem idi

Nücûm gibi cihân-dîde vü mükerrem idi

Vücûdı muhteşem ü şevketi muazzam idi

Tevâzu‘ ile selâmında hod müsellem idi

Aceb o bedr-i tamâmun ne ‘âdeti kem idi

6 Hayflar oldı ana iftirâ ile gitdi

Huzûr-ı Hakka du‘â vü senâ ile gitdi

VII

Sipihrün âyinesinde görindi rûy-ı fenâ

Kodı bu kesret-i dünyâyı kıldı ‘azm-i bekâ

Garîbler gibi gitdi o yollara tenhâ

Çekildi ‘âlem-i bâlâya hemçü murg-ı hümâ

3 Hakîkaten sebeb-i rif‘at oldı düşman ana

Nasîbi olmasa tan mı bu cîfe-i dünyâ

Hayât-ı bâkîye irişdi rûhı iy **Yahyâ**

Şefîkı rûh-ı Muhammed refîkı zât-ı Hudâ

Enîsi gâyib erenler celîsi ehl-i safâ

Ziyâde ide yaşum gibi rahmetin Mevla

6 İlâhî cennet-i Firdevs ana turağ olsun

Nizâm-ı ‘âlem olan pâdişâh sağ olsun[552]

TAŞLICALI YAHYÂ

[552]Mehmed Çavuşoğlu, **Yahya Bey ve Dîvânından Örnekler**, Ankara, Haz., Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983, s. 96-106.

-LIX-

Muaşşer-i Mustafâ Tâbe Serâhu

(Fâ’ilâtün Fâ’ilatün Fâ’ilâtün Fâ’ilün)

I

Çünkim alur uşbu tâc u tahtı devr-i rûzgâr
Terk idüp bu raht u bahtı bir nemed kıl ihtiyâr
Besleme ol cismi kim anı yiyiser mûr u mâr
Gırre olma devr-i dûne çün degüldür ber-karâr
3 Niçe âdem kanı-y-ıla boyandı uşbu lâlezâr
Niçe bin hasretlü yatur niçe bin bin gül-‘izâr
Toludur feryâd u zâr ile hele dâr u diyâr
‘Âkıbet bildün bunı kim sana kalmaz pâydâr
Cehd kıl senden ki dünyâda kala bir yâdigâr
Bana dirsen devr elinden oldı ‘aklum târ u mâr

II

Vakt-i subh oldı yine ‘azm-i gülistân eyledük
Derd ü gam kalmaklıga ya 'nî ki dermân eyledük
Lâleye kılduk nazar bağrumuzı kan eyledük
Âh kılduk cümle tağ u taşı nâlân eyledük
3 Kûh-ı mihnet çekmede Ferhâdı yalan eyledük
Âhirin bildük fenâ terk-i dil ü cân eyledük

Nâm u nengi biz bu gün toprağa yeksân eyledük
Niçe gün yüzlüleri hak içre pinhân eyledük
İy gönül dut kim seni bu çarha sultân eyledük
Niçe sultânlar yatur toprağ içinde hâr u zâr

III

Bir nazar kıl lâleye kim bagrı hûn olmış-durur
Serv salar başını san kim cünûn olmış-durur
Niçe serkeşler bu devr içre zebûn olmış-durur
Cevr ü mihnet derd ü gam çarha fünûn olmış-durur
3 Gözyaşından yir yüzi hep lâlegûn olmış-durur
Bir degirmendür felek 'ömr ana un olmış-durur
Gâfil olman dostlar gerdûn dûn olmış-durur
Virdügin dünyâ alur san kim oyun olmış-durur
Bir kanaradur bu ‘âlem il koyun olmış-durur
‘Ârif isen her gice bir tekyede kılma karâr

IV

Gel hazân vakti irişdi bâğı eyle câ bu gün
Gör ne reng itdi yine bu günbed-i hadrâ bu gün
Bir libâs-ı turfa geymişdür yine sahrâ bu gün
Kıpgızıl kızardı hayretden gül-i hamrâ bu gün
3 Al ider gül alına aldanmagil yârâ bu gün

Kime kılmışdur vefâ bu kej-revî dünyâ bu gün

Kanda vardı kanı yâ İskender ü Dârâ bu gün

Toprağa düşmîş yatur niçe semen-sîmâ bu gün

Bir dem içre yakdı dünyâyı bu ejderhâ bu gün

Sen yatursın hâb-ı gafletde ne oldı âşikâr

V [553]

Bir zemân itdi bahârun sohbetini âşıkân

Başladı eşcârı tağyîr itmege bâd-ı hazân

Serv bükildi vü gül soldı dökildi ergavân

Nîcesi gam çekmeyem yâ nice olam şâdmân

3 Düzdügini çün bilürsin bozısar âhir zamân

Hüsne gırre olmagıl kim bir akar sudur hemân

Gizlü nesne yok cîhânda cümlesi günden ‘ayân

Bunda ne Dahhâk ü Cem kaldı ne hôd Nüşirrevân

Görmedün mi nice yatur Bursa’da 'Osmâniyân

Mâziye kılma nazar kim geçdi bin bin tâcdâr

VI

Çünki eşcârun kabâsın kapdı peyk-i bî-dîreng

Kırdı ezhârun çerisin itmedin bir lahza ceng

Yine mâtem hil‘atin geydi bu ‘arz-ı lâle-reng

[553] Bun bent Yazmada yer almamaktadır.

Mûşa dönmişdür ecel dâmında niçe bin peleng

3 Niçe altun tâc urınan başlarun yasdugı seng

Sen dürişürsin benüm olsun diyü Türk ü Fireng

Hey ne gâfilsin ki gelmez yâduna tâbût-ı teng

Kalmışam hayrân u vâlih yimedin afyôn u beng

Bil ki sana assı itmez Mustafâ bu nâm u neng

Râh-ı ‘ışk içinde cehd it cümlesin kılgıl nisâr[554]

MAHLASSIZ

[554]Mehmed Çavuşoğlu, **Şehzade Mustafa Mersiyeleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, 1981-82, s. 680-682.

-LX-

Mersiyye-i Muaşşer Ez-ân-ı Müdâmî

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fa'ilün)

I

Gördî bildi 'âlem-i fânîde yok aslâ bekâ

Cân gözini açmadı andan yana tâ kim baka

Tuydı pür-havf ü hatardur ser-be-ser râh-ı Hudâ

Saltanat sadrına kılmadı anunçün ittikâ

3 Gûşına irdi nidâ-yı da'vet-i Rabbü's-semâ

Da'veti kıldı icâbet kıldı mâfât-ı kazâ

İmtisâl eylerdi Hakkun emrine subh u mesâ

Kıldı Hak (اولوالرینی) mümkin oldukça edâ

Eyledi şaha itâ'at kıldı baş ü cân fedâ

Şâh-ı iklim-i şehâdet yâ'ni Sultân Mustafâ

II

Hey ne rûz-ı mâtem-i pür-gam idi yâ Rab o dem

Çıkmış idi göklere feryâd u efgânı nedem

Kulları fürkatda kaldı gitdi o şâh-ı kerem

Bunda kaldı cümle-i hayl u haşem tabl u 'alem

3 Sâbıkâ bu mâcerâyı yazmasa levhe kalem

Gey perîşân olmaz idi kalbi mânend-i rakam

Her ne denlü kıldılarsa çekdi ol cevr ü sitem
Varlığın terk idüp oldı mâlik-i mülk-i ‘adem
Eyledi şâha itâ‘at kıldı baş ü cân fedâ
Şâh-ı iklîm-i şehâdet yâ’ni Sultân Mustafâ

III

Kaddi a‘lâ hüsni zîbâ bir güzel mahbûb idi
Cân gibi merğûb idi cânân gibi matlûb idi
Gün gibi mahbûb idi hem gonca-veş mahcûb idi
Pehlevân-ı ‘âlem olanlar âna maglûb idi
3 Hazret-i Yûsuf gibi hüsniyle ra‘nâ hûb idi
Kulları Ken‘ân-ı fürkât içre san Yâ'kûb idi
Fi’l-mesel derd ü belâlar çekmede Eyyûb idi
Bu kara yazular alnında anun mektûb idi
Eyledi şâha itâ‘at kıldı baş ü cân fedâ
Şâh-ı iklîm-i şehâdet yâ’ni Sultân Mustafâ

IV

Dönmez ise yiridür şimden girü çarh-ı felek
Toğmasun şems ü kamer n’eyler çeküp bunca emek
Bahr-ı eşk içre yüzüp kan ağlasun her bir semek
Mâlik-i mülk-i melek oldı o kaldı mâmelek
3 Gün gibi tolındı çünkim ara yirden ol melek

Dûd-ı âh-ı ‘âşıkân oldı semâvâta direk

Çünki takdîründür iş 'âlemde ne itmek gerek

Her kişiye lâzım oldı emr Allâhun dimek

Eyledi şâha itâ‘at kıldı baş ü cân fedâ

Şâh-ı iklîm-i şehâdet yâ’ni Sultân Mustafâ[555]

V[556]

Yâd idüp bu mâtemi kâfir müselmân ağlasun

Vahş ü tayr ü ins ü cinn ü hûr u gılmân ağlasun

Taş bassun bağrına kân bahr (u) ummân ağlasun

Kulları bir yire cem’ olup firâvân ağlasun

3 ‘Âlem içre kimi peydâ kimi pinhân ağlasun

Her ne kim mevcûddur ‘âlemde yeksân ağlasun

Mihrbân olan anası dem-be-dem kan ağlasun

Saçların çözsün bulutlar gibi her an ağlasun

Eyledi şâha itâ‘at kıldı baş ü cân fedâ

Şâh-ı iklîm-i şehâdet yâni Sultân Mustafâ

VI

Cümle-i şehzâdelerden akdem ü sâbık idi

Hak budur kim şâh-ı ‘âlem olmağa lâyık idi

---

[555]Mehmed Çavuşoğlu, Şehzade Mustafa Mersiyeleri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, 12. Sayı, 1981-82, s. 678-679.

[556] Bu bent ve sonrası Çavuşoğlu’nun makalesinde yer almamaktadır.

Pehlevân-ı ‘âlem idi server-i fâ’ik idi

Lâle-veş bağrı nifâk odı ile yanık idi

3 Bir tabîb-i çâre-sâz ü müşfik ü hâzık idi

Şâh-ı halk-ı ‘âlem idi bende-i Hâlık idi

Müstakîm olduğına Hak hazreti tanık idi

Pâdişâha oğul idi muhlis ü sâdık idi

Eyledi şâha itâ‘at kıldı baş ü cân fedâ

Şâh-ı iklîm-i şehâdet yâ’ni Sultân Mustafâ

VII

İy **Müdâmî** Hak Taâlâ kabrini nûr eylesün

Hemdemin îmân u Kur’ân hemserin hûr eylesün

Ol yıkılmış kalbini rahmetle mamûr eylesün

Hem-civâr-ı enbiyâ itmekle mesrûr eylesün

3 Mâderine sabr virsün gussadan dûr eylesün

Gün gibi mahdûmunı rif‘atle meşhûr eylesün

Katline bâ‘is olanı cümle makhûr eylesün

Ol şehîd-i sâdıkı merhûm ü mağfûr eylesün

Eyledi şâha itâ‘at kıldı baş ü cân fedâ

Şâh-ı iklîm-i şehâdet yâ’ni Sultân Mustafâ[557]

MÜDÂMÎ

---

[557]Ayhan Güldaş, Bilinmeyen Şehzade Mustafa Mersiyeleri, İstanbul, Kubbealtı Akademi Mecmuası, cilt: 18, Sayı: 3, 1989, s. 38-39.

-LXI-

MU'AŞŞER MERSİYE

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

I

Ol mehün şevkıne eflâke atardum külehüm
Şimdi görinmez olupdur kanı iy çarh mehüm
Şeb-i zulmetde yine kaldı benüm âh rehüm
Hasretinden boyadı gökleri dûd-ı siyehüm
3 Bî-murâd olsam ‘aceb mi yitürüp câh u cehüm
Bâg-ı ‘âlemde bitüp tâze solupdur giyehüm
Çeşmüme nesne görinmez ol idi çün nigehüm
Kanda yüz tutam İlâhî göremem kıblegehüm
Ben kime kul olayım bilimezem n'oldı şehüm
Mustafâ n'oldı kanı n'eyledün â pâdişehüm

II

Intikâmın alayım dimiş iken surh-serün
Kasd idüp cânına kıydun ne revâdur püserün
Bu degül idi garaz kalsa cihânda eserün
Tâc u tahtun kime kalur kime bu mülk ü yirün
3 Buna kim oldı sebeb yok mı şehâ hîç haberün
Kara toprağa ki düşdi yine şol verd-i terün

Bu firâk odına döyer nice yanmaz cigerün
Bu eger erlik ise ancak ola bu hünerün
Pâdişehsin tutalum yok mı Hudâdan hazerün
Mustafâ n'oldı kanı n'eyledün â pâdişehüm

III

Şol güneş yüz ki dolındı ne içün oldı nihân
Yas tutup geyse karalar yiridür uşbu cihân
Dirilüp bir yire ağlaşsa n'ola pîr ü cuvân
Lâlenün hecr ile bağrı demidür pür ola kan
3 Açılup gül gibi ol şâh-ı cihân soldı hemân
iy gönül bülbüli gel eyleyelüm âh u fiğân
Yaprağın döksün ağaçlar bu cihân oldı hazân
Ata oğlına kıyar oldı 'aceb oldı zamân
Öldürün anı didün virmen ana bir dem emân
Mustafâ n'oldı kanı n'eyledün â pâdişehüm

IV

Sen Selîm oğlı olup asl ile 'Osmân olasın
Yidi iklîme bu gün 'ilmün ile hân olasın
Hâtem-i emrün ile halka Süleymân olasın
Her işi fehm idici 'âkil ü 'irfân olasın
3 Nûh-veş bin yıl olursan dahı bir ân olasın

Dest-i hasretle çeküp çâk-i girîbân olasın

Gide bu tâc u kabâ bir ten-i ‘uryân olasın

Hây hây itdügüne sonra peşîmân olasın

Acıyup oğluna çok derd ile giryân olasın

Mustafâ n’oldı kanı n’eyledün â pâdişehüm

V

İy şeh-i kân-ı kerem sende ‘adâlet bu mıdur

Şah-ı ‘âlem olasın sende ‘inâyet bu mdur

Pâdişehler ki ezel itdügi ‘âdet bu mıdur

Ehl-i tedbîr olana fehm ü kiyâset bu mıdur

3 Sen Muhibbî olasın sende mahabbet bu mıdur

Mustafâ gibi ciğer-gûşene şefkat bu mıdur

Al ile kıydun ana kanı hakîkat bu mıdur

Kavl-i düşman sana kâr itdi meveddet bu mıdur

Yok yire kan idesin ya‘nî hilâfet bu mıdur

Mustafâ n’oldı kanı n’eyledün â pâdişehüm

VI

Yine ol servi anup ağladı bu çim ü çemen

Yine bu fürkat ile açmadı ol gonca dehen

Gülşenün bağrını deldi yine hasretle diken

Lâlenün içi kızıl kan ile pür oldı hemen

3 Bağrını urmağ içün hançerini çekdi sûsen

Kara geydi başına tutdı benefşe şîven

Yoldı sünbül şaçını boynına geçdükçe resen

Kara toprağ ile yeksân nic'olur sîm beden

Rûz-ı mahşerde bula kim ise bu kanı iden

Mustafâ n'oldı kanı n'eyledün â pâdişehüm

VII

Gün gibi zâhir idi zerre günâhı yoğ idi

İşigünden dahı bir özge penâhı yoğ idi

Sana ol toğrı idi egri nigâhı yoğ idi

Hak ana şâhid idi gayrı güvâhı yoğ idi

3 Bende idi sana ol bir dahı şâhı yoğ idi

Hak bilür gayrı yire varmaga râhı yoğ idi

Ceng ider geldi disen iki sipâhı yoğ idi

Hançer ursan da anun cismine âhı yoğ idi

Yoğ idi cürmi bu **Sâmi** dir İlâhî yoğ idi

Mustafâ n'oldı kanı n'eyledün â pâdişehüm [558]

SÂMÎ

[558]Mehmed Çavuşoğlu, **Şehzade Mustafa Mersiyeleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, 1981-82, s. 658-661.

-LXII-

Şehzade Mustafa Mersiyesi

(Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün)

I

Şol sa‘âdet milketinde şâh Sultân Mustafâ

Şol sipihr-i saltanatda mâh Sultân Mustafâ

Şol gazâ ehline devlet-h^{w}âh Sultân Mustafâ

Şevketiyle mefhar-ı dergâh Sultân Mustafâ

3 Mukbil ü makbûl-i ehlu’l-lâh Sultân Mustafâ

Mazhar-ı âsâr-ı ‘izz ü câh Sultân Mustafâ

Oldı kurbân fî-sebîli’l-lâh Sultân Mustafâ

Cennetüllâh ola seyrângâh-ı Sultân Mustafâ

Ohıram el-hükmüli’llâh âh Sultân Mustafâ

Âh Sultân Mustafâ eyvâh Sultân Mustafâ

II

İşidüp nâgeh vefâtun cümle insân ağladı

Hey ne insân cümle mahlûkât yeksân ağladı

Taşlara başın dögüp deryâ-yı ‘ummân ağladı

Nâle kıldı ra‘d u yandı berk u bârân ağladı

3 Acıdı bu hâl-içün kâfir müselmân ağladı

Göge boyandı felek gökde şafak kan ağladı

İstimâ‘ oldukda cümle ‘ayn-ı a‘yân ağladı
‘Arşa çıkdı bu haber eyvân-ı keyvân ağladı
Çarha girdi nâleler giryân u suzân ağladı
Âh Sultân Mustafâ eyvâh Sultân Mustafâ

III

Dökilüp berg-i hazân benzin sarardur bâglar
Kara geydi suya gark oldı niçe ocaglar
Bî-karâr oldı bu derdile karalar ağlar
Derde düşdi mübtelâlar sayru oldı saglar
3 Taşlar döymez buna tâkat getürmez taglar
Bu yasağı gördi mâtem yâs ider yaş aglar
Taglar mâtem tutar kan yaş döker ırmaglar
Taglarda lâleler bagrında yakdı daglar
Yakasın çâk eyleyüpdür haymeler otaglar
Âh Sultân Mustafâ eyvâh Sultân Mustafâ

IV

Kanı ol şehzade kim bulmışdı bunca iştihâr
Pür-şecâ‘at pâk-meşreb mü’min-i sâhib-vakâr
Pîr ü ferzend ü gazanfer-fer şeh-i Dârâb-dâr
Şol Süleymân-mân Sikender-der ferîd-i rûzgâr
3 Serv ü ‘ar‘ar olmış-iken kâmetinden şermsâr

Sarsar-ı bâd-ı ecelden düşdi oldı hâksâr

Hasretâ hayfâ dirîgâ hey meded şol gül-‘izâr

Topraga düşdi olup cismi gıdâ-yı mûr u mâr

Ravza-i cennet ola yâ Rab ana dâr u diyâr

Âh Sultân Mustafâ eyvâh Sultân Mustafâ

V

Ragbet itme mülk-i dünyâya inen kılma taleb

Eyler-isen anı kıl kim cennete ola sebeb

Cehd kıl cem‘iyyet-i cismâniyi kıl müntahab

Bâb-ı dînde mü’mine lâzımdur âdâb u edeb

3 Kimse bilmez cânib-i Hak’da nedür zîb ü zeheb

Zerre denlü zer hisâb olur hicâb olur haseb

Tanrı dergâhında yeksândur habîb ehl-i neseb

Yâ ilâhî rahmet eyle kullara kılma gazâb

Âh Sultân Mustafâ eyvâh Sultân Mustafâ

VI

İy niçe sekeşlerün tâvın kapan çarh-ı dü reng

Leşker-i dünyâyı kâdir kırsa bî-âşub u ceng

Gâfil olma ‘âkil ol sana gerekse nâm u neng

Bister-i âgende bâlîn eyleyen bulmadı seng

3 Her kimün gürg-i ecel ketfine bindi urdı çeng

Mûr-veş eyler za'îf olsa eger şîr ü peleng

Hamza vü Dahhâk n'oldı yâ kanı Hûşeng ü Şeng

Keykubâd'un bâda virdi başın aldı bî-direng

Oldı çün mesken ten-i 'üryânuna tâbût-ı teng

Âh Sultân Mustafâ eyvâh Sultân Mustafâ

VII

Hasbiyâ çün 'aksine döndi sipihr-i ser-nigûn

Ejdehâ olsan ider dest-i ecel bagrunı hûn

Kime tîr ursa kılur kavs-i kazâ zâr u zebûn

Hak kelâmullâhda buyurdı lâ-yeste'hirûn

3 Lâ-yemûtûn yazılmışdur verâ'ü'l-mü'minûn

Kimseye bâkî degül fânî-durur dünyâ-yı dûn

Devletinün evveli devletdür ana âhirûn

Mustafâ şer'in koma elden odur dîne sütûn

Rahmetu'l-lâhi 'aleyh innâ ileyhi râci'ûn

Âh Sultân Mustafâ eyvâh Sultân Mustafâ[559]

HASBÎ

[559]Muvaffak Eflâtun, **"Hasbî'nin Şehzade Mustafa Mersiyesi"**, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2016, c. 5, sa. 15, s. 164-166.

-LXIII-

Şehzade Mustafa Mersiyesi

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

I

Kanı ol şeh ki nâmı velvele salmışdı devrâna
Şecâ'atde nazîri gelmedi hergiz bu meydâna
Dirîgâ geçdi erbâb-ı garaz Sultân Süleymân'a
Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

II

Yolında pâdişâhun sâdık iken ol şeh-i a'lâ
Dirîgâ itdi isyân töhmetin bühtân idüp a'dâ
Gör âhir ol sadâkat birle başın virdi bî-pervâ
Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

III

Cihânı adl ü dâd ü lutf-ı cûd ile tutup nâmı
Kul itmişdi mahabbet birle cümle hâs ile 'âmı
Dirîgâ ol mahabbet âfet oldı gör serencâmı
Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

IV

O bir şeh-bâz idi sahrâ-yı devletde hümâ-pervâz
Niçe ankâlar olmışdı şikârı çâpük ü mümtâz
Geçerken mürg-i zîrek dâma düşdi âhir ol şehbâz
    Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

V

Kanı ol yâl ü bâl ü hüsn ü hulk ü sûret-i mevzûn
Kanı ol lutf-ı cûd ü adl ü dâd u hüsn-i rûz efzûn
Dirîgâ rûzgâr itdi o hüsn ü hulkı dîger-gûn
    Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

VI

Şecâ‘at mîşezârında o bir şîr idi merd-efgen
Niçe şîri zebûn itmişdi kahr-ı havf ü haşyetden
Zebûn itdi velîkin fitne ile rûbeh-i düşmen
    Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

VII

Katı hayf oldı bu hayfa firâk odıyla cân yansun
Ne cân cümle cihân belki zemîn ü âsümân yansun
Bu derde kâfir ağlasun demidür müslümân yansun
    Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

VIII

Gözüm kan ağla kim kan ağlamak oldı senün kârun

Çün aldı çıkdı hayf ü zulm ile şâh-ı cihendârun

Bu mısra birle olsun haşr olınca âh ile zârun

Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

IX

Yolında pâdişahun yok idi bir zerre noksanı

Ne oğul cânla olmuş idi anun kul u kurbânı

Dirîgâ başın aldurdı adüvvün kurı bühtânı

Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

X

Karâr itmişdi mülk-i Rûm'da ol şâh-ı nîgû fer

Olup serhadde Ye'cûc-ı fitenden sedd-i İskender

Çü gitdi fitneden sanman ki hâli ola bu kişver

Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a

XI

Demidür kulları tâ haşr olınca eyleyüp efgân

Yanup bu âteş ile her biri kılsun ciger biryân

Musîbet dîde **Fazlî** gibi olsun derd ile giryân

Meded begler meded zulm oldı gâyet Mustafa Hân'a[560] [561]

KARA FAZLÎ

[560]Ayhan Güldaş, **Bilinmeyen Şehzade Mustafa Mersiyeleri**, Kubbealtı Akademi Mecmuası, cilt: 18, Sayı: 3 İstanbul, 1989, s. 45-46.

[561]Mustafa Özkat, **Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)** YL Tezi, Marmara Üni. Türkiyat AraştırmalarıEnst. Eski Türk Eebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2005, s. 253-254.

-LXIV-

Şehzade Mustafa Mersiyesi

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

Dergehünde bir kemîne kul olup Hânum baba

Sıdk ile koydum yolunda baş ile cânum baba

Aldanup düşmen sözine anmayup kanum baba

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

II

Bî-günâh idüm 'adûlar bana bühtân itdiler

Ben itâ'at eyledüm adını isyân itdiler

Âkibet efsâl idüp yaşumuzı kan itdiler

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

III

Hak bilür bende hıyânet fikri sâdır olmadı

Gayrı vecheyle 'adû çün katle kâdir olmadı

Hâin anlatdı sana gerçi ki zâhir olmadı

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

IV

Ben yolunda sâdıkum zulmü bana gördün revâ

Ben kulun söyletmedin kıldun aceb zecr ü anâ

Kala hâşâ yirde kanum almaya dâdum Hudâ

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

V

İtdiler devründe envâ-i ihânetler bana

Oldı töhmet nice bin cürm ü cinâyetler bana

Âkibet isnâd olındı bu hıyânetler bana

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

VI

Aldanup düşmen sözine iy şeh-i âlem-penâh

Kim görüpdür kim kıya oğlına ata bî-günâh

Var mıdur şâhum cevâbun olıcak kâdî İlâh

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba

VII

Pâdişâhum gerçi kim bir zulm idi oldı bana

Kuşça cânum eyledüm sıdk ile yolunda fedâ

Ben şehîd oldum velîkin bilmezem gayrı n'ola

Ne'yledüm kıydun bana devletlü sultânum baba[562]

MAHLASSIZ

---

[562]Ayhan Güldaş, **Bilinmeyen Şehzade Mersiyeleri**, Kubbealtı Akademi Mecmuası, İstanbul, 1989, c: 18, sa: 3, s. 47.

-LXV-

Şehzâde Mustafa Mersiyesi

(Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün)

I

Hâsıl-ı ‘ömrün iken ol hâna çün kıldun cefâ

Da‘vet itdi hân peder diyü umup geldi safâ

Bir iş itdün ana kim söylendi tâ Kâfdan Kâfa

İy şeh-i bî-şefka n’itdi sana Sultân Mustafâ

II

Anı bu halk-ı cihân severdi dil ü cân ile

Kamusın kul kılmış idi lutf ile ihsân ile

Hüsn ile hem-tâ idi ol Yûsuf-ı Ken‘ân ile

İy şeh-i bî-şefka n’itdi sana Sultân Mustafâ

III

Cümle ‘âlem reşk iderken merdüm-i âzâdene

Zehr-i kâtil katasın kendü elünle bâdene

Nice kıydun şâh-ı ‘âlem ol güzel şehzâdene

İy şeh-i bî-şefka n’itdi sana Sultân Mustafâ

IV

Hak’ Ta'âlâ Hazreti kaynatmadı mı kanunı
Kend’elünle alasın cism ü bedenden cânunı
Kayd u bend idüp boğasın ol güzel mihmânunı
İy şeh-i bî-şefka n’itdi sana Sultân Mustafâ

V

Yakdı ‘âlem bağrını derd ile anun fürkati
Yandılar dutuşdılar mâtem dutunup key katı
Yok mıdı iy şâh-ı ‘âlem sende ata şefkati
İy şeh-i bî-şefka n’itdi sana Sultân Mustafâ

VI

Âl ile anı getürüp hışm ile kıldun şehîd
Ana kısmet eylemiş Rabbüm makâm-ı müctehid
Gicesi Kadr oldı anun gündüzi ‘îd-i sa‘îd
İy şeh-i bî-şefka n’itdi sana Sultân Mustafâ

VII

Kaddümi katl eylesen şâhâ eger Mansûr gibi
Ol bana mi‘râc olur Mûsî-i ‘İmr-i tûr gibi
Yazıla akan kanum yire ene’l-hak hû gibi
İy şeh-i bî-şefka n’itdi sana Sultân Mustafâ

VIII

Mustafâyı Mustafâ ile görürsen n'idesin

Yüzüne bakmaz ise sen kime feryâd idesin

Bir gün ola dünyeden sen dahı hasret gidesin

İy şeh-i bî-şefka n'itdi sana Sultân Mustafâ

IX

Bu **Nisâyî** derdmend feryâd idüp kan ağladı

Derd-i hasretden anun cismindeki cân ağladı

Yidi kat gökde melekler yirde insân ağladı

İy şeh-i bî-şefka n'itdi sana Sultân Mustafâ[563]

NİSÂYÎ

---

[563]Mehmed Çavuşoğlu, **Şehzade Mustafa Mersiyeleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12 1981-82, s. 673 – 674.

-LXVI-

Şehzade Mustafa Mersiyesi

(Fâ’ilâlün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün)

I

Zulm idüp ol nev-cuvâna eyledün cevr-i fezâ

Boynına dakdun kemendi cânına kıldun ezâ

Şefkat îmândur bilürken kılmadun havf-i Hudâ

Merhametsüz şâh-ı ‘âlem n’itdi Sultân Mustafâ

II

Bir Urus câdûsınun sözin kulaguna koyup

Mekr ü âla aldanuban ol ‘acûzeye uyup

Bâğ-ı 'ömrün hâsılı ol serv-i âzâda kıyup

Bî-terahhum şâh-ı ‘âlem n’itdi Sultân Mustafâ

III

Şâh-ı ‘âlemsin velî halk tutdı senden nefreti

Kimsenün kalmadı hergiz sana meyl-i şefkati

Bâ'is olan müftîye de irmesün Hak rahmeti

Merhametsüz şâh-ı ‘âlem n’itdi Sultân Mustafâ

IV

Nev-cuvân iken işüni ‘adl ile dâd eyledün

Hâl ü hâlince kamunun hâtırın şâd eyledün

Pîrlikde şimdi n’içün zulm ü bîdâd eyledün

Bî-terahhum şâh-ı âlem n’itdi Sultân Mustafâ

V

Bî-güneh kan itmege pes nicesi gördün savâb

Bunı mı zann eyledün kim şâha olmaya hisâb

Ne yüz ile Hazret-i Hakka virisersin cevâb

Merhametsüz şâh-ı ‘âlem n’itdi Sultân Mustafâ

VI

Kimseye bâkî degüldür bu fenâ bilmez misin

Öldürüben nev-cuvân oğlunı sen ölmez misin

Mülk idindün dünyeyi âhir fenâ olmaz mısın

Bî-terahhüm şâh-ı ‘âlem n’itdi Sultân Mustafâ

VII

Dest-gîri Hak Resûli gibi ulu şâh ola

Ol Resûlullâh katında makbûl-i dergâh ola

Yok mı havfün tamu yolı sana toğrı râh ola

Merhametsüz şâh-ı ‘âlem n’itdi Sultân Mustafâ

VIII

Töhmet ü isnâd ile yıkıldı taht u hânesi

Mazlûm u ma'sûm iken n'itdi ya ol dür dânesi

Hazret-i Ya'kûb-veş yandı firâka anası

Bî-terahhüm şâh-ı 'âlem n'itdi Sultân Mustafâ

IX

Sabr-ı Eyyûb ile katlandı firâka ol hatun

Bu fenâ dârı içinde çekdi tamu mihnetin

Anı yakup yanduran görsün zebânî heybetin

Merhametsüz şâh-ı 'âlem n'itdi Sultân Mustafâ

X

Bu **Nisâyî** derdmend feryâd idüp kan ağladı

Derd-i hasretden anun cismindeki cân ağladı

Yidi kat gökde melekler yirde insân ağladı

Bî-terahhüm şâh-ı 'âlem n'itdi Sultân Mustafâ[564]

NİSÂYÎ

[564]Mehmed Çavuşoğlu, a.g.e., s. 675-677.

-LXVII-

Mersiyye-i Selîmî Berâ-yı Katl-i Sultân Mustafâ

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

İy felek feryâd elünden pür cefâsın pür cefâ
Kimse mesrûr olmadı senden sürüp zevk u sefâ
Ne musibetdür yine bu itdügün iy bî-vefâ
Kanı ol şehzâdeler şehbâzı Sultân Mustafâ

II

Neyledün iy çarh-ı zâlim ne'yledün kan eyledün
Yıkdun ol genc-i cihân mülkini virân eyledün
Cümle âlem halkınun işini efgân eyledün
Kanı ol şehzâdeler şehbâzı Sultân Mustafâ

III

Ol müşerref eyleyen hüsniyle Osmân illerin
Seyr ider tâbût ile şimdi Karaman illerin
Firkat ile yıkdı hep Rumla Horasan illerin
Kanı ol şehzâdeler şehbâzı Sultân Mustafâ

IV

Acısın ol nev-civâna cümle insan ağlasun

Şâh-ı İslâm oğlına kâfir müselman ağlasun

Andugınca âh idüp Sultân Süleyman aglasun

Kanı ol şehzadeler şehbâzı Sultân Mustafâ

V

Çünki pervâz itdi bu cân kafesinden ol hümâ

Cennet-i Firdevse buldı ol makâm-ı müntehâ

Oldı hem-dem sâye-i şehîd-i Kerbelâ

Kanı ol şehzâdeler şehbâzı Sultân Mustafâ

VI

İtmek içün anda bâg-ı cennetün seyrânını

Bile aldı kullarından şâhını keyvânını

Kodı gitdi fâni mülkin tahtını eyvânını

Kanı ol şehzâdeler şehbâzı Sultân Mustafâ

VII

İy **Selîm** ol gerçi teslîm-i fermân eyledi

Pâdişâhun yolına cânını kurbân eyledi

Derdi ile halk-ı âlem âh u efgân eyledi

Kanı ol şehzâdeler şehbâzı Sultân Mustafâ [565]

SELÎMÎ

---

[565]Mustafa İsen, Şehzade Mustafa İçin Yazılmış Üç Yeni Mersiye, Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, 22. Cilt, 1-2. Sayı, Ankara, 1984, s. 105

-LXVIII-

Mersiyye-i Kâdirî Berâ-yı Katl-i Sultân Mustafa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

Şehzâde-i nev-civân-u zübde-i Osmân idi
Şah Süleyman oğlı idi şâh-ı âlî-şân idi
Mesned-i şer'-i Muhammed hâkim-i dîvân idi
Pâk mezheb ehl-i meşreb Sâhib-i irfân idi
3 Pür şecâ'at pür sehâvet devlet-i erkân idi
Tab'ı nâzük ehl-i dâniş nüktedân sultân idi
Kân-ı 'akl u şâh-ı âdil hâfız-ı Kur'ân idi
Âh şâh Sultân Mustafâ âh Sultân Mustafâ

II

İşidüp nâ-gâh vefâtın cümle insân agladı
Hey ne insan cümle mahlûkât yeksân agladı
Taşlara başın dögüp deryâ-yı ummân agladı
Göke boyandı felek gökde şafak kan agladı
Nâle kıldı yandı berk u bârân agladı
Arşa çıkdı bu haber eyvân u keyvân agladı
3 Çarha girdi nâle vü giryân u sûzân agladi
Merhaba şâh-ı şehîdân âh Sultân Mustafâ

III

Revnakı gitdi cihânun doldı cevr ile cefâ

Âkil olan ummasun bu garb-ı bîrûndan vefâ

İy dirîgâ saltanatda sürmedi zevk u safâ

Agla sen iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ

IV

Dâr-ı mihnetden bekâ mülkine âgâz eyleyüp

Cümle a‘dânun dahı gönüllerin şâz eyleyüp

Tâc u tahtın mâl ü mülkin cümlesin terk eyleyüp

Agla sen iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ

V

Cânib-i kudretden iricek enûs ile belâ

Eşrefî sâat içinde olıcak vakt-i salâ

Hazret-i Hakk'a ulaşdı ol şehîd-i Kerbelâ

Agla sen iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ

VI

Çün sefer kıldı cihândan işidün ol pâdişâh

Varıcak rûhın ziyâret itdi gökde şems û mâh

Yirde (vü) gökde olanlar cümlesi itdiler âh

Agla sen iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ

VII

Bu haberi işidicek inledi çarh u felek

Emr-i takdîrde bu imiş geçmedi aslâ dilek

İnüben kıldı namâzın gökdeki cümle melek

Agla sen iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ

VIII

Ol civân-baht u hem ol şehzâdelerün serveri

Nûr-ı rahmetle münevver ola kabrinün yiri

Mevti içün tuta mâ’tem in(s) ü cin ile peri

Agla sen iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ

IX

Bin tehiyyât u selâm olsun mübârek rûhına

Hem dahı evlâdına ezvâcına etbâ’ına

Bu felek zulm eyleyüp yok yire girdi kanına

Agla sen iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ

X

Hem cihân aksine döndügini andan bilün

Şol musîbetler ki oldı bundan ibretler alun

Dahı neler göresidür sonuna kalanun

Agla sen iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ

XI

Kâdirî gel fârig ol bak yüzinün hâline

Fırsatı fevt eyleme koma bu günün yarına

Gör ki kıydı cân Süleyman gitdi ömri varına

Aglasun iy halk-ı ‘âlem gitdi Sultân Mustafâ [566]

KÂDİRÎ

[566]Mustafa İsen, **Şehzade Mustafa İçin Yazılmış Üç Yeni Mersiye**, Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, cilt: 22, Sayı: 1-2, Ankara, 1984, s. 106-107.

-LXIX-

ŞEHZÂDE MUSTAFA MERSİYESİ

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

Gerçi takdîr eylemiş evvelde Sübhânum menüm
Yoh yire döke felek kara yire kanum menüm
Hak bilür kim yoğ idi bir zerre 'isyânum menüm
N'eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

II

Durmaz oldı şevket ü haşmetle dîvânum menüm
Sag u sola kurılan çetr ile seyrânum menüm
Âh kim yıhdı felek kasr ile eyvânum menüm
N'eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

III

Mihr ü meh-veş kullarum zerrîn kemer üsküf ile
Sag u solda saf tutup el kavuşturup üslûb ile
Gûyiyâ göz degdi kim dağıldı bir âşûb ile
N'eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

IV

Hûrî vü rıdvân misâli tonanan kullar hanı

Zîb ü zîbâ ile düzenmiş olan begler hanı

Cennetü'l-Me'vâya nisbet döşenen evler hanı

N'eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

V

Çünki takdîr eylemişdi bana Kassâm-ı Ezel

Çekdi getürdi buraya pâyuma düşdi ecel

Bî-günâh idüm degüldi bana bu ölmek mahal

N'eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

VI

İster idüm Rüstem-i destân kimi a'dâ ile

Kükreyüp arslan kimi ceng eyleyüp hey hây ile

Kan ile dolduraуım vâdîleri sahrâ ile

N'eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

VII

İsteyüp meydâna girem haykırup mânend-i şîr

Hakk idüp a'dâ damârın komayam şâh u emîr

Kim bilürdi ansuzın böyle olam hôr u hakîr

N'eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

VIII

Oglun idüm key ‘azîz idüm katunda muhterem

Hazretünde şâhbâz idüm celîl ü muhteşem

‘Âkıbet oldum zelîl ü hâr u zâr u müttehem

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

IX

Reşk iderdi âsumân ehli menüm dîvânuma

Yüz sürerdi mihr ü meh şâm u seher eyvânuma

‘Âkıbet bir kâr ile dâğ urdı devrân cânuma

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

X

Dogrı idüm âsitânunda elif kimi ‘ayân

Egridür dinse bana inanma iy şâh-ı cihân

Gadr kıldı dehr (bana) virmedi bir dem emân

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XI

İstegüm bu idi Hakdan dâyimâ her subh u şâm

Ugurunda düşmenünle çalışup olam müdâm

Hayf oldı bana şimdi yoh yire ölmek tamam

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XII

Dir idüm a‘dâ olursa halk-ı ‘âlem ser-be-ser

Gam degül Sultân Süleymân kimi vardur çün peder

Bilmedüm düşmen söziyle yoh yire bana kıyar

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XIII

Gadrdür dehr içre dâyim rûzgârun ‘âdeti

Evveli dev âhiri letdür cihânun devleti

Benden alsunlar ser-â-ser ‘âlem ehli ‘ibreti

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XIV

Nice kıydun men kuluna gözgör iy şâh-ı cihân

Hâlümi ‘arz itmege virdürmedün bir dem amân

Ber-güzîde Mustafân degül midüm men bir zamân

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XV

İstegüm budur cihânda dâyim iy sultân sana

Emrüne râm ola cümle gerdiş-i devrân sana

Yoluna yüz bin menüm kimi ola kurbân sana

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XVI

İ‘tibâr itme cihânun devlet ü dârâtına

Gırre olma mâl ü mülk ü satvet ü âlâtına

‘İbret al bundan nazar eyle Hakun âyâtına

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XVII

Dir idün kim Mustafâdur yirüme kâyim-makâm

Devletünde hoş geçerdi rûzgârı subh u şâm

‘Âkıbet bu kahra bâ‘is n’oldı iy şâh-ı enâm

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XVIII

Yir yüzin tutar dir idi bana halkun ekseri

Âl-i ‘Osmân milkinün şâh(ı) bu-durur serveri

İhtiyâr itdün neden âhir bana kara yiri

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XIX

Yirde yatdugunca sen ‘âlemde olgıl pâydâr

Devletüne irmesün âsîb-i dehr-i rûzgâr

Yoluna olsun fedâ menüm kimi kul sad hezâr

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm

XX

İster idüm devletünde yir yüzin tutam velî

N’ideyim tahte’s-serâda tutam âhir menzili

Cennetü’l-Me’vâyı buldum cümleden çekdüm eli

N’eyleyem kıydun bana devletlü sultânum menüm[567] [568]

HAYÂLÎ (AHMED EFENDİ)

[567]Çavuşoğlu, a.g.e., s. 683-686.
[568]Hayâli, **Divan,** Süleymaniye Kütüphanesi, Yozgat , nu. 427, vr. 12-14

-LXX-

Mersiye Der-vefât-ı Şeh-zâde Süleymân Hân İbni Murâd Han[569]

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâilün)

I

İy bü'l-heves çü gerdiş-i çarhun karârı yok
Devr-i felekde 'âfiyetün i'tibârı yok
'Âkıl ne i'tibâr ide bu kâr u bâra kim
'İbretle baksalar yoğı var ola varı yok
3 Pîr ü cevân ider midi dünyâyı ihtiyâr
Ammâ elinde hîç birinün ihtiyârı yok
Gird-âba döndi çarh-i felek ten sefinesi
Kim kurtarur muvâfık olur rûzigârı yok
İtdi şikeste bâd-ı fenânun tabancası
Kopdı nihâl-i saltanatun tâze goncası

II

Bâkî degül çü gülşen-i dehrün tarâveti
Bir nahldur ki var kurı tezyîn ü şöhreti
Anmaz hazânı nağme-i nev-rûz ider hezâr
Ammâ ne çâre mâteme degmez meserreti

569 (Bu kaynakta mersiyenin başlığı her ne kadar "Süleyman Hân ibni Murâd Hân" şeklinde yazıldıysa da, Sultân Murad'ın bu isimde bir çocuğu olmayıp, mersiyenin Sultân Selîm'in oğlu Şehzade Süleymana söylendiği anlaşılmaktadır.) Yazmadaki başlık: "Mersiye be-Şehzâde Sultân Süleymân bin Selîm"

3 Deryâ-yı zehre döndi çemen süretâ hemân

Ezhâr-ı bâg andan içer turma şerbeti

İy cûybâr mevsimidür dök gözün yaşın

V'iy rûzigâr gülşene göster kıyâmeti

Lâyık mıdur ki genc-i sa'âdet türâb ola

Şenlik yirine gam gele 'âlem harâb ola

III

Hayfâ ki şâh-zâde Süleymân'ı rüzigâr

Taht üzre kıldı tahta-ı tâbütı ihtiyâr

Derdâ ki sabr u râhatı erbâb-ı devletün

Bîmârlar huzûrı gibi oldı târ u mâr

3 Vâ hasretâ ki 'ismet ü 'iffet güherleri

Göz yaşların döker nitekim dürr-i şâhvâr

Gehvâre-i zemîne bugün dâye-i zemân

Tapşurdı âh kim yine bir tıfl-ı şîr-hâr

Sabr eylesün bu mâteme şâh-ı cihân-penâh

Az müddet içre niçe mükâfât ide İlâh

IV

Yâ Rab behişte rûh-ı revânı revân ola

Şeh-bâz-ı cân-ı pâkine huld âşiyân ola

Ol bir melekdür ana kefen nûrdan cenâh

Pervâzgâhı ‘âlem-i ‘âlî-mekân ola

3 Pistân-ı şîri mişrebe-i âb-ı selsebîl

Hidmet-güzâr dâyesi hûr-ı cinân ola

Tâbût-ı mehde girmiş uyur bu ne tıfl ölür

Bunca halâyık üstine zârî-künân ola

Andan bedel Hudâ vire bir ‘ömr-i sermedi

Hem ol şehe bagışlaya Sultân Mehemmed’i

V

Gülzâr-ı saltanatda o sultân-ı muhterem

Bir gonca gitse revnak-ı gülzâr olur mı kem

Dîdârı âfitâb-ı cihân-tâb iken temâm

Şem’ün söyinmesiyle ne ma‘lûm olur zulem

3 Gavvâş-ı bahr-ı hikmet ü deryâ-dil olsa şâh

Bir gevherin yitürse düşer mi ana elem

‘**Âlî** budur o şâha du‘âmuz ki min-ba‘d[570]

Mâtem hemîn bu mâtem ola gam hemân bu gam

Nesl-i şerîfi haşre degin ber-karâr ola

Her şâhı bâğ-ı devletinün pâydâr ola[571] [572]

GELİBOLULU ÂLÎ

[570] Yazmada: “ba’d ez în”

[571] **Gelibolulu Mustafa Âlî / Divân 1 (İnceleme, Tenkitlı Metin)**, Haz. İ. Hakkı Aksoyak, Yayınlayanlar: Cemal Kafadar, Gönül Alpay Tekin, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Boston, 2004 s. 334-336.

[572] Gelibolulu Âlî, **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye , nu. 1107, vr.72-74

-LXXI-

Mersiye-i Dîger

Berâ-yı Şehzâdegân-ı Merhûm Sultân Murâd Hân

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Gül vakti geldi hâkde güller nümâyân oldı âh
Şimdi bizüm bir goncamuz hâk içre pinhân oldı âh

Bî-nâb olup sünbülleri soldı mutarrâ gülleri
Toprak olup nergisleri hâk ile yeksân oldı âh

3 Cism-i za'ifin sandılar toğmış felekde mâh-ı nev
Bayrama iller cem' olup diller perîşân oldı âh

Açıldı güller 'îd olup halk-ı cihân handân u şâd
Bilmem niçün çeşmüın benüm bu demde giryân oldı âh

Toyınca yüzin görmege yaşum hicâb oldı benüm
Her yılda bir gün 'îd olur ol gün de bârân oldı âh

6 Şehzâde-i nâ-şâd-baht çün kıldı terk-i tâc ü taht
Na'şında âlem haşr olup bir özge dîvân oldı âh

Ebr-i felek giryân olup nâr-ı şafak suzân olup
Taglar başı tûfân olup cûlarda tuğyân oldı âh

Hep sîneler biryân kamu hep dîdelerde kan kamu
Halk-ı cihân nâlân kamu dil-teng ü hayrân oldı âh

9 Saçı çözildi sünbülün yolındı evrâkı gülün
Gülşende kârı bülbülün feryâd ü efğân oldı âh

Devrân ‘aceb gaddâr imiş didüklerince var imiş
Dehre bu köhne kâr imiş şimdi firâvân oldı âh

Nev‘î yiter kan ağladun süzân u nâlân inledün
Besdür şikâyet çarhdan Hak’dan çü fermân oldı âh

12 Bu saltanat gülzârına Sultân Mehemıned Hân yiter
Gül var iken bir goncasuz bağrum dime kan oldı âh

Niçe külâh u kelleler yir dehr elinden silleler
Gül gibi tenden hulleler soyındı ‘üryân oldı âh

Taht-ı Süleymân kaldı ad mahkûm iken tahtında bâd
Tâc u külâh-ı Keykubâd hâk içre galtân oldı âh

Her kankısı sultân ise biz bende-i fermân ana
‘Âkil dimez kim bu anaru yolında kurbân oldı âh

Âhum yilinden kıl hazer kim sana kılmasun eser
Sözdür cihânda mu‘teber devründe bî-şân oldı âh

Hıfz u emânına Hak’un ısmarladum şâhum seni
Ol bezme kim her şeb ana şem’-i fürüzân oldı âh[573]

NEV’Î

[573] **Nev’î – Divan (Tenkidli Basım)**, Haz. Mertol Tulum – Ali Tanyeri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977, s. 133-134.

-LXXII-

CENNET-MEKÂN ŞEHZÂDE MAHMÛD CELÂLEDDİN EFENDİ

HAKKINDA MERSİYYE

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

I

Şâhen-şeh-i devrân iken Âbdülaziz-i huld-câh

Elvermedi zâlim felek yâr olmadı baht-ı siyâh

Kalmışdı bir şehzâdesi mânende-i hurşîd ü mâh

Etdi ecel de 'âkıbet ol goncayı mahv ü tebâh

Pek genç iken etti vefât Mahmûd Celâleddîn âh

Mâtem tutarsa kâ'inât şâyestedir bî-iştibâh

II

Hulku güzel hüsnü güzel bir mâh idi ol nev-civân

Güller gibi açılmadan soldurdu ruhsârın hazân

Hicrânı yakdı cânımı yandım amân u el-amân

Gitdi elimden eylerim bülbül gibi âh ü figân

Pek genç iken etti vefât Mahmûd Celâleddîn âh

Mâtem tutarsa kâ'inât şâyestedir bî-iştibâh

III

Ey dâderim ‘Abdül’aziz cennet sana olsun mekân

Sen görmedin evladına kıydı nasıl zâlim cihân

‘Âciz kalıp dermândan oldu hekîmân nâ-tuvân

Buldu yerini ‘âkibet Allah’ın emri bî-gümân

Pek genç iken etti vefât Mahmûd Celâleddîn âh

Mâtem tutarsa kâ’inât şâyestedir bî-iştibâh

IV

Ey **‘Âdile** âgâh ol dünyâ vü mâ-fi-hâ nedir

Lâzım olan ehl-i dile meyhânedir peymânedir

Zîrâ bu dünyânın sonu bir şey değil vîrânedir

Feryâd edendir[574] ‘andelib sûzân olan pervanedir

Pek genç iken etti vefât Mahmûd Celâleddîn âh

Mâtem tutarsa kâ’inât şâyestedir bî-iştibâh[575]

ÂDİLE SULTÂN

[574] Yazmada: “ederse”
[575]Hikmet Özdemir, **Adile Sultân Divanı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 284-285.